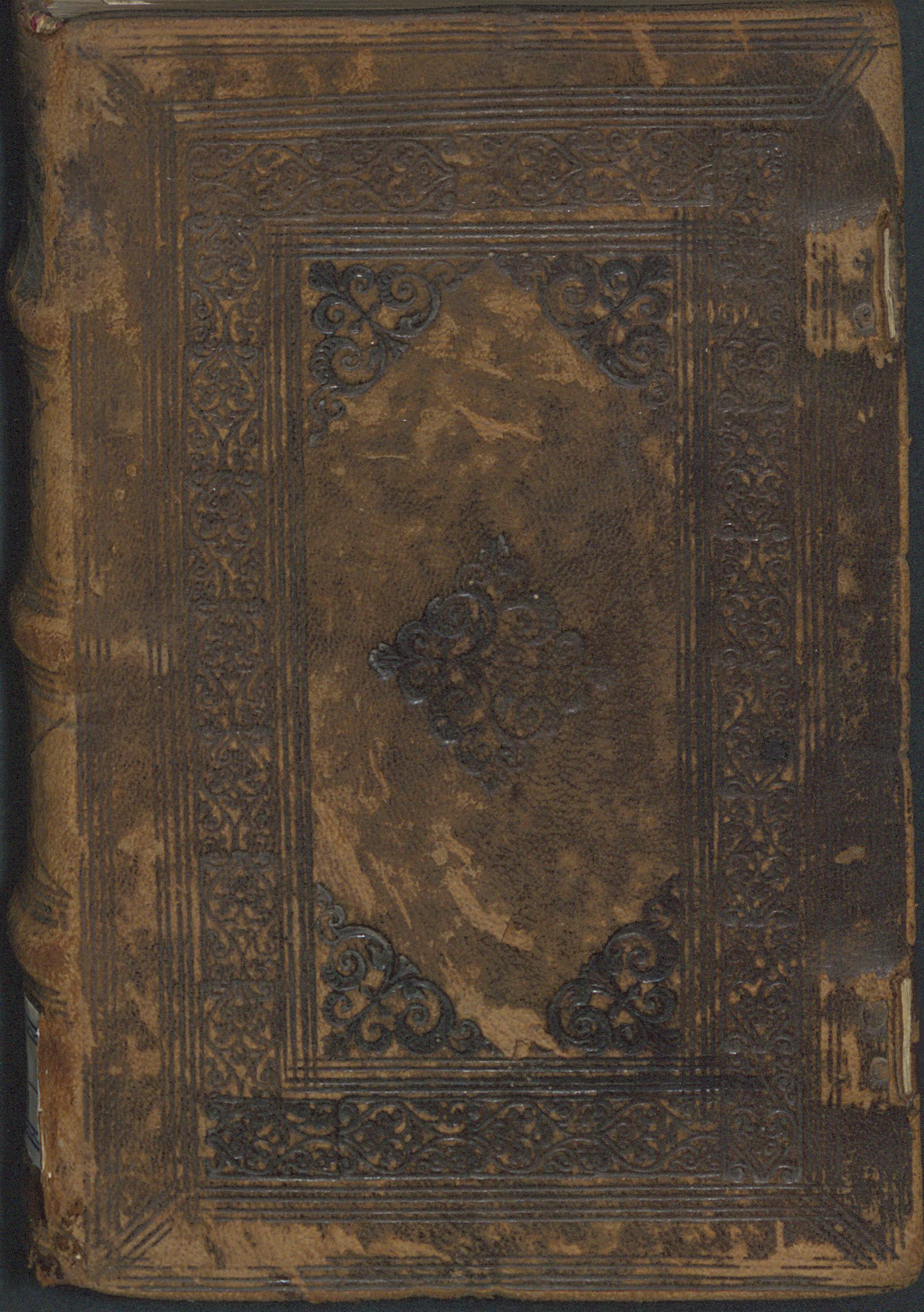

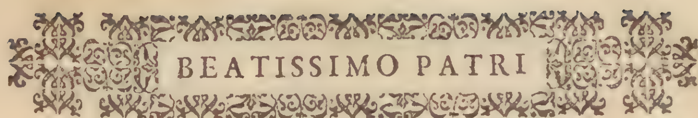

CAROLI SIGONII
DE REP. HEBRAEORVM
LIBRI VII
AD GREGORIVM XIII PONTIFICEM MAXIMVM

Index rerum, & verborum locupletiss.

BONONIAE,
Apud Ioannem Rossium. MDLXXXII.
Curiæ Episc. & S. Inquisit. concessu.

GREGORIO XIII PONTIFICI MAXIMO

Carolus Sigonius.

VM *magna omnibus ijs debetur laus hominibus,* BEATISS. PATER, *qui curas, et cogitationes suas ad hominum salutem, & commoda contulerunt, tum potissimum ingentem illi sibi apud omnes honorem, & gratiam pepererunt, qui constituendis ciuitatibus, ferendis legibus, atque obstringendis religione, atque officio populis studuerunt. Itaque animaduertere licet, præclara, ac magna in omni memoria sæculorum ingenia vehementer in hoc studio elaborasse, atque huius præcipue laudis cupiditate flagrasse. Siquidem qui sapientia, atque eruditione ceteris præstiterunt, ferme aut nouas ciuitates instituerunt,*

aut ſeſe adminiſtrandis veteribus tradiderunt, aut certe illarum optime gerendarum ſibi præcepta relinquenda putarunt. Ex quo tantum honoris, ac dignitatis adepti ſunt, vt in hunc vſque diem præclaris mortalium vocibus illorum memoria celebretur. Quod cum ita ſit, nemo tamen omnium contrà dubitat, quin multo illorum induſtria humano generi vtilior, atque ad commendationem poſteritatis illuſtrior futura fuerit, ſi, quod ipſi humano ingenio, ac ſtudio adumbrare conati fuerunt, id ipſum ab initio ſingulari, ac præcipua ſummi Dei cura, ac ſapientia expreſſum fuiſſe intellexiſſent; atque ita ad eius vnius Iuris, quod ille ſtatuiſſet, rationem & ipſi ſua ſiue in formanda, ſiue in adminiſtranda ciuitate conſilia conuertiſſent. Neque enim aut Solon, aut Lycurgus, aut Charondas, aut Plato, aut aliquis eorum alius, qui populos inſtitutis, & legibus inſtruxerunt, Remp. Hebræorum, quod ex eorum liqueat monumentis, cognitam habuerunt. quæ tamen omnium non ſolum antiquiſsima, ſed etiã præſtantiſsima fuit. quippe quam ardens præſentis ipſius Dei conſilium, verbumq́; deſcripſit. & perſpecta diligenter, ac tradita mirifica ad vitam conſtituendam ornamenta, atque ad ſacras litteras intelligendas allatura præſidia fuit. Hoc ego iam tum intelligere cœpi, cum quarto abhinc anno iuſſu Sanctitatis Veſtræ

ad

ad Ecclesiasticam historiam perlustrandam, atque, vbi res postulare videretur, supplendam me contuli. Quod ipsum cum acriter obsequendi magis studio, quàm perficiendi spe adhuc curauerim, sumpsi initium edendi ab eo, quod praeclarum huius mihi operis fundamentum est visum. quippe Hebraicam, quam ceteri neglexerunt, Remp. mihi pro virili pluribus describendam suscepi. quae vt insignis fuit forma Ecclesiae Christianae, atque expressa ad viuum imago beatae vitae in caelesti ciuitate degendae, sic principium esse debet totius historiae, quam intendimus, Ecclesiasticae contexendae. Quod meum consilium cum ego ad Illustriss. Card. Palaeotum, Episcopum nostrũ, atque alios summos viros, ac summo iudicio, pietateq; praeditos detulissem, maximum cepi fructum laboris mei, cum ipsum grauissimo eorum sensi testimonio comprobari. Quare extrema eò alacriore animo persecutus faciendum mihi duxi, vt opus augustissimo S. Vestrae nomini consecrarem, vt quae non solum huius, quam describo, reip. principatum in terris tenet, sed in summis etiam suis laudibus hanc maximam habet, quòd veteri instaurandae Ecclesiae mirifice studet. Nam, vt omittam singularem in recuperanda antiqua eius ditione industriam, haec varia doctrinarum Collegia ad subleuandas inopum, eiectarumq; nationum aerumnas

 instituit,

instituit, ac vectigalibus magnis instruxit. hæc menses, diesq́ temere præcurrentes opportune retraxit, ac labantem festorum dierum rationem solerti adhibita correctione constituit. hæc ius pontificium superiorum hominum incuria aliqua ex parte corruptum recognouit, emendauit, & illustrauit, ac sacra denique Biblia ad pristinam redigere integritatem decreuit. Quamobrem S. Vestram imis, vt debeo, precibus oro, vt meum quoque non alienum ab hac ratione laborem hilari, quemadmodum spero, fronte recipiat, qui vestra omnium grauissima auctoritate confectus ad studia eorum, qui diuinis aluntur litteris, excitanda ab homine iampridem nomini, familiæq́ vestræ deditissimo diuulgatur. cuius consilia, actaque omnia vtinam Deus ad Ecclesiæ suæ incrementum fortunet, ac vitam ad eam rem longissimam largiatur. Bononiæ Anno Sal. MDLXXXII. X. Kal. Septemb.

CAPI-

CAPITA LIBRI PRIMI. qui inscribitur de forma Reip.

CAPITA LIBRI SECVNDI, qui de locis sacris inscribitur.

CAPITA LIBRI TERTII, qui de diebus sacris inscribitur.

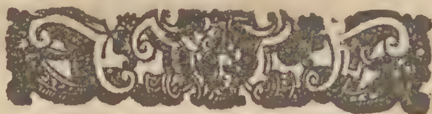
CAPITA LIBRI QVARTI, qui de ritibus sacris inscribitur.

CAPITA LIBRI QVINTI. qui de personis sacris inscribitur.

CAPITA

CAPITA LIBRI SEXTI, qui de Consilijs, & Iudicijs inscribitur.

CAPITA LIBRI SEPTIMI, qui de magistratib. inscribitur.

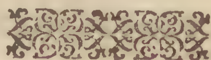

CAROLI

CAROLI SIGONII DE REPVBLICA HEBRÆORVM LIBER PRIMVS,

Qui de forma Reip. inſcribitur,

ROPOSITVM eſt mihi hoc loco, veterem Hebræorum Remp. à Deo antiquitus inſtitutam, atque intimis penetralibus ſacrarum litterarum incluſam inueſtigare, atque inuentam quoquo modo in lucem, poſterorum memoriæ, prodere. Res eſt enim, vt omnes fatentur, cum per ſe ad cognoſcendum præclara, tum ad ſacros libros intelligendos vſqueadeo opportuna, vt iure mirari quiſque poſſit, veterum adhuc neminem in hoc genere lucubrationis elaboraſſe, quos conſtat magno, atque excellenti ingenio, doctrinaque fuiſſe, atque incredibili quodam diuinarum rerum exponendarum ſtudio exarſiſſe. Vtinam autem hoc & ipſe aliquanto ante vidiſſem. neque enim aliunde prima probandæ operæ, atque induſtriæ meæ rudimenta ſumpſiſſem. Quod quidem & temporum ordinem ineunti, & propriæ ſalutis rationem habenti fuit magnopere faciendum. Verum voluntati Dei obtemperare oportuit. qui occulto, credo, conſilio grauiores fortaſſe

annos meos tractationi omnium sanctissimæ reseruauit. quodque adolescens studio ad scribendum incitato non cogitaui, quem ille sibi populum delegisset, quamq. eius remp. lege data instituisset, iam grandem natu, viribus in dies magis ad lucubrandum elanguescentibus, ostendere voluit. Est enim mihi, vt dixi, consilium, his libris Hebraicorum sacrorum, sacerdotumq. descriptionem, Consiliorum, Iudiciorum, & Magistratuum rationem, totamq. pacis, belliq. disciplinam ex sacris litterarum monumentis erutam aperire. Feci hoc idem olim iuuenis in Atheniensibus, & Romanis, vt eorum leges, instituta, ciuitatem, & remp. varijs eorum voluminibus abdita palam facerem. verum, vt nunc sentio, conatu aliquanto ad scriptionis commendationem insigniore. quòd illorum commentarij, vt maiorem verborum ad scribendum facultatem suppeditarunt, sic firmiora ad conijciendam ex tanto temporum interuallo antiquitatem adiumenta subministrarunt. Adde, quòd res hæ minora quoque orationis ornamenta ferunt. neque enim elegantia verborum, vt illæ, sed sanctitate mysteriorum hominibus cõmendatæ sunt. Quin etiam in ipsis veteris Latini interpretis, vt oportet, vestigijs insistenti ea sæpe adhibenda dicẽdi genera sunt, quæ elegantes, & eruditæ fortasse multorum aures aspernari merito possint. Verum in re magna, ac maxime necessaria quencumque conatum opinor esse laudandum, &, si facultas fortasse desit perficiendi, non improbandam tamẽ esse voluntatem experiendi. Quam ob rem accedamus ad rem, Deo ipso in nostrum auxilium inuocato, qui per prophetam dixit: *Beati, qui scrutantur testimonia mea, & in toto corde exquirunt me.* neq; enim aliud est testimonium Dei, quàm Christus ipse, filius eius, qui totius Hebraicæ historiæ finis est. ad quem omnia legis mandata,

omnia

omnia prophetarum vaticinia, omnia Hebræorum acta per arcana quædam myſteria referuntur. Hic eſt.n.Moyſes, qui verum hominibus Deum, veramq. illius legẽ oſtendit. hic eſt Ioſue, qui deuictis aduerſarijs cæleſtem eis Chananæam diſtribuit. hic eſt Dauid, qui cæleſtem Hieruſalem à Deo ſibi ab initio deſtinatam ædificauit. hic eſt Salomon, qui cæleſte templum, templum inquam non manufactum, eiſdem credentibus præparauit. hic eſt demum rex ille, qui Iudæos, & proſelytos eius æque in cælo cõpotes reip. fecit, cuius adumbrata imago à Deo Moyſi in terris tradita fuit. Vt enim in hac terreſtri rep. Dauid rex cum XII principibus tribuum Iſraelitarum populum iudicauit, ſic in illa cæleſti Ieſus rex cũ XII Apoſtolis populum fidelium iudicabit. Quoniam autem ſic ſermonem hunc diſpoſuimus, vt duas eius partes Religionem, Ciuitatemq. fecerimus, placet, antequam ad eas explanandas veniamus, rei illuſtrandæ cauſſa, vetuſtam Hebræorum originem demonſtrare, ac legis traditæ, reipublicæ inſtitutæ, & vrbis illi imperio deſtinatæ in vniuerſum hiſtoriam enarrare, lectore harum antiquitatum admonito, vtilem admodum, frugiferamq. operam ſuſcepturum, ſi prius, quàm ſe ad hæc cognoſcenda contulerit, aliquã ex ſacris hiſtorijs actionum Hebraicarum hauſtam animo notionem habuerit. cui officio nos quoque pro virili noſtra ſeruiuimus in eo commentario, in quo ſacram B. Sulpicij Seueri hiſtoriam explicuimus.

De populo Hebræorum. Cap. I.

QVONIAM vero hic populus primum Hebræorum, deinde Iſraelitarum, tum Iudæorum nomen tulit, ac varias ſibi ſubinde ſedes, & formas aſciuit, ſane res po-

ſcit, vt ante omnia, quis, ac qualis extiterit, & vnde has ille mutationes acceperit, videamus.

Primum igitur omnium ſatis conſtat, quattuor à principio hominũ quaſi ſtirpes, aut propagines extitiſſe. quas ſcriptura ſacra γενέσεις, ideſt generationes appellat, vnam vero à primo homine Adam vſq; ad Noe, alteram à Noe ad Abraham, tertiam ab Abraham ad Dauidem regem, quartam à Dauide ad eum, de quo diximus, Chriſtum, pertinuiſſe; ac ſecunda quidẽ ætate Hebræos, tertia Iſraelitas, quarta verò Iudæos emerſiſſe. Hebræi vero gens fuit omnium, de quibus litteris ſit proditum, antiquiſſima, cum Aſſyriam, quæ regio in primis ſcriptis gentilium celebratur, ſecunda ætate tenuerit. Cum autem in prioribus ſtirpibus alij natura duce Deum vnum, ac verum, alij vero ſimulachra falſorum Deorũ coluerint, Hebræi progenies eorum fuere, qui vltro Deum cognouerunt, ac cognitum adorarunt. Itaque ſuccedente tempore eoſdem ſic Deus dilexit, vt non ſolum eis ſe præcipue patefecerit, ſed ad extremum ex eis quoque filium ſuum Ieſum Chriſtum naſci ad ſalutem generis humani voluerit. Quæ omnia pluribus ſacrorum librorum voluminibus explicata nos hic breuiter complectemur.

ADAM igitur, qui vt primus homo à Deo creatus primus Deum creatorem ſuum perſpexit, ſic primus mandato Dei violato, ſe cum tota hominum poſteritate perſundedit, tres præcipue filios habuit, Caim, Abel, & Seth. ex quibus Caim fratri Abeli vitam ademit, ac prorſus à Deo defecit, & progeniem ex ſe impiam propagauit, quę Deos plures, & falſos aſciuit. & propterea ſcriptura illius rationem non habuit, vt quę ad vnam Chriſti Saluatoris progeniem ex piorum genere prodituram incumberet. Seth vero in paterna Dei cognitione ferme cum ſua progenie

genie perſtitit. & ob id ſcriptura eam vſquè ad extremũ recenſuit, tamquàm eam, cui ſe Deus indicaturus, & vnde ſalutem perditis hominibus eſſet miſſurus. Fuit vero eius poſteritas talis. Seth, Enos, Cainas, Malaleel, Iared, Enoch, Mathuſala, Lamech, & Noe. Huius vero ætate cum pij homines, nempe ex progenie Seth, cum filiabus impiorum, nimirum eorum, qui à Caim originem ducebant, connubia contraxiſſent, ac malitiam in terras inuectam cumulauiſſent, Deus nefario facto illorum accenſus genus humanum vlciſci conſtituit, ac diluuio aquarũ ſup vniuerſas terras immiſſo omnes vtriuſque ſexus homines perdidit, vno Noe, viro iuſto cum familia eius excepto, qui in arca iuſſu Dei a ſe conſtructa ſeruatus eſt. Reliquit autẽ Noe tres filios, Sem, Cham, & Iaphet. Vt autẽ progenies Sem in patrio Dei cultu, quanquam non vniuerſa, perſeuerauit, ſic ſoboles Cham, & Iaphet prorſus ab eo defecit. Quare ſcriptura poſteritatis Sem tantummodo meminit, quæ ſecunda ætate floruit: nempe Sem, Arphaxad, Sale, Heber, Phaleg, Reu, Sarug, qui deſciſcens à Deo primus dicitur Deorum ſimulachra feciſſe, Nachor, & Thare, qui pariter in patris, auique ſuſcepta impietate manſere. Hæc vero progenies prima Hebræorum nomen geſſit. ſiquidem poſt diluuium, cum arca in montibus Armeniæ conſtitiſſet, Noe, ac filij eius Sem, Cham, & Iaphet in Oriente habitauerunt. ea vero regio fuit ratione illorum cis Tigrim amnem, magna ex parte poſt Aſſyria nominata. Sem autem genuit Arphaxad, qui Tigrim tranſiuit, & in Caldæa conſedit, vt S. Hieronymus etiam confirmauit. Itaq; ſunt, qui putent, eos, qui cum Arphaxad traiecere, nempe filios, & nepotes eius, primum Hebræos dictos eſſe, quòd vltra flumen veniſſent. nam apud Hebræos Heber ſignificare vltra. vnde il-

lud est Genesis x: *Sem pater fuit omnium filiorum Heber*, idest omnium, qui vltra flumen venerunt. Inde posteri quoque Cham, & Iaphet alias adire terras statuerunt, cumq; in Chaldæam tempore Heber, qui fuit filius Sale, nepos Arphaxad, concessissent, & campos Senaar tenuissent, antequam inde cederent, auctore Nebrod, Cham nepote, gloriæ caussa statuerũt, vrbem cũ turri condere, quæ altitudine sua cœlum attingeret. Erat adhuc, vt inquit scriptura, terra vnius labij, idest vna tantum lingua omnes vtebantur, quam ab Adami ore hauserant. Deus autem fœdam eorum audaciam auersatus linguarum diuersitatem immisit, vt alter alterius intelligere mandata non posset. itaque cum ex gloria, quam affectabant, confusionẽ nacti fuissent, quę babel dicitur, & turris, & vrbs, & regio inde Babel, Babylonis, & Babyloniæ nomen inuenit. Heber autem, quòd expers consilij ædificandæ turris fuerat, veterem sermonẽ retinuit, quo Hebræi ex posteritate Sem vsi fuerant. Quare S. Augustinus in libris de Ciuitate Dei, Hebræos prorsus ab ipso Heber dictos fuisse asseruit. Abraham certe, qui sextus ab Heber fuit, capite XIIII Hebræus vocatur. Inde diuisis inter se terris Heber in Caldæa, & Oriẽte remãsit. Iaphetis vero posteritas Occidentem occupauit, Cham autem, quæ intermedia sita sunt. Atque hæc quidem Hebræorum non minus vera, quàm vetus, origo, & prima gentis incunabula celebrantur primis decem capitibus Genesis explicata. Cum porro Thare filius Nachor, abnepos Phaleg adhuc in Chaldæa vitã traduceret, & in Vr vrbe agens eos Deos coleret, quorum simulachra Sarug auus suus instituisset, venit inde cum filio Abraham, & Lot nepote in Mesopotamiam, regionem inter Tigrim, & Eufratem fluuios sitam, & sedes in vrbe Charris posuit.

Ab hoc porrò tempore Hebræorum cum prisca, tum sancta historia incipit. quæ Abraham præcipuum, & gentium, & rerum gerendarum auctorem est consecuta. Thare enim vita functo Abraham à Deo monitus, & promissis ingentibus excitus cum Lot, fratris filio, inde Eufratem, Iordanemq. traiecit, & in terram Chanaam venit, quæ postea Iudææ nomen accepit, & oppidum Sichem tenuit in ea parte, quæ postea Samaria nominata est. Promissa vero Dei Abrahæ facta, ac sæpius repetita hæc fuerunt. *Vade in terram, quam tibi monstrauero* (monstrauit autem Chananæam) *ibi faciam te in gentem magnam, & benedicam te, & magnificabo nomen tuum, & eris benedictus, & benedicam benedicentibus te, & maledicam maledicentibus te, atque in te benedicentur omnes cognationes terræ*. Tria vero promissa fuerunt, terra Chananæa, quã posteri eius cum imperio, & gloria possiderent, gens Israelitarum secundum carnem, & omnes gentes secundum fidem. quod ad Iesum Christum ab illo multis post sęculis oriturum omnes constantissime referunt, qui dicitur filius Abraham. Post autem querenti Abrahæ, quòd filiorum compos factus non fuisset, & seruum suum heredem habiturus esset (nã vxor eius Sara sterilis erat) dixit Deus: *Suspice cælum, & numera stellas, si potes, sic erit semen tuũ.* & alio loco iterans idem promissum ait, se multiplicaturũ semen eius, sicut arenas maris. Suscepit inde ex Agar ancilla filiũ Ismael, ex Sara verò coniuge Isaac. ex quibus duo populi prodierunt, Ismaelitæ, qui à Deo defecerunt, & Hebręi, qui in auita religione manserunt. Isaac inde duos filios genuit Esau, qui & Edom, & Iacob, qui à Deo Israel appellatus est. Ab Edom Idumæi populi, à Deo auersi manarunt, ab Israele Israelitæ, qui veterẽ Dei notitiã cõseruarunt. de quibus nobis pręcipue disserendũ est.

De populo Iſraelitarum, & xii tribubus eorum. Cap. II.

CETERVM ipſum Iſraelem Deus in primis dilexit, eiq. promiſſa auo Abrahæ facta redintegrauit. Ille vero genuit filios duodecim, nempe ex Lia vxore ſex, Ruben, Simeon, Leui, Iuda, Iſſachar, & Zabulon, inde ex ancilla Bala duos, Dan, & Nephtalim, tum ex altera ancilla Zelpha totidem, Gad, & Aſer, poſtremo ex ſecunda coniuge Rachele Ioſeph, & Beniamin. Fratres inde decem Ioſephum, quòd patri carus in primis eſſet, & ſapientiæ laude præſtaret, inuidia deprauati ipſo inſciente patre mercatoribus Aegyptijs vendiderunt. illi vero eũ Putiphari curatori regio tradiderunt. Ioſeph autem propter egregiam ſomniorum interpretationem regi cognitus primum, deinde ſummis honoribus cultus ab eodem annonæ curandæ cum ſumma auctoritate præfectus eſt, quo tempore per ſeptem annos terra ipſo pręmonente extrema inopia rei frumentariæ laborauit. Qua compulſus Iacob filios decem in Aegyptum ad frumentum coemendum miſit, quod ibi Ioſephi prudentia in multos annos congeſtum ad leuandas Aegyptiorum anguſtias diceretur. Eos vero Ioſeph agnitos, neque ab eis agnitus varie primum illuſit, deinde, vbi ſe patefecit, metu trepidantes fraternam in gratiam, amoremq. recepit. atque, vt ad ſe patrem cum familia vniuerſa deducerent, imperauit. nam penuriam per multos adhuc annos terras eſſe cõflictaturam. Hac igitur occaſione Iacob terram Chananęam, in qua vixerat peregrinus, reliquit, & cum ſeptuaginta capitibus ex familia in Aegyptum ſe contulit, vbi magno honore à Ioſepho filio exceptus aliquot annos egit, ac demum moriens duos Ioſephi filios Manaſ-

ſem,

ſem, & Effraim adoptauit, ac duodecim filijs ſuis adiunxit, & ſolemni benedictione affecit. Illo inde ex humanis rebus exempto Ioſeph principatum familiæ geſſit, ac poſt aliquot annos, & ipſe naturæ conceſſit, relictis in Aegypto vndecim fratribus,& duobus filijs,qui ſubinde, vt Deus promiſerat, ingentem, ac numeroſam nepotum ſobolem procrearunt, quæ à Iacob,qui Iſrael dicebatur, Iſraelitarum nomen accepit. Hic autem populus,vbi ſuccreuit, diuiſus eſt in partes tredecim, quas tribus vocarunt,prout XIII principes generis fuerunt, Ruben,Simeō, Leui, Iudas, Iſſachar, Zabulon, Dan, Nephtalim, Gad, Aſer, Beniamin, Manaſſes,& Effraim,qui ijdem tribubus nomen impoſuerunt. Cum autem Ioſepho morte extincto Iſraelitæ in Aegypto à rege nouo indigna ſeruitute, atque intolerabili premerentur, Deus illorum miſericor dia motus,vt promiſſa ſuperiora præſtaret, Moyſi, Leui pronepoti, oues in ſolitudine Arabię paſcenti ex ardenti rubo ſe obtulit, pręcipiens, vt eos ex Aegypto educeret, & in terram Chananęam,quam illis antiquitus ſedē propriam,ac perpetuam deſtinaſſet,adduceret,nam ſe illi affuturum, atque aſſidue auxilium allaturum. Ita Moyſes diuinis pręceptis obediens, fratre Aaron adiuuante, regem Aegypti omni ope exitum inhibentem varijs plagis affectum eluſit, ac ſexcenta hominum millia ex Aegypto eduxit. Inde Rubro mari ope Dei traiecto, cum perſequētium Aegyptiorum manus euaſiſſet, per ſolitudinem Arabiæ longo inſtituto itinere tranſijt, atque ibi, ita volente Deo, populum, licet reluctantem, atque inuitum annos quadraginta retinuit. Ibi primo anno Deus Moyſi iterum ſe oſtendit, atque homini ad ſe in montem Horeb ſolitudinis Sinai aduocato legem inciſam duabus lapideis tabulis dedit, eamq. in poſterum ab Iſraelitis ſer-

uandam

uandam esse præscripsit. ea vero vniuersam reipublicæ rationem, qua vti eos vellet, continuit. Moyses autem omnia populo à Deo mandata denuntiauit, isq. se dicto audientem fore, spopondit. Inde anno XL in campis Moab prope Iordanem amnem eam latius repetiuit, atque in volumen redegit, quod Deuteronomium dixit. ac paullo post moriens ducatum Israelitarum Iosue Naue filio ex tribu Effraim tradidit. Is demũ, Iordane traiecto, terram Chananęam obtinuit, ac reges eius XXXI deuicit, atque armis regionem ferme totam ab Amorrhæis, Chananæis, Gergesæis, Hettæis, Heuæis, Iebusæis, & Pherezæis habitatam subegit. Quo facto Dei iussu illam duodecim tribub. partim arbitrio, partim sorte diuisit. Regio trans Iordanem, quam Moyses armis pepererat, atque Rubenitis, Gaditis, & dimidiæ parti Manassensium distribuerat, eisdem est confirmata. Inde Iudæ, Effraim, & alteri parti Manassis regionis pars inter Iordanem, & mare est assignata. Reliquam inde æquis portionibus diuisam septẽ, quæ reliquæ erant, tribus in sortem coniecerunt, Simeõ, Beniamin, Dan, Issachar, Zabulon, Nephtalim, & Aser, ita vt Iuda vicina Arabiæ loca, Nephtalim, & Aser à contraria parte Syriæ finitima obtinuerint, ac longitudo prouinciæ à Dan vrbe ad Bersabee peruaserit, quarum illa Syriam, hæc Arabiam attigit. Tribus autem Leui, quæ tertiadecima erat, iussu Dei ab hac sortitione summota est. neque enim eis pars vlla terræ est data, sed sacerdotia, primitiæ, decimæ, oblationes, & victimæ attributæ. præterea sex Refugij ciuitates, quarum vna erat in tribu Nephtalim, altera in Effraim, tertia in Iuda, reliquæ trans Iordanem in Ruben, Gad, & Manasse, in quas confugere posse Deus reos cædis non voluntariæ sanxit. atque his alias inde in omnibus nouem dispersas tribubus adiecerũt, ita

vt

vt XLIII ciuitates incolerent vnà cum suburbanis earum locis, quibus iumenta sustinere propria possent. Hæc in libro Iosue. Quare Leuitæ tribum propriam non confecerunt, sed ei tribui ascripti sunt, in cuius finibus habitarũt. Vnde Numerorum primo scriptum est: *Tribum Leui noli numerare, nec pones summã eorum cum filijs Israel.* & xvij Iudicum: *Fuit puer ex Bethleem Iuda, ex cognatione populi Iudæ, & Leuites, & habitauit ibi, egressusq; de ciuitate Bethleem peregrinari voluit, vbicunque sibi commodum reperisset. Cum venisset in montem Effraim, & declinasset parumper in domum Michæ, interrogatus est ab eo, vnde venisset. qui respondit, Leuita sum de Bethleem Iuda, & vado, vt habitem, vbi potero.* Fuit porro lege cautum, ne puella heres nuberet nisi viro ex eadem tribu, & cognatione, vt Numerorum vltimo in Hebraica veritate: *Omnis filia, quæ possederit hereditatem ex tribubus filiorum Israel, erit in vxorem vni ex cognatione tribus patris sui, vt possideant filij Israel vnusquisque hereditatem patrum suorum.* Quãobrem sacris placet Euangelij expositoribus, quoniã Maria virgo heres esset, Ioseph viro ex eadem tribu, & cognatione nupsisse, ac propterea S. Matthæum, & S. Lucam, cum Mariæ progenitores afferre deberent, Ioseph maiores, tamquam eosdem, exposuisse. Ab hac tamen lege Leuitæ excepti sunt. his enim cũ ceteris omnibus ius connubij iam inde ab initio fuit. Vnde scriptum est XIX Iudicum: *Vir Leuites habitans in monte Effraim accepit vxorem de Bethleem Iuda.* Et Ioiada pontifex ex tribu Leui in matrimonio habuit Iesabeth sororem Ochoziæ regis Iudæ, XXII secundi Paralip. Quo factum, vt S. Elisabeth, quæ erat de filiabus Aaron, teste S. Luca, idest ex genere Leuitico, cognata esse potuerit Mariæ virginis, quæ erat ex tribu Iuda, neque necesse sit dicere, Mariam

ex tribu Leui fuisse, vt nonnulli censuere. sic enim futurũ erat, vt Christus non ex Iuda, & sanguine Dauidis, sed ex Leui carnis originem traheret, contra omnia sacrorum voluminum testimonia.

Hæ vero tribus omnes, postquam sedes firmas in Chananæa locarunt, republica, quam Deus præscripserat, instituta, primum Iudicibus paruerunt, deinde regibus Sauli Beniamitæ, & Dauidi Iudæo, qui sedem Hierosolymis vrbe Iudæ posuit, ac Salomoni Dauidis filio, qui templum Hierosolymis cõdidit. quo tempore regnum Israelitarum gloria inter mortales excelluit, prout Deus aliquando spoponderat euenturum. Atque hæ tribus sunt, quarum nos sumus remp. descripturi.

De populo Iudæorum, Effraimitarum, & Samaritarum. Cap. III.

SALOMONE inde ex humanis rebus exempto tribus duæ Iuda, & Beniamin Roboam Salomonis filium regem sequutæ Regnum Iudæorum constituerunt, aliæ decem, cum ad Hieroboam filium Nabath ex tribu Effraim se contulissent, alterum Regnum Effraimitarum, siue Israel condiderunt. vnde Hieremias VII: *Proieci omnes fratres vestros, vniuersum semen Effraim*, idest decem tribus Israel. Et Osee sæpe nominat Effraim, & Iudam pro Iudæis, & Effraimitis. Quoniam vero magna inter Iudam, & Beniamin coniunctio intercessit, propterea ambæ pro vna tantum tribu à scriptura acceptæ, atque vno Iudæorum nomine nuncupatæ sunt, vt postea demonstrabitur. atque ita resp. ad Iudæos solos redacta est.

Hoc diuortio facto magnæ inde inter Iudæos, & Effraimitas

fraimitas contentiones, ac dira odia exarſerunt. Etenim Hieroboam decem tribus à cultu Dei ad ſimulachra veneranda auertit, ne populus ſuus ad templum Hieroſolymorum quotannis ex lege conueniens aliqua ratione à ſe defectionem iniret. Quo ſcelere perpetrato Leuitæ vrbes, quas in decem tribubus incolebant, reliquerunt, ſeq. in tribum Iudam, & Beniamin contulerunt, atque ita ſacra ſibi à Deo commendata, viciniores templo Hieroſolymitano facti, diligentius coluerunt. quemadmodum xi ſecundi Paralip. ſcriptum eſt. Cōtendere autem armis cū his ſæpe Iudæi, ac Galilæam regionem eorum, ex qua incolas Teglatphulaſſar Aſſyriæ rex, Phacee regnante, deiecerat, atq; in Aſſyriam tranſportarat, ipſi regnante Achazo ſibi vindicauere. xv, & xvj quarti Regum. Neque ita multo poſt Effraimitæ ceteri, qui ſe tanta impietate obſtrinxerant, Deo volente, bello ſubacti in Aſſyriam regnante Oſee à Salmanaſſare rege tranſlati ſunt.

Eorum vero vacuam regionem ſubinde homines de Babylone, Cutha, Aua, Emath, & Sepharuaim, eò traducti, expleuerunt, qui cum vrbem in tribu Effraim, nomine Samariam, vnde etiam regio ipſa Samaria dicebatur, obtinerent, Samaritæ vocati ſunt. Hi vero cum patriam Deorum ſuperſtitionem tuentes paſſim à leonibus vorarentur, edocti, id fieri, quòd verum Deum Iudæorum non colerent, nec legem eius tenerent, accito ex Aſſyria permiſſu regis ſacerdote legem quidem Dei ſuſceperunt, ſed ſimul cū vero Deo proprijs etiam Deis cultum adhibuerūt. Quare de eis ita ſcriptum eſt xvii quarti Regum: *Et cum Dominum colerent, dijs quoque ſuis ſeruiebant iuxta conſuetudinem gentium, de quibus tranſlati fuerant Samariam. vſque in præſentem diem morem ſequuntur antiquum. non timent Dominum, neque cuſtodiunt cerimonias eius,*

eius, atque iudicia, & legem, & mandatum, quod præceperat Dominus filijs Iacob, quem cognominauit Iſrael, & percuſſerat cum eis pactum, & mandauerat eis dicens. Nolite timere Deos alienos, & non adoretis eos, neque colatis eos, & non immoletis eis, ſed Dominum Deum veſtrum, qui eduxit vos de terra Aegypti. Illi vero non audiuerunt, ſed iuxta conſuetudinem ſuam priſtinam perpetrabant. Fuerunt igitur gentes iſtæ timentes quidem Dominum, ſed nihilominus, & idolis ſuis ſeruientes. nam & filij eorum, & nepotes, ſicut fecerunt patres ſui, ita faciunt vſque in præſentem diem.

Interiecto inde aliquot annorũ interuallo Iudæi quoque à Nabucdonoſore Babyloniorũ rege ſubacti, vrbe Hieroſolymorum, temploq. incenſo in Babyloniam traducti remp. amiſerunt. verum poſt annos lxx, Iſraelitis, ſiue Effraimitis in Aſſyria remanentibus in patriam redierunt, iuxta illud Oſee primo: *Non addam vltra miſereri domui Iſrael, ſed obliuione obliuiſcar eorum. & domui Iuda miſerebor, & ſaluabo eos in Domino Deo ſuo.* ac mox Cyro rege Perſarum copiam faciente templum, & vrbem inſtaurare cœperunt. Verum, quod Iudæorum in Samaritas odium ſtimulauit, ne tum opus perficere poſſent, à Samaritis inhibiti ſunt. Inde Dario rege Perſarum rerum potiente non ſolum inuitis illis cõſummauerunt, ſed eos etiam Galilæam ſibi in exilio ademptam reddere coegerunt, & rẽp. recuperare cœperunt. vt Ioſephus litteris prodidit. Inde multis interpoſitis annis res ad Darium vltimum peruenit, quem Alexander Magnus deuicit. quo regnante Manaſſes frater Iaddi pontificis, cũ ex lege alienigenã vxorem repudiare cõpelleretur, nẽpe Sanabalat Samaritæ, præfecti Darij regis filiam ad ſocerũ ipſum confugit, qui ſe illum pontificem effecturum promiſit. Alexander autem victor mirificis Iudæos honoribus extulit,

ac religionem eorum magnifecit. Sanabalat autem defe-ctione ad Alexandrum inita, permissu eius templum Hierosolymitano simile in monte Samariæ celsissimo, nomine Garyzin, extruxit. atque ei Manassem ipsum generũ pontificem declaratum præfecit. Hinc Samaritæ sublatis animis æquales iam se Iudæis factos existimantes progeniẽ se esse Ioseph patris Effraim, idest veros Effraimitas, prædicarunt, & se pariter cũ eis Dei cultores dixerunt. atque eos, qui criminum aliquorum apud Iudæos conuicti ad se confugerent, excipere benigne consueuerunt. Inde res Iudæorum aliquot post annos ab Antiocho Epiphane Syriæ rege afflictæ, lex, & sacra eorum euersa sunt. Quare animaduersa Samaritæ perterriti se non Deũ, sed Deos colere asseruerunt, nec se Israelitas, sed Sidonios esse dixerunt, ac templum ipsum Ioui Cretensi se dedicaturos esse professi sunt. atque ita præsentem armati regis iracundiam eluserunt. Ea vero tempestate perfuncti, inde ambo & Iudæi, & Samaritani rursus opibus florere cœpere, ita vt armis aliquando inter se decertarent. Demum Samaritani à Ioãne Hyrcano rege Iudæorum subacti, & templo exuti Iudæis subiecti sunt. Fuit autem illud semper Iudæis incommodi, quòd in Galilæã prouinciam suam euntes, atque inde redeuntes ferme per Samariam terram à sacris suis auersam transire cogebantur. Ad extremum autem vterque populus varijs seditionibus agitatus Romanorum in potestatem cõcessit. Hæc ex libris Esdræ, & Iosephi.

De lege Israelitis à Deo data. Cap. IIII.

EXPOSITIS ijs, quæ ad populi, de quo acturi sumus, notitiam pertinebant, redeo ad legem huic populo à Deo

à Deo latam, quæ rempublicam à nobis deſcribendam continuit. Hæc igitur lex per Moyſem à Deo data duo præcipue capita eſt complexa, vitam religioſam, & diſciplinam ciuilem. Quarum ratio duobus potiſſimum iuſſis eſt comprehenſa, cultu Dei, & caritate proximi. vnde illud: *Diliges Deum tuum ex toto corde tuo, & proximum tuum, ſicut te ipſum*. Ea vero dilatata ad decem numerũ peruenerunt. quorum tria Deũ attigerunt; vt vnus Deus coleretur, ne in vanum nomen eius appellaretur, & vt honos ſabbatis haberetur, quòd eo die ipſe ab opere quieuiſſet. ſæpe autem hæc repetita ſunt: *Nolite timere Deos alienos, & non adoretis eos, & non immoletis eis, ſed Dominum Deum veſtrum, qui eduxit vos de terra Aegypti*. Septem vero proximum ſpectarunt, vt parentes honorarentur, ne cædes, furtum, atque adulterium fieret, ne falſum teſtimonium diceretur, neque vxor, neque res alterius cuperetur. atque ea duabus lapideis tabulis ſunt inciſa. Hæc verò decem latius inde, atque vberius explicata ad quattuor tantum iuſſa redacta ſunt. quorum duo Mandata, & Præcepta, duo Iuſtificationes, & Iudicia nominata ſunt, atque vt priora Deum, ſic poſteriora proximum attigerunt, multiſque partibus ſingula conſtiterunt. De quibus poſtea, & quid ſingula fuerint, & vnde originem traxerint, dicam, ſi prius loca aliquot legis, in qua hæ voces, tanquam præcipuæ eius partes, repetitæ ſunt, proferam. nam in hoc maxime & legis, & reip. huius ratio continetur. Exodi xv: *Conſtituit ei Deus præcepta, ac iudicia dicens: Si audieris vocem Dei tui, & obedieris mandatis eius, cuſtodieriſq. omnia præcepta eius*. xxi: *Facite præcepta mea, & iudicia cuſtodite*. xxvi: *Si in præceptis meis ambulaueritis, & mandata mea cuſtodieritis*. Et in extremo: *Hæc ſunt iudicia, atque præcepta, & leges, quas dedit Dominus inter*

ſe

ſe, & filios Iſrael in monte Sinai per manum Moyſi. Inde in fine Numerorum: *Hæc ſunt mandata, atquè iudicia, quæ mandauit Dominus per manum Moyſi ad filios Iſrael in campeſtribus Moab.* Quare Moyſes quarto Deuteronomij repetiuit: *Mandauit mihi Dominus, vt docerem vos iuſtificationes, & iudicia.* Item: *Scitis, quòd ego docuerim vos præcepta, atque iuſtitiam, ſicut mandauit mihi Dominus Deus.* Poſtremo concludens: *Hæc eſt lex, quam propoſuit Moyſes coram filijs Iſrael, & hæc teſtimonia, & iuſtificationes, atque iudicia, quæ loquutus eſt ad filios Iſrael.* Et VI: *Hæc ſunt præcepta, iuſtificationes, atque iudicia, quæ mãdauit Deus noſter, vt docerem vos.* Atque hæc quidem in Lege ita vſurpata ſunt. Inde vero qui poſt conſequuti ſunt eodem etiam modo legem ſequentes loquuti ſunt. vt Ioſue XXIIII: *Propoſuit populo præcepta, & iudicia.* & ſecundo tertij Regum dixit Dauid ad Salomonem: *Fac, vt cuſtodias Dei mandata, & iuſtificationes, & iudicia, & teſtimonia, ſicut ſcriptum eſt in lege Moyſi.* Et XVII quarti: *Cuſtodite præcepta, & iuſtificationes, & omnem legem, quam mandauit nobis Deus.* Et XIX ſecundi Paralip: *Ioſaphat conſtituit iudices ſacerdotes, qui iudicarent lites de mandato, cæremonijs, iuſtificationibus, & iudicijs.* Et xxiiii: *Percuſſit Ioſias rex fœdus coram Domino, vt ambularet poſt eum, & cuſtodiret præcepta, & teſtimonia, & iuſtificationes eius in toto corde ſuo.* Iam vero Dauid in pſalmo CXVIII repetit ſæpe, ſe obſeruaſſe, aut præterijſſe, aut doceri cupere, quæ in lege continentur, nempe mandata, præcepta, iuſtificationes, iudicia, & teſtimonia Dei. vt cum ait: *Tu mandaſti mandata omnia cuſtodiri nimis. Vtinam dirigantur viæ meæ ad cuſtodiendas iuſtificationes tuas. In via teſtimoniorum tuorum delectatus ſum. In iuſtificationibus tuis meditabor. Teſtimonia tua meditatio mea*

eſt. & conſilium meum iuſtificationes tuæ. Viam iuſtificationum tuarum inſtrue me. Et pſalmo XVII: *Quoniam omnia iudicia eius in conſpectu meo, & iuſtitias eius non repuli à me.* & CIIII: *Vt cuſtodiant iuſtificationes eius, & legem eius requirant*. & CXLVII: *Qui annunciat verbum ſuum Iacob, iuſtitias, & iudicia ſua Iſrael.* & Nehemiæ decimo: *Iurarunt, vt ambularent in lege Dei, vt facerent, & cuſtodirent vniuerſa mandata Domini Dei noſtri, & iudicia eius, & iuſtificationes eius.* & Ezechielis XLIIII: *Iuſtificationes meas iuſtificabunt, & iudicia mea iudicabunt, & leges meas, & præcepta mea in omnibus diebus feſtis meis cuſtodient.*

Hæc ex pluribus Teſtamenti veteris locis pauca protuliſſe, ſufficiat. Nunc venio ad ſingularum harum vocum explicationem. Mandata, quæ Græcus interpres ἐντολὰς vertit, verba fuiſſe videntur, quibus Deus iuſſit, aut prohibuit aliquid fieri, quod præcipue ſe ipſum attingeret. Præcepta, quæ ille προστάγματα vertit, quibus rationem, qua id fieret, ordinauit. nam in illa voce πρόσταγμα ordinatio quædam inſita eſt. vnde pro ea aliquando Latinus interpres cæremonias edidit. neque enim ſolũ iuſſit Deus, vt ſe ſupra omnia colerent, ſed etiam ſui colendi ritum demonſtrauit, nempe cum de tabernaculo, ſacrificijs, diebus feſtis, ſacerdotibus, & eorum officijs tradidit. atque hæc quidem duo ad Deum relata ſunt, Iuſtificationes vero, & Iudicia ad proximum. Iuſtificationes enim, quas Græci δικαιώματα vertunt, iuſſa fuerunt, quibus Deus docuit, quo modo de proximo ab abſolutionem iudicare, & quos innocentes, ac iuſtos habere, & pronunciare deberemus. iuxta illud pſalmi VII: *Iudica me Domine ſecundum iuſtitiam meam, & ſecundum innocentiam meam ſuper me.* Neque vero hæc cæleſtis illa iuſtificatio eſt, de

qua

qua post in Euãgelio differetur, qua, vt Theologi loquuntur, *per inhærentem nobis Dei gratiam verè, formaliterq́; iusti sumus*, sed iudicialis, atque terrena. Id ita esse probatur ex ipso verbo δικαιῶ, quod ijdẽ in veteri testamẽto vsurpauere pro iustifico, i. iustũ, innocentẽq́; pronuncio. vt Exodi XXIII in ipsamet lege, vbi de iustificationibus agitur: *Nõ iustificabis impiũ.* i. nõ absolues, græce οὐ δικαιώσεις. Vnde Isaias: *Væ, qui iustificatis impiũ pro muneribus.* & Leuitici secũdo: *Aequũ iudiciũ sit ciui, & aduenæ.* græce δικαίωσις μία. i. pariter absolue peregrinum, ac ciuem. Et Deut. XXV: *Si fuerit cõtrouersia inter homines, & ad iudicandũ venerint, & iustificauerint iustũ, & cõdemnauerint impium.* græce δικαιώσωσι. & Prouerb. xvij: *Qui iustificat impiũ, & condẽnat iustum, abominabilis est vterque apud Deũ.* Et apud S. Matthæũ xij: *Ex verbis tuis iustificaberis, & in verbis tuis condẽnaberis.* Iudicia porro iussa fuerũt, quibus Deus ostẽdit, quemadmodũ cõdẽnationis sententiã ferre, & quos sontes, & iniustos habere, ac pronũciare oporteret. etenim κρίνειν, i. iudicare vsurparũt pro condẽnare. vt XV Genesis: *Gentẽ, cui seruituri sunt, ego iudicabo.* & secũdo Paralip. XXXVj: *Ammonitæ nos nitũtur eijcere de possessione, quã tradidisti nobis Domine Deus noster. ergo nõ iudicabis eos?* idest non condemnabis. S. Matthæus VI: *Nolite iudicare, & non iudicabimini.* S. Ioannes quarto: *Non veni, vt iudicẽ mundum, sed vt saluum faciã.* & VII: *Nunquid lex nostra iudicat, nisi prius audierit ab ipso, & cognouerit, quid egerit?* Iudicij porro in lege præscripti hoc sit exemplum: *Nocturnum furem occidito*; iustificationis, *Diurnum dimittito*. item iudicij: *Qui prudens hominem occiderit, capite pœnas luet*; iustificationis: *Qui imprudens, rite exul erit*. Testimonia vero, quorum sæpe supra est facta commemoratio, fuere verba, quibus Deus ipse

testatus est, se eos, qui mandata, præcepta, iustificationes, & iudicia à se in lege tradita custodissent, bonis varijs; sed ad hanc vitam spectantibus affecturum, qui vero secus, malis. Vnde dixit Hieremias IX: *Non attendunt mandata tua, & testimonia tua, quæ testificatus es in eis*. & quarto Regum, XVII: *Abiecerunt legitima Dei, & pactum, quod pepigit cum patribus eorum, & testificationes, quibus contestatus est eos*. Eorum vero hoc sit exemplum, Exodi XIX: *Si audieritis vocem meam, & custodieritis pactum meum, eritis mihi in peculium de cunctis populis. mea enim est omnis terra, & vos eritis mihi in regnum sacerdotale, & gens sancta*. Et Deuteronomij XI: *Si custodieritis mandata mea, quæ ego præcipio vobis, & feceritis ea, vt diligatis Dominum Deum nostrum, & ambuletis in vijs eius adhærentes ei, disperdet Dominus gentes istas ante faciem vestram, & possidebitis eas, quæ maiores, & fortiores vobis sunt*. Inde multa alia bona pollicetur, & mala comminatur, quas vocat benedictiones, & maledictiones. In Euangelio porro eædem etiam voces eodem modo vsurpatæ sunt à S. Luca capite primo: *Erant iusti ambo ante Deum incedentes in omnibus mandatis, & iustificationibus Domini sine querela*. Quippe significat, Zachariam, & vxorem custodisse legem Domini, quoniam partes eius duas præcipue coluerunt, Mandata, & Iustificationes. quorum illa Deū, hæc proximum attingunt. Ac de summa quidem legis hęc dicta sint. quę ita pręponere libuit, quoniam ex his quattuor vocibus, tāquā ex summa legis, vniuersa hęc nostra de rep. disputatio deducetur. redeo ad legis historiā.

Hęc igitur lex primū duabus lapideis tabulis à Deo, deinde volumini scripto à Moyse consignata est. Iussit autem Deus, vt secunda legislatio à regibus legeretur, & cognosceretur, item à pontifice in solemnitate Taber-

bernaculorum populo traderetur. De primo ſcriptum eſt Deuteronomij XVII: *Rex poſtquã ſederit in ſolio regni ſui, deſcribet Deuteronomium legis huius in volumine accipiens exemplar à ſacerdotibus Leuiticæ tribus, & habebit ſecum, legetq. illud omnibus diebus vitæ ſuæ, vt diſcat timere Dominum Deum ſuum, & cuſtodire verba, & iuſtificationes eius, quæ in lege præcepta ſunt.* De ſecundo XXXI: *Poſt ſeptem annos anno Remiſsionis in ſolemnitate Tabernaculorum conuenientibus cunctis ex Iſrael in loco, quem elegerit Dominus, leges verba legis huius coram omni Iſrael, audientibus eis, vt audientes diſcant, & timeant dominum, & cuſtodiant, impleantq. omnes ſermones legis huius.* Profectis ergo Iſraelitis in Chananæam diu in hoc inſtituto perſeueratum eſt. Inde ſub regibus eius obliterata memoria eſt. Quod cum Ioſaphat rex Iudæ cognouiſſet, vt erat ſumma pietate ornatus, *miſit de principibus, qui docerent in ciuitatibus Iuda, & erudiebant populum.* vt XVII ſecundi Paralipomenon ſcriptum eſt. Deinde vero res eò aut malitiæ, aut negligentiæ venit, vt volumẽ etiam legis ſcriptum è memoria Iudæorum exciderit. Tum caſu inuentum in templo, dum inſtaurabatur, ab Helciapontifice ad Ioſiam regem delatum eſt. Quod vt ille legit, *ſubito diſciſsis veſtibus dixit: Magna ira Domini accenſa eſt aduerſus nos, quia non audierunt patres noſtri verba libri huius, vt facerent omne, quod ſcriptum eſt nobis.* Vnde librũ populo recitari iuſſit, & ſe obſeruaturum ſpopondit. ſic enim XXIII quarti Regum: *Percuſſit fœdus coram Domino, vt ambularent poſt Dominum, & cuſtodirẽt præcepta eius, & teſtimonia, & iuſtificationes in omni corde, & in tota anima ſua, & ſuſcitarent verba fœderis huius, quæ ſcripta erant in libro illo. acquieuitq. populus pacto.* Inde paucis interiectis annis, cum Iudæi in Babyloniam traducerentur,

tur, Legis quoque volumen euanuit. Reuersis autem illis in patriam, Esdras scriba, & sacerdos eam aut amissam restituit, aut corruptam emendauit eo modo, quo nunc habemus. vnde ipse scripsit: *Esdra parauit cor suum, vt inuestigaret legẽ Domini, & faceret, & doceret in Israel praeceptum, & iudicium.* Atque ab illo scribæ, idest legis doctores in rep. dimanarunt, vt postea ostendetur. Hi deinde libri iussu Ptolemæi Philadelphi regis Aegypti per LXX interpretes Græce conuersi sunt. Post aliquot inde annos Antiochus Epiphanes, rex Syriæ, coegit eos à lege hac Dei deficere, & legem ipsam comburere. Locus est in principio Maccabæorum: *Scripsit omni regno suo, vt esset omnis populus unus, & relinqueret vnusquisque legem suã. & multi Israel consenserunt seruituti eius, & sacrificauerunt idolis, & coinquinauerunt sabbatum. & misit rex libros per manũ nuntiorum in Hierusalem, & in omnes ciuitates Iudæ, vt sequerentur leges gentium terræ, & prohiberent holocausta, & sacrificia, & placationes fieri in templo Dei, & prohiberent celebrari sabbatum, & dies solemnes, & iussit coinquinari sancta, & sanctum populum Israel, & iussit ædificari aras, & templa, & idola, & immolari carnes suillas, & pecora communia, & relinquere filios suos incircuncisos, & coinquinari animas eorum in omnibus immunditijs, & abominationibus, ita vt obliuiscerentur legem, & immutarent omnes iustificationes Dei, & quicunque non fecissent secundum verbum regis Antiochi, morerentur.* & paullo post: *Per vniuersas ciuitates Iudæ in circuitu ædificauerunt aras, & ante ianuas domorum, & in plateis incendebant thura, & sacrificabant. & libros legis Dei combusserunt igni, scindentes eos, & apud quencunque inueniebantur libri testamenti Domini, & quicunque obseruabant legem Domini, secundum edictum regis trucidabant eum.*

Hoc

Hoc malo paullo vltra biennium Iudæa misere laborauit. successit enim mox Iudas Maccabæus, qui recepta vrbe & legem,& legis disciplinam in statum pristinum reuocauit. Assamonæis inde posteris eius regnantibus multæ subinde hæreses emersere, vt Scribarū, Sadducæorū, & Pharisæorum. qui ferme scribæ, idest legis doctores fuerunt, qui legem varie interpretantes populum vanis erroribus imbuerunt. Quos subinde excepit Christus, qui prædicatione sua cum veritatem docuit, tum in primis inanem eorū doctrinam elusit, ac nouam legem intulit, nouoq. testamēto sedes hominibus se non in Chananæa, sed in cælo daturum, qui vocib. suis paruissent, ostendit, denuncians, se venisse, non vt legem solueret, sed adimpleret. recte. nam cum lex exempli gratia homicidium vetuisset, ipse non solum occidere, sed etiam succensere fratri prohibuit. cum lex adulterium sustulisset, ipse non modo adulterium, sed etiam petulantem mulieris intuitum interdixit, adijciens: *Nisi iustitia vestra abundauerit plus quàm iustitia Pharisæorum, aut Scribarum, non intrabitis in regnum cælorum.* Ac de lege quidem, quod ad propositum nostrum attinet, in vniuersum hæc dicta sint.

De forma reip. Israelitarum. Cap. V.

SEQVITVR, vt de forma reip. disseram, quam Deus aut superiore lege præscripsit, aut post induci neglecta lege permisit. Ceterum cum de forma reip. quæritur, nihil aliud quæritur, nisi penes quem principatū summa rerum fuerit constituta. Hæc vero apud Hebræos primum penes optimates posita fuit, deinde penes reges. quorum principatuum illum Aristocratiam, hoc Regnum Græci vocarunt. Aristocratia fuit sub Moyse, Iosue, Se-

nioribus, & Iudicibus, Regnum ſub regibus.

De Ariſtocratia ſub Moyſe ſignificauit Moyſes XIII Deuteronomij, cum dixit: *Non facietis in terra Chananæa, quæ nos hic facimus hodie, ſinguli quod ſibi rectum videtur. non enim vſque in præſens tempus veniſtis ad requiē, & poſſeßionem, quam Dominus Deus veſter daturus eſt vobis.* Ac multis quidem, iiſque bonis, & prudentibus viris Moyſes rem totam commiſit, vt alij ſacra, alij profana curarent. (ex ijs autem, qui operam rebus ſacris dederunt, vnus fuit Pontifex, reliqui Sacerdotes, & Leuitæ. qui vero profana adminiſtrarunt, alij conſultationibus, alij iudicijs vacauerunt, nonnulli pacis, quidam belli ſtudia coluerunt.) omnes vero non ex arbitrio voluntatis, ſed ex præſcripto legis ſuo fungi munere, in primiſq. Iudicia, & Iuſtificationes exercere conſtituit. Atque ita deinde tempore Ioſue, & Iudicum in terra Chananæa, diſpertitis poſſeſſionibus, eſt ſeruatum. Etenim ad Ioſue dixit Deus cap. primo: *Confortare, & eſto robuſtus valde, vt cuſtodias, & facias omnem legem, quam præcepit tibi Moyſes ſeruus meus, nec declines ad dextram, vel ad ſiniſtram, vt intelligas cuncta, quæ agis.* Et poſt præcipienti illi reſpondere Iſraelitæ: *Omnia, quæ præcepiſti nobis, faciemus, & quocunque miſeris, ibimus. Sicut obediuimus in cunctis Moyſi, ita obediemus & tibi.* Inde Ioſue moriturus, aduocatis Iſraelitis, eadem verba repetijt, quæ ad ſe Deus tradens imperium fecerat, de lege Dei cuſtodienda, cap. XXXIII. promiſitq. populus, ſe Dei præceptis obediturum.

De Seniorum imperio ſignificatur ſecundo Iudicum: *Seruierunt Iſraelitæ Domino cunctis diebus Ioſue, & Seniorum, qui poſt eum uixerunt, & nouerunt omnia opera Domini, quæ fecerat in Iſrael.* Iudicibus inde rerum potientibus eodem modo ariſtocratia fuit. ſi quidem illis principatum

patum administrantibus & lex, vt ante valuit, & Deus ipse imperium tenuit. Hoc autem ita esse, probatur etiã ex Iosepho, qui libro IIII Antiquitatum legem Dei ad hunc locum pertinentem explicuit, sic loquentem faciẽs Moysem: *Aristocratia, & vita, quæ ex ea degitur, res optima est, nec vos capiat desiderium alterius reip. sed hanc amate leges habentes dominas, ex ijs omnia facientes. satis enim est, vt Deus præsit. Quod si regis cupiditas vos incesserit, is ex eadem gente sit.*

Hanc vero aristocratiam, in qua lex potissimum cum Deo dominata est, Regnum ipsum excepit. Regnum autem apellarunt imperiũ summum vnius hominis non ex lege, sed ex arbitrio imperantis. quem à Samuele Iudice postularunt, his verbis VIII primi Regum: *Constitue nobis regem, vt iudicet nos, vt vniuersæ habent nationes.* Quod vt ille audiuit, subito Deum, quid opus esset facto, consuluit. qui ita respondit: *Audi vocẽ populi in omnibus, quæ loquuntur tibi. nõ enim te abiecerunt, sed me, ne regnem super eos.* & addit: *Verumtamen contestare eos, & prædic eis ius regis, qui regnaturus est super eos.* Significauit enim aperte, Iudicibus rerum summam ex lege habentibus regnasse Deum super Hebræos, quia lex dominata esset; imperio vero ad regem gentium more translato, Deum non regnaturum, cum non penes legem, sed penes voluntatem vnius hominis summa rerum esset futura. probe. etenim, vt optime dixit Aristoteles in Politicis, *Qui legẽ vult imperare, Deum vult imperare, qui regem, idest hominem, belluam. quòd non semper ratione, sed plerunque cupiditate ducatur.* Hoc autem arbitrarium Regis imperium expressit Deus, cum addidit: *Filios & filias, & prædia, & seruos vobis auferet, & greges vestros addecimabit, & vos eritis ei serui. neque clamantes audiemini à Deo.*

Vnde

Vnde dixit Dauid psalmo 11: *Ego constitutus sum rex à Deo super montem sanctum Sion. Dixit Dominus ad me. Postula à me, dabo tibi gentes hereditatem tuam, & possessionem tuam terminos terræ. Reges eos in virga ferrea, & tanquam vas figuli confringes eos.* Hæc autem duo regis imperia, eius inquam, qui lege tenetur, & qui legibus est solutus, Aristoteli quoque nota fuerunt. atque illud nullum proprium reip. genus facere, atque in omni rep. reperiri posse, hoc vero proprie regnum appellari, putauit. sic enim inquit: *Deinceps disputandum est de rege, qui omnia ex voluntate gerit. nam qui ex lege rex dicitur, non est reip. species, quia in omnibus rebus publicis dux belli perpetuus esse potest, vt in democratia, & aristocratia. & multi creant vnum dominum administrationis. Plenum autem Regnum vocatur, quo cuncta rex sua voluntate gerit.* Hoc ergo modo Hebræi, postquam sedes in terra Chananæa locarunt, primum Iudicibus paruerunt, qui ex lege pręfuerunt, deinde more aliarũ gentium Regibus, qui ex voluntate imperarunt. quorum primus Saul, secundus Dauid fuit, à quo inde hereditarium regnum inter Iudæos euasit, donec res ad Sedeciam peruenit, qui à Nabucdonosore rege cum populo captiuus in Babyloniam est abductus. Reuersis vero in patriam post annos septuaginta Iudæis, res iterũ ad optimatũ statum est adducta. quo tẽpore, vt inquit Iosephus libro xi, pontifices, qui pro tẽpore fuerũt, & sacerdotum, & iudicum partes impleuerunt, donec populo ab Antiocho seruitute oppresso, Leuitica Assamonæorum familia insurrexit, qui primum sub titulo Principis, deinde sub nomine Regis manentibus veteribus institutis rẽ Iudæorum vniuersam administrarunt. Quibus extinctis reges proselyti Ascalonitæ successere, qui rectius appellari tyranni potuissent; ex quibus. Herodes

des Magnus Antipatri filius,& Archelaus filius,& Agrippa nepos in Iudæa, Herodes Antipa tetrarcha in Galilæa,ac subinde duo Herodes Agrippæ reges in Chalcidica potiti rerum sunt, qui potestatem à Romanis Iudæam illo tempore obtinentibus creandorum pro arbitrio pontificum acceperunt. inde pulsis demum Ascalonitis Romani subactæ Iudææ magistratum, & tributum imposuerunt. ac legibus eorum magna ex parte seruatis regionis imperium, & procurationem sibi vindicarunt. ac postremo rebellãtibus eis vrbem cum templo inflammauerunt, ac gentem prope totam profligauerunt.

Est porro illud quoque tenendum,remp.Hebræorum quodammodo tripartitam fuisse.vna.n.fuit,quæ vniuersum populum,idest XII tribus,complexa est; altera,quæ singulas ipsius populi tribus;tertia,quę singulas singularũ tribuum ciuitates. Primæ reip. sedes in ea collocata vrbe fuit, quam Deus religionis caussa sibi asciuit. (quæ verò ea vrbs fuerit, post dicetur.) ibi enim summus magistratus, summus senatus, populus,iudiciumq. consedit. Fuit tamen interim aliquando interregnum.quod significatur in libro Iudicum,cum scribitur: *Erat Israel sine regibus, & quisque faciebat, quod rectum videbatur,* innuens, non tribus singulas, aut ciuitates suis principibus vacauisse, sed vniuersam duodecim tribuum remp. summis præsidibus, & tutoribus caruisse.

Secunda resp.præfectum vnum habuit, qui Princeps tribus dictus est; itemq. alios, qui familiarum principes nominati sunt, qui tamen omnes summo principi, penes quem tota erat respublica, paruerunt.

Tertia vero hoc mõ cõstituta fuit. Vnaquæque ciuitas suũ habuit senatũ, qui de reb.ad ipsam ꝑcipue ꝑtinentib. decerneret,& caussas priuatas,capitalesq.cognosceret,&

suos

ſuos magiſtratus, q. ſenatũ haberent, & iudicia exercerẽt. Quamobrem Reſp. Hebræorum populum habuit, ſenatum, iudices, & magiſtratus. Vnde apud Ioſue cap. XXIII ſcriptum eſt: *Conuocauit filios Iſrael, & Senatum eorum, & principes eorum, & iudices eorum, & ſcribas eorum.* Arma etiam, quæ publico populi nomine extra fines ferenda erant, à ſolo rege, & ſummo ſenatu decreta ſunt, adiuuantibus ſingulis tribuum, & familiarum principibus, & ciuitatibus, quemadmodum poſt ſuo loco probabitur.

De ciue Iſraelita, & Proſelyto. Cap. VI.

EXPLICATA Hebraicæ reip. forma, ſequitur, ut qualis huius reip. ciuis fuerit, demõſtretur. Cenſuit igitur Ariſtoteles, varios pro varietate rempublicarum ciues exiſtere. qui uero optimæ reip. ciuis eſſet, eum & conſiliorum, & iudiciorum compotem eſſe. Quæ definitio ad ciuem quoque accommodari Hebræum poteſt, vt is demum in eorum rep. ciuis fuerit, qui particeps conſiliorum, iudiciorumq. extiterit. Nam ſacra non omnibus cõmunia, ſed propria Leuitarum fuerunt. Eſt præterea illud etiam admonendum, Hebræorum populum bipartitum fuiſſe, vnum indigenarum, qui Græce αὐτόχθονες, alterum aduenarũ, qui προσήλυτοι dicti ſunt. quo nomine Proſelytorum vſi ſunt etiam, qui Latine ſacras hiſtorias cõuerterunt. Indigenę fuere omnes, qui ab Iſraele genus, vt dixi, trahentes cum lege circuncisionem ſumpſerunt. quam Deus Abrahæ mandauerat XVIII Geneſis, his verbis: *Infans octo dierum circuncidetur in vobis. maſculus, cuius præputij caro circumciſa non fuerit, delebitur anima illius de populo ſuo, quia pactum meum irritum fecit.* Proſelyti fuere

fuere alienigenæ,qui ex gentibus procreati,ſed ab idolo rum ad Dei cultum traducti circuncisione donati ſunt. quos Deus pro indigenis haberi mandauit Exodi XII, loquens de inſtitutione Paſchę: *Quod ſi quis peregrinorū in veſtram voluerit tranſire coloniam,et facere Phaſe domi ni,circuncidetur prius omne maſculinum eius,& ſic rite ce lebrabit,eritq. ſicut indigena terræ. ſi quis autem circunci ſus non fuerit,non veſcetur ex eo. eadem lex erit indigenæ, & colono,qui peregrinatur apud vos.* ſic Latinus. at Gręce aptius: *indigenæ,& proſelyto,qui acceſſerit ad vos.* & Leuitici XVII: *Homo quilibet de domo Iſrael, & de aduenis, qui peregrinantur inter vos,qui obtulerit holocauſtum,ſiue victimam,& ad oſtium Tabernaculi Teſtimonij non adduxerit eam,vt offerat Domino,interibit de populo ſuo.* & ſecundo: *Aequum iudicium ſit ciui,& aduenæ.*i. proſelyto. Quemadmodum autē gentiles circunciſi ad Iudęos trāſirent,extat exemplum Sicimitarū in Geneſi tēpore Iacob. itē Achior,Iudith XIIII: *Achior uidens virtutem,quam fecit Deus Iſrael,relicto gentilitatis ritu credidit Deo,& circuncidit carnem præputij ſui, & appoſitus eſt ad populum Iſrael, & omnis ſucceſſio generis eius vſque in hodiernum diem.* Ioannes inde Hyrcanus rex Idumęos ſubactos ad circuncisionem accipiendam adegit. Quare Herodes Idumęus proſelytus fuit,non antiqua ſtirpe Iudæus. Itaque, vt ipſe regnum Iudęorum proſelytus cepit,ſic pontificatum etiam proſelytis tradidit. Quantum vero ſtudium poneretur à Iudęis in eo,vt proſelytos facerent, ideſt,vt gentiles circunciderent, docuit Chriſtus alloquens eos Matth. XIII: *Vos circuitis mare, & aridam, vt faciatis vnum proſelytum,&,cum fuerit factus,facitis eum filiū gehennæ duplo,quàm vos.* Hinc ſecundo Paralip. XXX: *Hilaritate perfuſa eſt omnis turba Iuda tam Sacerdotum,& Le*

uitarum,

uitarum, quàm vniuersæ frequẽtiæ, quæ venerat ex Israel, proselytorum quoque de terra Israel, & habitantium in Iuda. & Ezechielis XIIII: *Homo de domo Israel, & de proselytis, quicunque aduenæ fuerunt in Israel, si alienatus fuerit à me, & posuerit idola in corde suo.* & Actuum II: *Iudæi, & Proselyti.*

De vrbe reip. sede. Cap. VII.

REGIO porro, in qua hæc constituta resp. fuit, Magnæ pars Syriæ fuit. cuius longitudo à Syria Antiochena ad Aegyptum, & Arabiã, latitudo à mari Syriaco ad Cœlẽ Syriã, Arabiamq. alterã prodijt. Hãc mediã ferme Iordanes fluuius secuit, qui, vt inquit Plinius, ortus e fonte Paneade, vbi primam conuallium occasionem est nactus, in lacum se fundit, quem plerique Genesaram nominarunt. (in Euangelio vero stagnum Genesareth, & mare Tiberiadis appellatur.) Inde velut inuitus Asphaltitem lacum (quod etiam mare mortuum dicitur) dirum natura petit. à quo postremo absorptus aquas laudatas pestilentibus miscet. Vniuersa regio antiquitus in sacris litteris terra, vt dixi, Chanaam, siue Chananæa dicta est, tum cum Abraham iussu Dei huc ex Mesopotamia transijt. atque per ea tẽpora à septem populis habitata fuit, Amorrhęis, Chananæis, Gergesæis, Hettæis, Heuæis, Iebusæis, & Pherezæis. quibus etiam Philistæi siue Palæstini adiungi possunt. Inde posteri Israel, cũ hanc armis occupauissent, terram Israel appellarunt, atque in XII, vt dixi, partes diuiserunt, quas tribus vocarunt, trans Iordanem Ruben, Gad, & Manasse, cis Iordanem Iudam, Beniamin, Simeon, Efraim, Dan, Aser, Issachar, Zabulon, & Nephtalim. Decem inde tribub. à duabus auulsis, & post in Assy-

Aſſyriā tranſportatis partes huius regionis hæ celebrari cis Iordanem cœperunt, Iudæa, Samaria, Galilæa interiores, Palæſtina vero maritima, Ituræa, Trachonitis, & Chalcidica trans Iordanem. Iudæa à tribu Iudæ vocata ferme his inſignita vrbibus fuit, Hieruſalem, Bethel, Hierico, Arimathia, Emmaus, ſiue Nicopoli, Bethleem, Hebron, Cariathiarim, & Eleutheropoli. Samaria ab vrbe eius nominis appellata, quam in monte Somer tribus Effraim Amri rex condidit, hæc oppida habuit, Silo, Sichem, ſiue Sichar, & Samariam. Galilæa hoc nomine iam tum, cum Iſralitæ traiecerunt, nuncupata, oppida amplexa eſt, Nazareth, Naim, Caparnaum, Bethſaidam, quæ poſt Iulias, & Paneadē, quæ poſt Tiberias appellata eſt. eaq. duplex fuit, ſuperior ad mare Syriacū pertinens, & inferior ad mare Tiberiadis. Palæſtinæ vrbes celebratæ Geth, Gaza, Azotus, Accaron, & Aſcalon. Inde præualentibus Iudæorum opibus tota regio Iudææ nomen inuenit, quā poſt Chriſtum etiam Paleſtinam, & Terram ſanctam nominauerunt. Cum ergo, vt ad priora redeam, totius populi Iſraelitici vna cōmunis duodecim tribuum eſſet reſp., ſtatuēdus etiam locus fuit vnus, quo omnes ex ſuis tribubus, atque oppidis conuenirent, vbi Deo ſacrificia facerent, primitias offerrent, conſilia in commune agitarent, iudicia tractarent, & is demum ſederet, qui ſummæ rerum ſacrarum, & profanarū præeſſet. Hunc verò Deus ſtatuit eſſe illum, quem ipſe inuocando ſuo nomini delegiſſet. ſic enim in lege loquutus eſt cap. XII Deuteronomij: *Non facietis ita Domino Deo veſtro, ſed ad locum, quem elegerit Dominus Deus veſter de cunctis tribubus veſtris, vt ponat nomen ſuum ibi, & habitet in eo, venietis, & offeretis in eo holocauſta, & victimas veſtras. Non poteris comedere in oppidis tuis decimam frumenti, & vini, & olei tui, ſed coram*

coram Domino Deo tuo in eo loco, quem ipſe elegerit. & cap. XVII: *Si iudicum ſententiam in portis tuis videris variari, aſcende ad locum, quem elegerit Dominus Deus tuus, vt ibi nomen eius euoces.* Elegit autem eas vrbes, in quibus Tabernaculum, & Templum ſuum eſt cõſtitutum. hę vero fuere duæ, Silo in Samaria, & finibus Effraim, deinde, illa reprobata, Hieruſalem in Iudæa, ac tribu Iudę. De Silo hæc habemus teſtimonia. Cum Ioſue mandato Dei Tabernaculum cum Arca in Silo poſuiſſet, ibi etiã ſedem religionis, & reip. collocauit. Vnde illa ſunt in illius hiſtoria capite XXII: *Congregati ſunt omnes filij Iſrael in Silo, ibique fixerunt Tabernaculum Teſtimonij.* & XXII: *Conuenerunt omnes in Silo, vt aſcenderent, & dimicarent contra eos, qui trans Iordanem erant.* & Iudicũ XXI: *Venerunt omnes ad domum Dei in Silo, & in conſpectu eius ſedentes vſque ad veſperum leuauerunt vocem.* & paullo poſt: *Ecce ſolemnitas Domini eſt in Silo anniuerſaria, quæ ſita eſt ad ſeptentrionem vrbis Bethel ad orientalem plagam viæ, quæ de Bethel tendit ad Sichimam.* Inde Deus reiecta Silo delegit Hieruſalem, & montem Sion in tribu Iuda, eoq; domum ſuam transferri cum tota rep. voluit, ac demum Silo quoque euertit. ſic enim loquitur VII apud Hieremiã: *Ite ad locum meum in Silo, vbi habitauit nomen meum à principio, & videte, quæ fecerim ei propter malitiam populi mei Iſrael.* & alibi: *Faciam domui huic, in qua inuocatum eſt nomen meum, ſicut feci Silo.* Elegit autem Hieruſalem tempore Dauidis regis. is enim Iebuſæos, quos Iudas, & Beniamin olim eijcere inde non potuerant, profligauit, atque ibi primus iubente Deo ſedem poſuit, arca in montem Sion tranſlata. Qua de re ſcriptum eſt VI ſecundi Paralip. vbi Deus ita loquitur: *A die, qua eduxi populum meum de terra Aegypti, non elegi ciuitatem de cunctis tribubus*

bus Iſrael, vt ædificaretur in ea domus nomini meo. neq; elegi quempiã alium virum, ut eſſet dux in populo meo Iſrael, ſed elegi Hieruſalem, vt ſit nomen meum in ea. & quarto Regum XXI: *In templo hoc, & Hieruſalem, quam elegi de cunctis tribubus Iſrael, ponam nomen meum in ſempiternum.* Hinc Ioſephus legem hanc Dei ſic concepit: *Sancta vna vrbs ſit terræ Chananæorum in loco pulcherrimo, & virtute illuſtri, quem Deus illi elegerit, & templum vnũ in ea ſit, & altare vnum ex lapidibus non politis, in alia vero vrbe neque templum, neque altare ſit. Deus enim vnus eſt, & vnum Hebræorum genus. ter uero quotannis in eã ad templum ex finibus terræ conueniant, quam Hebræi poſſederunt, & Deo offerãt ex eis, quæ habent, & de futuris adhortentur, & conuenientes inter ſe, & conuiuantes amici ſint. Eſt enim honeſtum, non ignorare, ſe inter ſe contribules eſſe, & eorundem participes ſtudiorum exiſtere.* Itaque Dauid huc alludens dixit pſalmo LXXVII: *Et repulit tabernaculum Ioſeph, neque tribum Effraim elegit, ſed elegit tribum Iudæ montem Sion, quem dilexit, & ædificauit inſtar Excelſorum ſacrarium ſuum,* ſiue *ſicut vnicornium ſanctificiũ ſuum:* Significat enim Deo non placuiſſe, vt templum ædificaretur in Silo in tribu Effraim, & tabernaculo Ioſeph patris Effraim, qui illam terram extra ſortem à patre acceperat, vt ſcriptum eſt XLVIII Geneſis, & poſt in ea vrbe ſepulturam acceperat, vt Ioſue XXIIII, ſed voluiſſe, vt extrueretur in Hieruſalem in tribu Iudæ. Huc etiam, credo, pertinent verba illa Samaritanę mulieris apud S. Ioannem. quæ Chriſtum ita allocuta eſt: *Patres noſtri in monte hoc adorauerunt, & vos dicitis, quia Hieroſolymis eſt locus, vbi adorare oportet.* Patres enim ſuos vocauit Effraimitas, à quibus ſe manaſſe Samaritæ iactabant, eoſq. adoraſſe ait in monte Effraim, de quo Ioſue XX. *Sichem in*

monte Effraim. nempe per eos annos, quibus domus Dei fuit in Silo; Iudæos vero eam laudem sibi vindicare, & locum adorationis esse in Iuda, non in Effraim, quòd esset in vrbe Hierosolymitana, contendere. Hanc vero religionis, & ciuitatis translationem in Hierusalem à Dauide factam ipse etiam psalmo CXXI cecinit, inquiens: *Hierusalem, quæ ædificatur, vt ciuitas, cuius participatio eius in id ipsum. Illuc enim ascenderunt tribus, tribus Domini, testimonium Israel, ad confitendum nomini Domini. Quia illic sederunt sedes in iudicio, sedes super domum Dauid.* Significat enim tribus, idest populum ascendisse Hierusalem, primum, vt laudarent Deum, deinde, vt poscerent ius siue à magistratibus, siue à iudicibus, tum cum à se ædificata, & in formam ciuitatis redacta est.

Ceterum vrbs Hierusalem, vt latius, qualis fuerit, explicemus, primis temporibus Salem dicta fuit, & regi Melchisedec paruit. qui, sacerdos cum esset, Abrahamo à bello redeunti, quod pro Lot captiuo suscepit, occurrit, ac panem, & vinum obtulit, vt narratur XIIII Genesis. Populus autem, qui illam incoluit, iam tum Iebusæus dicebatur. quem Iudas, & Beniamin extrudere vrbe non potuit vsque ad tempora Dauidis. Itaque vrbs in vtraque tribu fuit. nam XV Iosue scriptum est, Iudam Iebusæos incolas Hierusalem exigere non potuisse. in vaticinio vero Moysis Deuteronomij XXXIII: *Beniamin amantissimus Domini habitabit confidenter in eo, quasi in thalamo tota die morabitur, & inter humeros illius requiescet*, prædicitur, fore, vt Beniamin inter humeros Domini requiescat, quòd templum esset condendum in tribu eius. & XVIII Iudicum additur, Beniamin non potuisse eijcere Iebusæũ habitatorem Hierusalem, sed inter eos sedes posuisse. Ex quibus intelligi potest, vrbẽ Hierusalem magnitudine sua vtrique

vtrique tribui communicatam. Quocirca sunt etiam, qui censeant, partem ipsius templi in tribu Beniaminis fuisse. Hæ certe duæ tribus propter vicinitatem, & coniunctionem pro vna tantum habitæ sunt. quemadmodum post etiam in diuortio tribuum factum est, cum Iudas, & Beniamin Roboamum sequutæ vnum Iudæ nomen adeptæ sunt. Dauid autē spiritu diuino instinctus (nam Deus illā sibi, idest templo suo, sedē delegerat.) vbi primū regnum adeptus est, Iebusæos vrbe exterminauit, atque ea extructa, murorum ambitum prolatauit. atq; ibi arcem in vno colle montis Sion condidit, quæ vrbem despectaret, ac munitam Ciuitatem Dauid vocauit. atque eò domiciliū suum cum Arca fœderis trāstulit. post autem, cum in altero eiusdem Sionis colle, Moria vocato, condere templū vellet, non probante Deo, eam gloriam filio Salomoni reliquit. qui regnum adeptus opus perfecit, atque in eius præsidium arcem in tertio eiusdem montis colle construxit, teste Iosepho v Belli, & vII Antiquitatum. Roboamo inde Salomonis filio regnante Sisac rex Aegyptiorū vrbem cepit, & thesauros regios asportauit. Ezechia vero rerum potiente Sennacherib rex Assyriorum acri obsidione, sed frustra, fatigauit. Inde Nabucdonosor rex Babyloniorum semel sub rege Ioacim, iterum sub rege Ioachim cepit, ac tertio sub Sedecia receptam euertit. atque vna cum templo succendit. populumq. in Babyloniā captiuum abduxit. Populo inde post LXX annos in Iudæā permissu Cyri Persarum regis reuerso templum per Zorobabelem, vrbs per Neemiam, lex per Esdram est restituta, arx quoque in tertio colle non longe à templo refecta. Mox ab Anthiocho Epiphane Syriæ rege vrbs direpta, lex cremata, templum profanatum est. Neque ita multo post omnibus his per Iudam Assamonæum rece-

ptis, ac nouo opere restitutis florere opib. ciuitas cœpit. donec prauo duorum fratrum regum, Hyrcani, & Aristobuli dissidio Cn. Pompeius dux Romanus bellum in Syria gerens adductus ipsam occupauit, ac templo pepercit. quam paullo post Antigonus Aristobuli filius Parthorum ope recepit. Antigono vero Herodes Ascalonita rex à Romanis declaratus C. Sosio Syriæ proconsule opem ferente ademit. ac tandiu posteritas eius tenuit, quoad in potestatem Iudæorum beneficio Romanorum reuersa defecit. Quo tempore à Tito Cæsare Vespasiani Imp. filio rursus in ditionem adducta, & cum templo solo æquata, atque combusta est. Ad extremum Christiana iam fide ascita per Hadrianum, sed sine templo, refecta, ab eo Aelia est nominata.

Atque hæc quidem sunt, quæ in vniuersum de rep. Hebræorum præponenda censuimus, vt his fundamentis iactis deinceps expeditius ad reliqua pergeremus.

DE REPVBLICA HEBRÆORVM LIBER II.

Qui de locis ſacris inſcribitur.

De Religione. Cap. I.

XPOSITA propoſitæ reip. forma, ſane ſequitur, vt partes eius eo, quo inſtituimus, ordine, perſequamur. Quoniam autẽ Reſp. Hebręorum religioſa, & ciuili vita, vt diximus, continetur, præcipue illud agemus, vt primum de Religione, deinde de Ciuitate loquamur. In hac vero diuiſione conſtituenda verba ipſa legis ſectabimur. cuius hæ, vt dixi, partes fuere, Mãdata, Pręcepta, Iuſtificationes, & Iudicia. quorum Mãdata, & Præcepta ferme ad Religionẽ pertinuerũt, Iuſtificationes vero, & Iudicia ad Ciuitatem. Quoniam vero Religio, ideſt Dei colendi ratio in lege pręſcripta, & ſępe poſt repetita in quattuor item partes fuit diuiſa, in loca ſacra, dies ſacros, ritus ſacros, & perſonas ſacras (ſiquidem Deus certis ſe in locis coli voluit, & certis diebus præcipuum ſibi honorem haberi, ac certis ritibus, & à certis perſonis) propterea illud quoque curabimus, vt deinceps ſigillatim de his omnibus diſſeramus.

De locis ſacris. Cap. II.

LOCA ergo ſacra, ideſt terreſtria ipſa ſanctitatis domicilia, multa fuerunt. A principio enim Deus Tabernaculum, atque in eo Sanctum Sanctorum, Arcam, & Altaria ſibi inſtituit, deinde pro Tabernaculo Templum in vrbe Hieroſolymorum conſtrui voluit. Interim vero paſſus eſt etiam, ſibi ſacrificari extra Tabernaculum, & Templum in collibus ſub opacis arboribus, quæ illi Excelſa dixerunt. Poſt autem iniuſſu Dei templa alia duo, vnum in Samaria, alterum in Aegypto ſunt condita. Quin etiã & in vrbe Hieruſalem, & in prouincijs quædam conuenticula inſtituta ſunt, quas Synagogas vocarunt. quæ poſtea deletis templis ſolæ remanſerunt. Quæ cum ita ſint, ſatis apparet, ſi huic parti ſatisfacere cumulate velimus, neceſſe eſſe, vt hæc ſingula declaremus. Quamobrem à Tabernaculo exordiamur.

De Tabernaculo, Sancto Sanctorum, Arca fœderis, altaribus, & ornamentis eorum. Cap. III.

CETERVM Tabernaculum, quod etiam Sanctuarium dictum eſt, fuit huiuſmodi. Aedificium erat inſtar templi ex lignis confectum, quod per partes compingi, ac diſſolui, ac quocunque deferri potuit. in quo locus erat ſanctior velo diſtinctus, Sanctuarum Sanctuarij, ac Sancta Sanctorum appellatus. ibi vero Arca Fœderis ſeruabatur. quæ operculum habebat Propitiatorium, & Oraculum appellatum, duobus Cherubin alas ſuper extendentibus inſignitum, & altare aureum Thymiamatis. extra velum autem erat menſa cum

XII panibus ſacris, qui dicebantur Propoſitionis. præterea Candelabrum cum lucernis ſeptem, & labrum aureum, & altare aureum Thymiamatis. extra vero Tabernaculum cum labro æneo altare æneum Holocauſti, ac prætcrea atrium, & tentorium. Hæc vero omnia Deus Moyſi facienda præſcripſit, cum eſſet in mõte Sinai XXV Exodi, his verbis: *Facite mihi* S A N C T V A R I V M, *& habitabo in medio veſtri iuxta omnem ſimilitudinem Tabernaculi, quod oſtendam tibi, & omnium vaſorum in cultu eius. ſicq. facietis illud:* Inde ſic orditur de A R C A dicere, & ornamentis eius. *A R C A M de lignis Setim compingite, & deaurabis eã auro mundiſſimo intus, & foris, facieſq. ſupra coronã auream per circuitum, & quattuor annulos aureos, quos pones per quattuor arcæ angulos. duo circuli ſint in latere vno, & duo in altero. Facies quoq; V E C T E S de lignis Setim, & operies eos auro, induceſq. per circulos, qui ſunt in arcæ lateribus, vt portetur in eis, qui ſemper erũt in circulis. poneſq. in Arca Teſtificationem, quam dabo tibi. Facies & P R O P I T I A T O R I V M de auro mũdiſſimo. duos quoque C H E R V B I N aureos, & productiles facies ex vtraque parte Oraculi. Cherub vnus ſit in latere vno, & alter in altero. vtrunque latus Propitiatorij tegant expandentes alas, & operientes Oraculum, reſpicienteſq. ſe mutuo verſis vultibus in Propitiatorium, quo operienda eſt Arca, in qua pones Teſtimonium, quod dabo tibi.* Quibus dictis inde pergit loqui de menſa, & inſtrumentis eius. *Facies & M E N S A M de lignis Setim, & inaurabis eam auro puriſſimo. Facieſq. illi L A B R V M aureum per circuitum, & ipſi labro C O R O N A M interraſilem, atque ſuper illam alteram coronam aureolam. Parabis quoque A C E T A B V L A, & P H I A L A S, T H V R I B V L A, & C Y A T H O S, in quibus offerenda ſunt libamina, ex auro puriſſimo. Et*

pones super mensam PANES PROPOSITIONIS *in conspectu meo semper. Facies & CANDELABRVM de auro purissimo, hastile eius, calamos, scyphos & sphærulas, ac lilia ex ipso pendentia. Facies & LVCERNAS septem, & pones eas super Candelabrum, vt luceant ex aduerso. EMVNCTORIA quoque, & vbi, quæ emuncta sunt, extinguantur, fiant auro purissimo.* His demonstratis inde TABERNACVLVM de lignis Setim fieri præcepit, atq; in eo partem vnam sanctiorē, quam Sanctum Sanctorum vocauit. & Tabernaculi ipsius formam, magnitudinem, ornatumq. ostendit. Quæ, quia longa oratione texuntur, recitare supersedebimus, locum indicasse contenti. Quo sermone absoluto ita de Velo, & Propitiatorio subdit: *Facies VELVM de hyacintho, & purpura, coccoq. bis tincto, & bysso retorta. inseretur autem velum per circulos, intra quos pones Arcam Testimonij, quo & Sanctuarium, & Sanctuarij Sanctuarium diuidentur. Pones & PROPITIATORIVM super Arcam Testimonij in Sancto Sanctorum, Mensamq. extra velum, & contra mensam Candelabrum in latere Tabernaculi meridiano. Mensa enim stabit in parte Aquilonari.* Inde de Tentorio, Altari Holocausti, & Atrio loquitur ita: *Facies & TENTORIVM in introitu Tabernaculi de hyacintho, & purpura, coccoq. bis tincto, & bysso retorta. Facies & ALTARE de lignis Setim, & operies illud ære, faciesq. in vsus eius lebetes ad suscipiendos cineres, & forcipes, atque fuscinulas, & ignium receptacula, omnia vasa ex ære, craticulamq. in modum retis æneam. Facies & ATRIVM Tabernaculi cum columnis uiginti.* Postremo de altari thymiamatis, labro æneo, oleo sacro, & thymiamate sic concludit: *Præcipe filijs Israel, vt offerant tibi OLEVM de arboribus oliuarum purissimum, vt ardeat Lucerna semper in Tabernaculo Testimo-*

nij

nij extra velum, quod oppansum est Testimonio. Facies quoque ALTARE *ad adolendum thymiama de lignis Setim, vestiesq. illud auro purissimo, ponesq. altare contra velum, quod ante Arcam pendet Testimonij, coram Propitiatorio, quo tegitur Testimonium. Et adolebit incensum super eo Aaron suaue fragrans. Facies &* LABRVM *æneum cum basi sua ad lauandum, ponesq. illud inter Tabernaculum Testimonij, & Altare. Sume tibi aromata myrrhæ, cinnamomi, calami, casiæ, olei, faciesq. vnctionis* OLEVM *Sanctum, & vnges ex eo Tabernaculum Testimonij, & Arcam Testamenti, & Mensam cum basibus suis, & omnia sanctificabis. Sume quoque aromata stacten, onycha, & galbanum boni odoris, & thus lucidissimum, faciesq.* THYMIAMA, *& pones coram Tabernaculo Testimonij, quo in loco apparebo tibi.* Hæc in Exodo à capite xxv vsque ad xxx ita præcipiuntur. Sacrificia inde omnia ad Altare Holocausti ad ostium Tabernaculi facienda mandauit Leuitici XVII: *Homo quilibet de domo Israel si occiderit bouem, aut ouem, siue capram in castris, vel extra castra, & non obtulerit ad ostium Tabernaculi oblationem Domino, sanguinis reus erit. Homo de domo Israel, & de aduenis, qui peregrinantur apud vos, qui obtulerit holocaustum, siue victimam, & ad ostium Tabernaculi non adduxerit eam, vt offeratur Domino, interibit de populo suo.* Hæc autem omnia subinde perfecta sunt à Moyse, Israelitis cuncta, quæ iussa erant, summo studio conferentibus, cap. XXXVII, & XXXVIII. in quibus de altari aureo, & æneo, nempe thymiamatis, & holocausti præcipue sic scriptum est; *Fecit & altare Thymiamatis de lignis Setim, vestiuitq. illud auro purissimo. Fecit & altare Holocausti de lignis Setim, operuitq. illud laminis aureis, & in vsus parauit ex ære vasa diuersa, lebetes, forcipes, fuscinulas, uncinos, & ignium receptacula, craticu-*

ticulamq. eius in modum retis fecit aneam, & subter eam in altaris medio arulam fusis quattuor annulis per totidem reticuli summitates ad immittendos vectes ad portandum, quos & ipsos fecit de lignis setim, & operuit laminis æneis, induxitq. in circulos, qui in lateribus altaris imminebant. ipsum autem altare non erat solidum, sed cauum ex tabulatis, & intus vacuum. Inde cap. XI sic concludit: *Fecit Moyses omnia, quæ præceperat Dominus. Quippe mense primo anni secundi prima die mensis collocatum est Tabernaculum, erexitq. Moyses illud, & posuit tabulas, & bases, & vectes, statuitq. columnas, & expandit tectum super Tabernaculum imposito desuper operimento. Posuit & Testimoniũ in Arca subditis infra vectibus, & Oraculum desuper. cũq. intulisset Arcam in Tabernaculum, appendit ante eam velum. Posuit & Mensam in Tabernaculo Testimonij ad plagam septentrionalem extra velum, ordinatis coram Propositionis panibus. Posuit & Candelabrum in Tabernaculo Testimonij è regione Mensæ in parte australi, locatis per ordinem lucernis. Posuit & Altare aureum sub tecto Testimonij contra velum, & adoleuit super eo incensum aromatum. Posuit & Tentorium in introitu Testimonij, & Altare, Holocaustum, & sacrificia. Labrum quoque statuit inter Tabernaculum Testimonij, & altare implens illud aqua. Laueruntq. Moyses, & Aaron, & filij eius manus suas, & pedes, cum ingrederentur tectum Fœderis, & accederent altare. Erexit & atrium per gyrum Tabernaculi, & altaris ducto in introitu eius tentorio.* Quod autem scriptum est, Moysem posuisse Testimonium in arca, declarat magis Deuteronomij x inquiens: *Reuersusq. de monte descendi, & posui tabulas in arcam, quam feceram, quæ hucusque ibi sunt, sicut præcepit mihi Dominus.* Præter hæc fuit etiã *IGNIS* perpetuus à Deo cælitus ad incẽdẽda Holocausta demissus,

ſus,de quo loquitur Leuitici VI.& nos infra loco idoneo diſſeremus: *Ignis in altari ſemper ardebit,quem nutriet ſacerdos ſubijciens ligna mane per ſingulos dies,et impoſito holocauſto deſuper adolebit adipes Pacificorum.* Ceterum Tabernaculum Teſtimonij,& Arca fœderis, ſiue Teſtimonij,ſiue Teſtamenti dicta ſunt, quòd in ijs tabulæ legis aſſeruarentur,in quibus continebatur Teſtimonium,Teſtamentum,Pactum, & Fœdus, quod percuſſiſſet cum eis Deus. ex quo fœdere populus Deo cultum exhibere,& Deus populum in tutelam acceptum tueri præcipua cura debebat.Nam XIX Exodi dixit Deus: *Si audieritis vocem meam,& cuſtodieritis pactum meum,eritis mihi in peculium de cunctis populis.* Et Leuitici XXVI:*Si in præceptis meis ambulaueritis, ponam tabernaculum meum in medio veſtri,& non abijciet vos anima mea,ambulabo inter vos, & ero Deus veſter,voſq; eritis populus meus.*

Hæc de Tabernaculo,arca,menſa,altaribus,& ceteris ſcripta reperiuntur in legẽ.repetuntur vero etiã à S.Paulo IX ad Hebręos: *Tabernaculum factum eſt primum, in quo erant candelabra, & menſa, & propoſitio panum, quæ dicitur Sancta. poſt velamentũ autem ſecundũ Tabernaculum,quod dicitur Sancta Sanctorum,aureum habens thuribulum, & arcam Teſtamenti circuntectam ex omni parte auro,in qua vrna aurea habens manna,& virgam Aaron, quæ fronduerat,et tabulæ Teſtamenti,ſuperq; eã erant Cherubin gloriæ obumbrãtia Propitiatorium.* Declarat inde,vt hoc tabernaculum terrenum, & manufactum typus fuerit tabernaculi cæleſtis,& non manufacti,quod introiuit Chriſtus,qui noui teſtamenti fuit mediator.Nam & legẽ Chriſti poſtea quoque Teſtamentum vocarunt, quòd in eo ipſe teſtatus ſit,ſe bona cæleſtia,& perpetua legis ſuæ cultoribus præbiturum.Declarantur etiam à S.Hierony-

mo

mo epiſtola CXXVIII: *Legimus in Exodo tabernaculum, menſam, candelabrum, altare, columnas, tentoria, coccum, byſſum, hyacinthum, purpuram, ex auro, argento, ære vaſa diuerſa, tabernaculum diuiſum in tria, duodecim panes per ſingulas hebdomadas menſæ impoſitos, in candelabro ſeptem lucernas, altare hoſtijs, holocauſtisq́; expoſitum, crateras, ſcyphos, thuribula, phialas, mortariola, paxillos, pelles rubras, pilos caprarum, & ligna imputribilia. Tanta, & talia offeruntur in Tabernaculo Dei, vt nullus deſperet ſalutem. alius aurum ſenſuum, alius argentum eloquij, alius vocem æris exhibet. Totus mundus in Tabernaculi deſcribitur ſacramento Primum, & ſecundum veſtibulum omnibus patet. Aqua enim, & terra cunctis mortalibus data ſunt. In Sanctis vero Sanctorum, quaſi ad æthera, & in cælum paucorum introitus, & volatus eſt. Duodecim panes duodecim menſium ſignificant circulum. ſeptem lucernæ ſeptem errantia aſtra demonſtrant*. Hæc iſti. Refero me ad hiſtoriam.

Hoc igitur, de quo dixi, Tabernaculum, quod ita cõſtitutum erat, vt quemadmodum ſcriptum eſt quarto Numerorum, diſſolui in partes, & rurſus cõpingi, ac quocunque liberet, perinde atque Arca, deferri, poſſet, delatum eſt in terram Chananæam à Deo promiſſam, tum cum populus Ioſue duce Iordanem exſiccatum traiecit, ſacerdotibus, & leuitis hæc ipſa ſuis humeris perferentibus, atque in caſtris, quæ in Galgalis ſita fuerant, poſita ſunt. quo eodem tempore vrbis Hiericuntis, Leuitis arcam circum muros ferentibus, mænia prociderunt. Ioſue IIII, & V. Inde victoria parta vtraque perlata ſunt in Silo oppidum tribus Effraim, vnde erat dux Ioſue. ſic enim octauo decimo eſt proditum: *Congregati ſunt omnes filij Iſrael in Silo, ibiq. fixerunt Tabernaculum Teſtimonij*. Itaq; poſt ad oſtiũ Tabernaculi ibi poſiti ſortitio, atq; diuiſio terræ

per-

perfecta est. sic enim capite proximo: *Hæ sunt possessiones, quas sorte diuiserunt Eleazar sacerdos, & Iosue, & principes familiarum, ac tribuum filiorum Israel in Silo coram Domino ad ostium Tabernaculi Testimonij*. Hoc aũt facto domus Dei, & sedes religionis in Silo est collocata. siquidem eò post ter in anno sacrificiorum causa conuenire instituerunt, vt in locum, quem sibi Deus propterea delegisset; prout in lege mandatum erat, Exodi XXIII: *Ter in anno apparebit omne masculinum tuum in conspectu omnipotentis Domini Dei Israel. Cum enim tulero gentes a facie tua, & dilatauero terminos tuos, nullus insidiabitur terræ tuæ ascendente te, & apparente in conspectu Domini Dei tui ter in anno*. Atque ita per omne imperium Iudicum manente Arca in Silo, eò quoque religionis caussa populi conuentus est factus. Itaq; XVIII, in interregno, quod fuit inter Sampsonem, & Heli, scriptum est: *Mansit apud eos idolum Michæ omni tempore, quo fuit domus Dei in Silo*. & XX: *Qui surgentes venerunt in domum Dei, hoc est in Silo*. & sequenti: *Venerunt omnes ad domum Dei in Silo*. & paullo post: *Ecce solemnitas Domini est in Silo anniuersaria*. Mox autem, cũ Heli pontifex iudicatum administraret in Israel, & bellum cũ Philistæis parum prospere gereretur, placuit ad perterrefaciendos hostes arcam ipsam ex Silo in castra contra hostes adducere. prœlio vero infelicissime edito arca in hostium potestatem concessit, & filij Heli ceciderunt. quo nuncio accepto Heli iam ætate confectus mortuus corruit. vt refertur quarto primi Regum: *Afferamus ad nos*, inquiunt, *de Silo arcam fœderis Domini, & veniat in medium nostri, vt saluet nos de manu inimicorum nostrorum. Misit ergo populus in Silo, & tulerunt inde arcam fœderis Domini exercituum sedentis super Cherubin*. Inde addit: *Et commisso prælio*

arca

arca Dei capta est, duo quoque filij Heli mortui sunt. His actis Arca à Philistæis in oppidum suum Azotum delata est, & in templo Dagon constituta. quo facto simulachrũ ipsum Dagon ad terram decidit, & Azotiorum populus magna à Deo plaga pcussus mori cœpit. Quare ex Azoto ad Gethæos translata est. Verum & ipsis ea de re pestilentia pereuntibus ad Accaronenses traducta fuit. quibus etiam intereuntibus placitum est, post septem menses Arcã ad Israelitas remittere, atque ita nouo plaustro imposita duabus vaccis deuehenda commissa est. Vaccæ autem vitulorum, quos domi reliquerant, prorsus oblitæ nullo impellente recta euntes vltro vsque ad fines Philistæorum, & Iudæ peruenerunt. ibiq. à Iudæis Bethsamitis in holocaustum Deo oblatæ sunt. pereuntes autem & ipsi Bethsamitæ eò, quòd arcam Domini cõspexissent, miserunt nuncios Cariathiarim, ciues eius rogantes, vt Arcã reciperent, qui profecti eam ad se adduxerunt, & domũ Aminadab in Gabaa oppidum Beniamin intulerunt, & Eleazarum filium eius sanctificarunt, vt custodiret eam. v, vi, & vii primi Regum. Inde Tabernaculum sine Arca, regnante Saule, delatum fuit in oppidum Nobe, tribus Beniamin, vbi erat Achimelec pontifex. xxi primi Regũ. Post autem ætate Dauidis delatum fuit in Gabaon oppidum quoque Beniamin. vt primo primi Paralip. *Tabernaculum fœderis Domini erat in Gabaon, quod fecit Moyses in solitudine.* & xvi: *Dauid constituit Sadoc Sacerdotem, & fratres eius sacerdotes coram Tabernaculo Domini in Excelso, quod erat in Gabaon, vt offerrent holocausta Domino super altare holocautomatis iugiter mane, & vespere iuxta omnia, quæ scripta sunt in lege Domini, quam præcepit Israeli:* & xxi: *Tabernaculum Domini, quod fecerat Moyses in deserto, & altare holocaustorum erat ea tempestate in*

Gabaon.

Gabaon. Dauid inde rex Arcam extulit è domo Aminadab, vt in Hierusalem, siue in Sion Ciuitatem suam adduceret, verum vbi vidit, Ozan, qui illam inter vehendum inclinantem sustinere conatus fuerat, repentina morte correptum, ea re perculsus reposuit eam in ędibus Obed Edom Getthęi. postquam autem audiuit, Deum benedixisse Obed, & omnia bona eius, post tres mēses nouo Tabernaculo facto adduxit eam ex ędibus eius in Ciuitatē suam cum ingenti omnium gratulatione, & plausu. & posuit in loco suo in medio Tabernaculi, quod ipse ei tetendit. Atque ita Tabernaculum, quod fecerat Moyses, mansit in Gabaon tempore Salomonis. sic enim scriptum est secundo primi Paralipomenon: *Salomon abijt in Excelsum Gabaon, vbi erat Tabernaculum fœderis Domini, quod fecit Moyses, Arcam autē Dei adduxerat Dauid de Cariathiarim in locum, quem præparauerat ei, & vbi fixerat illi Tabernaculū, hoc est in Hierusalem.* Neq; huius Tabernaculi veteris post alia memoria in sacris litteris vsurpatur. Salomon inde perfecto templo, ac Sanctuario constituto Arcam cū Tabernaculo Dauidis ex Ciuitate Dauid eò traiecit, & omnia vasa Sanctuarij, quę erāt in Tabernaculo illo. siquidem scriptum est tertio Regum, & primo Paralipomenon: *Et intulerunt sacerdotes arcā fœderis Domini in locum suum in Oraculum Templi in Sanctum Sanctorum subter alas Cherubin. Siquidem Cherubin expandebāt alas super locum arcæ, & protegebant arcam, & vectes eius desuper. In Arca vero non erat aliud, nisi tabulæ lapideæ, quas posuerat in ea Moyses in Horeb, quando pepigit Dominus fœdus cum filijs Israel, cum egrederentur de terra Aegypti* Fuit inde Arca cum tabernaculo Dauidis in templo, quoad templum à Babylonijs est incensum. in qua rerum confusione IGNIS Perpetuus holocaustorum

vnà

vnà cum tabernaculo, & arca, & altari incensi abscondita sunt. Res narratur à Iudæis Hierosolymitanis in epistola missa ad Aegyptios, Maccabæorũ secundo : *Cum in Persidem,* inquiunt, *ducerentur patres nostri, sacerdotes acceptum ignem de altari occulte absconderunt in valle, vbi erat puteus altus, & siccus, & in eo contutati sunt eum, ita vt omnibus esset ignotus locus.* & post: *Eodem tempore Hieremias propheta iussit tabernaculum, & arcam diuino responso ad se facto comitari secum vsque quo exijt in montem, in quo Moyses ascendit, & vidit Dei hereditatem, & veniens ibi Hieremias innenit locum speluncæ, & tabernaculum, & arcam, & altare incensi intulit illuc, & ostium obstruxit, & accesserunt quidam, qui sequebantur, vt notarent sibi locũ, & non potuerunt inuenire. Vt autem cognouit Hieremias, culpans illos dixit, quod ignotus erit locus, donec congreget Deus congregationem populi, & propitius fiat, & tunc Dominus ostendet hæc, & apparebit maiestas Domini, & nubes erit, sicut & Moysi manifestabatur.* Reuersi inde in patriã Iudæi templum quidem secundum ædificarunt, sed neq; ignem, neque arcam, neque tabernaculum inuenerunt. De igne scriptum est in epistola Iudęorum hoc modo: *Cũ præterijssent anni multi, & placuit Deo, vt mitteretur Neemias, qui sacerdotes nepotes illorum, qui absconderant, misit ad requirendum ignem, &, sicut narrauerunt nobis, non inuenerunt ignem, sed aquam crassam, & iussit, eos haurire, & afferre sibi, & sacrificia, quæ imposita erant, iussit aspergi aqua ipsa, & ligna, quæ erant superposita. Vtq. hoc factum est, & tempus affuit, quo sol refulsit, qui prius erat in nubilo, accensus est ignis magnus ita, vt omnes mirarentur. Consumpto aũt sacrificio, ex residua aqua Neemias iussit lapides maiores perfundi. Quod vt factum est, ex eis flamma accensa est, sed & ex lumine, quod refulsit ab altari,*

ri, consumpta est. Talmudici vero asserunt, neque Arcam, neque Tabernaculum inuenta esse, verum pro ijs in Sanctuario lapidem positum esse tres digitos è terra eminentem, ac supra thuribulum habentem. Reliqua vero vetera Tabernaculi ornamenta, altaria, mensæ, instrumenta refecta, vt res tulit, vsque ad extrema Templi tempora remanserunt.

De Excelsis. Cap. IIII.

TABERNACVLO exposito Excelsa sequuntur. Hi vero colles alti fuerunt, in quibus contra legem Dei, sed tamen patiente Deo, sub frondosis arboribus sacrificarūt. Ac primum quidem Deuteronomij XII Deus ea prohibuit his verbis: *Subuertite omnia loca, in quibus coluerunt gentes, quas possessuri estis, deos suos super montes excelsos, & colles, & subter omne lignum frondosum. Dissipate aras earum, & confringite statuas, lucos igne comburite, & idola comminuite, disperdite omnia nomina eorum de locis illis. non facietis ita Domino Deo vestro.* Deinde vero Iudicum tempore ad ea sacrificari permisit. Hoc vero primus fecit Gedeon sub quercu, sexto Iudicum: *Tulit,* inquit, *omnia sub quercu, & obtulit Deo.* De hoc vero instituto sic S. Augustinus in librum Iudicum: *Deus consuetudinē populi sui, qua præter eius tabernaculum, tamen nō dijs alienis offerebant, sed Domino Deo suo, sustinebat potius, quàm vetabat, etiam sic exaudiens offerentes.* Inde ea consuetudo ad tempora Regum peruenit, nondum condito Templo. vt nono primi Regum regnante Saule: *Hodie venit in ciuitatem, quia Sacrificium est hodie populo in Excelsum.* & secundo primi Paralipom: *Salomon abijt in Excelsum Gabaon, vbi erat tabernaculum fœderis Domi-*

ni, quod fecit Moyses in solitudine. & tertio tertij Regum: *Attamen populus immolabat in Excelsis, non enim ædificatum erat templum nomini Domini vsque in diem illum. Dilexit autem Salomon Dominum, excepto, quòd in Excelsis immolabat, & accendebat thymiama. abijt itaq; in Gabaon, vt immolaret ibi. illud quippe erat Excelsum maximum.* Templo inde constructo nõ tamen Excelsa deseruerunt. Nam Hieroboam rex Israel defectione à Deo facta fana in Excelsis fecit. atq; exemplo eius reliqui reges Israel Deos alienos in Excelsis coluerunt. vnde scriptum est septimo decimo quarti Regum: *Aedificauerunt sibi Excelsa in cunctis vrbibus suis, feceruntq. statuas, & lucos in omni colle sublimi subter omne lignum nemorosum, & adolebant ibi incensum super aras in morem gentium, quas sustulerat Dominus à facie eorum.* Quare Deus permisit, Osee regem cum omni populo à Salmanassare rege Assyriorum captiuum in Assyriam duci, regnumq. eorum deleri. Eodem vero modo neq; Roboam rex Iudæ priscam Dei religionem integram conseruauit. siquidem eo permittẽte Iudæi *ædificauerunt sibi aras, & statuas, & lucos super omnem collem excelsum, & subter omnem arborem frondosam.* Neque ea posteri eius reges Asa, aut Iosaphat, licet pietate prestantes, sustulerunt. siquidem scriptum est XII tertij Regum: *Fecit Iosaphat rectum, quod erat in conspectu Domini, verumtamen Excelsa non abstulit. adhuc enim populus sacrificabat, et adolebat incensum in Excelsis.* Inde Amasias, Azarias, & Achaz reges pariter Excelsa seruarunt. nam de Achaz legitur: *Immolabat victimas, & adolebat incẽsum in Excelsis, & in collibus sub omni ligno frondoso.* Hæc deinde Ezechias rex dissipauit ille quidem, sed filius eius Manasses restituit. de quo ita proditum est: *Aedificauit Excelsa, quæ dissipauerat Ezechias pater eius,*

eius,& erexit aras Baal, & fecit lucos, sicut fecerat Achab rex Israel. Tandem Iosias subsequutus omnem eiusmodi Excelsorū consuetudinem aboleuit. sic enim de illo refertur secundo Paralipomenon vigesimo quarto: *Mundauit Iudam, & Hierusalem ab Excelsis, & lucis, simulachrisque, & sculptilibus.* & vigesimo tertio quarti Regum: *Deleuit aruspices, quos posuerant reges Iudæ ad sacrificādum in Excelsis per ciuitates Iudæ, & contaminauit Excelsa, vbi sacrificabant Sacerdotes de Gabaa vsque Bersabee. verumtamen non ascendebant sacerdotes Excelsorum ad altare Domini in Hierusalem, sed tantum comedebant Azyma in medio fratrum suorum. Excelsa quoque, quæ erant in Hierusalem, quæ ædificauerat Salomon rex Idolis, polluit. Insuper & altare, quod erat in Bethel, & Excelsum, quod fecerat Hieroboam, & altare illud excelsum destruxit, atque combussit, succenditq. etiam lucum. insuper omnia fana Excelsorum, quæ erant in ciuitatibus Samariæ, quæ fecerāt reges Israel ad irritandum Dominum, abstulit.* Itaque S. Augustinus de Iosia loquens sic dixit: *Notantur reges, qui inter opera laudabilia sua non destruxerunt Excelsa, vbi contra legem Dei populus sacrificare consueuerat. & qui destruxit, maiore prædicatione laudatur.* Atque hic quidem Excelsorum exitus fuit.

De Templo Hierosolymitano. Cap. V.

POST Tabernaculum Templum cōstructum est. Hoc vero sibi vt fieret, à principio Deus præmonuit, Deuteronomij XII: *Non sacrificabitis Domino Deo vestro super excelsos colles, sed ad locum, quem elegerit Dominus Deus vester de cunctis tribubus vestris, vt ponat nomen suum ibi, & habitet in eo, venietis, & offeretis in illo loco holocausta,*

sta, & victimas vestras, decimas, & primitias manuum vestrarum . & post: *Caue ne offeras holocausta tua in omni loco, quem videris, sed in eo, quem elegerit Dominus in vna tribuum tuarum, offeres hostias, & facies quæcunque præcipio tibi.* Dauid inde rex, antequam regnum filio Salomoni permitteret, hostibus omnibus circũquaque deuictis, & pace toto Imperio parta, de Templo demum Deo ædificando consilium cepit, idque cum Nathan propheta cõmunicauit, turpe esse asserens, se in domo Cedrina habitare, Arcam vero Dei in medio pellium positam esse. Quod consilium cum Nathan approbasset, tamen reuersus ad eũ mandato Dei monuit, ne faceret. nam id decus esse à Deo Salomoni illius filio reseruatum. Verba vero Dauid sunt XXVIII primi Paralip: *Audite me fratres mei. Cogitaui, vt ædificarem domum, in qua requiesceret arca fœderis Domini, & scabellũ pedũ Dei nostri, & ad ædificandũ omnia præparaui. Deus aũt dixit mihi. Non ædificabis domum nomini meo, eò quòd sis vir bellator, & sanguinem fuderis. sed elegit Dominus Deus Israel me de vniuersa domo patris mei, vt essem rex supra Israel in sempiternũ.* & post: *Salomõ filius ædificabit domũ meam. ipsum enim elegi mihi in filium, & ego ero ei in patrem.* & VII secundi Regum: *Hæc dicit Dominus: Numquid tu ædificabis mihi domum ad habitandum? neque enim mansi in domo, ex quo eduxi Israel de terra Aegypti vsque ad diem hanc, sed fui semper mutans loca tabernaculi, & in tentorio manens cum omni Israel.* Item: *Cum autem completi fuerint dies tui, suscitabo semen tuum post te, & firmabo regnum eius, ipse ædificabit domum nomini meo.* Inde Dauid, vt à pestilentia liberaretur, emit aream in monte Sion nomine Moria ab Arenna Iebusæo ex monitu prophetæ Gad, atque ibi altare extruxit, & obtulit Holocausta, & Pacifica, & Deum pro-

propitiauit. Post autem comparatis omnibus ad templũ ædificandum impensis ante mortem Salomoni filio accito dixit: *Fili mi volũtas mea fuit, vt ædificarem domum nomini Dei mei, sed factus est sermo Domini ad me dicẽs, Multum sanguinem effudisti, & plurima bella bellasti, non poteris ædificare domum nomini meo tanto effuso sanguine corã me. filius qui nascetur tibi, erit uir quietissimus, faciã enim eum requiescere ab omnibus inimicis suis per circuitum, & ob hanc causam Pacificus vocabitur, & pacem, & ocium dabo in Israel cunctis diebus eius. ipse ædificabit domum nomini meo. Nunc ergo fili mi ædifica domũ Domino tuo.* Præcepit quoq; cunctis principibus Israel, vt adiuuarent eũ, quem regem constituit. Hæc ferme tertio Regum, & primo Paralip. Salomon inde anno regni sui quarto templũ inchoauit in monte Moria, idest in altero colle montis Sion, qui demonstratus fuerat patri eius in loco, quem parauerat in area Areunæ Iebusæi. consummauit autem opus spatio septem annorum. Forma, amplitudo, & magnificentia, qua omnia ædificia superauit, refertur vtroque in libro, multis verbis, quæ propter longitudinem huc transferre, non videtur operæpretium. Additur inde, postquam de templi constructione peroratum est, de ornamentis, & instrumentis eius, qualia Tabernaculi fuerunt, libro III Regum, cap. VII, hoc modo: *Præterea fecit Salomõ Oraculum in medio domus in interiore parte, vt poneret ibi arcam fœderis Domini. fecit etiam porticum ante tẽplum, & omnia vasa, altare aureum, & mensam, super quam ponerentur panes Propositionis, aureã, & candelabra aurea quinque ad dexterã, & quinque ad sinistram contra oraculũ ex auro puro, & quasi lilij flores, & lucernas desuper aureas, & forcipes aureos, & hydrias, & fuscinulas, & phialas, & mortariola, & thuribula de auro purissimo. Et*

cardines ostiorum domus interioris Sancti Sanctorum, & ostiorum domus Templi ex auro erant. et intulit quæ sanctificauerat Dauid pater suus, argentum, & aurum, & vasa, reposuitq. in thesauris domus Domini. Item primo Paralip. tertio, & quarto: *Fecit domum Sancti Sanctorum, & in ea Cherubin duos; & Velum ex hyacintho, purpura, cocco, & bysso, & intexuit ei Cherubin; & altare æneum, & mare fusile, conchas decem, candelabra aurea decem, mensas decem, phialas aureas centum, omnia vasa domus Dei, & altare aureum, & mensas, & super eas panes Propositionis, cãdelabra cum lucernis suis, thymiateria, & thuribula & phialas, & mortariola ex auro purissimo*. Hic actis inde narratur, vt Tabernaculum Dauidis cum Arca Moysis in Sanctum Sãctorum Templi magna cũ pompa transslata sunt. Sic enim in Regibus: *Venerunt inde cuncti senes de Israel, & tulerunt Arcam Sacerdotes, & portauerunt Arcam Domini de Ciuitate Dauid, idest de Sion, & Tabernaculum fœderis, & omnia vasa Sanctuarij, quæ erant in Tabernaculo, & intulerunt sacerdotes Arcam fœderis Domini in locum suum in Oraculum Templi in Sanctum Sanctorum subter alas Cherubin. Siquidem Cherubin expandebant alas super locum Arcæ, & protegebant Arcam, & vectes eius desuper. In Arca vero non erat aliud, nisi tabulæ lapideæ, quas posuerat in ea Moyses in Horeb, quando pepigit Dominus fœdus cum filijs Israel, cum egrederentur de terra Aegypti*. Quibus rebus perfectis rex populo benedixit, & preces ad Deum super Templum fudit. quæ propter longitudinẽ omittuntur. ac facto sacrificio *Templum dedicauit, ac medium atrij sanctificauit, quod erat ante Templum. Quippe fecit Holocaustum ibi, & Sacrificium, & adipem Pacificorum, quoniam altare æreum, quod erat coram Domino, minus erat, & capere non poterat Holocaustum, &*

stum, & Sacrificium, & adipem Pacificorum. Inde apparuit ei Dominus dicens. Exaudiui orationem tuam. Sanctificaui domum hanc, quam ædificasti, vt ponerem nomẽ meũ ibi in sempiternum. Tu quoque si ambulaueris coram me, sicut ambulauit pater tuus, in simplicitate cordis, et in æquitate, & feceris omnia, quæ præcepi tibi, ponam regnum tuũ regni Israel in sempiternum. Si autem auersione auersi fueritis vos, & filij vestri non sequentes me, sed colueritis Deos alienos, auferam Israel de superficie terræ, quam dedi, & templum, quod sanctificaui nomini meo, proijciam à conspectu meo. Adijcitur etiam illud, Salomonem inde ter quotannis obtulisse Holocausta, & Pacificas victimas super altare, quod ędificauerat Domino, & adoleuisse Thymiamata coram Domino. significat autem Pascha, Pentecosten, & Tabernacula, vt post docebimus.

Mortuo Salomone Hieroboã filius Nabat ex tribu Effraim traductis ad se decẽ tribubus regnũ contra Roboã filium eius inuasit, quod Israel appellauit, & ne populus suus desiderio Templi Hierosolymitani captus à se aliquando deficeret, ipse à Deo defecit, cunctoq. populo ab auita Dei religione ad idolorum cultum auerso, duos vitulos, vt duodecimo tertij Regum narratur, consecrauit, vnum in Bethel, alterum in Dan, atque altare ibi erexit. Quem sequuti reliqui deinceps reges Israel certatim in eadem impietate manserunt. Quare Deus permisit, Osee regem captiuum cum omni populo à Salmanassare rege Assyriorum abduci.

Eadem ratione reges Iudæ Templum non omni, qua decuit, sanctitate habuerunt. Quin etiam Athalia, siue Gotholia regina, studio impietatis ipsum corrupit. Quod vt successor eius Ioas nepos cognouit à Ioiada pontifice in Dei pietate educatus, ipsum instaurari

præcepit. atque ita exacta à Iudæis legitima pecunia, atque ei rei gazophylacio, de quo poſtea dicemus, inſtituto refecit. vt in Regibus, & Paralipomenis ſcriptum eſt. Inde res eò vecordię proceſſit, vt ſacris ritibus templi neglectis Achaz rex ipſum etiam Tēplum, & vaſa eius polluerit. Quare Ezechias poſt ad populum ita dixit: *Patres veſtri auertere facies ſuas à tabernaculo Domini, clauſerunt oſtia, quæ erant in porticu, & extinxere lucernas, incenſumq. non adoleuere, & holocauſtum non obtulere in Sanctuario Deo Iſrael.* Atq; his dictis mandauit, vt *mundarent templum, & vaſa eius, quæ rex Achaz polluerat.* Succeſsit inde Ioſias, qui Templum iterū inſtaurauit. Sic enim narratur de illo in Regib: *Præpoſiti domus Domini diſtribuant pecuniam exactam ijs, qui operantur in templo Domini ad inſtauranda ſarta tecta templi.* Non multis vero poſt annis Iudæi vrbe, tēploq. à Nabucdonoſore incenſis in Babyloniam abierunt. manſeruntq. vt inquit Oſee cap. 11. ſine ſacrificio, ſine altari, ſine ephod, & ſine theraphim per annos LXX. Quibus exactis, ipſis permiſſu Cyri regis Perſarum in ſolum patrium reſtitutis, Ioſue Pontifex, & Zorobabel Princeps erexerunt altare in ſolo Hieruſalem, vt offerrent Holocauſta. Inde noui Templi fundamenta iecerunt. Verum mox à Samaritis hoſtibus impediti opus intermittere Cambyſis regis iuſſu coacti ſunt. Itaque vix poſt annos quadraginta ſex rege Dario Hyſtaſpis filio concedente conſummauerunt, ac dedicarunt. vt Eſdræ quarto, quinto, & ſexto narratur. Hoc vero Templum ſecundum multis verbis ab Ezechiele deſcriptum, multis rebus primo inferius fuiſſe à Talmudicis dicitur. primum enim diuina præſentia caruit, quæ ad Propitiatorium reſponſa, vt ſuo loco dicetur, edebat, deinde Spiritu ſancto, qui prophetas afflare

deſiuit,

desiuit,cum vltimus Malachias sub Dario fuerit, tertiò igne sacro, qui in aquam concretus inuentus est, quartò lapidibus, qui in Rationali pontificis erant,quorum con spectu sacerdotes occulta intelligebant, quintò Arca,& Propitiatorio, & duobus Cherubin Arcæ hærentibus, quæ inuenta fuisse,illi negant, vt supra diximus. Post ali quot inde annos re Iudæorum ab Aegyptijs regibus ad Syros traducta, Antiochus Epiphanes rex Syriæ Hiero solymam ex Aegypto accitus à Tobiæ filijs,quos per seditionem Onias pontifex vrbe deiecerat, venit, *& intrauit in Sanctificationem cum superbia, & accepit altare aureum, & candelabrum luminis, & vniuersa vasa eius, & mensam Propositionis, & libatoria, & phialas, & mortariola aurea, & velum, & coronas, & ornamentum aureum, quod in facie templi erat, & comminuit omnia. ac biennio post reuersus ædificauit abominandum idolum desolationis super altare Dei*, idest, vt tradit Iosephus, ipsum Ioui Olympio dedicauit,atque, Onia pōtifice interfecto, Alcimum Pontificem ex non pōtificali genere fecit. Maccabæorum primo. Verum biennio post Iudas Assamoneus cognomine Maccabæus Princeps Iudæorum exortus vrbe recepta ipsum Templum mundauit, atq; omnia in antiquum statum redegit ipsa Abominatione sublata. Siquidem, vt ibi scriptum est, cum pulsis hostibus dixisset: *Ecce nunc contriti sunt inimici nostri, ascendamus nunc mundare Sancta, & dedicare, ascenderunt in montem Sion, & viderunt Sanctificationem desertam, & altare profanatum, & portas exustas. Tunc ordinauit Iudas viros, ut pugnarēt aduersus eos, qui erant in arce, donec emundarent Sancta. & elegit sacerdotes sine macula voluntatem habentes in lege Dei, & mundauerunt Sancta, & tulerunt lapides contaminationis in locum immundum. & destruxit altare*

altare holocaustorum, quod profanatum erat, ne forte illis esset in opprobrium, quia contaminauerant illud gentes. & reposuerunt lapides in monte domus in loco apto, quoadusq; venisset propheta, & responderet de eis. & acceperunt lapides integros secundum legem, & ædificauerunt altare nouũ secundum illud, quod fuit prius, & ædificauerunt Sancta, & quæ intra domum erant intrinsecus, & ædem, & atria sanctificauerunt. Et fecerunt vasa sancta noua, & intulerunt candelabrum, & altare incensorum, & mensam in templum, & incensum posuerunt super altare, & accenderunt lucernas, quæ super candelabrum erant, & lucebant in templo, & posuerunt super mensam Panes, & appenderunt vela, & consummauerunt omnia opera, quæ fecerant, & ante matutinũ surrexerunt quinta, & vicesima die mensis Casleu mensis noui, & obtulerunt sacrificium secundum legem super altare holocaustorum nouum, quod fecerunt secundum tempus. & secundum diem, in qua contaminauerãt illud gentes, in ipsa dedicatum est in Canticis. Et fecerunt dedicationem altaris diebus octo, & obtulerunt Holocausta cum lætitia, & sacrificium Salutaris, ac Laudis. Et statuit Iudas, & fratres eius, & uniuersa ecclesia Israel, vt agatur dies Dedicationis altaris in temporibus suis ab anno in annum per dies octo à quinta, & vicesima die mensis Casleu cum lætitia. Et ædificauerunt in tempore illo montem Sion, & per circuitum muros altos, & turres firmas, ne quando venirent gentes, & conculcarent eum, sicut antea fuerat, & collocauit illic exercitum, vt seruarent. Postremo Herodes rex Templum reædificare, atque altius excitare cupiens ad Iudæos locutus sui consilij sic rationẽ explicuit: *Nostis, templum hoc à patribus nostris ædificatum, cum è Babylonia reuertissent. & quia desunt ei ad altitudinẽ cubiti sexaginta ad instar illius, quod Salomon construxerat,*

struxerat, nemo negligentiam pietatis nostrorum parentum accuset, quia nõ culpa illorum factum est breuius templum. Sed Cyrus, & Darius Hystaspis filius huiusmodi mensuram ædificationis fieri præceperunt. Quibus illi seruientes, vel successoribus eorum, & post illos Macedonibus, non habuerunt aptum tempus, quo ad eiusdem antiqui formam istius mensuram perducerent. Inde addidit; se velle inchoatum opus corrigere, & integrum Deo præbere. Itaque paratis rebus omnibus ad tãtum opus necessarijs, Templo disturbato in ijsdem fundamentis noua imposuit, & super ea templum excitauit, longitudine centum cubitorum, latitudine totidem, altitudine centum viginti. Ostendit inde Iosephus huius historiæ auctor libro Antiquitatum VII magnificentiã huius operis multis verbis, post alio loco situm cum turri munita his: *Collis erat saxosus paullum erectus à parte Orientali Ciuitatis, pronus super arcem, quam dudum rex Salomon per Dei prouidentiam magnis operibus muro circundederat ab inferioribus incipiens, quẽ vallis altissima circundabat, à latere Aquilonis turris alta, quam ante Herodem reges Assamonei construxerant, & Barin nominarant, vt illic sacerdotalem stolam deponerent, qua, cum opus esset, vt sacrificaret, pontifex induebatur. Hanc vero Herodes seruauit. quo mortuo sub Romanis fuit vsque ad tempora Tiberij Cæsaris. ea enim à Tiberio reddita est instante Vitellio Syriæ proconsule, cum Hierosolymam profectus benigne à populo esset susceptus. Eam vero turrim Herodes muniens ad templi custodiam in gratiam M. Antonij Triumuiri amici sui Antoniam appellauit. Ex aduerso templi ipsa vrbs in modum theatri stabat circundata valle altissima per omnem australem tractum. Hæc vno anno, & quinque mensibus ab Herode perfecta sunt. anno regni eius octauo decimo dedicatio templi ipso regis die natali magna*

li magna lætitia celebrata est. Hęc Iosephus libro xv. Sunt autem, qui templum ab Herode non refectum, sed auctum, vetere conseruato, putent, atque à Iosepho ipso falsa relata esse; quia Iudæi post excessum Herodis, cum audissent, Iesum dicentem: *Soluite templum hoc, & in tribus diebus ego suscitabo illud*, responderunt: *Quadraginta sex annis ædificatum est templum*, nunquam ita dicturos asserentes, si verum fuisset, templum illud intra biennium ab Herode constructum. nam ea verba conuenire Templo, quod Zorobabel sub Cyro inchoauerat, & sexto anno Darij post annos sex, & quadraginta absoluerat. Quorum opinionem ego non approbo. neque.n. tantæ temeritatis hominem esse puto, qui ea scribat de re præsertim insigni, quæ multorum etiam viuentium redargui testimonijs possit. neq; enim Iosephus longe ab Imperio Augusti Cæsaris abfuit, sub quo Templum Herodes ædificauit, aut Tiberij, sub quo Iudæi hæc dixerunt. Verum Iudæi, cum redarguere Christum vellent, & scirent, Templum primum à Salomone conditum spatio septem annorum, secundum à Zorobabele quadraginta sex, tertiũ ab Herode vnius anni, & paullo amplius, neque primũ, neque tertium nominarunt, vt ea, quæ parum caussæ suæ fauerent, sed secũdum. multo.n. longius absunt tres dies à quadraginta sex annis, quàm ab vno. In morte inde Christi Velum Tẽpli scissum est à summo ad imum. Caligula inde Imp. synagogas Iudæorum ad sui ipsius cultum traduxit, & suis statuis exornauit, ac Templũ ad eã vsque diem inuiolatum suo nomini dedicauit. ex quo apparuit, vocem, quam Iudæi temere coram Pilato effuderant, cum se neminem regem habere, nisi Cæsarem, dicerent, merito in illorum iam capita recidisse. vt scribit Iosephus. Ad extremum Vespasiano Imperante suborto

ex defe-

ex defectione bello Titus Cæsar, vrbe expugnata, siue inuitus, siue volens hoc Tẽplum incẽdit eodem die, quo à Babylonijs olim fuerat inflammatum. Quam cladem pluribus verbis Iosephus memoriæ prodidit. Hadrianus inde Imp. Iudæos rursus rebellantes subegit, ac captam vrbem solo æquauit, ac reliquias Templi igne deleuit. Tumq. demum Iesu Christi vox diuina completa, qua dixit, fore, vt Hierosolymis lapis super lapidem non remaneret. Hadrianus autem Templum Domini ad tollendam religionem terra obruit, ac Templum aliud Veneri dedicauit. vt Eusebius scripsit. Quare S. Paulinus ad Seuerũ scripsit: *Vbi sacra nati Saluatoris infantia vagierat, illic Veneris lamenta fingentium lasciuis luctibus infamis ritus vlulabat.* & Seuerus in Historia: *Hadrianus existimãs, se Christianam fidem loci iniuria perempturum, in Templo, ac loco Dominicæ passionis dæmonum simulachra constituit.* Hoc autem Idolum Daniel cap. IX vocauit Abominationem desolationis, cum dixit: *Et erit in templo abominatio desolationis, & vsque ad consummationem, & finem perseuerabit desolatio.* neque enim hæc verba in desolationem Epiphanis conueniunt.

De Templo Samariæ. Cap. VI.

ALTERVM Templum fuit in Samaria. Quippe Manasses frater Iaddi pontificis, cum vxorem alienigenã legibus dimittere cogeretur, ad socerum suum Sanabalat Darij Persarum regis præfectum confugit, atque ab illo auxiliũ implorauit. Sanabalat autem, ne genero summæ nobilitatis viro spoliaretur, suasit, vt à Iudæis deficeret, ac mox permissu Alexãdri Magni victoris templum in Samaria in monte Garizin altissimo condidit. atq; ibi

Manaſſem pontificem collocauit inter Samaritas, qui,vt dixi, homines ex Aſſyria profecti fuerant, ac legem Dei ita receperant, vt tamen veterem idolorum cultum non deſtituerent, ac propterea Iudæis infenſi eſſent. quod Templum Trāſgreſſorum eſt appellatum. Hinc exarſit inter eos de loco adorandi Dei certamen, atque conten tio. Cum enim in lege traditum eſſet, vt vno tantum in loco Deus coleretur, quem ille elegiſſet, ac primum Silo in tribu, & monte Effraim delegiſſet, deinde illa reprobata Hieruſalem in tribu Iuda, & monte Sion aſciuiſ ſet, Samaritæ, qui montem Effraim obtinebant, ſibi eam laudem vindicabant, quòd in Silo primum inuocatum eſ ſet nomen Domini, Iudæi vero contrà ad ſe id decus tra hebant, quòd poſtea Sionem Deus ipſi Silo prępoſuiſſet, vt Dauid ſcripſerat, quem ipſi non accipiebant. neque.n. niſi quinque libros Moyſis approbabant. Qua de re cum aliquando diſceptaretur coram Ptolemæo Philometore rege, ille pro Iudæis pronunciauit, vt Ioſephus libro XIII ſcriptum reliquit. Hoc vero Templum poſt Antiochus Epiphanes, cũ in Iudæam infeſtus veniſſet, Ioui Hoſpitali, ipſis Samaritis non repugnantibus, conſecrauit. Ad extremum autem Ioannes Hyrcanus rex Iudæorum, cum Samariam Iudæorum imperio ſubieciſſet, Tẽplum hoc funditus euertit poſt annos ducẽtos, quàm fuerat cõditum, teſte eodem in loco Ioſepho. Veterem inde quæſtionem poſt aliquot annos tetigit Samaritana mulier loquens cum Chriſto Iudæo. vt eſt apud S. Ioãn. cap. IIII: *Patres noſtri in monte hoc adorauerunt, & vos dicitis, quia Hieroſolymis eſt locus, vbi adorare oportet. cui reſpondit Chriſtus: Veniet hora, quando neque in monte hoc, neque in Hieroſolymis adorabitis patrem.*

De tem-

De Templo Aegyptio. Cap. VII.

TERTIVM templum Iudęorum conditum est in Aegypto ab Onia. Etenim ætate Antiochi Epiphanis, seditione Hierosolymis orta Onias Oniæ pōtificis filius, eius, quē Epiphanes interfecerat, vrbe profugus ad Ptolemæum Aegypti regem, & ipsius Epiphanis hostem, se contulit, atque accepto ab eo in Heliopolitana præfectura solo ibi oppidum Hierosolymis simile condidit, Templumq. ædificauit. ibiq. pontifex inter eos Iudæos, qui seditione vrbe pulsi in Aegyptum concesserant, præfuit. Quo vero tempore Titus Cæsar templum Hierosolymis inflāmauit, eodem hoc à Paulino proconsule Aegypti claudi est iussum, ita vt vestigium diuini cultus in eo nullum remaneret, post trecentos triginta annos, quàm fuerat constitutum, vt Iosephus libro Belli septimo prodidit. Extat epistola Iudæorum Hierosolymitanorum ad Iudæos Aegyptios, petētium, vt festum dedicationis Templi sui agerent, quemadmodum alia celebrarent, libro secundo. Maccab. cap. primo, quam in manus sumere, non erit inutile.

De Synagogis. Cap. VIII.

HACTENVS de Templo, siue de Templis sit dictum. sequitur, vt de Synagogis agamus. etsi enim hæ non templa fuerunt, tamen aliquid templo simile habuerunt. Origo autem synagogarum non fuit vetusta. neq; enim in historia Iudicum, aut Regum vlla earum memoria celebratur. Ego vero, si quid in eiusmodi antiquitate concipienda coniecturæ est concedendum, eas in Babylonico exilio primum constructas putarim, vt qui Templo

plo carerent, in quo aut orarent, aut docerent, locum ali quem similem Templo haberēt, in quem eiusmodi officij gratia conuenirent. atque hoc idem fecisse reliquos dispersionis Iudæos in Asia, Aegypto, & Europa censuerim. Itaque in prouincijs, vbi Templum non fuit, frequentissima fuit synagogarum consuetudo. Postquam autem Iudæi ex Babylonia redierunt, ac Templum in vrbe Hierosolymorum restituerunt, simul etiam institutum iam synagogarum vsum retinuerunt, vt Iudæi Hierosolymitani in Templo legem audirent, prouinciales vero, cum ad vrbem veniebant, in Synagogis. In commentarijs certe Hebræorum scriptum est, vltimis temporibus in vrbe Hierosolyma quadringentas octoginta synagogas constitutas fuisse, quòd Iudæi eò ex omnibus regionibus conuenirent. Erant ergo Hierosolymis synagogæ peregrinorum, templū ciuium. in reliqua vero Iudæa, & Galilæa, & in ceteris prouincijs, in quibus Iudæi post dispersionem versabantur, erant ipsorum etiam incolarū, quibus Hierosolyma adire, non erat commodum. De Hierosolymitana vna synagoga mentio fit præcipue Actuū cap. VI: *Surrexerunt quidam de Synagoga, quæ appellatur Libertinorum, & Cyrænensium, & Alexandrinorum, ac eorum, qui erant è Cilicia, & Asia disputantes cum Stephano.* Hi enim omnes erant Iudæi, verum in prouincijs habitantes. qui cum Hierosolyma negociorum suorum caussa adibant, nō ad Templū, sed ad synagogam, quam ipsi sibi parauerant, conuenire instituerant. item apud Ioannem XVIII: *Ego semper docui in synagoga, & in templo, quo omnes Iudæi conueniunt.* De ceteris cap. Actuum XV: *Moyses à temporibus antiquis habet in singulis ciuitatibus, qui eum prædicent in synagogis, vbi per omne sabbatum legitur.* Moysem autem intelligit libros eius. & IX: *Paulus petijt à ponti-*

à pontifice epistolas in Damascum ad synagogas, vt si quos inuenisset huius sectæ viros, ac mulieres, vinctos perduceret in Hierusalem. De synagogis Galileæ, quas Christus, & Asiæ, quas S. Paulus adiuit, multa in Euangelijs, & Actis testimonia extant, quæ postea referentur, vbi de Scribis agetur. Hæ vero synagogæ aliquando à priuatis hominibus, & quidem etiam gentilibus, pij officij caussa construebantur, vt illa VII Lucæ in Capharnao à centurione Romano. sic enim dixere Iudæi: *Dignus est, vt sanes illi seruum. diligit enim gentem nostram, & synagogam ædificauit ipse nobis.* Vt autem in templo sacerdotes, & pontifex principatum gerebant, sic in synagogis scribæ, & eorum princeps is, qui synagogæ princeps, siue archisynagogus dicebatur. & probri loco maximi ducebatur, si quis synagogæ, idest cœtus illius, qui ad audiendum conueniebat, expers factus fuisset. Vnde scriptum est apud S. Ioannem IX: *Conspirauerunt Iudæi, vt si quis confiteretur, eum esse Christum, extra synagogam fieret.* & XII: *Ex principibus multi crediderunt in eum, sed propter Pharisæos non confitebantur, vt è synagoga non eijcerentur.* Quin etiam in ijsdem locis Scribæ ambitionis caussâ prima cathedras affectarunt. quod Christus eis obiecit, cum præcipuam illorum contundere superbiam vellet. Sed de officio scribarum in synagogis post suo loco pluribus, vbi etiam alia de synagogis adijcientur. nunc enim hæc de synagogis dicere voluimus, vt eas diuersum aliquid à templo esse, ostenderemus. cuius rei argumento est, quòd eædem euerso etiam templo in hunc vsque diem seruatæ sunt. vnde Ecclesiæ Christianorum opposita est Synagoga Iudæorum.

DE REPVBLICA HEBRÆORVM LIBER III.

Qui de diebus ſacris inſcribitur.

De Annis Hebraicis. Cap. I.

VONIAM de locis ſacris diximus, deinceps ſequitur, vt de diebus, prout propoſuẽramus, agamus. Quæ diſputatio quò apertius explicetur, prius de tota ratione Hebraicorũ annorũ, ac menſiũ diſſeretur. Hebræi igitur, vt ſatis inter interpretes conſtat, annum habuerunt lunarem ex menſibus duodecim, & diebus trecentis quinquaginta quattuor conſtitutum; eum vero duplicem: vnum, quem naturalem, & vulgarem, alterum, quem ciuilem, & ſacrum appellauerunt. Naturalis ab initio mũdi ſub æquinoctium autumnale eſt inſtitutus, quo tempore ipſi etiam mundum à Deo creatum exiſtimarunt. Ciuilis ante egreſſum Hebræorum ex Aegypto ſub æquinoctium vernũ à Deo præſcriptus eſt, ille poſt conditos fructus, hic ante inchoatam meſſem. Vt autem lunaris annus fieret ſolaris, ideſt ſpatio, quo ſol Zodiaco circumuoluitur, finiretur, qui curſum ſuum diebus trecentis ſexaginta quinque, ac quadrante abſoluit, opus intercala-

calatione vndecim dierum, & quadrantis, qui superant, fuit.

Ceterum numerus duodecim mensium confirmatur quarto tertij Regum: *Habebat Salomon duodecim præfectos super omnem Israel, qui præbebant annonam regi, & domui eius. per singulos enim menses in anno singuli necessaria ministrabant.* & IIII Danielis: *Post finem duodecim mensium in aula Babylonis deambulabat.* & III Esther: *Mense primo, cuius vocabulum est Nysan, missa est sors in vrnam, & exiuit mensis duodecimus, qui vocatur Adar.*

De anno vero naturali incipiente a mense Septembri docet Cap. XXIII Exodi: *Custodies solemnitatem in exitu anni, quando congregaueris omnes fruges tuas de agro.* & XXXIIII: *Solemnitatem hebdomadarum facies tibi in primitijs frugum messis tuæ triticeæ, & solemnitatem, quādo redeūte anni tempore cuncta conduntur.* Adde, quòd annus septimus, & annus quinquagesimus ordiebatur à septimo mense, vt postea demonstrabitur, tanquam ab eo, vnde vetus, & naturalis annus exordium sumeret. Quin etiam Chaldæus Paraphrastes locum ex VIII tertij Regum ita expressit: *Conuenerunt ad Salomonem in mense Fortium festo die, quem vocabant olim primum mensem, at nunc est septimus.* Iosephus autem libro Antiq. primo tradidit, diluuium Noe cœpisse secundo mense anni, qui à Macedonibus vocatur Dios, ab Hebræis Mareshuan, qui respondet apud Romanos Octobri.

De institutione vero sacri anni sic pręcepit Deus in Aegypto cap. XII Exodi: *Mensis iste vobis principium mensium primus erit in mensibus anni.* Eum vero mensem post vocauit Cap. XXXIII *mensem Nouarum frugum,* & XXXIIII *mensem verni temporis.* Quare omnium consensu putatur fuisse idem, atque Martius.

De intercalatione non extat præceptum in lege vllũ, verum interpretes aſſerunt, eã neceſſariam fuiſſe, vt conſeruaretur ratio menſium, qui à noua ſemper luna exorſi ſunt, & Paſchæ, quam quartadecima die primi menſis celebrari oportuit paullo ante meſſem, & Tabernaculorũ, quæ perfecta vindemia celebrari Deus præcepit. Eos vero dies Iudæi interpoſuerunt ſecundo, & quarto quoque anno poſt menſem duodecimum, qui dicitur Adar. Itaque eum menſem tertiumdecimum vocant Veadar, quaſi alterum Adar, dierum viginti duorum, & viginti triũ, vicibus alternatis, habita ratione quadrantis.

De menſibus. Cap. II.

MENSES porro ſingulos inſtituerunt à noua luna. eos vero ante exilium Babylonicum nominarunt à numero, prout quiſque primus erat, aut ſecundus, aut tertius vſque ad duodecimum. Poſt reditum autem ex Babylonia his ferme, vt aiunt interpretes, ornati ſunt nominibus Niſan, zius, ſiue Iar, Siuan, Tamuz, Ab, Elul, Ethanim, ſiue Tiſri, Bul, ſiue Mareshuan, Casleu, Thebet, Sebat, Adar, qui reſpondent Martio, Aprili, Maio, Iunio, Iulio, Auguſto, Septembri, Octobri, Nouembri, Decembri, Ianuario, & Februario. Ex his autẽ alij xxx dies alternatim habuerunt, alij xxix. vnde illi pleni, hi caui vocati ſunt. Qua ratione cccliiii dies emerſerunt. Prioris appellationis teſtimonio eſt caput Exodi xl: *Menſe primo quartadecima die menſis ad veſperam Phaſe Domini eſt.* & Numer. ix: *Faciat Phaſe Domino in menſe ſecũdo quartadecima die mẽſis ad veſperam.* & primi Paralip. xxvii: *Primæ turmæ in primo menſe Ieſboan præerat. Secundi menſis habebat turmam Dudiæ. Dux turmæ tertiæ in menſe tertio*

tio erat Banaias. Quartus mense quarto Azabel, Quintus mense quinto Samaoch, Sextus mense sexto Hira. atq. ita deinceps vsque ad duodecimum.

De nominibus alijs postea mensibus inditis docet quintum tertij Esdræ: *In secundo anno regni ipsius mense Nysan primo.* tertium Esther: *Mense primo, cuius vocabulum est Nysan.* Baruc primum: *Decima die mensis Siuan.* Sextum secundi Esdræ: *Vicesimo die mensis Elul.* Zachariæ VII: *In quarta mensis noni, qui est Casleu.* & primum: *Quarta vndecimi mensis Sabath.* & primi Maccab. XVI: *Mense vndecimo, hic est mensis Sabath.* Esther XVI: *Mensis duodecimus, qui vocatur Adar.* Sextum tertij Regum: *Mense Zio, ipse est mensis secundus.* Item: *Anno quarto fundata est domus Domini in mense Zio, & in anno vndecimo mēse Bul, ipse est mēsis octauus, perfecta est domus.* & VIII: *Conuenit Israel in mense Bethanim, siue Ethanim in solemni die, ipse est mensis septimus.* reliqua ex interpretibus. At quia lunares quoque menses sunt, propterea nō semper mensibus Romanorum responderunt, sed sæpe in binos singuli incurrerunt.

De Septimanis. Cap. III.

MENSES inde singulos in septimanas, seu hebdomadas diuiserunt. Septimum autem quenque diem vocauere sabbatum, idest requietem, quòd eo die post opus sex dierū Deus quieuisset. atque ea de caussa ipsam etiā septimanā sabbatum appellarunt. Paralip. tricesimo tertio secūdi: *Qui sibi per singulas hebdomadas succedere consueuerant.* & Lucas XVIII: *Ieiuno bis in Sabbato,* idest in septimana. Hinc dixere primam, & vnam, & alteram Sabbati, pro prima, & secunda die septimanæ. vt S. Marcus XVI: *Et valde mane vna Sabbatorum.* ac mox: *Sur-*

gens mane prima Sabbati. & S. Matthæus: *Vespere Sabbati, quæ lucescit in prima Sabbati,* idest vespere eius diei, qui succedit primus septimanæ, siue vespere præcedente primum diem septimanæ. & Actuum xx: *Vna Sabbati cum conuenissemus ad frangendum panem.* Est autem prima, siue vna Sabbati, dies, quam Christiani Dominicam vocant, quam etiam commemorauit S. Ioannes in Apocalypsi: *Fui in spiritu Dominica die.* Vnde dixit post S. Hieronymus aduersus Vigilantium: *Per vnã Sabbati, hoc est in die Dominico, omnes conferre, quæ Hierosolymam in solatia dirigantur, Apostolus Paulus præcepit.* id autem præcepit secunda ad Corinthios xvi: *Per vnam Sabbati vnusquisque vestrum apud se reponat.*

De diebus profestis. Cap. IIII.

DIES porro vocarunt lunas, ita vt primam, & secundam lunam, ac primam, & secundam diem ponerent pro eodem. vt primo tertij Esdræ: *Iosias immolauit Phase quartadecima luna primi mensis*, pro eo quod alibi fuit scriptum, *quartadecima die*. Dies porro siue æstiui, siue hyberni essent, duodecim horas habuerunt, & noctes totidem, sed inæquales. vnde scripsit S. Ioannes Cap. 11: *Nonne duodecim sunt horæ diei?* & Matthæus xx idem significauit, vbi horæ tertiæ, sextæ, nonæ, & demum vndecimæ meminit, tanquam extremæ diei. Ex his autem diebus alii profesti fuerunt, alij festi. Profesti, quibus opus exercere fas fuit, matutino, & vespertino holocausto cõfecto. Festi, quibus ab opere abstinere necesse fuit. Profesti vero aut primi mensium fuerunt, qui Neomeniæ dicti sunt, aut inter septimanas interiecti. de quibus seorsum agemus.

De

De Neomenijs. Cap. V.

SINGVLA ergo mensium initia sacra esse Deus constituit. quos dies Græci Neomenias, Latini Kalendas vocarunt, ita ut proprium holocaustum, quo insignirentur, haberent, cessationem tamen ab operibus non haberent. sic enim mandatum est Numerorum XXVIII: *In Kalendis, id est mensium exordijs, offeretis holocaustum Domino vitulos de armento duos, arietem vnum, agnos anniculos septem immaculatos, & tres decimas similæ ex oleo in sacrificio per agnos singulos holocaustum suauissimi odoris, atque incensi Domino. Libamenta autem vini, quæ per singulas fundenda sunt victimas, ita erunt. media pars hin per singulos vitulos, tertia per arietem, quarta per agnum. hoc erit holocaustum per omnes menses, qui sibi vertente anno succedunt.* Quod sic explicuit Iosephus: *In initio mensis & quotidiana sacrificia, & duos vitulos cum agnis anniculis septem, & arietem mactant, hoedum vero pro declinatione peccatorum, si forte per casum obliuionis eueniant.* Hinc secundo secundi Paralip. scriptum est: *Ad holocaustomata Neomenijs, quæ mandata sunt Israeli.* & octauo: *Salomon obtulit holocausta super altare Domini, vt per singulos dies offerretur in eo iuxta præceptum Mosi in Sabbatis, et in Kalendis.* & Esdræ secundo: *Fecerunt holocaustum iuge in Kalendis.* & Isaiæ primo: *Kalendas vestras, & solemnitates vestras odiuit anima mea.*

De diebus singulis. Cap. VI.

DIES vero ceteri inter septimanas interiecti ex præscripto Dei haud prorsus religione caruerunt. Nam licet operibus pro necessitate vacarunt, tamē matutinum,

diurnis beneficijs, quæ assidue Deus largitur humano generi. Septimo die is numerus duplicatur, in æternitatis honorem, quòd septimus dies mundi natalis sit. Quotidie ēt bis incensa sunt thura in ara, quæ intra velum est, oriente sole occidenteq. ante matutinum, & post vespertinum sacrificium. Panes item septimo quoque die proponuntur in sacra mensa, cū panibus autē sai, & thus mensæ imponitur.

De Pascha, & Azymis. Cap. IX.

PRAECIPVVS etiam honos Paschæ habitus est. Hoc vero quādo institutum, cur ita vocatum, & qua ratione celebratum sit, ita demonstrabitur, vt lex primū proferatur, deinde explicatione ornetur. Sic ergo de Paschate mandauit Deus Hebræis adhuc in Aegypto agentibus, Exodi XII: *Mensis iste vobis principium mensium primus erit in mensibus anni. decima die mensis huius tollat vnusquisque agnum per familias, et domos suas sine macula masculum anniculum, & hoedum, & quartadecima die immolabit eum ad vesperam, & sumet de sanguine, & ponet super vtrumque postem, & super liminaribus domorum, in quibus comedent illum, & edent carnes nocte illa assas igni, & azymos panes cum lactucis agrestibus. non comedetis ex eo crudum quid, nec coctum aqua, sed assum tātum igni. renes vestros accingetis, calciamenta habebitis in pedibus tenentes baculos in manibus, & comedetis festinantes. est enim Phase, idest transitus Domini, & transibo per terram Aegypti. Erit autem sanguis vobis in signum in ædibus, in quibus eritis, & videbo sanguinem, & transibo vos, nec erit in vobis plaga disperdens, quando percussero terrā Aegypti. Habebitis autem hunc diem in monumentum, & celebrabitis eam solemnem Domino in generationibus ve-*

stris

stris cultu sempiterno. Mox de Azymorum diebus ita subiecit: *Septem dies Azyma comedetis. in die primo non erit fermentum in domibus vestris. quicunque comederit fermẽtum, peribit anima illa de Israel à primo die vsque ad diẽ septimum. Dies prima erit sancta, atque solemnis, & dies septima eadem festiuitate venerabilis. nihil operis facietis in eis exceptis ijs, quæ ad vescendum pertinent. Et obseruabitis Azyma vsque ad diem vicesimam primam eiusdem mensis ad vesperam. Septem diebus fermentatũ non inuenietur in domibus vestris, qui comederit fermẽtatũ, peribit anima illius de cœtu Israel tam de aduenis, quàm de indigenis terræ.* & mox: *Cum introieritis in terram, quam Dominus daturus est vobis, vt pollicitus est, obseruabitis cæremonias istas. & cum dixerint vobis filij vestri. Quæ est ista religio? dicetis eis. Victima trãsitus Domini est, quando transijt per domos filiorum Israel in Aegypto percutiens Aegyptios, & domos nostras liberans.* Deinde Leuitici XXIII de Pascha, & Azymis eadem repetijt: *Mense primo, & quartadecima die mensis ad vesperam Phase Domini est. Septem diebus Azyma comedetis. dies primus erit vobis celeberrimus, sanctusque. nullum opus seruile facietis in eo, sed offeretis sacrificium in igne septem diebus. dies autem septimus erit celebrior, & sanctior. nullumque opus seruile facietis in eo.* Item XVI Deuteronomij: *Sex diebus comedes Azyma, et in die septima, quia Collecta est Domini Dei tui, non facies opus.*

Dixi, quid sit in lege, nunc expositionem proferam legis. Repetendum est igitur, annum ante Moysem incœpisse ab æquinoctio autumni mẽse Septembri, Deum autem mandasse Moysi, vt ordirentur ab eo mense, quo ex Aegypto egrederentur, qui tum primus mensis dictus, post autem Nysan appellatus est, & idem apud Romanos,

nos, atque Martius fuit, & æquinoctium vernum continuit. vnde Exodi XIII mensis Nouarum frugum est dictus: *Hodie egrediemini mense Nouarum frugum.* & Deuteronomij XII: *Obserua mensem Nouarum frugum, & verni primum temporis, vt facias Phase.* Iccirco vero ita dictus est, quoniam in Aegypto, & Syria mense Martio segetes maturescere incipiunt. Sic enim scribit Philo libro III de vita Moisis: *Moses primum mensem fecit eum, qui in vernum æquinoctium incidit, nō sicut quidam, qui præcedentibus id honoris tribuunt, non obseruato naturæ beneficio. tunc enim maturescunt segetes ad victum necessariæ, arborum vero fœtus pubescūt recens editi, secundis mensis inferendi. quippe sine tritico, hordeo, ceterisq. similibus frugibus nō viuitur, sine vino, et oleo, fructibusq. arboreis quædā gētes ætatem producūt in annos plurimos. eius mensis die quarta decima sub ipsum tempus, quo luna suum orbem solet complere lumine, celebratur migrationis publica festiuitas, quam Chaldaice Pascha nominant. quo tempore, non vt alias, plebeij homines victimas adducunt ad altare mactādas à sacerdotibus, sed iubente lege tota gēs sacrificat, dū pro se quisque mactat hostiam suis manibus.* Itē in libro de decalogo: *Patria Hebræorum lingua Pascha dicitur, quando populariter singuli sacrificant non expectatis sacerdotibus, ipsi permissu legis fungentes sacerdotio quotānis per vnum diem destinatum huic negocio. quādo etiam offertur manipulus gratiarum actionis pro vbertate camporum, & frugum abundantia.*

Phase ergo, siue Pascha, idest transitus Domini, celebrabatur quartadecima luna, siue quartadecima die mēsis Martij ad vesperam, cum singulæ familiæ sibi agnum occiderēt, & assatū cū azymis ederēt. Sequens aūt dies, idest quintadecima & Pascha, & prima Azymorum voca-

ca-

cabatur,inde ſeptima ab illa,nempe viceſima prima,erat ſeptima Azymorum, quam Collectam dicebant, quia tum fruges terræ metebant, ac colligebant. Quoniam autē dies feſtus apud eos incipiebat a veſpere, propterea quarta decima die Phaſe celebrari incipiebat, & in quinta decima deſinebat, quam & Paſcha,& primā Azymorum diximus.Sic enim locutus eſt S.Lucas: *Dies Azymorum,qui dicitur Paſcha.* item: *Venit dies Azymorum, in quo neceſſe erat occidi Paſcha.* & S. Marcus: *Primo die Azymorum,quando Paſcha immolabant.* Hic enim Paſcha pro agno Paſchali accipitur,vt in illo:*Paſcha noſtrū immolatus eſt Chriſtus.*

Cautum inde lege Synedrij fuit, vt traditur ab Hebræis in libro Seder Olā, ne Paſcha celebraretur die ſeptimanæ ſecundo,quarto,& ſexto,ſi in eos incidiſſet.Itaque ſi dies quintadecima menſis incurrebat in ſextum diem ſeptimanæ,Paſcha differebatur in poſterum diem, qui erat Sabbatum.quemadmodum factum aiunt eo anno, quo Chriſtus eſt paſſus.Ille autem, vt multi opinantur interpretes,à lege Dei nolens recedere,celebrauit illud feria quinta veſpere.Iudæi vero morem nouum,aut traditionem patrum ſequuti feria ſexta veſpere,vnde ſolēnitas Sabbati initium erat ductura. Neque vero interpretes multi aliter congruere verba S. Ioannis cum verbis aliorum Euangeliſtarum poſſe arbitrantur. quorum hi Paſcha celebratum eſſe à Chriſto feria quinta veſpere tradunt,ille vero ipſum in Paraſceue i. præparatione Paſchæ,ideſt pridie Paſchæ eſſe paſſum exponit. Accedit,quòd in ipſa Paraſceue,quæ dies eſt ſexta,Iudæi dixerunt,ſe nolle prætorium ingredi, ne cōtaminarentur, & comedere Paſcha poſſent. id quod eo die non mane, ſed veſpere erant facturi, qui ad ſolemnitatem ſequentis,

tis Sabbati pertinebat. Neque vero ſolum dies prima Azymorum Paſchatis nomine decorata eſt, ſed etiam reliquæ. vt à S. Luca Act. XII: *Erant dies Azymorum. Quē cum apprehendiſſet, miſit in carcerem volens poſt Paſcha producere eum populo.*

Non eſt præterea illud ſilentio prætereundum, ex præcepto Dei Paſcha celebrari non potuiſſe, niſi in vrbe regni metropoli. Deuteronomij XVI: *Non poteris immolare Phaſe in qualibet vrbium tuarum, quas Dominus daturus eſt tibi, ſed in loco, quē elegerit Dominus Deus tuus, vt habitet nomen eius ibi.* Itaque in Silo primum, deinde Hieruſalem celebrari eſt ſolitum.

Vt autem hæc ipſa illuſtriora reddantur, placet his quoque paſchata apparate celebrata, de quibus litteræ ſacræ loquantur, attexere. Celebratum eſt igitur primum Paſcha in terra Chananæa à Ioſue, vt ſcriptum eſt v Ioſue: *Manſerunt filij Iſrael in Galgalis, & fecerunt Phaſe quartadecima die menſis ad veſperam in campis Hiericho, & comederunt de frugibus terræ, altero azymos panes, & polentam huius anni.* Alterum tempore Ezechiæ regis Iudæ. de quo ſic II Paralip. XXX: *Inito conſilio Regis, & principum, & vniuerſi cœtus Hieruſalē, decreuerunt, vt facerent Phaſe menſe ſecundo. non enim potuerant facere in tempore ſuo, quia ſacerdotes, qui poſſent ſufficere, ſanctificati non fuerant, & populus nondum congregatus fuerat in Hieruſalem.* & poſt: *Fecerunt filij Iſrael, qui inuēti ſunt in Hieruſalem, ſolemnitatem Azymorum ſeptem diebus ſolemnitatis immolantes victimas pacificas, & laudantes Dominum Deum patrum ſuorum. & placuit vniuerſæ multitudini, vt celebrarent etiam alios dies ſeptem. quod & fecerunt cum ingenti gaudio. factaque eſt grandis celebritas in Hieruſalem, qualis à diebus Salomonis filij*

lij Dauid regis Israel in ea vrbe non fuerat. Tertium factũ est à Iosia rege XXIII quarti Regum: *Non est factum Phase tale à diebus Iudicum, qui iudicauerunt Israel, & omnium dierum regum Israel, & regum Iudæ, sicut in octauo decimo anno regis Iosiæ.* Item II Paralip. XXXV. & tertio Esdræ primo. Quartum, postquam è Babylonia redierunt. VI primi Esdræ: *Filij Israel transmigrationis fecerunt pascha quarta decima die mensis primi, & fecerunt solemnitatem Azymorum septem diebus in lætitia.* Hactenus de Pascha, & Azymis.

De Pentecoste. Cap. X.

SEQVVNTVR Primitiæ, & Pentecoste, quæ etiam Hebdomades appellatæ sunt. Quæ vero hæc fuerint, & quibus diebus peracta sint, eadem, vt ante, ratione tradetur, nempe primum loca legis prodendo, deinde breuem eorum explicationem adijciendo. Sic igitur de die Primitiarum præcepit Deus Leuitici XXIII: *Cũ ingressi fueritis terram, quam ego dabo vobis, & messueritis segetem, feretis manipulos spicarum primitias messis vestræ ad sacerdotem, qui eleuabit fasciculum coram Domino, vt acceptabile sit pro vobis, altero die Sabbati, & sanctificabit illum, & eodem die cædetur agnus immaculatus anniculus in holocaustum Domino, & libamenta offerentur cum eo, duæ decimæ similæ consperse oleo in incensum Domino, odoremque suauissimum, liba quoque vini, quarta pars hin.* Quibus dictis subijcit de Pentecoste post septẽ hebdomadas celebranda ita: *Numerabitis inde ab altero die Sabbati, in quo obtulistis manipulum primitiarum septem hebdomadas plenas vsque ad alteram diem expletionis hebdomadæ septimæ, idest quinquaginta dies, & sic offe-*

offeretis sacrificium nouum Domino panes primitiarum duos, septem agnos immaculatos anniculos, & vitulum de armento vnum, & arietes duos, & erunt in holocaustum cum libamentis suis in odorem suauissimum Domino. Facietis & hircum pro peccato, duosque agnos anniculos hostias Pacificorum. Item Numerorum XVIII, & Deuteronomij XVI: *Septem hebdomadas numerabis tibi ab ea die, qua falcem in segetem miseris, & celebrabis diem festum hebdomadarum Domino Deo tuo.* Rationem autem offerendarum primitiarum docuerat secundo Leuitici inquiens: *Si obtuleris munus primitiarum frugum tuarum Domino de spicis adhuc virẽtibus, torrebis igni, & confringes in morem farris, & sic offeres primitias tuas Domino fundens super ea oleum, & thus imponens, quia oblatio Domini est. de qua adolebit sacerdos in memoriam muneris partem farris fracti, & olei, ac totum thus.* Qualis vero hæc ratio esset, apertius quoque Iosephus explicuit Antiq. tertio: *Secunda Azymorum die, quæ est sexta decima mensis Martij, frugum, quas messuerunt (non enim ante attingunt) partem sumunt. ac rati primum Deo honorem habendum, à quo earum copiam acceperunt, hoc modo illi earum primitias offerunt. Vbi manipulum spicarum siccarũt, & tuderunt, hordeaque ipsa ad molendum nudarunt, assarium altari Deo admouent, & pugillum vnum ex eo inijciẽtes, reliquum ad vsum sacerdotis relinquunt. atque inde publice messis faciendæ potestas datur. Sacrificant autem in Primitijs frugum agnum in holocaustum Deo. Hebdomade vero septima post hoc sacrificium transacta (hæ hebdodes dies sunt quadraginta nouem) quinquagesima die afferunt ad Deum panes ex farina hordeacea, duo assaria, cũ fermento factos, sacrificium vero agnos duos. & Deo quidẽ offeruntur solum, sacerdotibus vero ad cænam præbentur.*

nec

nec licet ex eis quidquam in crastinum relinquere. & immolant in holocaustũ vitulos tres, arietes duos, agnos quattuordecim, & hircos pro peccato duos.

Ex his omnibus in vnum collatis satis intelligi potest, sexta decima die Martij, quam secundam Azymorum diximus, falcem in segetem primum esse missam, lectumque nouarum frugum manipulum Domino esse oblatum, vt sanctificaretur futura messis, cumque diem Primitiarum vocatum; Messe inde post quadraginta nouem dies perfecta, ipso die quinquagesimo festum Pentecostes, siue Quinquagesimæ celebratum fuisse sexto die mensis Siuan, qui respondit Maio, atque eo die panes è nouis frugibus Deo oblatos esse; Festũ autem Pentecostes alio nomine festum Hebdomadũ esse dictum, quòd in fine hebdomadum ageretur. vnde illud est secundo Maccabæorum duodecimo: *Venerunt Hierosolymam die solemni Septimanarum instante, & post Pentecosten abierunt contra Gorgiam.* & Actuum II: *Cum complerentur dies Pentecostes.*

De festo Tubarum. Cap. XI.

SEQVITVR dies Tubarũ, qui die prima septimi mensis est celebratus, quem illi Tisri, nos Septembrem vocamus. De eius vero cultu sic præcepit Deus Leuitici XXIII: *Mense septimo prima die mẽsis erit vobis Sabbatũ memoriale clangentibus tubis, & vocabitur sanctum. nullum opus seruile facietis in eo, & offeretis holocaustum Domino.* Celebratus est autem in memoriam, vt aiunt interpretes, eius diei, quo tubis clangentibus Deus legẽ Moisi in monte Sinai dedit, aut eius, cum liberatus est Isaac inuento ariete hærente cornibus. Huius vero diei men-

tio fit pſalmo lxxx: *Buccinate in Neomenia tuba in inſigni die ſolemnitatis veſtræ, quia præceptum eſt in Iſrael.* & apud Philonem in Decalogo: *Sacrum Nouilunium, in quo tuba canitur.*

De feſto Expiationum. Cap. XII.

FESTVM autem Expiationum decimam ſeptimi menſis diem habuit dedicatam, qui etiam Ieiunij dies dictus eſt, quòd eo animas affligere, ideſt ieiunare lege iuſsi ſunt. de eo vero ſic præcipere perrexit Deus Leuitici XXIII, inquiens: *Decimo die menſis ſeptimi dies Expiationum erit celeberrimus, & vocabitur Sanctus, affligetisque animas veſtras in eo, & offeretis holocauſtum Domino. nullum opus ſeruile facietis in eo, quia dies propitiationis eſt. & affligetis animas veſtras die nono menſis. omnis anima, quæ afflicta non fuerit die hac, peribit de populis ſuis.* De eodem vero die ſic præceperat etiam XVI: *Menſe ſeptimo decima die menſis affligetis animas veſtras, nullũq. opus facietis ſiue indigena, ſiue aduena, qui peregrinatur inter vos. In hac die expiatio erit veſtri, atque mundatio ab omnibus peccatis veſtris. coram Domino mundabimini. Sabbatum enim requietionis eſt. & affligetis animas veſtras religione perpetuo. Expiabit autẽ ſacerdos, qui vnctus fuerit, Sanctuarium, Tabernaculum Teſtimonij, atque Altare, ſacerdotes quoque, et vniuerſum populum. Eritque vobis hoc legitimum ſempiternum, vt oretis pro filijs Iſrael, & pro cunctis peccatis eorum ſemel in anno.* Quomodo vero hæc expiatio peccatorũ, & Tabernaculi fieret capro emiſſario in deſerta emiſſo, eodem capite traditur. quæ res quia ad pontificis officium pertinuit, in eum locum reijcietur, in quo de pontifice diſputabitur.

Hic

Hic vero dies Ieiuniũ appellatus eſt à Hieremia XXXVI: *Leges de volumine audiente populo in domo Domini in die Ieiunij.* Quare Ioſephus dixit VI Belli: *Die expiationum ieiunare mos fuit cunctis.*

De feſtis Collectarum, & Tabernaculorum. Cap. XIII.

VLTIMA fuit celebritas Tabernacolorũ, quæ per octo dies peracta eſt. ex quibus primus, qui Septembris quintus decimus fuit, & octauus, qui fuit viceſimus ſecũdus, Collecta fructuum dictus eſt, vt diſtingueretur ab illa altera collecta frugum, de qua diximus. De eo vero ſic XXIII Leuitici: *A quinto decimo menſis ſeptimi erunt feriæ Tabernaculorum ſeptem diebus Domino. Dies primus vocabitur celeberrimus, atque ſanctiſsimus, & offeretis holocauſtum Domino. eſt enim cœtus, atque* COLLECTAE. *nullum opus ſeruile facietis in eo. A quinto decimo ergo die menſis ſeptimi, quando congregaueritis omnes fructus terræ veſtræ, celebrabitis ferias Domini ſeptem diebus. die primo, & die octauo erit ſabbatum, ideſt requies, ſumetisque vobis die primo fructus arboris pulcherrimæ, celebrabitisque ſolemnitatem eius ſeptem diebus per annũ. menſe ſeptimo feſta celebrabitis, & habitabitis in vmbraculis ſeptem diebus. Omnis, qui de genere eſt Iſrael, manebit in tabernaculis, vt diſcant poſteri veſtri, quòd in tabernaculis habitare fecerim filios Iſrael, cum educerem eos de terra Aegypti.* Eadem repetuntur Numerorum XXIX, adiectis ſacrificijs, quæ ſingulis feſtis facienda ſunt: *Die prima offeretis holocauſtum in odorem ſuauiſsimum Domino vitulum de armento vnum, arietem vnum, & agnos anniculos immaculatos ſeptem. Quintadecima vero die offe-*

retis holocaustũ vitulos de armento tredecim. in die altero offeretis vitulos de armento duodecim, arietes duos, agnos immaculatos quattuordecim. die tertio vitulos vndecim, arietes duos, agnos immaculatos quatuordecim. die quarto vitulos decem, arietes duos, & agnos quattuordecim. die quinto vitulos nouem, arietes duos, agnos quattuordecim, die sexto vitulos octo, arietes duos, agnos quattuordecim, die septimo vitulos septem, arietes duos, agnos quattuordecim. die octauo, qui est celeberrimus, vitulum vnum, arietẽ vnum, agnos anniculos immaculatos septem. Hæc offeretis Domino in solemnitatibus vestris præter vota, & oblationes spontaneas in holocausto, in sacrificio, in libamine, et in hostijs pacificis. & Deuteromij XVI: *Solemnitatem Tabernaculorum celebrabis per septem dies, quando collegeris de area, & torculari fruges tuas, & epulaueris in festiuitate tua.*

Tabernacula ergo, monumẽtum illius temporis, quo populus in deserto sub tabernaculis fuit, in Collectas fructuum inciderunt in autumno in exitu anni veteris, siue naturalis, vt significatur XXIII Exodi: *Facies & solemnitatẽ in exitu anni, quando congregaueris omnes fruges tuas de agro,* & XXXIIII: *Facies & solemnitatẽ, quãdo redeunte anni tempore cuncta conduntur.* Significat enim æquinoctium autumnale naturalis anni præteriti finem, & principium sequentis in mense Septembri. De his vero magna lætitia celebratis agitur Heremiæ octauo post restitutam vrbem: *Inuenerunt scriptum in lege, præcepisse Dominum in manu Moisi, vt habitent filij Israel in tabernaculis in die solemni mense septimo, vt prædicent, & diuulgent vocem in vniuersis vrbibus suis, & in Hierusalem dicentes: Egredimini in montem, & afferte frondes oliuæ, & frondes ligni pulcherrimi, frondes myrti, & ramos*

mos palmarum, & frondes ligni nemorosi, vt fiant taberna cula, sicut scriptũ est. Et egressus est populus, & attulerunt, feceruntq. sibi tabernacula vnusquisque in domo sua, & in atrijs suis, & in atrijs Domus Dei, & in platea portæ aqua rum, & in platea portæ Effraim. Fecit ergo vniuersa ecclesia eorum, qui redierant de captiuitate, tabernacula, & habitauerunt in tabernaculis. non enim fecerunt à diebus Iosuæ filij Nun taliter filij Israel vsque ad diem illam. & fuit lætitia magna nimis. Legit autem in libro legis Dei à die primo vsque ad diem nouissimum, & fecerunt solemnitatem septem diebus, & in die octauo COLLECTAM *iuxta ritum.* De eorumdem etiam ritu scribit diserte Iosephus libro tertio Antiquitatum, cuius verba prætereunda silẽtio non videntur: *Quintadecima die eiusdem mensis tempore ad hiemem vergente Deus tabernacula figere iussit singulos per familias, metuentes frigus pro anni custodia. dũque in patriam peruenirent, in illa vrbe, quam propter tẽplum metropolim haberent, eos octo diebus festiuitatem agere, & holocausta facere, & sacrificare Deo, & pacificas hostias offerre præcepit. vtque in manibus portarent ramos myrti, & salicis, summitatesq. palmarum, & virgulas mali Persici. Prima itaque dierum fit holocaustum hostiarum ex tredecim bobus, & agno vno, aut pluribus, & arietibus duobus, adiecto hirco pro declinatione peccatorum. sex autem diebus ipse quidem numerus agnorum, & arietum cũ hirco sacrificatur, subtrahitur autem singulis diebus vnus bos, donec ad septimũ veniatur, & ab omni opere die octauo requiescunt, & Deo vitulum immolant, & arietẽ, & agnas septem, & hircum pro declinatione peccatorum.* Hoc vero festum dicitur Græce Scenopegia, ad quod celebrandum in Hierusalem legitur in Euangelio etiam venisse Christus.

Ceterum festi omnes, de quibus dictum est, dies præcipue ad tres rediguntur PASCHA, PENTECOSTEN, ET TABERNACVLA. Atque hi sunt, quibus quotannis virilis sexus omnes ter conuenire ex omnibus Iudeæ finibus debuerunt in vrbem Hierusalem, vt sacris interessent. sic enim mandauit Deus Exodi XXIII: *Tribus vicibus per singulos annos mihi festa celebrabitis, solemnitatē Azymorum custodies, septem diebus comedes Azyma tempore mensis Nouorum, & solemnitatem messis primitiuorū operis tui, quæcunque seminaueris in agro, & solemnitatē in exitu anni, quando congregaueris omnes fruges tuas de agro. Ter in anno apparebit omne masculinum tuū in conspectu Domini Dei tui in loco, quem elegerit.* nempe, vt diximus *in solemnitate Azymorum, in solemnitate Hebdomadarum, & in solemnitate Tabernaculorum.* Siquidem secundo Paralip. octauo scriptum est: *Tunc obtulit Salomon holocausta Domino super altare Domini, quod extruxerat ante porticū, vt per singulos dies offerretur in eo iuxta præceptum Moisi in sabbatis, & Calendis, & in diebus festis ter per annum, idest in solemnitate Azymorū, & in solemnitate Hebdomadarum, & in solemnitate Tabernaculorum.*

Cum autem tria Sabbata, siue festa fuerint, ad quæ quotannis adire viros singulos oportuerit, Pascha, Pentecoste, & Tabernacula, merito quæri potest, quodnam ex his fuerit illud, quod S. Lucas VI vocat sabbatum secundoprimum, inquiens: *Factum est autem in Sabbato secundoprimo, cum Iesus transiret per sata, vellebant discipuli eius spicas.* neque enim Pascha fuit, quia XIIII die Martij nondum erant maturæ spicæ, neque Pentecoste, quia sexta Maij messis iam absoluta erat. & si alterum eorum esset, tamen ratio non extaret, cur secundoprimum

mum diceretur. Omnino autem consentientibus omnibus inter Pascha, & Pentecosten illud inciderit, necesse est, cum eo tantum tempore messis vigeret. Hoc loco multa interpretes ex ingenio confinxerunt, quorum nihil probabilius, atque aptius ab eruditis hominibus iudicatur, quàm quod à S. Ioanne Chrysostomo affertur, fuisse sabbatum, seu septimum diem, qui in Neomeniam Aprilis inciderit, ita vt duplex tum festum fuerit, septimus dies, & Neomenia. Verum & hæc expositio reprobari potest; primum, quia sola coniectura fulcitur, deinde, quia rationem non affert, cur tale sabbatum secundo primum dicatur, tertio, quia Neomenia sacer quidem erat dies, non tamen festus, cum opus exerceretur. quare talis dies duplex sabbatum esse non potuit. Quid igitur censes? dicet aliquis. bona cum venia omnium, qui secus scripserunt, exponam non refellendæ alienæ, sed meæ, vt in præsens est, sententiæ declarandæ gratia. Hebræi non semper celebrabant Pascha primo mense, sed interdum secundo, vt apparet ex II Paralip. XXX: *Inito consilio regis, & principum, & vniuersi cœtus Hierusalem, decreuerunt, vt facerent Phase mense secundo. non. n. potuerunt facere in tempore suo, quia sacerdotes, qui possent sufficere, sanctificati non fuerant, & populus nondum congregatus fuerat in Hierusalem.* Cùm autem secundo mense faciebant, fortasse secundo primum vocabant, significantes pascha secundo mense celebratum, quod primo oportuit. quo modo Græci hysteron proteron, idest posterius prius appellabant, cum posteriore loco dicebant, quod priore dicere debuerant. Venit ergo Christus primo mense ad Pascha sub messem, quo non celebrato, venit iterum secundo iam media messe. Vnde dixit S. Marcus II loquens de eadem re: *Et factũ*

eſt iterum, cum Sabbatis ambularet per ſata. Græce autē apertius: *Et factum eſt, illum iterum iter facere per ſata*, ex quo conuincitur, omnino illud *iterum* referendum eſſe ad Chriſtum bis per ſata euntem, non autem ad Phariſæos bis eum calumnijs onerantes. vt Ianſennius cenſuit. Si autem bis per ſata iter fecit, ergo iterum Hieruſalem ad ſabbatum adijt, quod ſecundo menſe celebratum eſt, cum fortaſſe primo non potuiſſet.

De Septimo anno. Cap. XIIII.

PERTINVIT ad hanc etiam obſeruationem Annus ſeptimus, qui Sabbatarius dictus eſt. quia eo remiſſio terræ à cultura concedebatur. De eo vero ſic præceptum eſt Exodi XXIII: *Sex annis ſeminabis terram tuam, & congregabis fruges eius. anno autem ſeptimo dimittes eam, & requieſcere facies, vt comedant pauperes populi tui, & quidquid reliquum fuerit, edant beſtiæ agri, ita facies in vinea, & oliueto tuo*. & Leuitici XXXV: *Quando ingreſſi fueritis terram, quam ego dabo vobis, ſabbatizet populus Sabbatum Domini. Sex annos ſeres agrũ tuũ, & ſex annis putabis vineam tuam, colligesq; fructus eius. Septimo autem anno Sabbatum erit terræ requietionis Domini. agrum non ſeres, & vineam non putabis. quæ ſponte gignet humus, non metes. & vuas primitiarum tuarũ non colliges, quaſi vindemiam. annus enim requietionis terræ eſt, ſed erunt vobis in cibum*. Et paucis interiectis: *Quod ſi dixeritis, quid comederimus anno ſeptimo, ſi non ſeuerimus, neque collegerimus fruges noſtras? dabo benedictionem meam vobis anno ſexto, & faciet fructus trium annorum, feretisque anno octauo, & comedetis veteres fruges vſque ad nouũ annũ. donec naſcantur noua, edetis vetera.*

Quo-

Quomodo vero remiſſio ſeptimo quoque anno eſſet facienda, deinceps docetur xv Deuteronomij his verbis: *Septimo anno facies remiſsionem, quæ hoc ordine celebrabitur. Cui debetur aliquid ab amico, uel proximo, ac fratre ſuo, repetere non poterit. A peregrino, et aduena exiges, ciuem, & propinquum repetendi non habebis poteſtatem. et omnino indigens, & mendicus non erit inter vos. Fænerabis gentibus multis, & ipſe à nullo accipies mutuum. Caue, ne forte ſubrepat tibi impia cogitatio, et dicas in corde tuo, Appropinquat ſeptimus annus remiſsionis, & auertas oculos tuos à paupere fratre tuo, nolens ei, quod poſtulat, mutuum commodare. Cum tibi venditus fuerit frater tuus Hebræus, aut Hebræa, & ſex annis ſeruierit tibi, in ſeptimo anno dimittes eum liberum. et quem libertate donaueris, nequaquam vacuum abire patieris, ſed dabis viaticũ de gregibus, & de area, & torculari tuo.*

De anno quinquageſimo. Cap. XV.

QVINQVAGESIMVS item annus Sabbatarius fuit, quia remiſſio dabatur ſeruis à miniſterio ſeruili. atque ager alienatus redibat ad veterem poſſeſſorem. De eo vero ſic ſcriptum eſt Leuitici xxv: *Numerabis quoque tibi ſeptem hebdomades annorum, ideſt ſepties ſeptem, quæ ſimul faciunt annos quadraginta nouem, & clanges buccina menſe ſeptimo, decima die menſis, propitiationis tempore in vniuerſa terra veſtra. ſanctificabisq; annum quinquageſimum, & vocabis remiſsionem cunctis habitatoribus terræ tuæ. ipſe enim eſt iubileus. Reuertetur homo ad poſſeſsionem ſuam, & vnuſquiſque redie t ad familiam priſtinam, quia iubileus eſt, & quinquageſimus annus. Quando vendes quippiam ciui tuo, vel emes ab eo, ne con-*

contristes fratrem tuum, sed iuxta numerum annorum iubilei emes ab eo, & iuxta supputationem frugum vendet tibi. Quanto plures anni remanserint post iubileum, tanto crescet & pretium, & quanto minus temporis numeraueris, tanto minoris & emptio constabit. tempus enim frugũ vendet tibi. Hinc Numerorum xxxvi quibusdam rogantibus de nubendis filiabus Salphaad ex tribu in tribum, ac dicentibus: *Si alterius tribus homines has vxores acceperint, sequetur possessio sua, & translata ad aliam tribum de nostra hereditate minuetur. atq. ita fiet, vt cũ iubileus, idest annus quinquagesimus remissionis aduenerit, confundatur sortium distributio, et aliorum possessio ad alios transeat,* responsum est, in lege scriptum esse: *Nubant, quibus volunt, tantum, vt suæ tribus hominibus, ne cõmisceatur possessio filiorum Israel de tribu in tribum.* Quinquagesimus autem annus dictus est Iobeleus, quòd eum Leuitæ per tubas arietinas, quæ dicũtur Hebræis Iobelim, conuocato populo, vt supra scriptum est, indicerent. vnde illud est vi Iosue: *Septimo die sacerdotes tollent septem buccinas, quarum vsus est in iubileo.* Atque hæ quidem celebritates à Deo institutæ sunt.

De Encænijs. Cap. XVI.

QVAS vero homines instituerunt, hæ ferme fuerunt, Encænia, festum Iephte, Iudith, & Esther, & post aliæ quoque. Encænia vero fuerunt solemnitas anniuersaria in dedicatione Templi adhibita. est enim ἐγκαινίζειν consecrare, ac dedicare, vt supra diximus, vnde in consecratione quoq. Regis est vsurpatum. Quattuor autem Templi Hierosolymitani dedicationes diuersis anni tẽporibus obseruatæ sunt. Prima fuit Salomonis mense septimo

ptimo. de qua Regum tertio: *Dedicarunt templum Domini Rex, & filij Israel. Fecit illo tempore Salomon celebritatem solemnem, & omnis Israel cum eo diebus quattuordecim.* & secundo Paralip. VII: *Fecit Salomon solemnitatē in tempore illo septem diebus, fecitq. die octauo collectam, eò quòd dedicasset altare septem diebus, & solemnitatem celebrasset septem diebus. Igitur vicesimo tertio mensis septimi dimisit populos ad tabernacula sua.*

Secunda fuit templi secundi, nempe Zorobabelis, instituta à Iudæis in solum patrium restitutis mense Adar, qui respondit Februario. de qua Esdræ VI: *Compleuerunt domū Dei istam vsque ad diem tertium mensis Adar, fecerunt autem dedicationem domus Dei in gaudio.* Iosephus autē addit, hoc factū vicesimo tertio mensis Adar paullo ante festum Paschæ.

Tertia dedicatio non templi fuit, sed Altaris, cum Iudas Maccabæus altare holocausti instaurauit, quod Antiochus rex profanauerat, idque dedicauit mense nono, idest Nouembri. de qua Maccab. primo: *Fecerunt dedicationem altaris diebus octo. & statuit Iudas, & fratres eius, & vniuersa ecclesia Israel, vt agatur dies dedicationis altaris in tēporibus suis ab anno in annū per octo dies à vicesima quinta die Casleu cum lætitia, & gaudio.* Vnde Iudæi Hierosolymitani scripsere ad Aegyptios: *Facturi quinta, & vicesima die mensis Casleu purificationem templi necessarium duximus, significare vobis, vt & vos quoque agatis, sicut & diem Scenopegiæ, & diem Ignis, qui datus est, quando Neemias ædificato templo, & altari obtulit sacrificia.* Ac de his Encænijs per hiemem factis videtur intellexisse S. Ioannes, cum scripsit: *Et facta sunt Encænia in Hierosolymis, & hiems erat, & ambulabat Iesus in templo in porticu Salomonis.*

Quar-

Quarta fuit dedicatio templi ab Herode constructi, quæ in diem natalis eius incidit, & magna pompa celebrata est. Iosephus libro xv.

De ceteris diebus festis. Cap. XVII.

Præter hæc multi alij dies fuere festi ab Hebræis, pro ut tulit occasio, instituti, quos vno capite complectemur, ordinem temporum persecuti. In primis ergo in exitu anni celebratus est planctus filiæ Iephte Iudicis Israel, quam pater virginem immolauerat. Cum enim vouisset Domino, *Si tradidisset sibi in manus Ammonitas, se quicunq. primus de domo sua sibi redeunti obuiam prodijsset, eum holocaustum Domino oblaturum, occurrit ei vnigenita filia eius cum tympanis, & choris. Quare ille, vt vouerat, fecit.* Quare, vt scriptum est XI Iudicum: *Exinde mos increuit in Israel, & consuetudo seruata est, vt post anni circulum conueniant in vnum filij Israel, & plangant filiam Iephte Galaaditæ diebus quattuor.*

Habuerunt etiam in honore diem, quo ignis cœlestis, quem extinctum post Babylonicum exilium repererunt, suscitatus est. De quo in epistola Iudæorum Hierosolymitanorum ad Aegyptios: *Facturi quinta, & vicesima die mensis Casleu purificationem templi necessarium duximus, significare vobis, vt & vos quoque agatis, vt diem scenopegiæ, & diem Ignis, qui datus est, quando Neemias ædificato templo, & altari obtulit sacrificia.* inde res narratur, vt alio loco rettulimus. Hunc diem Iudæi celebrant die vicesimo mensis Casleu, idest Nouembris, quem Festum Luminum Iosephus vocauit.

Dies etiam, quo victoria de Holoferne regis Assyrio-

rum

rum præfecto per Iudith viduam Hebræam relata est, decreto Iudæorum inter festos relatus est. sic enim scriptum est Cap. XVI: *Dies victoriæ huius festiuitatis ab Hebræis in numero sanctorum dierum accipitur, & colitur à Iudæis ex illo tempore vsque in præsentē diem.* is à Iudæis celebratur die XXV mensis Casleu.

Quin etiam victoria Esther aduersus Aman, qui Iudæos in crucē agere constituerat, festum diem habuit ex instituto Mardochæi consultoris eius. De eo vero sic Cap. IX: *Dies tertiusdecimus mensis Adar vnus apud omnes interfectionis fuit, & quartadecima die cædere desierunt. Quem constituerunt esse solemnem, vt in eo omni tēpore deinceps vacarent epulis, gaudio, atque conuiuijs. At hi, qui in vrbe Susan cædem exercuerant, tertiodecimo, & quartodecimo die eiusdem mensis in cæde versati sunt: quintodecimo autem die percutere desierunt. Et idcirco eundem diem constituerunt solemnem epularum, atque lætitiæ. Hi vero Iudæi, qui in oppidis non muratis, ac villis morabantur, quartumdecimum diem mensis Adar conuiuiorum, & gaudij decreuerunt, ita ut exultent in eo, & mittant sibi mutuo partes epularum, & ciborum. scripsit itaque Mardochæus omnia hæc, & litteris comprehensa misit ad Iudæos, qui in omnibus regis prouincijs morabantur, tam in vicino positis, quàm procul, vt quartamdecimam, & quintādecimam diem mensis Adar pro festis susciperent, & reuertente semper anno solemni celebrarent honore, quia in ipsis diebus se vlti sunt Iudæi de inimicis suis, & luctus, atque tristitia in hilaritatem, gaudiumq. conuersi sunt, essentque dies isti epularum, atque lætitiæ, & mitterent sibi inuicem ciborum partes, & pauperibus munuscula largirentur. Susceperuntq. Iudæi in solemnem ritum cuncta, quæ eo tempore facere cœperant, & quæ Mardochæus litteris facienda*

man-

mandauerat. Aman enim filius Amadathi stirpis Agag, hostis, & aduersarius Iudæorum, cogitauit contra eos malũ, vt occideret illos, atque deleret: & misit phur, quod nostra lingua vertitur in sortem. Et postea ingressa Esther ad regem, obsecrans vt conatus eius litteris regis irriti fierent: & malum, quod contra Iudæos cogitauerat, reuerteretur in caput eius. Denique & ipsum, & filios eius affixerunt cruci, atque ex illo tempore dies isti appellati sunt phurim, idest sortium, eò quòd phur, idest sors in vrnam missa fuerit. Festum autem hoc dictum est Mardochæus. vt secundo Maccabæorum vltimo scriptum est: *Decreuerunt habere celebritatem tertiadecima die mensis Adar, quæ dicitur voce Syriaca Pridie Mardochæi.*

Demum diem etiam honorarunt, quo victoriam de Nicanore duce Demetrij regis Syriæ pepererũt. de qua Iosephus libro XII: *Hæc victoria contigit quartadecima die mensis Adar. quam celebrant quotannis festum colentes diem.*

Ieiunarunt etiam tertio die mensis Tisri, siue Septembris propter mortem Godoliæ, de qua XXV quarti Regum: *Factum est in mense septimo venit Ismahel, & decẽ viri cum eo, percusseruntq. Godoliam, qui & mortuus est.* Neque vero solum hoc die ieiunarunt, sed multis præterea alijs, quæ nunc etiam obseruant, ex proprio instituto, non Dei. Quæ huic commentario attexere non est visum.

Vetus

Vetus Kalendarium Hebræorum. Cap. XIIX.

His expoſitis, nunc ad eorum, quæ dicta ſunt, ſubleuandam, fulciendamue memoriam ſingulorum ſubinde menſium, ac dierum feſtorum, profeſtorumq. Hebraicorum diſpoſitionem, quæ à Latinis Kalendarium dicitur, ſubtexemus. ea vero fuit huiuſmodi.

MARTIVS.

Primus menſis, ſiue Niſan. Dies XXX.

1 *1 Dies. Neomenia. Quotidianũ ſacrificiũ fiebat, (et Neomeniæ.*

2 *2 Dies. quot. ſacr.*

3 *3 Dies. quot. ſacr.*

4 *4 Dies. quot. ſacr.*

5 *5 Dies. quot. ſacr.*

6 *6 Dies. quot. ſacr.*

7 *7 Dies. Sabbatum. quot. ſacr. & Sabbati.*

Ceſſabatur etiam ab accendendo igne.

8 *8 Dies. quot. ſacr.*

9 *9 Dies. quot. ſacr.*

10 *10 Dies. quot. ſacr.*

11 *11 Dies. quot. ſacr.*

12 *12 Dies. quot. ſacr.*

13 *13 Dies. quot. ſacr.*

14 *14 Dies. Sabbatum. quot. ſacr. & Sabbati.*

Agnus ad veſperam mactabatur, & edebatur, atq. ab omni opere ceſſabatur.

15 *15 Dies. quot. ſacr.*

Paſcha. Prima dies Azymorum. ab opere ceſſabatur. dies erat ſancta.

16 *16 Dies.* II *Azymor. quot. ſacr.*

Ma-

Manipulus pro primitijs frugum offerebatur. Meſsis inchoabatur. Initium ſeptem Hebdomadum, ideſt XLIX dierum, qui meſsi faciendæ deſtinati erant.

17	*17*	*Dies.* III *Azym.*	*quot. ſacr.*
18	*18*	*Dies.* IIII *Azym.*	*quot. ſacr.*
19	*19*	*Dies.* V *Azym.*	*quot. ſacr.*
20	*20*	*Dies.* VI *Azym.*	*quot. ſacr.*
21	*21*	*Dies Sab.* VII *Azy.*	*quot. ſacr.*

Collecta frugum. Azymis comedendis finis imponebatur. Dies erat ſanctior, quam prima Azymorum.

22	*22*	*Dies.*	*quot. ſacr.* I. *meſsis Hebdomas*
23	*23*	*Dies.*	*quot. ſacr.*
24	*24*	*Dies.*	*quot. ſacr.*
25	*25*	*Dies.*	*quot. ſacr.*
26	*26*	*Dies.*	*quot. ſacr.*
27	*27*	*Dies.*	*quot. ſacr.*
28	*28*	*Dies. Sabbatum.*	*quot. ſacr. & Sabbati.*
29	*29*	*Dies.*	*quot. ſac.* II. *meſsis Hebdomas*
30	*30*	*Dies.*	*quot. ſacr.*

APRILIS.

Secundus Menſis, ſiue Iar. Dies XXIX.

31	*1*	*Dies. Neomenia.*	*Quot. ſacr. & Neomenia.*
32	*2*	*Dies.*	*quot. ſacr.*
33	*3*	*Dies.*	*quot. ſacr.*
34	*4*	*Dies.*	*quot. ſacr.*
35	*5*	*Dies. Sabbatum.*	*quot. ſacr. & Sabbati.*
36	*6*	*Dies.*	*quot. ſacr.* III *meſsis Hebdo-(mas*
37	*7*	*Dies.*	*quot. ſacr.*

38

38 8 Dies. *quot. sacr.*
39 9 Dies. *quot. sacr.*
40 10 Dies. *quot. sacr.*
41 11 Dies. *quot. sacr. & Sabbati.*
42 12 Dies. Sabbatum. *quot. sacr.* IIII *messis Hebdo-*
43 13 Dies. *quot. sacr.* *(mas.*
44 14 Dies. *quot. sacr.*
45 15 Dies. *quot. sacr.*
46 16 Dies. *quot. sacr.*
47 17 Dies. *quot. sacr.*
48 18 Dies. *quot. sacr.*
49 19 Dies. Sabbatum. *quot. sacr. & sabbati.*
50 20 Dies. *quot. sacr.* V *messis Hebdo-*
51 21 Dies. *quot. sacr.* *(mas.*
52 22 Dies. *quot. sacr.*
53 23 Dies. *quot. sacr.*

Festum arcis mundatæ à Simone Principe.

54 24 Dies. *quot. sacr.*
55 25 Dies. *quot. sacr.*
56 26 Dies. Sabbatum. *quot. sacr.*
57 27 Dies. *quot. sacer.* VI *messis Hebdo-*
58 28 Dies. *quot. sacr.* *(mas.*
59 29 Dies. *quot. sacr.*

M A I V S.

Tertius mensis, seu Siuan. Dies XXX.

60 1 Dies. Neomenia. *quot. sacr. & Neomenia.*
61 2 Dies. *quot. sacr.*
62 3 Dies. *quot. sacr.*
63 4 Dies. Sabbatum. *quot. sacr. & Sabbati.*
64 5 Dies. *quot. sacr.* VII *messis Hebd.*

I V L I V S.

Quintus menſis, ſeu Ab. Dies xxx.

119	1	*dies. Neomenia.& Sabbatum*	*quot.ſacr. Neomenia,& Sabbati.*
120	2	*dies.*	*quot.ſacr.*
121	3	*dies.*	*quot.ſacr.*
122	4	*dies.*	*quot.ſacr.*
123	5	*dies.*	*quot.ſacr.*
124	6	*dies.*	*quot.ſacr.*
125	7	*dies.*	*quot.ſacr.*
126	8	*dies.Sabbatum.*	*quot.ſacr.& Sabbati:*
127	9	*dies.*	*quot.ſacr.*
128	10	*dies.*	*quot.ſacr.*
129	11	*dies.*	*quot.ſacr.*
130	12	*dies.*	*quot.ſacr.*
131	13	*dies.*	*quot.ſacr.*
132	14	*dies.*	*quot.ſacr.*
133	15	*dies.Sabbatum.*	*quot.ſacr.& Sabbati.*
134	16	*dies.*	*quot.ſacr.*
135	17	*dies.*	*quot.ſacr.*
136	18	*dies.*	*quot.ſacr.*
137	19	*dies.*	*quot.ſacr.*
138	20	*dies.*	*quot.ſacr.*
139	21	*dies.*	*quot.ſacr.*
140	22	*dies.Sabbatum.*	*quot.ſacr.& Sabbati.*
141	23	*dies.*	*quot.ſacr.*
142	24	*dies.*	*quot.ſacr.*
143	25	*dies.*	*quot.ſacr.*
144	26	*dies.*	*quot.ſacr.*
145	27	*dies.*	*quot.ſacr.*
146	28	*dies.*	*quot.ſacr.*

147	29	*dies. Sabbatum.*	*quot.ſacr.*
148	30	*dies.*	*quot.ſacr.*

AVGVSTVS.

Sextus Menſis,ſeu Elul. Dies xxix.

149	1	*dies. Neomenia.*	*quot.ſacr.& Neomeniæ.*
150	2	*dies.*	*quot.ſacr.*
151	3	*dies.*	*quot.ſacr.*
152	4	*dies.*	*quot.ſacr.*
153	5	*dies.*	*quot.ſacr.*
154	6	*dies Sabbatum.*	*quot.ſacr.& Sabbati.*
155	7	*dies.*	*quot.ſacr.*
156	8	*dies.*	*quot.ſacr.*
157	9	*dies.*	*quot.ſacr.*
158	10	*dies.*	*quot.ſacr.*
159	11	*dies.*	*quot.ſacr.*
160	12	*dies.*	*qnot.ſacr.*
161	13	*dies.Sabbatum.*	*quot.ſacr. & Sabbati.*
162	14	*dies.*	*quot.ſacr.*
163	15	*dies.*	*quot.ſacr.*
164	16	*dies.*	*quot.ſacr.*
165	17	*dies.*	*quot.ſacr.*
166	18	*dies.*	*quot.ſacr.*
167	19	*dies.*	*quot.ſacr.*
168	20	*dies. Sabbatum.*	*quot.ſacr.& Sabbati.*
169	21	*dies.*	*quot.ſacr.*
170	22	*dies.*	*quot.ſacr.*
171	23	*dies.*	*quot.ſacr.*
172	24	*dies.*	*quot.ſacr.*
173	25	*dies.*	*quot.ſacr.*
174	26	*dies.*	*quot.ſacr.*

175 27 *dies. Sabbatum.* *quot. sacr. & Sabbati.*
176 28 *dies.* *quot. sacr.*
177 29 *dies.* *quot. sacr.*

SEPTEMBER.

Septimus Mensis, seu Tisri. Dies xxx.

178 1 *dies. Neomenia. quot. sacr. & Neomeniæ.*
Festum Tubarum. Cessatur ab opere. offertur holocaustum proprium. Ab hoc die Iudæi annum incipiunt, mundum in hoc creatum esse putantes.
179 2 *dies.* *quot. sacr.*
180 3 *dies.* *quot. sacr.*
Ieiunium propter mortem Godoliæ.
181 4 *dies.* *quot. saer.*
182 5 *dies. Sabbatum.* *quot. sacr. & Sabbati.*
183 6 *dies.* *quot. sacr.*
184 7 *dies.* *quot. sacr.*
185 8 *dies.* *quot. sacr.*
186 9 *dies.* *quot. sacr.*
187 10 *dies.* *quot. sacr.*
Festum expiationum, seu Propitiationis cum Ieiunio. Indictio Iobelei in annum septimum, & quinquagesimum. offertur holocaustum proprium.
188 11 *dies.* *quot. sacr.*
189 12 *dies. Sabbatum.* *quot. sacr. & Sabbati.*
190 13 *dies.* *quot. sacr.*
191 14 *dies.* *quot. sacr.*
192 15 *dies. Collecta frugum. 1. dies Tabernaculorum, siue Scenopegiæ. quot. sacr.*

Ces-

Cessatur ab opere. Dies celeberrimus. proprium sacrificium fit.

193 *16 dies.* II *dies Tabern.quot.sacr. & Proprium.*
194 *17 dies.* III *dies Taber.quot.sacr. & Proprium.*
195 *18 dies.* IIII *dies Taber.quot.sacr.& Proprium.*
196 *19 dies.* V *dies Tab.Sab.quot.sacr.et Sab.& Propriū*
197 *20 dies.* VI *dies Taber. quot.sacr. & Proprium.*
198 *21 dies.* VII *dies Taber.quot.sacr. & Proprium.*
199 *22 dies.* VIII *dies Tab. quot. sacr. & Proprium.*

Cessatur ab opere. Dies celeberrimus.

200 *23 dies. quot.sacr.*

Encænia templi Salomonis.

201 *24 dies. quot.sacr.*
202 *25 dies. quot.sacr.*
203 *26 dies. Sabbatum. quot.sacr. & Sabbati.*
204 *27 dies. quot.sacr.*
205 *28 dies. quot.sacr.*
206 *29 dies. quot.sacr.*
207 *30 dies. quot.sacr.*

OCTOBER.

Mensis Octauus, seu Mareshuan. Dies XXIX.

208 *1 dies. Neomenia. quot.sacr.& Neomen⁊ a.*
209 *2 dies. quot.sacr.*
210 *3 dies. Sabbatum. quot.sacr.& Sabbati.*
211 *4 dies. quot.sacr.*
212 *5 dies. quot.sacr.*
213 *6 dies. quot.sacr.*
214 *7 dies. quot.sacr.*
215 *8 dies. quot.sacr.*
216 *9 dies. quot.sacr.*

217	*10 dies Sabbatum.*	*quot.ſacr.& Sabbati.*
218	*11 dies.*	*quot.ſacr.*
219	*12 dies.*	*quot.ſacr.*
220	*13 dies.*	*quot.ſacr.*
221	*14 dies.*	*quot.ſacr.*
222	*15 dies.*	*quot.ſacr.*
223	*16 dies.*	*quot.ſacr.*
224	*17 dies. Sabbatum.*	*quot.ſacr.& Sabbati.*
225	*18 dies.*	*quot.ſacr.*
226	*19 dies.*	*quot.ſacr.*
227	*20 dies.*	*quot.ſacr.*
228	*21 dies.*	*quot.ſacr.*
229	*22 dies.*	*quot.ſacr.*
230	*23 dies.*	*quot.ſacr.*
231	*24 dies. Sabbatum.*	*quot.ſacr.& Sabbati.*
232	*25 dies.*	*quot.ſacr.*
233	*26 dies.*	*quot.ſacr.*
234	*27 dies.*	*quot.ſacr.*
235	*28 dies.*	*quot.ſacr.*
236	*29 dies.*	*quot.ſacr.*

NOVEMBER.

Nonus Menſis, ſiue Casleu. Dies xxx.

237	*1 dies. Neomenia.*	*quot.ſacr.& Neomeniæ.*
238	*2 dies. Sabbatum.*	*quot.ſacr.& Sabbati.*
239	*3 dies.*	*quot.ſacr.*
240	*4 dies.*	*quot.ſacr.*
241	*5 dies.*	*quot.ſacr.*
242	*6 dies.*	*quot.ſacr.*
243	*7 dies.*	*quot.ſacr.*
244	*8 dies.*	*quot.ſacr.*

245	*9*	*dies. Sabbatum.*	*quot. ſacr. & Sabbati.*
246	*10*	*dies.*	*quot. ſacr.*
247	*11*	*dies.*	*quot. ſacr.*
248	*12*	*dies.*	*quot. ſacr.*
249	*13*	*dies.*	*quot. ſacr.*
250	*14*	*dies.*	*quot. ſacr.*
251	*15*	*dies.*	*quot. ſacr.*
252	*16*	*dies. Sabbatum.*	*quot. ſacr.*
253	*17*	*dies.*	*quot. ſacr.*
254	*18*	*dies.*	*quot. ſacr.*
255	*19*	*dies.*	*quot. ſacr.*
256	*20*	*dies.*	*quot. ſacr.*
257	*21*	*dies.*	*quot. ſacr.*
258	*22*	*dies.*	*quot. ſacr.*
259	*23*	*dies. Sabbatum.*	*quot. ſacr. & Sabbati.*
260	*24*	*dies.*	*quot. ſacr.*
261	*25*	*dies.*	*quot. ſacr.*

Purificatio templi per Iudam Maccabæum, quæ inter Encænia refertur. Feſtum ignis cæleſtis ſuſcitati, quod Luminaria dicitur. Feſtum Iudith.

262	*26*	*dies.*	*quot. ſacr.*
263	*27*	*dies.*	*quot. ſacr.*
264	*28*	*dies.*	*quot. ſacr.*
265	*29*	*dies.*	*quot. ſacr.*
266	*30*	*dies. Sabbatum.*	*quot. ſacr. & Sabbati.*

DECEMBER.

Menſis Decimus, ſiue Thebet. Dies XXIX.

267	*1*	*dies. Neomenia.*	*quot. ſacr. Neomeniæ.*
268	*2*	*dies.*	*quot. ſacr.*

269	*3*	*dies.*	*quot.ſacr.*
270	*4*	*dies.*	*quot.ſacr.*
271	*5*	*dies.*	*quot.ſacr.*
272	*6*	*dies.*	*quot.ſacr.*
273	*7*	*dies.Sabbatum.*	*quot.ſacr.& Sabbati.*
274	*8*	*dies.*	*quot.ſacr.*
275	*9*	*dies.*	*quot.ſacr.*
276	*10*	*dies.*	*quot.ſacr.*
		Iudæi iciuniant in memoriam obſidionis Nabucdonoſor.	
277	*11*	*dies.*	*quot.ſacr.*
278	*12*	*dies.*	*quot.ſacr.*
279	*13*	*dies.*	*quot.ſacr.*
280	*14*	*dies.Sabbatum.*	*quot.ſacr.& Sabbati.*
281	*15*	*dies.*	*quot.ſacr.*
282	*16*	*dies.*	*quot.ſacr.*
283	*17*	*dies.*	*quot.ſacr.*
284	*18*	*dies.*	*quot.ſacr.*
285	*19*	*dies.*	*quot.ſacr:*
286	*20*	*dies.*	*quot.ſacr.*
287	*21*	*dies.Sabbatum.*	*quot.ſacr.& Sabbati.*
288	*22*	*dies.*	*quot.ſacr.*
289	*23*	*dies.*	*quot.ſacr.*
290	*24*	*dies.*	*quot.ſacr.*
291	*25*	*dies.*	*quot.ſacr.*
292	*26*	*dies.*	*quot.ſacr.*
293	*27*	*dies.*	*quot.ſacr.*
294	*28*	*dies. Sabbatum*	*quot.ſacr.& Sabbati.*
295	*29*	*dies.*	*quot.ſacr.*

IANVA-

IANVARIVS.

Vndecimus Menſis, ſeu Sebat. Dies xxx.

296	1	*Dies. Neomenia.*	*Quot. ſacr. & Neomenia.*
297	2	*Dies.*	*quot. ſacr.*
298	3	*Dies.*	*quot. ſacr.*
299	4	*Dies.*	*quot. ſacr.*
300	5	*Dies.*	*quot. ſacr.*
301	6	*Dies. Sabbatum.*	*quot. ſacr. & Sabbati.*
302	7	*Dies.*	*quot. ſacr.*
303	8	*Dies.*	*quot. ſacr.*
304	9	*Dies.*	*quot. ſacr.*
305	10	*Dies.*	*quot. ſacr.*
306	11	*Dies.*	*quot. ſacr.*
307	12	*Dies.*	*quot. ſacr.*
308	13	*Dies. Sabbatum.*	*quot. ſacr. & Sabbati.*
309	14	*Dies.*	*quot. ſacr.*
310	15	*Dies.*	*quot. ſacr.*
311	16	*Dies.*	*quot. ſacr.*
312	17	*Dies.*	*quot. ſacr.*
313	18	*Dies.*	*quot. ſacr.*
314	19	*Dies.*	*quot. ſacr.*
315	20	*Dies. Sabbatum.*	*quot. ſacr. & Sabbati.*
316	21	*Dies.*	*quot. ſacr.*
317	22	*Dies.*	*quot. ſacr.*
318	23	*dies.*	*quot. ſacr.*
319	24	*dies.*	*quot. ſacr.*
320	25	*dies.*	*quot. ſacr.*
321	26	*dies.*	*quot. ſacr.*
322	27	*dies. Sabbatum.*	*quot. ſacr. & Sabbati.*
323	28	*dies.*	*quot. ſacr.*
324	29	*dies.*	*quot. ſacr.*
325	30	*dies.*	*quot. ſacr.*

FEBRVARIVS.

Duodecimus Menſis, ſeu Adar. Dies. xxix.

326	1	*Dies. Neomenia.*	*Quot. ſacr. et Neomenia.*
327	2	*dies.*	*quot. ſacr.*
328	3	*dies.*	*quot. ſacr.*
329	4	*dies.*	*quot. ſacr.*
330	5	*dies.*	*quot. ſacr.*
331	6	*dies.*	*quot. ſacr.*
332	7	*dies.*	*quot. ſacr.*
333	8	*dies.*	*quot. ſacr.*
334	9	*dies.*	*quot. ſacr.*
335	10	*dies.*	*quot. ſacr.*
336	11	*Dies. Sabbatum.*	*quot. ſacr. & Sabbati.*
337	12	*dies.*	*quot. ſacr.*
338	13	*dies.*	*quot. ſacr.*
339	14	*dies.*	*quot. ſacr.*

Feſtum victoriæ de Nicanore à Iuda Maccabæo partæ. Ieiunium Eſther.

Feſtum Mardochæi, ſiue Feſtum ſortium minus.

340	15	*dies.*	*quot. ſacr.*

Feſtum Sortium maius.

341	16	*dies.*	*quot. ſacr.*
342	17	*dies.*	*quot. ſacr.*
343	18	*dies. Sabbatum.*	*quot. ſacr. & Sabbati.*
344	19	*dies.*	*quot. ſacr.*
345	20	*dies.*	*quot. ſacr.*
346	21	*dies.*	*quot. ſacr.*
347	22	*dies.*	*quot. ſacr.*
348	23	*dies.*	*quot. ſacr.*

Encænia Templi Zorobabelis.

349	24	*dies.*	*quot. ſacr.*

350	25	*Dies. Sabbatum.*	*quot. ſacr. & Sabbati.*
251	26	*Dies.*	*quot. ſacr.*
352	27	*Dies.*	*quot. ſacr.*
353	28	*Dies.*	*quot. ſacr.*
354	29	*Dies.*	*quot. ſacr.*

MENSIS INTERCALARIS VEADAR.
ſiue ſecundus Februarius.

Inde ſecundo quoque anno menſem intercalabant dierum XXII, & quarto dierum XXIII. atque ita Lunaris annus dierum CCCLIIII redigebatur ad annum Solarem dierum CCCLXV, & quattuor horarum. is menſis tertiusdecimus Veadar dicitur.

DE REPVBLICA HEBRÆORVM LIBER IIII.

Qui de ſacris ritibus inſcribitur.

De Generibus Sacrorum rituum. Cap. I.

I M.Cicero, vir non modo diſertiſsimus, ſed etiam omni doctrinæ genere inſtructiſsimus de natura Deorum inter gentiles cæleſtis veritatis ignaros acturus initio ſibi exclamandum eſſe putauit, vt omnes adeſſent, cognoſcerent, animaduerterent, quid de religione, pietate, ſanctitate, cæremonijs, quid de templis, delubris, ſacrificijsq. ſolemnibus exiſtimandum eſſet, multo ego iuſtius inter Chriſtianos, quibus vera Dei eſt cōperta religio, id ipſum facere debeo, hiſtoriā Hebraicorum, vt pollicitus ſum, rituum, traditurus. quòd hæc narratio, vt eximia ſanctitate referta, ſic incredibili obſcuritate, ne dicam atra quadam quaſi nocte perfuſa ſit. Continet enim maiorem cæremoniarum veterum partem, quas Deus lege ſua complexus eſt. quæ hæc ſalutifera noſtra ſub auguſtis quibuſdam velamentis ſignificātes, vt in clara olim Eccleſiæ luce verſatæ ſunt, ſic nunc cæcis prope obliuionis, atq. ignorantiæ tenebris inuolutæ non modi-

dicam interpretis operam, ſtudiumq. requirunt. Verum ſcriptura duce, atq; induſtria comite hãc quoque diſpel lere caliginem enitemur.

Ritus ergo ſacri apud Hebræos multi fuerunt, verum præcipuum ſibi inter eos locum Oblationes vindicauerunt. Hæ vero duorum fuere generum, vnum Sacrificij, Hoſtiæ, & Victimæ, alterum Doni, & Muneris nomine nuncupatum. Vtrumque autem tribus potiſsimum de cauſsis fuiſſe videtur oblatum, Diuini numinis, cui omnis honos conuenit, honorandi, ſalutis, ac pacis ab eo impetrandæ, & peccati expiandi, atque delendi. Vnde illud eſt primo Leuitici: *De armento maſculum immaculatum offeret ad placandum ſibi Dominum.* & octauo primi Regum: *Iuraui domui Heli, quod non expietur iniquitas eius victimis, & muneribus vſque in æternum.* & octauo ad Hebræos: *Omnis pontifex ad offerendum munera, et hoſtias conſtituitur.* & quinto: *Omnis pontifex conſtitutus, vt offerat dona, & ſacrificia pro peccatis.* Sed de Donis poſterius. nunc de Sacrificijs..

De Generibus Sacrificiorum. Cap. II.

Sacrificium ergo appellarunt, cum ſacerdotes rẽ non modo obtulerũt, ſed etiam ſacram Deo fecerunt, exempli gratia victimam, cum eam mactarunt, & ſanguinem fuderunt; frumentum, cum triuerunt; ſimilam, cum oleo conſperſam in ſartagine frixerunt; thus, cũ adoleuerunt. Ex quibus liquet, rem ſacram Deo factam eſſe præcipue vel per ſanguinem, vel per ignem; per ſanguinem, vt victimæ, cum cædebantur; per ignem, vt libamina, cum aut in clibano, aut in ſartagine, aut in craticula coquebãtur. Quanquam ad victimas etiam ignis adhibebatur, cũ

aut adeps, aut exta concremabantur, aut carnes incende bantur, aut veſcendi cauſſa in olla elixabantur, vel flamma adurebantur. idq. Græce θυσία dictum eſt. Hæc porro tanto in ſpeciem apparatu peracta ſunt, vt ea interire vtile fuerit. Quis enim (inquit Homilia XXIII Origenes,) intuens ſanctuarium, altare, ac ſacerdotes ſacrificijs operantes, & omnem ordinem, quo cuncta gerebantur, non putaret, pleniſsimum eum eſſe ritum, quo Deus creator ab omni humano genere coli deberet? Sed gratias aduẽtui Chriſti, qui oculos noſtros ab eiuſmodi aſpectu remouit, atque animos ad contemplationem rerum cæleſtium, ſpiritaliumq. traduxit.

Ceterum ſacrificia ſex in Leuitico deinceps tradidit Deus, Holocauſtum, Libamina, Pacifica, Sacrificium pro peccatis, Sacrificium pro delictis, & Sacrificium Conſecrationis. Quorum quinque priora ad tria Philo retulit, vir inter Hebræos, & Græcos eruditiſsimus, Holocauſtum, Pacifica, & pro Peccatis, prout tres, vt dixi, cauſſæ fuere ſacrificij offerendi. Verba eius ſunt in libro de ſacrificijs hæc: *Sacrificia omnia ad tria redegit legislator, Holocauſtum, Pacifica, ſiue Salutare, et Sacrificium pro peccatis.* Inde addit: *Si quis inquirere velit cauſſas, cur priſci illi ſacrificia factitarint, tres inueniet, vnam, cultum Dei per ſe honeſtum, ac neceſſarium; alteram, vtilitatem ſacrificantium, quæ duplex eſt, dum bona impetramus, & malis liberamur. Primo generi, quod ſolum Dei honorem ſibi propoſuit, lex apte Holocauſtum tribuit. quoniam victima integra abſumitur, humana cupiditate nihil inde ſibi vſurpante. Alterum genus lex ſubdiſtinguit, vt alio bona quærãtur, quod nominatur Pro ſalute, alio fuga mali, quod Pro peccato dicitur. Atque ita Holocauſtum ſolius eſt Dei, cui ſemper debetur honos, etiamſi nihil expectamus ab eo gratiæ. reliqua*

quæ duæ ſpecies ad nos proprie pertinent, vna ſalutem poſtu lans, & profectum in melius, altera veniam peccatorum, et medicinam eorum, quæ deliquit anima. Ex his porro ſacri ficijs quinque à priuatis, atque à populo per ſacerdotem oblata ſunt, ſextum fuit proprium ſacerdotum propter conſecrationẽ ipſorum. Horum autẽ omnium modum, ritumq. Deus in lege præſcripſit, addens quędã etiam de ſacrificio mundationis, expiationis, ſiue propitiationis, & oblationis incenſi. Quare in his omnibus explicandis eam rationem tuebimur, vt primum quæ in lege tradita ſunt, ſeorſum de ſingulis afferamus, deinde quæ de omnibus extra legem compererimus, exponamus.

De Holocauſtis. Cap. III.

Holocauſtum ergo fuit ſacrificium, in quo, ex ſententia Philonis, honorandi, atque adeo etiam propitiandi Dei gratia tota hoſtia, quæ offerebatur, diuino igne con ſumebatur, ac veluti à terris in cælum cum fumo amandabatur in odorem ſuauitatis Deo. nam in reliquis, vt in Pacificis, pars incendebatur, vt adeps, & exta, pars tota ſacerdotibus vnà cum libaminibus tradebatur. quod, teſte in Homilia V Origene, etiã Holocarpoma dictũ eſt, quaſi totus fructus eſſet ille, qui Deo offerretur. Nam Holocauſtum ſolius Dei fuit. Modus autem Holocauſti his verbis traditus eſt primo Leuitici: *Homo, qui obtulerit ex vobis hoſtiam Domino de pecoribus, ideſt bobus, & ouibus offerens victimas, ſi holocauſtum fuerit eius oblatio, de armento maſculum immaculatum offeret ad oſtium Tabernaculi Teſtimonij ad placandum ſibi Dominum, ponetq. manus ſuper caput hoſtiæ, & acceptabilis erit, atque in expiationes eius proficiens. immolabitq. vitulum coram Domi*

no. & offerent filij Aaron sacerdotis sanguinem eius fundentes per altaris circuitum, quod est ante ostium Tabernaculi. detractaq. pelle hostiæ artus in frusta concident, & subijcient in altari ignem strue lignorum ante composita, et membra, quæ sunt cæsa, desuper ordinantes, caput videlicet, & cuncta, quæ adhærent iecori, intestinis, & pedibus lotis aqua. adolebitq. ea sacerdos super altaria in holocaustum, & suauem odorem Domino. Eandem vero inde rationem seruandam esse docet, si agnos, aut capras, aut aues obtulerit in holocaustum. Neque enim integras legis paginas inde huc transferre, cōsilium est. Inde lex Holocausti traditur his verbis sexto: *Hæc est lex Holocausti. Cremabitur in altari tota nocte vsque ad mane. Ignis in eodem altari erit. vestietur tunica sacerdos, et feminalibus lineis, tolletq. cineres, quos vorans ignis exussit, & ponens super altare spoliabitur prioribus vestimentis, indutusq. alijs efferet eos extra castra, & in loco mundissimo vsque ad fauillam consumi faciet. IGNIS autem semper in altari ardebit, quem nutriet sacerdos subijciens ligna mane per singulos dies, & imposito holocausto desuper adolebit adipes Pacificorum. Ignis iste est perpetuus, qui nūquam deficit in altari.* Hactenus Deus. Hæc vero his verbis Philo explicuit: *Ante omnia seligatur mascula victima ex animalibus puris ad sacrificium, iuuencus, aut agnus, aut hoedus Hanc qui offert, ablutas manus imponat eius capiti. tum aliquis sacerdos accipiat eam, mox alijs sanguinem eius exceptum phiala fundat per altaris circuitum. detractoque tergore victima artus in frusta concidantur, & ablutis intestinis, ac pedibus tota victima igni altaris tradatur coniectis rursum in vnum partibus, quæ modo dissectæ fuerant.* IGNIS autem, de quo scriptum est in lege, ille est, qui post cælitus demissus prima Aaronis procurantis sacrificia

corri-

corripuit, quo perpetuo inde ſacerdotes vſque ad Babylonicum exilium hoſtias incenderunt. Itaque cum Nadab, & Abiu filij Aaron, *eo tempore acceptis thuribulis impoſuiſſent ignem, & incenſum deſuper, offerentes coram Domino ignem alienum, quod eis præceptum non erat, egreſſus ignis à Domino deuorauit eos.* vt ſcriptum eſt Leuitici v I I: Vnde Sanctus Auguſtinus ſcripſit in Pſalmum LXV: *Holocauſtum eſt totum incenſum, ſed igne diuino*. De hoc autem igne præclare Philo in vita Moiſis: *Vulgaris ignis, tanquam contaminatus, ablegatus fuit ab altari ſanctiſsimo, & pro eo alter demiſſus cæleſti ex æthere, vt eſſet diſcrimen inter Sancta, & Profana, Humana, & Diuina. Conueniebat enim ſacrificijs attribui naturam ignis incorruptiorem, quàm eſt hæc, quæ ſeruit quotidianis vſibus.* Huius autem ſacrificij, vt etiam ceterorũ myſticam inde rationem ille reddit ex intima theologia depromptam. verum afferre, non eſt noſtri propoſiti. nos enim legem Dei oſtendere, ſat habemus, non conſilium eius in ſcribenda lege inueſtigare intendimus.

De Libaminibus. Cap. IIII.

LIBAMENTVM autem, quod proprio nomine Sacrificium dictum eſt, fuit fertum ex ſimila, ideſt farina mundiſsima ſine fermento, oleo, & thure confectum, in clibano, aut ſartagine, aut craticula coctum; aut frumentum igni toſtum. quorum pars incendebatur, pars ſacerdotibus tradebatur. Eorum vero offerendorum modus fuit talis, vt ſcribitur deinceps ſecundo Leuitici: *Anima cum obtulerit oblationem ſacrificij Domino, ſimila erit eius oblatio, fundetq. ſuper eam oleum, & ponet thus, & deferet ad filios Aaron ſacerdotis. quorum vnus tollet pugillum ple*

num similæ, & olei, ac totum thus, & ponet memoriale super altare in odorem suauissimum Domino. quod autem reliquum erit de sacrificio, erit Aaron, & filiorum eius. Sanctum Sanctorum de oblationibus Domini. Cum autem obtuleris sacrificium coctum in clibano, de simila panes scilicet absque fermento conspersos oleo, & lagana azyma oleo lita; si oblatio tua fuerit de sartagine similæ conspersæ oleo, & absque fermento, diuides eam minutatim, & fundes super eam oleum; sin autem de craticula fuerit sacrificium, æque simila oleo conspergetur. quam offerens Domino trades manibus sacerdotis. qui cum obtulerit eam, tollet memoriale de sacrificio, & adolebit super altare in odorem suauitatis. quidquid autem reliquum est, erit Aaron, & filiorum eius. Sanctum Sanctorum de oblationibus Domini. Omnis oblatio, quæ offertur Domino, absque fermento fiet, nec quidquam fermenti, ac mellis adolebitur in sacrificio Domini. Primitias tantum eorum offeretis, ac munera. Super altare vero non imponentur in odorem suauitatis. Quidquid obtuleris sacrificij, sale condies, nec offeres sal fœderis Dei tui de sacrificio tuo. In omni oblatione offeres sal. Si autem obtuleris munus primitiarum frugum tuarum Domino de spicis adhuc virentibus, torrebis igni, & confringes in morem farris, & sic offeres primitias tuas Domino fundens super ea oleum, & thus imponens, quia oblatio Domini est, de qua adolebit sacerdos in memoriam muneris partem farris fracti, & olei, ac totum thus. Lex inde libamentorum traditur cap. VI; *Hæc est lex Sacrificij, et Libamentorum, quæ offerent filij Aaron coram Domino, & coram altari. Tollet sacerdos pugillum similæ, quæ cõspersa est oleo, et totum thus, quod super similam positum est, adolebitq; illud in altari in monumentum odoris suauissimi Domino. reliquam autem partem similæ comedet Aaron cum filijs suis absque fermen-*

to,& comedet in loco sanctuarij Tabernaculi. ideo autem non fermentabitur, quia pars eius in Domini offertur incẽsum. Sanctum Sanctorum erit, sicut pro peccato, atque delicto. mares tantum stirpis Aaron comedent illud. De ijsdem libaminibus offerendis extat item præceptio xv Numerorum.

De Pacificis. Cap. V.

TERTIVM sacrificij genus, quod deinceps in Leuitico traditur, à Latino interprete Pacifica, Victimæ pacificæ, Hostia Pacificorum, Salutares hostiæ, à Græco vero εἰρηνικά, θυσία εἰρηνική, σωτήριον, θυσία εἰρηνική, dicitur. Origenes autẽ duplex fuisse Salutare sacrificium inquit Homilia v, vnũ Voti, alterum Laudis vocatum. Ex quo elicitur, hoc sacrificium factum esse, cum aut Deum pro pace, aut salute orarunt, aut ea impetrata laudarunt, & gratias ei egerunt. In hoc porro adeps solum cremabatur in odorem suauitatis Deo, pectusculum autem, & armus erant sacerdotis. reliquæ carnes edebantur à priuatis. Modus autem huius patrandi traditus est his verbis tertio Leuitici: *Quod si hostia Pacificorum fuerit eius oblatio, & de bobus voluerit offerre marem, siue feminam, immaculata offeret coram Domino, ponetq. manum super caput victimæ suæ, quæ immolabitur in introitu Tabernaculi Testimonij. fundentq. filij Aaron sacerdotis sanguinem per altaris circuitum, & offerent de hostia Pacificorum in oblationem Domino adipem, qui operit vitalia, & quidquid pinguedinis est intrinsecus duos renes cum adipe, quo teguntur ilia, & reticulum iecoris cum renunculis, adolebuntq. ea super altare in holocaustum lignis igne supposito in oblationem suauissimi odoris Domino.* Eandem rationem inde

tuendam esse docet, si agnum, aut capram obtulerit, subijciens de adipe hæc verba: *Et fundent filij Aaron sanguinem eius* (capræ) *per circuitum altaris. tollentq. ex ea in pastum ignis Dominici adipem, qui operit ventrem, & qui tegit vniuersa vitalia, duos renunculos cum reticulo, quod est super eos iuxta ilia, & aruinam iecoris cum renunculis, adolebitq. ea super altare sacerdos in alimoniam ignis, & suauissimi odoris. omnis adeps Domini erit iure perpetuo in generationibus, & cunctis habitaculis vestris. nec sanguinem, nec adipē omnino comedens.* Inde lex editur cap. VII his verbis: *Hæc est lex hostiæ Pacificorum, quæ offertur Domino: Si pro* GRATIARVM *actione oblatio fuerit, offerēt panes absque fermento conspersos oleo, & lagana azyma vncta oleo, coctamq. similam, & collyridas admistione conspersas, panes quoque fermentatos cum hostia* GRATIARVM, *quæ immoletur pro Pacificis, ex quibus vnus pro primitijs offertur Domino, et erit sacerdotis, qui fundet hostiæ sanguinem, cuius carnes eadem comedentur die, nec remanebit ex eis quidquam vsque mane. Si voto, vel sponte quis obtulerit hostiam, eadem similiter edetur die. Sed & si quid in crastinum remanserit, vesci licitum est, quidquid autem tertius inuenerit dies, ignis absumet. Si quis de carnibus victimæ Pacificorum die tertia comederit, irrita fiet oblatio, nec proderit offerenti; quin potius quæcunque anima tali edulio se contaminauerit, præuaricationis rea erit. Caro, quæ aliquid tetigerit immundum, non comedetur, sed comburetur igni. qui fuerit mundus, vescetur ex ea. Anima polluta, quæ ederit de carnibus hostiæ Pacificorum, quæ oblata est Domino, peribit de populis suis, & quæ tetigerit immundum hominis vel iumenti, siue omnis rei, quæ polluere potest, & comederit de huiuscemodi carnibus, interibit de populis suis. adipem ouis, & bouis, & capræ non comedetis. adipem cadaueris mor-*

morticini, & eius animalis, quod à bestia captum est, habebitis in varios vsus. Si quis adipem, qui offerri debet in incensum Domini, comederit, peribit de populo suo. Sanguinẽ quoque omnis animalis non sumetis in cibo tam de auibus, quam de pecoribus. Omnis anima, quæ ederit sanguinem, peribit de populis suis. Qui offert victimam Pacificorum Domino, offerat simul & Sacrificium, idest Libamenta eius. tenebit manibus adipem hostiæ, & pectusculum. cumq; ambo oblata Domino consecrauerit, tradet sacerdoti, qui adolebit adipem super altare. pectusculum autem erit Aaron, & filiorum eius. armus quoque dexter de Pacificorum hostijs cedet in primitias sacerdotis. Qui habuerit sanguinem, & adipem filiorum Aaron, ipse habebit & armum dextrum in portione sua. Item cap. x: *Pectusculum, quod oblatum est, & armum, qui separatus est, edetis in loco mundissimo tu, & filij, & filiæ tuæ tecum, tibi enim & liberis tuis reposita sunt de hostijs Salutaribus filiorũ Israel, eò quòd armũ, & pectus, & adipes, qui cremantur in altari, eleuauerunt coram Domino, & pertinent ad te, & ad filios tuos lege perpetua.* De hoc vero Sacrificio sic probe Philo in libro de sacrificijs: *In sacrificio Salutaris non refert, vtrius sexus sit hostia, verũ ex eo tria hæc debentur sacerdotibus, adeps, fibra iecoris, & renes duo. cetera in epulum cedunt ei, qui obtulit. In hoc genere duobus tantum diebus epulari fas est, ita vt nihil reliquiarum supersit in tertium. offertur enim sacrificium pro salute duorum, corporis, & animæ. proinde suus cuique dies epularis tribuitur. quoniam autem tertium nihil est, cui proprie quæratur salus, vetitum est proferri epulum in tertium diem, ita vt ne per obliuionẽ quidem liceat superesse reliquias sine piaculo. Ad hoc genus pertinet illud etiam sacrificium, quod Laudis dicitur, & fit ad hunc modum. cum aliquis in nullam aduersitatem incidit vel re-*

rum externarum, vel corporis, sed quieta, tranquillaq. vita fruitur, necesse est vt Deo habeat gratias, eúq. demereatur hymnis, laudationibus, sacrificijs, & alijs gratiarum actionibus, quæ omnia comprehenduntur Laudis nomine. Hanc victimam non biduo, sicut priorem illam pro salute, sed ipsa prima die lex iubet absumi, vt qui experti sunt propensum fauorem cælestis numinis, sine cunctatione de hoc sacrificio impertiant alijs. Atque hoc præceptum est XII Leuitici: *Si immolaueritis hostiam pro gratiarum actione Domino, vt possit esse placabilis, eodem die comedetis eam, nō remanebit quidquam in mane alterius diei.* Itaque Dauid ingenti periculo liberatus cum gratias Deo ageret psalmō cxv, dixit: *Quid Domino retribuam pro omnibus, quæ retribuit mihi? Calicem Salutaris accipiam, & nomen Domini inuocabo. Tibi sacrificabo hostiam Laudis, & nomē Domini inuocabo:*

De Sacrificio Pro peccatis. Cap. VI.

QVARTVM fuit Sacrificium sacerdotis, populi, principis, & priuati pro expiandis peccatis, de quo Leuitici quarto: *Si sacerdos, qui vnctus est, peccauerit delinquere faciens populum, offeret pro peccato suo vitulum immaculatum Domino, & adducet illū ad ostium Tabernaculi Testimonij coram Domino, ponetq. manum super caput, & immolabit eum Domino. Hauriet quoque de sanguine vituli inferens illum in Tabernaculum Testimonij, cumq. intinxerit digitum in sanguinem, asperget eum septies coram Domino contra velum Sanctuarij, ponetq. de eodem sanguine super cornua altaris thymiamatis gratissimi Domino, quod est in Tabernaculo Testimonij. Omnem autem reliquū sanguinem fundet in basim altaris holocausti in introitu Taber-*

bernaculi. Et adipem vituli efferet pro peccato tam eũ, qui vitalia operit, quam omnia, quæ intrinsecus sunt, duos renunculos, & reticulum, quod est super eos iuxta ilia, & adipem iecoris cum renunculis, sicut offertur de vitulo hostiæ Pacificorum, & adolebit ea super altari holocausti. Pellem vero, & omnes carnes cum capite, & pedibus, & intestinis, & fimo, & reliquo corpore efferet extra castra in locum mũdum, vbi cineres effundi solent, incendetq. ea super lignorũ struem, quæ in loco effusorum cinerum cremabuntur. Exposita ratione sacrificij pro peccato sacerdotis, deinceps refertur ratio sacrificij pro peccato populi, principis, & & priuati, qui per ignorantiam peccauerint. Quæ quoniam non admodum dissimiles sunt, non videtur faciendum, vt ea huc transferamus, locum ipsum indicasse contenti. Lex autẽ huius sacrificij sic postea traditur cap. VI: *Ista est lex hostiæ pro peccato. In loco, vbi offertur holocaustum, hircus immolabitur coram Domino. Sanctum Sanctorum est. Sacerdos, qui offert, comedet cum in atrio Tabernaculi. Quidquid tetigerit carnes eius, sanctificabitur. Si de sanguine illius vestis fuerit aspersa, lauabitur in loco sancto. vas autem fictile, in quo cocta est, confringetur. Quod si vas æneum fuerit, defricabitur, & lauabitur aqua. Omnis masculus de genere sacerdotali vescetur de carnibus eius, quia Sanctum Sanctorum est. Hostia enim, quæ cæditur pro peccato, cuius sanguis infertur in Tabernaculum Testimonij ad expiandum in Sanctuario, nõ comedetur, sed comburetur igni.* Pariter inde traditur ritus, & lex sacrificij Pro peccatis ex silentio veritatis, immunditia, errore, iureiurando, & sacrorum abusu.

De Sacrificio pro delictis. Cap. VII.

QVINTVM Sacrificium fuit pro expiandis delictis. De eo vero ritu sic deinceps eodem in loco sancitũ est: *Anima, quæ peccauerit, & contempto Domino negauerit proximo suo depositum, quod fidei eius creditum fuerat, vel vi aliquid extorserit, aut calumniam fuerit, siue rem perditam inuenerit, & inficiãs insuper peierauerit, & quodlibet aliud ex pluribus fecerit, in quibus solent peccare homines, conuicta delicti, reddet omnia, quæ per fraudem voluit obtinere, integra, & quintam insuper partem Domino, cui damnum intulerat. pro peccato autem suo offeret arietem immaculatum de grege, & dabit eum sacerdoti iuxta æstimationem, mensuramq. delicti, qui rogabit pro eo coram Domino, & dimittetur illis pro singulis, quæ faciendo peccauit.* Lex autem edita est cap. VII: *Hæc quoque lex hostiæ est pro delicto. Sancta Sanctorum est, iccirco vbi immolabitur holocaustum, mactabitur & victima pro delicto. Sanguis eius per gyrum altaris fundetur. offerent ex ea caudam, & adipem, qui operit vitalia, duos renunculos, & pinguedinẽ, quæ iuxta ilia est, reticulumq. iecoris cum renunculis, & adolebit ea sacerdos super altare. incensum est Domino pro delicto. Omnis masculus de sacerdotali genere in loco sancto vescetur his carnibus, quia sanctum sanctorum est. Sicut pro peccato offertur hostia, ita & pro delicto. vtriusque hostiæ lex vna erit. ad sacerdotem, qui eam obtulerit, pertinebit. Sacerdos, qui offert holocausti victimam, habebit pellem eius. Et omne sacrificium similæ, quod coquitur in clibano, & quidquid in craticula, vel sartagine præparatur, eius erit sacerdotis, à quo offertur, siue oleo conspersa, siue arida fuerint, cunctis filijs Aaron mensura æqua per singulos diuidetur.*

De

De ſacrificio autem huiuſmodi ſic ſcriptum eſt apud Philonem, quod ei lucem afferre aliquam poſſit. *Sacrificium pro peccato nuncupatum, uariatur & perſonis, & hoſtijs; perſonis pontificis, populi, principis, priuati; hoſtijs, vitulo, hirco, capra, vel agna. vacca quoque offertur ab ijs, qui per ignorantiam peccarunt, vel ſcientes quidem, ſed mutata voluntate factum ſuum damnant, & vitam melius inſtituunt. Pontificis peccata, & populi ſimili expiantur victima, vitulo, principis minore, ſed tamen maſcula, hircus.n. cæditur. at priuati deteriore.* & poſt: *Poſtquam legislator ſcripſit de peccatis ignorantiæ, tranſit ad ea, quæ admittuntur à volentibus, ac ſciētibus. ſiquis, inquit, mētitus fuerit de ſocietate, aut depoſito, aut rapina, aut inuētione rei perditæ, deinde ad vitandā ſuſpicionem iurare non recuſarit, et tādē arguēte ſe intus cōſciētia periuriū ſuū, abnegationēq. ipſe dānans confeſſus fuerit, ac veniam petierit, merebitur delicti obliuionem. quoniam veram pœnitentiam re magis, quàm verbis approbat, dum reddit depoſitum, aut inuentū, aut vniuerſum alienum, quod vſurpauit, ſuperaddita quinta pretij parte in ſolatium eius, cui fecit iniuriam.* Ex quibus perſpici poteſt, ipſum appellare peccatum, quod per ignorantiam eſt commiſſum, delictum, quod à volente, & ſciente. S. tamen Auguſtinus cenſuit; peccatū fuiſſe per petrationē mali, delictū vero deſertionem boni. aut peccatum, quo ſciens, delictū, quo ignorās aliquis ſe obſtrinxit. plerunque autem vtrūque pro eodem poni aſſeruit.

His à Deo mandatis acceptis, Aaron inde ad ea curāda ſe contulit, & iuſſu eiuſdem ſacrificia fecit, pro peccato ſuo, & populi, & Holocauſta, & Pacifica. eaq. demiſſus cælitus ignis incendit. vt deinceps ſcriptum eſt cap. VIII. Neque vero hæc quoque verba inſerere grauabor, cum maxime hanc tractationem valeant illuſtrare. *Aaron accedens*

cedens ad altare immolauit vitulum pro PECCATO SVO. *cuius sanguinem obtulerunt ei filij sui. in quo tingens digitum tetigit cornua altaris, & fudit residuum, et basim eius, adipemq. & renunculos, ac reticulum iecoris, quæ sunt pro peccato, & adoleuit super altare, carnem vero, & pellē eius extra castra combussit igni. Immolauit &* HOLOCAVSTI *victimam. obtuleruntq. filij eius sanguinem eius, quem fudit per altaris circuitum. ipsam etiam hostiam in frusta concisam cum capite, & membris singulis obtulerunt. quæ omnia super altare cremauit igni, lotis aqua prius intestinis, & pedibus. Et pro peccato* POPVLI *offerens mactauit hircum, expiatoq. altari fecit holocaustum, addens in sacrificio* LIBAMENTA, *quæ offerrentur. & adolens ea super altare absque cærimonijs holocausti matutini. Immolauit & bouem, atq. arietem, hostias* PACIFICAS *populi. obtuleruntq. ei filij sui sanguinem, quem fudit super altare in circuitum. adipem autem bouis, & caudam arietis, renunculosq. cum adipibus suis, & reticulum iecoris posuerunt super pectora. cūq. cremati essent adipes super altare, pectora eorum, & armos dextros separauit Aaron eleuans coram Domino. & extendens manum ad populum benedixit ei. Sicq. completis hostijs pro Peccato, Holocaustis, & Pacificis descendit. & ecce* IGNIS *egressus à Domino deuorauit holocaustum, & adipes, qui erant super altare. arreptisq. Nadab, & Abiu filijs Aaron thuribulis imposuerunt ignem, et incensum desuper, offerentes coram Domino ignem alienum, quod eis præceptū non erat. egressusq. ignis à Domino deuorauit eos. Locutus est inde Moises ad Aaron, & ad Eleazar, et Ithamar filios eius, qui erant residui: Tollite sacrificium, quod remansit de oblatione Domini, & comedite illud absque fermento iuxta altare, quia sanctum sanctorum est. Comedetis autem in loco sancto, quod datum est tibi, & filijs de oblationibus Domini,*

ni, sicut præceptum est mihi. Pectusculum quoque, quod oblatum est, & armum, qui separatus est, edetis in loco mundissimo tu, & filij tui, & filiæ tuæ tecum. tibi enim ac liberis tuis reposita sunt de hostijs Salutaribus filiorum Israel, eò quòd armum, & pectus, et adipes, qui cremantur in altari, deuorauerunt coram Domino, & pertineant ad te, & ad filios tuos lege perpetua, sicut præcepit Dominus. Inter hæc hircum, qui oblatus fuerat pro peccato, cum quæreret Moyses, exustum reperit, iratusq. contra Eleazar, & Ithamar filios Aaron, qui remanserant, ait: cur non comeditis hostiam pro peccato in loco sancto, quæ sancta sanctorum est, & data vobis, vt portetis iniquitatem multitudinis, & rogetis pro ea in conspectu Domini, præsertim cum de sanguine illius non sit illatum intra Sancta, & comedere debueratis eā in Sanctuario, sicut præceptum est mihi. Respondit Aaron. Oblata est hodie victima pro peccato, & holocaustum corā Domino. mihi autem accidit, quod vides. quomodo potui comedere eam, aut placere Domino in cæremonijs mente lugubri? Quod cum audisset Moyses accepit satisfactionem.
Atque hæc quidem de singulis sacrificijs in lege scripta sunt.

Iterum de omnibus Sacrificijs. Cap. VIII.

NVNC vero, vt res omnium obscurissima magis aperiatur, de ijsdem iterum simul agemus. ac primum diuisionem eorum ex Iosepho afferemus. ex qua clare itē differentia, quæ inter illa intercedebat, extabit, deinde multis ex sacra historia sacrificijs proferendis rationem omnium dilucidius explicabimus. Sic igitur inquit Iosephus: *Duo sunt sacrificia, vnum, quod à priuatis, alterum, quod à populo celebratur, & quidem vtrumque duobus modis.*

dis. aut enim totum, quod immolatur, incenditur, & propte rea nomen holocaustomatis habet, aut pro gratiarum actione persoluitur, & ad epulas immolantiũ exhibetur. Vir priuatus HOLOCAVSTVM *faciens immolat bouem, agnum, & hædum annicula, boues etiam maiores. & hæc omnia masculini generis holocausta fiunt. his autem cæsis limbum altaris sanguine imbuunt sacerdotes. deinde purgantes ea mẽbratim incidunt, & sparsa sale omnia super altare imponũt lignis instructum, & subiectio igne accensum. Pedes autem cum iecore purgantes inter adipem vna cum alijs offerunt, pelles autem sacerdotes accipiunt. atque hoc quidem Holocaustum est. Pro* GRATIARVM *vero actione sacrificium facientes eadem animalia mactant, sed matura, & anniculis grandiora, ac mascula feminis copulata. et hæc immolantes fundunt sanguinem super aram. renes autem, & adipes, & omnem pinguedinem cum reticulis iecorum, et cum his caudam agni superponunt aræ. Pectora vero, & crura dextra sacerdotibus præbent, & duobus diebus reliquis carnibus epulantur, quæcunque vero remanserint, cremant. Eadem vero etiam ratione pro* PECCATIS *hostia celebratur. qui vero victimas maiores non habent, offerunt columbas, aut turtures duas, quarum vna est in holocaustum Deo, altera sacerdotibus datur ad cibum. Qui per ignorantiam peccat, agnum, & hædum feminam eorumdem annorum offert, & sanguinem fundit sacerdos in aram, sed non sicut prius, verum angulorum tangit extremitates, & renes, aliumq. adipem cum reticulo iecoris super altare imponunt. sacerdotes autem tollunt & pelles, & carnes ea die consumendas in tẽplo. lex enim in crastinum non relinqui sinit. Qui vero peccat, sibiq. conscius est, sed neminem habet, qui ipsum possit arguere, arietem immolat lege præcipiente. cuius carnes in templo sacerdotes similiter comedent ea die. Principes autẽ*

pec-

peccantes ſacrificando eadem offerunt, quæ priuati. placant autem Deum offerendo ad ſacrificia taurum, & hædum maſculos. Lex autem præcipit, in publicis, & priuatis ſacrificijs etiam FARINAM *mundiſsimam adijci, in agno quidem aſſarij menſuram, in ariete vero duorum, in tauro triũ. et hanc ſanctificant ſuper altare oleo mixtã. nam & oleũ offertur ab immolantibus, in boue hin medietatẽ, in ariete autẽ huius menſuræ tertiam partem, & quartam in agno. Hin autem menſura Hebræorum antiqua duos Choas Atticos recipit, ſecundum quam menſuram & vinum offerunt.* Hæc Ioſephus. Ex quibus clare omnium ſacrificiorum Holocauſti, Pacificorum, & pro Peccato ratio perſpici poteſt, & præcipue, vt omnibus ſacrificijs Libamina, ideſt farina mundiſsima, ſiue ſimila, ſint adiecta.

Nunc, vt idem confirmemus, varia etiam ex varijs locis in vnum ſacrificia conferemus. Ioſue VIII: *Et obtulit ſuper altare holocauſta Domino, immolauitq. pacificas victimas.* & XXII: *Vt holocauſta, & ſacrificium, & pacificas victimas ſuper eo altari imponeremus.* Inde Iudicum VI: *Gedeon coxit hædum, & de farinæ modio azymos panes, carnesq. ponens in caniſtro, & ius carnium mittens in ollã, tulit omnia ſub quercu, & obtulit Deo. cui angelus Domini: Tolle carnes, & azymos panes, et pone ſupra petram illam, & ius deſuper funde. cumq. feciſſet ita, extendit angelus Domini ſummitatem virgæ, quam tenebat in manu, & tetigit carnes, & panes azymos, aſcenditq. ignis de petra, & carnes, azymosq. panes conſumpſit.* Tum Regum primo: *Tulit Samuel agnum lactentem vnum, & obtulit illum holocauſtum integrum Domino, & clamauit ad Dominũ pro Iſrael, & exaudiuit eum Dominus.* Et decimo: *Ego deſcendam ad te, vt offeras oblationem, & immoles victimas pacificas.* & XIII: *Afferte mihi holocauſtũ, & Pacifica.* Item:

Dixi

Dixi: nunc deſcendent Philiſtijm ad me in Galgala, & faciem Domini non placaui. neceſſitate compulſus obtuli holocauſtum. & VI ſecundi: *Obtulit Dauid holocauſta, & Pacifica coram Domino.* & tertio tertij: *Salomon obtulit holocauſta, & fecit victimas pacificas,* & nono: *Offerebat Salomon ter quotãnis holocauſta, & pacificas victimas ſuper altare, quod ædificauerat Domino.* & quarti ſextodecimo: *Immolauit Achaz rex Holocauſta, & Sacrificium ſuum, et libauit Libamina, & fudit ſanguinem Pacificorum, quæ obtulerant ſuper altare.* Et paullo poſt: *Super altare maius offer Holocauſtum matutinum, & ſacrificium veſpertinum, & Holocauſtum regis, et Sacrificium eius, & Holocauſtum vniuerſi populi terræ, & Sacrificium eorum, et Libamina eorũ, & omnem ſanguinem holocauſti, & vniuerſum ſanguinem victimæ ſuper illud effunde.* & XXIX ſecundi: *Accedite, & offerte victimas, & Laudes in domo Domini.* græce ἀναφέρετε θυσίας αἰνέσεως, ideſt offerte ſacrificia Laudis. & ſequenti: *Comederunt ſeptem diebus ſolemnitatis immolantes victimas Pacificorum, & laudantes Dominum Deum.* Verum multo illuſtrius eadem cxxxix ſecundi percipiũtur, vbi Holocauſtum, & Pro peccato per partes exponuntur: *Obtulerunt ſimul tauros ſeptem, & arietes ſeptem, agnos ſeptem, & hircos pro peccato ſeptem, pro regno, pro ſanctuario, pro Iuda. dixitq. rex ſacerdotibus filijs Aaron, vt offerrent ſuper altare Domini. Mactauerunt igitur tauros, & ſuſceperunt* SANGVINEM *ſacerdotes, & fuderunt illum ſuper altare. mactauerunt etiam arietes, et illorum ſanguinem ſuper altare fuderunt, immolaueruntq. agnos, & fuderunt ſuper altare ſanguinem. applicuerunt hircos pro peccato coram rege, & vniuerſa multitudine, impoſuerũtq. manus ſuper eos. & immolauerunt eos ſacerdotes, & aſperſerunt ſanguinem eorum coram altari pro piaculo vniuerſi Iſra-*

Israelis. Pro omni quippe Israel præceperat rex vt holocaustum fieret, & pro peccato. & mox: *Obtulit vniuersa multitudo hostias, & Laudes, et holocausta mēte deuota.* & post: *Fuerunt ergo Holocausta plurima, adipes Pacificorū, & Libamina holocaustorum.* Demum sexto Esdræ: *Obtulerunt in dedicatione domus Dei vitulos centum, arietes ducentos, agnos quadringentos, hircos caprarum Pro peccato totius Israel duodecim.* & Maccabæorum quarto: *Obtulerūt Holocausta cū lætitia, & sacrificium Salutaris, & Laudis.* Atque hæc quidem in sacris historiarum libris reperiuntur. Quin etiam prophetæ eorundem sacrificiorum meminere, vt Dauid psalmo XXXIX: *Sacrificium, & oblationem noluisti, Holocaustum, et Pro peccato non postulasti.* & Ezechiel XLV: *Ipse faciet Pro peccato sacrificium, & Holocaustum, & Pacifica ad expiandū pro domo Israel.* & Prouerbiorum VII: *Victimas pro Salute deuoui, vota hodie reddidi.*

Iam vero quoniam sæpe sacrificiū Iustitiæ, & Laudis non proprie, sed trānslate vsurpatum reperitur, idest nō pro cruenta immolatione, sed pro opere caritatis, & pietatis, quod internum sacrificium dicitur, id vnde manauerit, exponendum. Hebræi cruentis sacrificijs adeo studebant, vt ea sola curantes opera caritatis erga proximum, & pietatis erga Deum omitterent, quorū illud dicitur Iustitiæ, hoc Laudis. Deus autē, vt eos corrigeret, atq. officij sui admoneret, post sæpe testatus est, se nolle holocausta, & cetera sacrificia victimarum, sed sacrificium iustitiæ, & laudis. idest vt caritas adhiberetur erga proximum, & pietas erga se, sibiq. potius animo gratiæ agerētur, quàm sanguine immolaretur. De iustitia scriptum est tertio Prouerb: *Facere iustitiam, & iudicium magis placet Domino, quàm victimæ.* Significat enim place-

re magis Deo, vt custodiatur lex, cuius partes duæ sunt, Iudicium, & Iustitia, quàm vt cruentum fiat sacrificium. & psalmo XXXIX: *Sacrificium, & oblationem noluisti, holocaustum, & Pro peccato non postulasti.* & quarto: *Facite sacrificium Iustitiæ, & sperate in Domino.* Item Osee: *Misericordiam volui, & non Sacrificium.* Rem autem ita habere etiam docuerunt, qui Euangelium tradiderunt. S. Iacobus primo: *Religio mūda, & immaculata est, visitare pupillos, & viduas in tribulatione eorū.* S. Marcus XII: *Diligere proximum, tanquam se ipsum, maius est omnibus holocaustomatis.* S. Paulus Hebr. XIII: *Beneficentiæ, & communionis nolite obliuisci. talibus enim hostijs promeretur Deus.* De Laude vero psalmo XLIX. cum enim negasset Deus, se sacrificia victimarum ab homine poscere, quia bobus non egeret, demum infertur: *Immola Deo sacrificium laudis.* i. lauda Deum. & CXV: *Tibi sacrificabo hostiā laudis, & nomen tuum inuocabo.* & CXVI: *Sacrificent sacrificium laudis.* Atque hoc ita esse, docuit S. Paulus eodem in loco, inquiens: *Offeramus hostiam laudis Deo, idest fructum labiorum confitentium nomini eius.* Sic enim dixerat Osee XIIII: *Omnem aufer iniquitatem, & reddemus vitulos labiorum nostrorum.*

De Confessionibus. Cap. IX.

SACRIFICIIS porro iunctæ fuere Confessiones. Confessionem vero appellauere Laudem, in qua in sacrificijs Dei bonitatem, & misericordiam extulerunt, his ferme verbis: *Confitemini Domino, quoniam bonus, quoniam in sæculum misericordia eius.* Quibus vocibus etiā modos musicorum instrumentorum adiecerunt, vt psalteriorum, cithararum, cymbalorum, tubarum, & organorum.

rum. Hæc vero maxime instituto Dauidis regis. Quarū laudum hæc testimonia habemus. Primo Paralip. XXIII in holocausto faciendo tempore Dauidis: *Leuitæ stent mane ad confitendum, & canendum Domino. similiterq. ad vesperam tam in oblatione holocaustorum Domini, quàm in Sabbatis, & Calendis, et solemnitatibus reliquis.* & quinto secundi: *Leuitæ cantores cymbalis, & psalteriis, & citharis concrepabant, & cum eis sacerdotes centum viginti canentibus tubis. Igitur cunctis pariter & tubis, & voce, & cymbalis, & organis, & diuersi generis musicorum concinentibus, & vocem in sublime tollentibus, longe sonitus audiebatur, cum Dominum laudare cœpissent, & dicere: Confitemini Domino, quoniam bonus, quoniam in sæculum misericordia eius.* & XXXIX: *Cumq. offerrentur holocausta, cœperunt laudes canere Domino, ac clangere tubis, atque in diuersis organis, quæ Dauid rex Israel præparauerat, cōcrepare. omni autem turba adorante cantores, et ij, qui tenebant tubas, erant in officio suo, donec compleretur holocaustum.* & XXX: *Constituit Ezechias rex turmas sacerdotales, et Leuiticas ad Holocausta, & Pacifica, vt ministrarent, & confiterentur, & canerent in portis castrorum Domini.* & Esdræ tertio: *Fundato à cæmentariis templo Domini steterunt sacerdotes in ornatu suo cum tubis, & Leuitæ filij Asaph in cymbalis, vt laudarent Deum per manus Dauid regis Israel, & concinebant in hymnis, & confessione Domino, Quoniam bonus, quoniam in sæculum misericordia eius.* Hinc illa sunt in psalmo CI: *Confessio, & magnificentia opus eius.* & XVI primi Paralip: *Confessio, & magnificentia coram Deo.* & Ecclesiastici XXXIX: *Benedicite Domino in operibus suis, date nomini eius magnificentiam, & confitemini illi in voce labiorum vestrorum.* & Esdræ IX: *Et nunc date confessionem, et magnificentiam Domino Deo*

patrum nostrorum. Videtur enim fuisse magnificẽtia idẽ, quod magnificatio, id est excellens, & magnifica quædã laudatio, & amplius aliquid, quàm confessio, & laus, quæ à Græco interprete ὁμολόγησις, & αἴνεσις dicuntur. vnde il lud: *Magnificat anima mea Dominum*. De Confessionibus vero post iterum agetur, vbi disputabitur de Cantoribus.

De Sacrificio Consecrationis. Cap. X.

HIS sacrificijs traditis cõtinenti ordine Lex alia quędam sacrificia adijcit, quæ non omnibus communia, sed singulorum propria extiterunt, quorum vnum Consecrationis, alterum Mundationis, tertium Expiationis est dictum. De quibus sequitur vt sigillatim agamus.

Sacrificium ergo CONSECRATIONIS siue τελειώσεως dictum est, quod ad solos pertinuit sacerdotes ratione suæ consecrationis, quodq. ijdem offerre mane, & vespere tenebantur in die vnctionis suæ, longe ab eo diuersum, quo ipsi vncti consecrabantur, de quo dicemus tum, cum de pontifice disseremus. De hoc vero ita in Lege præceptum est Leuitici cap. VI, in quo etiam de superioribus agitur: *Dixit Dominus ad Moisem. Hæc est oblatio Aaron, & filiorum eius, quam offerre debent Domino in die vnctionis suæ. Decimam partem ephi offerent similæ in sacrificio sempiterno, medium eius mane, & medium eius vespere, quæ in sartagine oleo conspersa frigetur. offeret autem eam calidam in odorem suauissimum Domino sacerdos, qui iure patri successerit, & tota cremabitur in altari. Omne enim sacrificium sacerdotum igne consumetur, nec quisquam comedet ex eo*. Esse autem sacrificium vnum ex senis à nobis ante propositis, apparet, cum Lex ita eodẽ

loco

loco concluditur: *Ista est lex Holocausti, & sacrificij Pro peccato, atque Delicto, & pro Consecratione, & Pacificorũ victimis, quam constituit Dominus Moisi in monte Sinai, quando mandauit filijs Israel, vt offerrent oblationes suas Domino in deserto Sinai.*

De Sacrificio Mundationis. Cap. XI.

IAM vero sacrificium, quod diximus Mundationis, relatum est ad labem puerperę, leprosi, viri seminiflui, & mulieris menstruosæ, vt Expiationis ad Sanctuarium, & populum labe pollutum.

De mundatione autem puerperæ sic scriptum est Leuitici cap. XII: *Mulier si suscepto semine pepererit masculum, immunda erit septem diebus iuxta dies separationis menstruæ. & die octauo circuncidetur infantulus. ipsa vero triginta tribus diebus manebit in sanguine purificationis suæ. Omne sanctum non tanget, nec ingredietur in sanctuarium, donec impleantur dies purificationis suæ, sin autem feminam pepererit, immunda erit duabus hebdomadibus iuxta ritum fluxus menstrui, & sexaginta sex diebus manebit in sanguine purificationis suæ. Cumque expleti fuerint dies purificationis suæ, pro filio, siue pro filia deferet agnum anniculum in Holocaustum, & pullum columbæ, siue turturem pro peccato ad ostium Tabernaculi Testimonij, & tradet sacerdoti, qui offeret illa coram Domino, & orabit pro ea, & sic mundabitur à profluuio sanguinis sui. Ista est lex parientis masculum, aut feminam. Quod si non inuenerit manus eius, nec potuerit offerre agnum, sumet duos turtures, vel duos pullos columbarum, vnum in Holocaustum, & alterum pro peccato. orabitq. pro ea sacerdos, & sic mundabitur.* Hinc illa sunt apud S. Lucam de beata Virgine:

Et postquam impleti sunt dies purgationis eius, secundum legem Moisi, tulerunt illum in Hierusalem, vt sisterent eum Domino, sicut scriptũ est in lege Domini; Quia omne mascu linum adaperiens vuluam sanctum Domino vocabitur. & vt darent hostiam secundum quod dictum est in lege Domi ni, par turturum, aut duos pullos columbarum.

De mundatione vero leprosi deinceps agitur XIII, & XIIII: Primum autem docetur, vt leprosus adducatur ad pontificem, siue ad sacerdotes, eorũq. cognitioni, & iudicio permittatur, vtrum color ille, qui in facie hominis natus est, vere lepra sit nec ne. cuius rei dignoscendæ multa documenta præ bentur. deinde vero ratio munda tionis affertur his verbis: *Hic est ritus leprosi, quando mun dandus est. Adducetur ad sacerdotem, qui egressus è castris cum inuenerit lepram esse mundatam, præcipiet ei, qui puri ficatur, vt offerat duos passeres viuos pro se, quos vesci lici tum est, & lignum Cedrinum, vermiculumq. & hyssopum. & vnum ex passeribus immolari iubebit in vase fictili super aquas viuentes, alium autem viuum cum ligno Cedrino, & cocco, & hyssopo tinget in sanguine passeris immolati, quo asperget illum, qui mundandus est, septies, vt iure pur getur, & dimittet passerem viuum, vt in agrum auolet.* & reliqua, quæ propter longitudinem omittuntur. nam in hac re præcipua locum indicasse, satis videtur.

De viro porro seminifluo traditur XV. atque vbi signa immunditiæ illius indicata sunt, infertur: *Si sanatus fuerit, qui huiuscemodi sustinet passionem, numerabit septẽ dies post emundationem sui, & lotis vestibus, & toto corpore in aquis viuentibus erit mundus. die autem octauo sumet duos turtures, aut duos pullos columbæ, & veniet in conspe ctum Domini ad ostiũ Tabernaculi Testimonij, dabitq. eos sacerdoti, qui faciet vnum Pro peccato, et alterum in Holo-*

caustum

caustum, rogabitq; pro eo coram Domino, vt emundetur à fluxu seminis sui.

Deinceps de muliere menstruosa sic præcipitur: *Mulier, quæ patitur multis diebus fluxum sanguinis non in tẽpore menstruali, vel quæ post menstruum sanguinem fluere non cessat, quamdiu subiacet huic passioni, immunda erit, quasi sit in tempore menstruo, Omne stratum, in quo dormierit, & vas, in quo sederit, pollutum erit. quicunque tetigerit eam lauabit vestimenta sua, & ipse lotus aqua immundus erit vsque ad vesperum. Si steterit sanguis, & fluere cessauerit, nummerabit septem dies purificationis suæ, & die octauo offeret pro se sacerdoti duos turtures, aut duos pullos colũbarum ad ostium Tabernaculi Testimonij, qui vnum faciet Pro peccato, & alterũ in Holocaustum, rogabitque pro ea coram Domino, & pro fluxu immunditiæ eius. Ista est lex eius, qui patitur fluxum seminis, & qui polluitur coitu, & quæ menstruis temporibus separatur, vel quæ iugi fluit sanguine, & hominis, qui dormierit cum ea.*

De Sacrificio Expiationis. Cap. XII.

HIS traditis additur inde de sacrificio Expiationis, siue Propitiationis. Fuere vero Expiationes vnus, vt dictum est, ex diebus festis celeberrimis anni, die decima Septembris magna cæremonia celebratus. Eo vero die pontifex pontificalibus vestimentis indutus, ac Sancta sanctorum ingressus vniuerso populo ieiunante præcipuũ quoddam sacrificium fecit, quo Sanctuarium ab labibus populi, præuaricationibus, ceterisque peccatis purgauit. Id autem his verbis traditur cap. sextodecimo: *Loquere ad Aaron, ne omni tempore ingrediatur Sanctuarium, quod est intra velum coram Propitiatorio, quo te-*

gitur Arca, ne moriatur, nisi hæc ante fecerit. Vitulũ pro peccato offeret, & arietẽ in Holocaustũ, tunica linea vestietur, feminalibus lineis verẽda celabit, accingetur Zona linea, cidarim lineam imponet capiti, suscipietq. ab vniuersa multitudine filiorũ Israel duos hircos Pro peccato, & vnũ arietẽ in Holocaustum. cumq. obtulerit vitulum, & orauerit pro se, ac pro domo sua, duos hircos stare faciet coram Domino in ostio Tabernaculi Testimonij. mittensq. super vtrumque sortem, vnam Domino, & alteram capro emissario. cuius exierit sors Domino, offeret illum pro peccato, cuius autem in caprum emissarium, statuet eum viuum coram Domino, vt fundat preces super eum, & emittet in eum in solitudinem. His rite celebratis offeret vitulum, & rogans pro se immolabit eum. assumptoq. thuribulo, quod de prunis altaris impleuerit, et hauriens manu compositum thymiama in incensum, vltra velũ intrabit in Sancta, vt positis super ignẽ aromatibus nebula eorum, & vapor operiat Oraculũ, quod est super Testimonium, & non moriatur. Tollet quoque de sanguine vituli, & asperget digito septies contra Propitiatorium ad Orientem. cumq. mactauerit hircum pro peccato populi, inferet sanguinem eius intra velum, sicut præceptũ est de sanguine vituli, vt aspergat è regione Oraculi, et expiet Sanctuarium ab immunditijs filiorum Israel, & à præuaricationibus eorum, cunctisq. peccatis. Nullus hominum sit in Tabernaculo, quando pontifex Sanctuarium ingreditur, vt roget pro se, & pro domo sua, & pro vniuerso cætu Israel, donec egrediatur. Cum autem exierit ad altare, quod coram Domino est, oret pro se, & sumptum sanguinem vituli, atque hirci fundet super cornua eius per gyrum, aspergensq. digito septies expiet, & sanctificet illud ab immunditijs filiorum Israel. Postquam autem emundauerit Sanctuarium, & Tabernaculum, & altare, tunc offerat hircum viuen-

mentem, & posita vtraque manu super caput eius confiteatur omnes iniquitates filiorum Israel, & vniuersa delicta, atque peccata eorum, quæ imprecans capiti eius emittet illum per hominem paratum in desertum. Cumq. portauerit hircus omnes iniquitates eorum in terram solitariam, & dimissus fuerit in Deserto, reuertetur Aaron in Tabernaculum Testimonij, & depositis vestibus, quibus indutus prius erat, cum intraret Sanctuariũ, relictisq. ibi lauabit carnẽ suam in loco sancto. indueturq. vestibus suis. Et postquam egressus obtulerit holocaustum Suum, ac Plebis, rogabit tam pro se, quam pro populo, & adipem, qui oblatus est pro peccatis, adolebit super altare. ille vero, qui dimiserit caprum emissarium, lauabit vestimenta sua, & corpus aqua, & sic ingredietur in castra. Vitulũ autẽ, & hircũ, qui pro peccato fuerant immolati, & quorũ sanguis illatus est in Sanctuariũ, vt expiatio cõpleretur, asportabũt foras castra, & comburent igni tam pelles, quã carnes, ac fimũ. & quicũque combusserit ea, lauabit vestimenta sua, & carnẽ aqua. et sic ingredietur in castra. Eritq. vobis hoc legitimum sempiternũ.

De Oblatione incensi. Cap. XIII.

PRAETER Sacrificia vero, quæ diximus, erat etiã quotidiana oblatio incensi in altari thymiamatis. & hæc vero cuiusmodi fuerit, explicabitur, primum quæ in Lege, deinde quæ extra legem reperiuntur, allatis. Exodi XI: *Candelabrum stabit cũ lucernis suis, & altare aureũ, in quo adoletur incẽsum corã Arca Testimonij. Posuit et altare aureũ sub tecto Testimonij cõtra velũ; et adoleuit super eo incensum aromatum.* & XXX, vbi agitur de altari thymiamatis constituendo: *Et adolebit incensum super eo Aaron suaue fragans mane. quando componet lucernas, incendet illud, & quando collocabit eas ad vesperam, vret thymiama*

miama sempiternum coram Domino in generationes vestras. Quo modo vero, & ex quibus aromata fierent, supra ostendimus, cum de Tabernaculo disseruimus. Hæc in Lege. Nūc quæ extra Legem. Secundo secundi Regū: *Elegi Aaron ex omnibus tribubus Israel mihi in sacerdotem, vt ascenderet ad altare meum, & adoleret mihi incensum.* & nono tertij: *Offerebat Salomon ter quotannis Holocausta, et Pacificas victimas sup altare, quod ædificauerat Domino, & adolebat thymiama coram Domino.* & XXII: *Adhuc populus adolebat incensum in Excelsis.* & VI primi Paralip: *Aaron, & filij eius adolebant incensum super altare holocausti, et super altare thymiamatis in omne opus Sancti sanctorum.* & XXVI secundi: *Cum roboratus esset Ozias rex Iudæ, eleuatum est cor eius in interitum suum, & neglexit Dominum Deum suum, ingressusq. templum Domini adolere voluit incensum super altare thymiamatis. statimq. ingressus est post eum Azarias sacerdos, & cum eo sacerdotes Domini octoginta restiterunt regi, atque dixerunt. Non est tui officij Ozia, vt adoleas incensum Domino, sed sacerdotum, hoc est filiorum Aaron, qui consecrati sunt ad huiusce modi ministerium. egredere de Sanctuario. ne contempseris, quia non reputabitur tibi in gloriam hoc à Domino Deo. iratusq. Ozias, & tenens in manu thuribulum, vt adoleret incensum, minabatur sacerdotibus. statimq. est orta lepra in fronte eius coram sacerdotibus.* & XXIX: *Patres vestri reliquerunt Deum, incensum non adoleuerunt, & holocausta non obtulerunt in Sanctuario Deo Israel.* & Isaiæ primo: *Holocausta arietum nolui, incensum abominatio est mihi.*

Quibus adijci quoque potest locus S. Lucæ insignis: *Cū sacerdotio fungeretur Zacharias in ordine vicis suæ ante Deum secundum consuetudinē sacerdotij, sorte exijt, vt incensum poneret ingressus in templum Domini, & omnis*

multitudo populi erat foris orans hora incensi. De oblatione vero thuris sic diserte tradidit. Philo in libro de sacrificantibus: *Lex iubet duo poni altaria, materia, loco, vsuq. differentia. Alterum enim è saxis collectitijs impolitis extruitur in atrio iuxta templi vestibulum ad immolandas victimas. alterum vero aureum situm est post primum velum in penetralibus, nemini conspicuum, nisi sacerdotibus functionis suæ tempore castitatem seruantibus, quod factũ est adolendis odoribus. Vnde liquet, micam thuris oblatam ab homine pio Deo gratiorem esse multis hostijs, si offerenti non adsit probitas. quanto enim aurum præstat lapidibus, et adytum vestibulo, tanto acceptior est suffitus gratiarũ actionis, quàm mactata victima. ideo non solum materiæ pretio, artificum opere, sanctitateq. loci ara hæc augusta facta est, sed & hoc, quòd apud eam quotidie sacra exordium sumũt à gratiarum actionibus. non est enim fas immolare foris, priusquam intus summo mane suffitus factus sit. quo significatur nihil aliud, nisi Deum non delectari victimarum multitudine, sed offerentis bona mente, ac spiritus puritate.*

De Donis sacris. Cap. XIIII.

HACTENVS de sacrificijs. Nunc de Donis sacris agamus. quæ in hoc diuersa à sacrificijs fuerũt, quòd in sacrificijs oblationes aut ex toto, aut ex parte consumptæ sunt, in donis integræ, atq. illæsæ seruatæ sunt. Hæc vero aut ex Lege, aut ex voto, aut ex pura voluntate data sunt. Vnde illud est Numerorum XXIX: *Hæc offeretis Domino in solemnitatibus vestris, præter vota, et oblationes spontaneas.* Ex lege, vt primitiæ, decimæ, & pecunia sacra. de quibus in vniuersum Deuteronomij XII: *Non facietis ita Domino Deo vestro. sed ad locum, quem elegerit*

Dominus Deus vester de cunctis tribubus vestris, vt ponat nomen suum ibi, & habitet in eo, venietis, & offeretis ei loco illo holocausta, & victimas vestras, & decimas, & primitias manuum vestrarum, & vota, atque donaria primogenita boum, & ouium.

De Primitijs, et Decimis. Cap. XV.

PRIMITIAE porro dictæ, quæ cuique primo siue ex animalibus, siue ex hominibus, siue ex semine terræ orta sunt. Decimæ, omniũ fructuũ, quos singulis annis è terra, & pecudibus eliciebant, pars decima. Primitiæ vero siue ex lege, siue ex voto oblatæ vsui sacerdotum cedebant.

De primitijs Legis sic præcepit Deus Exodi XXII: *Primitias tuas non tardabis reddere. Primogenitum filiorũ tuorum dabis mihi. de bobus quoque, & ouibus similiter facies. septem diebus sit cum matre sua, die octaua reddes illum mihi.* & sequenti: *Primitias frugum terræ tuæ offeres in domum Dei tui.* & Numerorum V: *Omnes primitiæ, quas offerunt filij Israel, ad sacerdotem pertinent, & quidquid in Sanctuarium offertur à singulis, & traditur manibus sacerdotis, ipsius erit.*

De votiuis autem primitijs Deus loquens ad Aaron, & Leuitas sic XVII dixit: *Primitias, quas vouerint, & obtulerint filij Israel, tibi dedi, & filijs tuis, & filiabus tuis iure perpetuo. qui mundus est in domo sua, vescetur ex eis. omnẽ medullam olei, & vini, & frumenti quidquid offerunt primitiarum Domino, tibi dedi, & vniuersa frugũ initia, quæ gignit humus, & Domino deportantur, cedent in vsus tuos. qui mundus est in domo tua, vescetur ex eis. Omne, quod ex voto reddiderint filij Israel, tuum erit.* Docuit inde, vt pri-

mogc-

mogenita hominum, & animalium immundorum redimerentur, boum vero, ouium, & caprarum, non item: *Quidquid*, inquit, *primum erumpit è vulua cũctæ carnis, quam offerunt Domino, siue ex hominibus, siue de pecoribus fuerit, tui iuris erit, ita duntaxat, vt pro hominis primo genito pretium accipias, & omne animal, quod immundum est, redimi facias. cuius redemptio erit post vnum mensem, siclis argenti quinque, pondere sanctuarij. siclus viginti obolos habet. primogenitum autem bouis, & ouis, & capræ non facies redimi, quia sanctificata sunt Domino. sanguinem tamen eorum fundes super altare, & adipes adolebis in suauissimum odorem Domino. carnes vero in vsum tuum cedent, sicut pectusculum consecratum, & armus dexter, tua erunt.* Fuit etiam dies festus, in quo Messis primitiæ ex Lege offerebantur. de quo supra diximus.

De decimis porro hæc in Lege cõperimus, primum, vt Deo offerantur, deinde, vt ad vsum sacerdotum traducantur. Exodi XXII: *Decimas tuas non tardabis reddere.* Leuitici XXVII: *Omnes decimæ terræ siue de pomis arborũ, siue de frugibus, Domini sunt, & illi sanctificantur. Omnium decimarum bouis, & ouis, & capræ, quæ sub pastoris virga transeunt, quidquid decimum venerit, sanctificabitur Domino.*

Ceterum S. Hieronymus super Ezechielem quattuor genera decimarum elicit ex verbis Legis, vnam, quã populus Leuitis dabat, alteram, quam ex suis decimis Leuitæ dabant sacerdotibus, de quibus ambabus scribi inquit Numer. XVIII: *Præcipe Leuitis, atque denuncia. Cum acceperitis à filijs Israel decimas, quas dedi vobis, primitias earum offerte Domino, id est decimam partem decimæ, vt reputetur vobis in oblationem primitiuorum tam de areis, quàm de torculari, et vniuersis. quorum accipitis primitias offer-*

offerte Domino, & date Aaron sacerdoti omnia, quæ offeretis ex decimis, & in donaria Domini separabitis, optima, et electa erunt cuncta.

Tertium inde genus decimæ fuit, inquit ille, quam vnusquisque de populo Israel in suis horreis separabat, vt comederet eam proficiscens ad Templum in vestibulo eius, & Sacerdotes, ac Leuitas inuitaret ad conuiuiũ. de qua Deuteronomij XIIII: *Decimam partem separabis de cunctis fructibus tuis, quæ nascuntur in terra per annos singulos, & comedes in conspectu Domini Dei tui in loco, quem elegerit, vt in eo nomen eius inuocetur, decimam frumenti tui, & vini, & olei, & primogenita de armentis, & ouibus tuis, vt discas timere Dominum Deum tuum omni tempore. cum autem longior fuerit via, & locus, quem elegit Dominus Deus tuus, tibiq. benedixerit, nec potueris ad eũ cuncta portare, vendes omnia, & in pretium rediges, portabisq. manu tua, & proficisceris ad locum, quem elegerit Dominus Deus tuus, & emes ex eadem pecunia quidquid tibi placuerit siue ex armentis, siue ex ouibus, vinum quoque, & siceram, & omne, quod desiderat anima tua, & comedes coram Domino Deo tuo, & epulaberis tu, & domus tua, & Leuita, qui intra portas tuas est. caue ne derelinquas eum, quia non habet aliam partem in possessione tua.* Eandem vero præceptionem supra XII quoque capite posuerat, inquiens: *Ad locum, quem elegerit Dominus, omnia, quæ præcipio, conferetis, holocausta, & hostias, & decimas, & primitias manuum vestrarum, & quidquid præcipuum est in muneribus, quæ vouistis Domino, ibi epulabimini coram Domino Deo vestro vos, ac filij, ac filiæ vestræ, famuli, & famulæ, leuites, qui in vrbibus vestris commorantur. neque enim habet aliam partem, & possessionem inter vos.* & XVII Deut: *Non poteris comedere in oppidis tuis decimam frumenti, &*

si, & vini, & olei tui, sed coram Domino Deo tuo in eo loco, quē ipse elegerit. & Tobiæ primo: *Pergebat in Hierusalem ad templum Domini, & ibi adorabat eum, omnia primitiua sua, & decimas suas fideliter offerens itaut in tertio anno proselytis & aduenis ministraret omnem decimationē.* Sunt tamen, qui à S. Hieronymo dissentiant, & tertiam hāc decimam eandem esse cum prima contendant. licitum autem fuisse, ex prima decima aliquid sumere, & cum Leuitis in templo epulari.

Quarta vero decima fuit, quæ non singulis annis, sed tertio quoque recondebatur ad pauperes sustinendos. de qua Deuteronomij XIIII: *Anno tertio separabis aliā decimam ex omnibus, quæ nascuntur tibi eo tempore, & repones intra ianuas tuas. Venietq. Leuites, qui aliam non habet partem, nec possessionem tecum, & peregrinus, ac pupillus, & vidua, qui intra portas tuas sunt, & comedent, ac saturabuntur, vt benedicat tibi Dominus Deus tuus in cunctis operibus manuum tuarum, quæ feceris.* item cap. XXVI: *Quando compleueris decimam cunctarum frugum tuarū, anno decimarum tertio dabis Leuitæ, & aduenæ, & pupillo, & viduæ, vt comedant intra portas tuas, & saturentur.*

Hæc in Lege. Post Legem inde eadē obseruata sunt. vt XXXI secundi Paralip: *Præcepit Ezechias rex populo habitantiū Hierusalem, vt darent partes Sacerdotibus, & Leuitis, vt possent vacare legi Domini. Quod cum percrebuisset in auribus multitudinis, plurimas obtulere primitias filij Israel, frumenti, vini, & olei, mellis quoque, & omnium, quæ gignat humus, decimas obtulerunt. Sed et filij Israel, et Iuda, qui habitabant in vrbibus Iuda, obtulerunt decimas boum, & ouium, decimasq. sanctorum, quæ vouerant Domino Deo suo, atque vniuersa portantes fecerunt aceruos plurimos.*

Post

Post reditũ inde è Babylonia primitiæ, & decimæ ad Gazophylaciũ deferri cœptæ. Neemię x: *Sortes misimus, vt afferremus primogenita terræ nostræ, et primitiua uniuersi fructus omnis ligni ab anno in annum in Domo Domini. et primitiua filiorũ nostrorum, & pecorum nostrorum, sicut scriptum est in Lege, & primitiua boũ nostrorũ, & ouiu nostrarum, vt offerretur in domo Dei nostri sacerdotibus, qui ministrant in domo Dei nostri, & primitias ciborum nostrorum, & Libaminum nostrorum, & poma omnis ligni, vindemiæ quoque, & olei afferremus sacerdotibus ad Gazophylacium Dei nostri, & decimam partem terræ nostræ Leuitis. Ipsi Leuitæ decimas accipient ex omnibus ciuitatibus operum nostrorum. Erit autem sacerdos filius Aaron cum Leuitis in decimis Leuitarum. Et Leuitæ offerent decimam partem decimæ suæ in domo Dei nostri ad Gazophylacium in domo thesauri. ad Gazophylacium enim deportabunt filij Israel, & filij Leui primitias frumenti, vini, & olei, & ibi erunt vasa sanctificata.*

Pharisæi inde adeo exacte legem sibi obseruandam putarunt, vt etiam decimas minutorum olerum darent. quod Christus arguit apud S. Lucam xi: *Væ vobis Pharisæis, quia decimatis mentam, & rutam, & omne olus, & præteritis iudicium, & caritatem Dei. Hæc autem oportuit facere, & illa non omittere.*

De Sacra pecunia, & Gazophylacio. Cap. XVI.

Sacra vero, (hoc enim ex propositis sequitur,) pecunia fuit, quæ Siclus est dicta, quam pretium pro animabus suis dabant Domino, in vsum Tabernaculi, sic præcipiente Deo Exodi xxx: *Quando tuleris summam filiorũ*

Israel

Iſrael iuxta numerum, dabunt ſinguli pretium pro anima bus ſuis Domino, & non erit plaga in eis, cum fuerint recenſiti. Hoc autem dabit omnis, qui tranſit ad nomen, dimidium ſicli iuxta menſuram templi. Siclus viginti obolos habet; media pars ſicli offeretur Domino. Qui habetur in numero à viginti annis, & ſupra, dabit pretium. Diues non addet ad medium ſicli, & pauper nihil minuet, ſuſceptamq. pecuniam, quæ collata eſt à filijs Iſrael, trades in vſus Tabernaculi Teſtimonij, vt ſit monumentum eorum coram Domino, & propitietur animabus earum. Hanc ergo pecuniã per multos annos ſacerdotes conſtituto templo exegerunt, deinde exigere deſierunt.

Poſt autem cum ad ſarciendum templum pecunia eſſet opus, neque vllam ſacerdotes haberent, quòd exigere deſtitiſſent, Ioas rex iterum ſolui voluit, ac propterea arcam inſtituit, in quam omnes in templum ingredientes pecuniam illam conferrent. eam arcam Perſico, & Græco vocabulo GAZOPHYLACIVM, quia gazam cuſtodiret, & Syriaco Corbonam appellarunt. Hac de re ſic in Regum IIII. cap. XII: *Dixit Ioas ad ſacerdotes: Omnem pecuniam ſanctorum, quæ infertur in templum Domini à prætereuntibus, pecuniam pretij, & quam ſponte pro arbitrio cordis ſui inferunt in templum Domini, accipiant ſacerdotes quiſque ab exactione ſua, & inſtaurent ſarta tecta domus, ſi quid opus viderint inſtauratione. Igitur vſq. ad viceſimum tertium annum regis Ioas non inſtarauerunt ſacerdotes ſarta templi. vocauitq. rex Ioiadam pontificem, & ſacerdotes dicens eis. Quare ſarta tecta non inſtaurastis templi? nolite ergo amplius accipere pecuniam ab exactione veſtra. quando ad inſtaurationem templi daturi non eſtis illam. Et conſenſerunt ſacerdotes, ne vltra acciperent pecuniam à populo cauſſa ſartorum domus. Et ſumpſit*

Ioiada Gazophylaciũ vnum, aperuitq. foramen in tabula eius. & posuit iuxta altare ad dextram ingredientium Domus Domini. & dederunt in id sacerdotes, qui custodiebant ostium, omnem pecuniam, quæ deferebatur in templum. cumq. videret nimiam pecuniam esse in Gazophylacio, ascẽdit Scriba regis, et Pontifex, & argentarij, effuderuntq., & numerarunt pecuniam, quæ inuenta est in domo Domini, et dederunt eã prõptã in manus operariorum domus Domini. Item secũdo Paralip. xxiii. Proferam vero verba Græcæ tralationis, quia aliqua ex parte clariora sunt, eadem tamen manente sententia: *Conuocauit Ioas sacerdotes, & Leuitas, & dixit eis: Exite in vrbes Iudæ, & cogite ex omni Israel pecuniam, vt sarciatur domus Dei in singulos annos, & festinate indicere. & Leuitæ non festinarunt. Et vocauit Ioas Ioiadam pontificem, & dixit ei: Cur non vidisti de Leuitis, vt exigerẽt de Iuda, & Hierusalem, quod indicatum est à Moyse, quando conuocauit Israel in Tabernaculũ Testimonij, quia Gotholia fuit exlex, & filij eius dissiparũt domum Dei. Fiat arca, & ponatur in porta domus Domini extrinsecus, & edicant in Iuda, & Hierusalẽ: Conferes Domino, vt dixit Moises ad Israel in deserto. Et dederunt omnes principes, & cunctus populus, & contulerunt, & coniecerunt in arcam ita, vt compleretur, & attulerunt arcam ad præpositos regis per manum Leuitarum, & viderunt, quod abundabat pecunia, & venit Scriba regis, & Præpositus magni sacerdotis, & exhauserunt arcam, & posuerunt in loco suo, & ita fecerunt in dies, & coaceruauerunt argẽtum multum, & dedit rex, & Ioiada sacerdos facientibus opera in opificium domus Dei.* Hæc autem eadem Iosephus aliqua quoque ex parte clarius prodidit. *Ioam,* inquit, *regem cupido resarciendi templi incessit. atque accito ad se Ioiada pontifice iussit, vt in omnem mitteret regionem*

Leui-

Leuitas, & sacerdotes, qui exigerent pro vniuscuiusque capite dimidium siclum argenti ad instaurationem templi, quod à Ioram, Gotholia, & filijs eorum videbatur esse destructum. Pontifex vero hoc non fecit, sciens, à nemine conferri argentum. tertio vero, & vicesimo anno regni sui Ioas Pontificem, & Leuitas negligentiæ arguens iussit, vt in proximum annum de templi instauratione prospicerent. Itaq. Ioiadas consilium, quod gratum fuit populo, adhibuit. fecit nanque ligneam arcam, & vndique muniens eam, vnum ei foramen aperuit. quam ponens in templo iuxta sacrariũ, mandauit singulis, vt quantum vellent, in eam mitterent per foramen pro templi reparatione. ad quod opus libenter populus omnis accessit, & multum argenti, multumq. auri intulit. Quo facto euacuantes arcam præsente rege scriba simul, & sacerdotes argentum enumerauerunt, quod fuerat illatum, deinde eam in eodem loco reposuerunt, idq. quotidie obierunt. Gazophylacio inde cõstituto pecunia à Iosia rege templum sarcituro iterũ hausta est. sic enim IIII Regum scriptum est: *Misit Iosias rex Scribam templi ad Helciam sacerdotem magnum, vt confletur pecunia, quæ illata est in templum Domini, quam collegerunt ianitores templi à populo, deturq. fabris per Præpositos domus Domini, qui & distribuant eam ijs, qui operantur in templo Domini ad instauranda sarta tecta templi.* Euerso inde tẽplo simul etiã Gazophylacium est euersum, & restituto restitutum, verum id non arca tantum fuit, inquem pecunia iaceretur, sed locus amplus, in quo etiã primitiæ, & decimæ Leuitarũ repositæ sunt. vt Neemiæ x: *Primitias vindemiæ, & olei afferemus sacerdotibus ad Gazophylaciũ Dei nostri.* & post: *Ad Gazophylacium deportabunt filij Israel, & filij Leui primitias frumenti, vini, et olei.* & sequenti: *Erat super hoc Eliasib, qui fuerat Præpositus in Gazophy*

lacio domus Dei nostri. fecit ergo sibi Gazophylacium grande. & ibi ante eum reponebant munera. & II Maccabæorum: *Apollonius nunciauit Seleuco regi Syriæ, innumerabilibus pecunijs refertum esse Gazophylacium Hierosolymis, et communes copias immensas esse, quæ non pertinerent ad rationem sacrificiorum.* Hinc etiam legitur apud S. Marcū: *Sedens Iesus contra Gazophylacium aspiciebat, quomodo turba iactaret æs in Gazophylacium.* & apud S. Lucam: *Respiciens Iesus vidit eos, qui mittebant munera in Gazophylacium.*

Huic porro Gazophylacio custos fuit præpositus, quē Isaias cap. XXII vocat ταμίαν τοῦ ἱερῦ. i. questorem templi, licet Latinus interpres vocet præpositum tēpli. Iosephus autem libro XVIII gazophylacem nominat. *Stola,* inquit, *pontificis sub sigillo gazophylacis tenebatur, à quo etiam et cetera ornamenta templi asseruabantur.* Item VII Belli: *Arcas etiam, quæ gazophylacia vocantur, incendūt, in quibus magna vis erat pecuniæ, ac vestium, atque omnes Iudæorum prope congestæ diuitiæ.* Item: *Quin etiā gazophylax, idest custos sacræ pecuniæ, comprehensus, nomine Phinees, vestes, & cingula sacerdotum indicauit.* Ac de legitimis quidem oblationibus hactenus.

De Oblationibus votiuis, & voluntarijs. Cap. XVII.

SEQVITVR, vt dicam de Oblationibus siue sacrificiorum, siue donorum, quæ ex voto, vel ex voluntate confectæ sunt. de quibus Leuitici VII: *Si voto vel sponte quis obtulerit hostiam,* & XXIII: *Hæ sunt feriæ Domini, quas vocabitis sanctissimas. offeretisq. in eis oblationes Domino, holocausta, & libamenta iuxta ritum vniuscuiusq. diei.*

diei, exceptis sabbatis Domini, donisq. vestris, & quæ offeretis ex voto, vel quæ sponte tribuetis Domino.

Vota dicta, quæ quis impetrãdæ gratię caussa se Deo soluturum spopondit, quæ non reddere, nefas Deus constituit. Deuteronomij XXIII: *Quod si voueris votum Domino, ne moreris reddere illud, quia quærens quærit Dominus illud abs te, & erit tibi in peccatum.* Quæ verba sic exponit Philo de sacrificio Abel: *Votũ est petitio boni alicuius à Deo, mandatur autem, vt voti compos sine mora coronam offerat Deo. In quo qui peccant, alij per beneficiorum obliuionem gratiarum actione se priuant, alij per nimiam arrogantiam se ipsos auctores bonorũ suorum existimant, non Deũ. alij bona quidem sua ad Deum referunt, sed suo se merito ea consequi putant.*

Voti vero concipiendi formula fuit talis. Iudicum XI: *Votum vouit Domino dicens. Si tradideris filios Ammon in manus meas, quicunque primus fuerit egressus de foribus domus meæ, eum holocaustum offeram Domino.* & primo Samuelis: *Votum vouit dicens. Domine si dederis seruæ tuæ sexum viri, dabo eum Domino omnibus diebus vitæ eius, & nouacula non ascendet caput eius.* & II Regum VIII: *Vouens vouit seruus tuus dicens. Si reduxerit me Dominus in Hierusalem, sacrificabo Domino.*

Qui vero faciebat quod Deo promiserat, is votum soluere, & votum reddere dicebatur: vt Leuitici XXII, *Qui obtulerit oblationem suam vel vota soluens, vel sponte offerens.* & II Regum VIII: *Vadam, et reddam vota mea, quæ voui Domino in Hebron.* & VII Prouerbiorum: *Victimas pro salute deuoui, vota hodie reddidi.*

Extat etiam Lex de votis faciendis, & persoluendis, quæ virum hoc modo astringit. Numer. XXX: *Si quis virorum votum Domino vouerit, aut se constrinxerit iuramen*

to, non faciet irritum verbum suum, sed omne, quod promisit, implebit. Puellam autem, quæ erat in potestate patris, aut mulierem, quæ erat in potestate viri, si promittente illa pater, aut vir tacuissent, ipsam obligauit, si contra dixissent, non item. Viduam autem, & repudiatam iureiurando teneri voluit.

Vnusquisque autem aut animam suam Deo vouit, aut res suas. Si animã, pretio redimere potuit, si animal, mutari votum non potuit, & consecratum Deo mansit. domum autem si vouit, pretio aucto redimere potuit. omnis vero æstimatio siclo sanctuarij ponderata est. Siclus viginti obolos habuit. Hæc & alia huiusmodi ad votum pertinentia multis verbis tradita cõtinentur Leuitici capite extremo. Fuit autem vltimum voti genus, cum quis semetipsum Domino consecrauit. de quo dictũ est, vbi de Nazaræis est disputatum.

Vota vero in templum, perinde ac cetera dona, delata esse, indicauit Hieremias XXXIII, cum dixit: *Vox portantium vota in domum Domini.*

Quæ vero sponte oblata sunt, ea opposita sunt eis, quæ quis non solum ex voto soluit, sed etiam ex lege. vt quæ omnino à libertate voluntatis manarint. vnde Iudicum XII: *Pecunia, quæ offertur pro pretio animæ, et quã sponte, & arbitrio cordis sui inferunt in templum Domini,* & Esdræ primo: *Adiuuent eum viri de loco suo auro, & argento, & substantia, & pecoribus excepto, quod voluntarie offerunt templo Dei, quod est in Hierusalem.*

De

De Ieiunio, & ceteris afflictionibus corporis. Cap. XVIII.

VT autẽ placãdi Dei gratia sacrificia, aut oblationes fecerunt, sic etiam orandi caussa ieiunarunt, fleuerunt, saccum induerunt, sese cinere consperserunt, humi prostrauerunt, atque omnino omnes humiliandi corporis rationes exquisiuerunt. idque aut publice, aut priuatim. Publice, ieiunium vniuerso populo indicentes, Priuatim pro sua quisque religione id obeuntes. Si publice fecerunt, aut ordine fecerunt, semel in anno ex lege, aut extra ordinem, cum arbitrium, aut necessitas tulit. idq vel in dies septem, vel tres, vel vsque ad vesperam. Si priuatim, pro suo quisque arbitratu in eodem manens instituto peregit.

Legitimum, atque ordinarium ieiunium peractum est die decima Septembris in die Expiationum; idq. solum ieiunium à Deo mandatum est. quare dies ille Ieiunium, aut dies ieiunij vocatus est. de quo ante dictum est.

De ieiunio publico extra ordinem indicto agitur Paralip. secundo, cap. xx: *Iosaphat rex timore perterritus totum se contulit ad rogandum Dominum, & prædicauit ieiunium vniuerso Iuda.* & Hieremiæ xxxvi: *Factum est in anno quinto Ioacim regis Iuda in mense nono prædicauere ieiunium in conspectu Domini omni populo in Hierusalem vniuersæ multitudini, quæ confluxerat de ciuitatibus Iuda.* & Esdræ primi octauo: *Prædicaui ibi ieiunium iuxta fluuium Ahaua, vt affligeremur coram Domino Deo nostro, & peteremus ab eo viam rectam nobis.* Ieiunij porro publice celebrati insignis mentio est Iudith quarto: *Clamauit omnis populus ad Dominum instantia magna; & humiliauerunt animas suas in ieiunijs, & orationibus, ipsi, et*

mulieres eorum, & induerunt se sacerdotes cilicijs, & infantes prostrauerunt contra faciem templi Domini. Tunc Eliachim sacerdos Domini magnus circuiuit omnem Israel, allocutusq. est eos dicens, scitote, quoniam exaudiet Dominus preces nostras, si manentes permanseritis in ieiunijs, & orationibus in conspectu Domini. Ad hanc exhortationem eius deprecantes Dominum permanebant in conspectu Domini, ita vt etiam qui offerebant Domino holocausta præcincti cilicijs offerrent sacrificia Domino, & erat cinis supra capita eorum, & ex toto corde suo omnes orabant Deum, vt visitaret populum suum Israel. Item Iudicum xx: *Omnes filij Israel venerunt in domum Dei, & sedentes flebant coram Domino, & ieiunauerunt die illo vsque ad vesperam, & obtulerunt ei Holocausta, & Pacificas victimas,* & primo Regum VII: *Congregate vniuersum Israel in Masphat, vt orem pro vobis Dominum. & conuenerunt in Masphat, & hauserunt aquam, & effuderunt in conspectu Domini, & ieiunauerunt in die illa, atque dixerunt ibi: Peccauimus Domino.* & primo Maccabæorum tertio: *Et congregati sunt, & venerunt in Maspha contra Hierusalē, qui locus erat orationis in Maspha ante in Israel, & ieiunarunt illa die, & induerunt se cilicijs, & cinerem imposuerūt capiti suo, et disciderunt vestimenta sua.* & XIII secundi: *Omnibus petentibus à Deo misericordiam cum fletu, & ieiunijs per triduum continuum prostratis hortatus est eos Iudas, vt se præpararent.*

Priuati vero ieiunij ratio ex his elici locis potest. Numerorum xxx: *Si vxor vouerit, & iuramento se constrinxerit, vt per ieiunium, vel ceterarum rerum abstinentiam affligat animam suam, in arbitrio viri erit, siue faciat, siue nō faciat.* & XII secundi Regum: *Deprecatus est Dominum Dauid pro paruulo, & ieiunauit ieiunio, & ingressus seorsum*

ſum iacuit ſuper terram. Vnde XII ſecundi ipſe dixit: *Propter infantem, dum adhuc viueret, ieiunaui, & fleui. Dicebant enim. Quis ſcit, ſi forte eum mihi donet Dominus, & viuat infans?* & XXVI tertij: *Cum audiſſet Achab ſermones iſtos, ſcidit veſtimenta ſua, & operuit cilicio carnem ſuam, ieiunauitq. & dormiuit in ſacco, & ambulauit demiſſo capite.* Et primo ſecundi Eſdræ: *Cumq; hæc audiſſem, ſedi, & fleui, & luxi diebus multis, & ieiunabam, & orabam ante faciem Dei cæli*. & quinto quarti: *Si oraueris iterum, et ploraueris, & ieiunaueris ſeptem diebus, audies iterum horum maiora.* & Iudith VIII: *Iudith in ſuperioribus domus ſuæ fecit ſibi ſecretum cubiculum, in quo cũ puellis ſuis clauſa morabatur, & habens ſuper lumbos cilicium ieiunabat omnibus diebus vitæ ſuæ præter ſabbata, & neomenias, & feſta domus Iſrael.*

Hæc igitur cum eſſet Iudæorum in ieiunando conſuetudo, ſane apparet, cur Phariſæi, qui ſe ceteris religione præſtare videri volebant, ita ieiunium amplecterentur, vt bis in ſabbato ieiunarẽt, teſte S. Luca, & admiratione affecti ſint, cur, cũ ipſi ieiunarent, diſcipuli Chriſti non ieiunarent. Probatum autem eſſe ab ipſo etiam Chriſto ieiunium, liquet ex eo, quòd & ipſe more Moiſis, & Heliæ ieiunauit, & ieiunij rationem docuit, inquiens: *Cũ ieiunatis, nolite fieri, ſicut hypocritæ, triſtes. exterminant enim facies ſuas, vt pareant hominibus ieiunantes.*

Vt aũt ſacrificia iuſtitiæ, & laudis dilexit magis Deus, quàm victimarum, & ſanguinis, ſic iuſtitiam, ſiue caritatẽ potiorem ieiunio habuit, atque omnino cordis afflictionem, quàm corporis. Indicat Iſaias LVIII inquiens: *Nunquid tale eſt ieiunium, quod elegi, per diem affligere animã ſuam? nunquid contorquere, quaſi circulum, caput ſuum, et ſaccum, ac cinerem ſternere? nunquid iſtud vocabis ieiuniũ,*

&

& diem acceptabilem Domino? nõ ne hoc est magis ieiuniũ, quod elegi? dissolue colligationes impietatis, solue fasciculos deprimentes, dimitte eos, qui confracti sunt, liberos, & omne onus dirumpe, frange esurienti panem tuum, & egenos, vagosq. induc in domum tuam. Cum videris nudum, operi eum. & carnem suam ne despexeris. Indicat item Ioel: *Hæc dicit Dominus. Conuertimini ad me in toto corde vestro, in ieiunio, & in fletu, & in planctu, & scindite corda vestra, non vestimenta vestra.* Hæc vero mandabantur Iudæis, qui studiosius ieiunia, quàm caritatem amplectebantur, & cibum facilius fastidiebant, quàm peccatum auersabantur. Ac de ritibus quidem sacris hæc dicta sint.

CARO-

DE REPVBLICA HEBRÆORVM LIBER V.

Qui de personis sacris inscribitur.

De Generibus Sacrarum personarum. Cap. I.

IRIGE *me in veritate tua Domine, & doce me. Narrabo nomen tuum fratribus meis.* Quod enim aliud est nomen tuum, quàm quod inuocant ij, quos tu in sortem vocasti tuam? de quibus hoc mihi libro est disserendum. Neque enim, postquam de locis sacris, diebus, & ritibus dixi, relinquitur aliud, quàm vt agã de personis, quæ horum locorum, dierum, rituum, & omnium denique cæremoniarum curam, & custodiam habuerunt. Voco autem personas sacras, quæ aut in ministerio diuino versatæ sunt, aut quo quo modo Dei voluntatem, ac legem exposuerunt. Hi vero fuere Pontifices, Sacerdotes, Leuitæ, Cantores, Ianitores, & Nathinæi. Item Nazaræi, Prophetæ, & Scribæ cum sectis eorum Horum autẽ officia cum explicabimus, simul etiam munera Leuiticæ tribus, quæ secreta à ceteris fuit, expediemus; quia huic religionis, reliquis ipsius administratio reipublicæ obtigit. Leuitas enim, vt Numerorum tertio scriptum est, sibi

bi asciuit Deus pro primogenitis Hebræorum, quos sibi bi destinarat iam tum, cum primigenas Aegyptiorum perculerat. Quos vt sorte prædiorum orbauit, sic summis alijs præmijs, atque honoribus decorauit. nā & participes eorum, quæ Deo à gratis hominibus offerebantur, effecit, & solum cultum Dei tractare, tanquam curā, sortemq. propriam voluit, sic .n. XVIII ad Aaron loquens adiecit: *In terra eorum nihil possidebis, nec habebis partem inter eos. ego pars, & hæreditas tua in medio filiorum Israel. filijs autem Leui dedi omnes decimas Israelis in possessionem pro ministerio, quo seruiunt mihi in Tabernaculo fœderis*. Ordiamur ergo à Pontificibus.

De Pontificibus. Cap. II.

VT autem omnium sacrorum principatum tenuere ij, qui Sacerdotes dicti sunt, sic inter omnes sacerdotes excelluit is, quem Pontificem appellarunt. Itaque in sacris libris non solum sacerdos, sed etiam sacerdos primus, sacerdos magnus, sacerdotum princeps, siue more Latino, Pontifex nuncupatur. quo constituto reliqui simpliciter sacerdotes, & sacerdotes secundi, siue secūdi ordinis appellati. vt XXIIII quarti Regum: *Præcepit Iosias rex Helciæ sacerdoti magno, & sacerdotibus secundi ordinis, & ianitoribus*. & IIII Iudith: *Eliachim sacerdos Domini magnus*. & III Neemiæ: *Eliasib sacerdos magnus*. & XXV Regum: *Abstulit princeps militiæ Saraiam sacerdotem primum, et Sophoniam sacerdotem secundum*. recte. Saraias enim pōtificatu maximo, Sophonias simplici sacerdotio fungebatur. Si ergo tanta in sacris ipsius pontificis auctoritas fuit, vt ceteris omnibus dignitate præstiterit, profecto qui diserte pōtificatum expresserit, magna fundamenta

damenta ad reliqua intelligenda posuerit. Dicamus igitur de Pontifice, lectore ante admonito, quoniam Deus Aaronem Moisis fratrem ex tribu Leui pontificẽ, filios vero eius sacerdotes constituit, propterea quæ de Aarone dicentur, ad pontificem; quæ de filijs, ad sacerdotes referenda videri; prætcrea vero, quoniam Deus Exodi XXVIII, Tabernaculo explicito, de Pontifice ita præcepit, vt primũ de vestibus eius, deinde de consecratione, tum de conditionibus, ad extremum de muneribus egerit, ob id & nos quoque eundem ordinem in docendo conseruaturos.

VESTES ergo pontificiæ fuere octo, Superhumerale, Rationale, Tunica hyacinthina, Tunica linea stricta, Feminalia linea, Baltheus, Tiara, & Lamina aurea. his .n. Deus mandauit Moisi vt Aaronem pontificem designatum indueret. Non grauabor in hoc quoq. primum verba referre legis, deinde ea alienis auctoritatibus illustrare. sic igitur Deus de SVPERHVMERALI præcepit: *Facient Superhumerale de auro, & hyacintho, et purpura, coccoq. bis tincto, & bysso retorta, opere polymito. duas oras iunctas habebit in vtroque latere summitatum, vt in vnũ redeant. sumesq. duos lapides onychinos, & sculpes in eis nomina filiorum Israel, sex nomina in lapide vno, & sex reliqua in altero iuxta ordinem natiuitatis eorum.* Adijcit inde de RATIONALI hoc modo: *Rationale quoque iudicij facies opere polymito iuxta texturã Superhumeralis ex auro, hyacintho, & purpura, coccoq. bis tincto, & bysso retorta. quadrangulum erit, & duplex. mensuram palmi habebit tam in longitudine, quàm in latitudine, ponesq. in eo quattuor ordines lapidũ. in primo versu erit lapis sardius, & topazius, & smaragdus, in secundo carbunculus, saphirus, & iaspis, in tertio ligurius, & achates, & amethystus.*

in quarto chrysolitus, onychinus, & berillus. inclusi auro erunt per ordines suos, habebunt nomina filiorum Israel. duodecim nominibus celabuntur singuli nominibus singulorum per XII tribus, portabitq. Aaron nomina filiorum Israel coram Domino super vtrumque humerum ob recordationem. portabitque Aaron nomina filiorum Israel in Rationali iudicij super pectus suum; quãdo ingredietur Sanctuarium coram Domino, & gestabit iudicium filiorum Israel in pectore suo in conspectu Domini semper. Pergit inde de TVNICA HYACINTHINA his verbis: *Facies & Tunicam superhumeralis totam hyacinthinam, in cuius medio supra erit capitium, & ora per gyrum eius textilis, sicut fieri solet in extremis vestium partibus, ne facile rumpantur, deorsũ vero ad pedes eiusdem tunicæ per circuitum, quasi mala punica facies ex hyacintho, & purpura, & cocco bis tincto, mistis in medio tintinnabulis, ita vt tintinnabulum sit aureum, & malum Punicum. & vestietur ea Aaron in officio ministerij, vt audiatur sonitus, quando ingreditur, & egreditur Sanctuarium in conspectu Domini, & non moriatur.* Inde subijcit breui de Tunica LINEA STRICTA, & reliquis, inquiens: *Stringesq;* TVNICAM *bysso, &* TIARAM *byssinam facies, &* BALTHEVM *opere plumarij. Facies &* LAMINAM *de auro purissimo, in qua sculpes opere celatoris Sanctum Domino, ligabisq. eam vitta hyacinthina, & erit super tiaram imminens fronti pontificis. portabitq. Aaron iniquitatem eorum, quæ obtulerunt, & sanctificauerunt filij Israel in cunctis muneribus, & donarijs suis. erit autem lamina semper in fronte eius, vt placatus sit ei Dominus.* Ad extremum adduntur etiam FEMINALIA, his verbis: *Facies et feminalia linea, vt operiant carnem turpitudinis suæ à renibus vsque ad fæmora, & vtentur eis Aaron, & filij eius, quando ingredientur Tabernaculum Testimonij, vel quando*

do propinquant altari, vt ministrent in Sanctuario, ne iniquitatis rei moriantur. Hæc præcipiuntur in Exodo. facta vero narrantur Leuitici VIII ita: *Moises vestiuit Aaron Subucula linea accingens eũ Baltheo, & induens Tunica hyacinthina, & desuper Humerale imposuit, quod astringens cingulo aptauit Rationali, in quo erat Doctrina, & Veritas. Cidari quoque texit caput, & super eam contra frontem posuit Laminam auream consecratam in sanctificatione, sicut præceperat ei Dominus.* Atque hæc quidem in Lege.

Qualia vero hæc vestimenta fuerint, clarius Iosephus exposuit, qui stante templo floruit. à quo S. Hieronymus hæc epistola CXXVIII sumpsit, quæ in hunc locũ rei declarandæ caussa intexere libuit.

Lineis feminalibus, quæ vsque ad genua, & poplites veniunt, verenda celantur, & superior pars sub vmbilico vehementer astringitur, vt si quando expediti mactant victimas, tauros, & arietes trahunt, portantq. onera, & in officio ministrandi sunt, etiamsi lapsi fuerint, & femora reuelauerint, non pateat quod opertum est. Refert Iosephus hæc feminalia de bysso retorta solere contexi, & postquam incisa fuerint, acu consui. non enim in tela posse eiusmodi fieri.

Secunda ex lino tunica talaris, duplici sindone, quam et ipsam Iosephus byssinam vocat, quod in Hebræo sermone in lineam vertitur. hæc adhæret corpori, & tam arcta est, & strictis manicis, vt nulla omnino in veste sit ruga; & vsque ad crura descendat. Hanc vulgarem camisiam possis dicere.

Tertium genus est vestimenti cingulum, vel baltheus, vel zona. Hoc in similitudinem pellis colubri, qua exuit senectutem, sic in rotundum textum est, vt marsupium longius putes. textum est autem subtegmine cocci, purpuræ, hya-

hyacinthi, & stamine byssino ob decorem, & fortitudinem, atque ita polymita arte distinctum, vt diuersos flores, ac gẽmas artificis manu non textas, sed additas arbitreris. Lineã tunicam, de qua diximus, inter vmbilicum, ac pectus hoc stringunt baltheo, qui quattuor digitorum habens latitudinem, atque ex vna parte ad crura dependens, cum ad sacrificia cursu, & expeditione opus est, in læuum humerum retorquetur.

Quartum genus est vestimẽti rotundum pileolum, quasi sphæra media sit diuisa, & pars vna ponatur in capite. riaram Græci, et nostri appellant. non habet acumen in summo, nec totum vsque ad comam caput tegit. sed tertiam partem à fronte inopertam relinquit. atque ita in occipitio vitta constrictum est, vt non facile labatur ex capite. est autẽ byssinum, & sic fabre opertum linteolo, vt nulla acus vestigia extrinsecus appareant. His quattuor vestimentis, idest feminalibus, tunica linea, cingulo, & pileo tam sacerdotes, quàm pontifices vtuntur. reliqua quattuor proprie pontificum sunt.

Quorum vnum est tunica talaris tota hyacinthina ex lateribus eiusdem coloris assutas habens manicas, & in superiori parte, qua collo induitur, aperta, quod vulgo capitium vocant, oris firmissimis ex se textis, ne facile rumpatur. in extrema parte, idest ad pedes septuaginta duo sunt tintinetnabula, totidem mala Punica, ijsdem contexta coloribus, vt supra cingulum. inter duo tintinnabula vnum malum est, inter duo mala vnum tintinnabulum, vt alterutrum sibi media sint.

Sextum est vestimentum, quod Hebraica lingua dicitur Ephod, idest Superhumerale, & solis conuenit pontificibus ex hyacintho, bysso, cocco, purpura, & auro contextum. Auri laminæ mira tenuitate tenduntur, ex quibus secta fila tor-

torquentur cum subtegmine trium colorum hyacinthi, cocci, purpuræ, & cum stamine byssino, & efficitur palliolum miræ pulchritudinis perstringens fulgore oculos in modum caracallarum, sed absque cucullis. contra pectus nihil cõtextum est, & locus futuro Rationali derelictus. in vtroque humero habet singulos lapides clausos, & astrictos auro. onychini, aut smaragdi ab interpretibus versi. Iosephus sardonicas vocat. & in singulis lapidibus sena patriarcharum nomina sunt, quibus Israeliticus populus diuiditur, in dextro humero maiores filij Iacob, in læuo minores scripti sunt, vt pontifex ingrediens Sancta Sanctorum nomina populi, pro quo rogaturus est Dominum, portet in humeris.

Septimum vocatur Rationale. Pannus est breuis ex auro, & quattuor textus coloribus ijsdem, quibus Superhumerale, habens magnitudinem palmi per quadrum, & duplex, ne facile rumpatur. intexti sunt enim ei duodecim lapides miræ magnitudinis, atque pretij per quattuor ordines, ita vt in singulis versiculis terni lapides collocentur. in primo ordine sardius, topazius, smaragdus ponitur, in secundo carbunculus, sapphirus, iaspis, in tertio lyncurius, achates, amethystus, in quarto chrysolitus, onychinus, berillus. satisq. miror, cur hyacinthus pretiosissimus lapis horum numero non ponatur, nisi forte ipse est alio nomine lyncurius. in singulis lapidibus secundum ætates duodecim tribuum sculpta nomina sunt. Per quattuor Rationalis angulos quattuor annuli sunt aurei habẽtes contra se in Superhumerali alios quattuor, vt cum appositum fuerit Rationale in loco, quem in Ephod diximus derelictum, annulus veniat cõtra annulũ, & mutuo sibi vittis copulentur hyacinthinis. Porro ne magnitudo, & pondus lapidum contexta stamina rumperent, auro ligati sunt, atque cõclusi. nec sufficit hoc ad firmitatẽ, nisi & cathenæ ex auro fierent, quæ ob pulchritudinem fistu-

lis aureis tegerentur, haberentq. & in Rationali supra duos maiores annulos, qui vncinis superhumeralis aureis necterentur, & deorsum alios duos. nam post tergum in superhumerali contra pectus, & stomachum ex vtroque latere erãt annuli aurei, qui cathenis cum Rationalis inferioribus annulis iungebantur. atque ita fiebat, vt astringerentur & Rationale Superhumerali, & Superhumerale Rationali, vt vna textura contra videntibus putaretur.

Octaua est lamina aurea, in qua est scriptum nomẽ Dei Hebraicis quattuor litteris, quod apud illos ineffabile nuncupatur. Hic super pileolum lineum, & commune omnium sacerdotum in pontifice plus additur, vt in fronte vitta hyacintina constringatur, totamq. pontificis pulchritudinẽ Dei vocabulum coronet, & protegat. Hæc S. Hieronymus ex Iosepho.

Apud eundem porro Iosephum quædam alia memorabilia ab illo prætermissa leguntur, vt de lapidibus Superhumeralis, & Rationalis, & Pileo hyacinthino. Nã de lapidibus sic scribit: *Lapides, quos ferebat super humerum pontifex, erant sardonices. cum autem Deus sacrificijs adesset, is, qui in dextro humero portabatur, micabat, & splendorem tãtum emittebat, vt etiam procul positis illucesceret, cum prius ea luce careret. Per duodecim autem lapides Rationalis Deus victoriam pugnaturis prænunciabat. tanto enim splendore fulgebant, cum nondum exercitus moueretur, vt omnibus constaret, eorum auxilio adesse Deum. Cessauit autem Rationale, & sardonix annis iam ducentis, ante quam ego hæc conscriberem, cum Deus moleste ferret transgressiones legum.* Quod tempus, si veterum sæculorum memoria replicetur, in regis Ioãnis Hyrcani ætatem incurrit. De pileo vero idem sic prodit: *Præter communem cum sacerdotibus pileum pontifex alterum*

pileum

pileum habuit consutum ex hyacintho variatum. quem corona aurea circūdedit, quæ tribus ordinibus distincta fuit. super quam in medio floruit calix aureus herbæ, quæ à Græcis dicitur hyoscyamos, similis. Hoc idem Talmudistæ tradunt de lapidibus Rationalis, qui splendescere desierūt, verum id iam inde à constructione secundi Templi cōtigisse, narrant. Hæc de vestibus.

CONSECRATIO vero pontificis per septem dies hoc modo facta est. Qui futurus erat sacerdos primum ad altare offerebatur, deinde aqua lauabatur, tum vestibus, quas diximus, induebatur, inde capiti oleū sanctum infundebatur, demum sacrificio præcipuo facto consecrabatur, atque eius sanguine altare, & vestes aspergebantur. Hæc vero Exodi XXIX sic præcepit Deus: *Sed & hoc facies, vt mihi in sacerdotio consecrentur. Cum laueris Aaron cum filijs suis aqua, indues eum vestimentis Linea, & Tunica, & Superhumerali, & Rationali, quod cōstringes Baltheo, & pones Tiarā in capite eius, & Laminā sanctam super tiaram, & oleū vnctionis fundes super caput eius. atque hoc ritu consecrabitur. Postquam initiaueris manus eius, applicabis & vitulum coram Tabernaculo Testimonij*, & quæ sequuntur. Quæ vero mandata sunt in Exodo, ea perfecta referuntur in Leuitico cap. VIII: nempe Aaronem oblatum, lotum, vestitum, vnctum: *Moises congregata omni turba ante fores Tabernaculi obtulit Aaron. cumq. lauisset eum, vestiuit pontificem subucula linea accingens eum baltheo, & induens tunica hyacinthina, & desuper humerale imposuit, quod astringens cingulo aptauit Rationali, in quo erat Doctrina, & Veritas. Cidari quoque texit caput, & super eam contra frontem posuit laminam auream consecratam in sanctificatione. Tulit et vnctionis oleum, quo liniuit tabernaculum cum omni suppel-*

lectile sua, cumq. sanctificans aspersisset altare septem vicibus, vnxit illud, & omnia vasa eius, labrũq. cum basi sua sanctificauit oleo, quod fundens super caput Aaron vnxit eum, & consecrauit. Demum affert solemne sacrificium consecrationis. quod hoc modo factum est ex mandato Dei: *Obtulit vitulum pro peccato, cumque super caput eius posuisset Aaron manus suas, immolauit eum hauriens sanguinem, & tincto digito tetigit cornua altaris per gyrum. quo expiato, & sanctificato fudit reliquum sanguinem ad fundamenta eius. adipem vero, qui erat super vitalia, & reticulum iecoris, duosq. renunculos cum aruinulis suis adoleuit super altare, vitulum cum pelle, & carnibus, & fimo cremans extra castra. Obtulit & arietem in holocaustum. super cuius caput cũ imposuisset Aaron manus suas, immolauit eum, & fudit sanguinem eius per circuitum altaris, ipsumq. arietem in frusta concidens, caput eius, & artus, & adipem adoleuit igni, lotis prius intestinis, & pedibus. totumq. simul arietem incendit super altare, eò quod esset holocaustum suauissimi odoris Domino. Obtulit & arietem secundum in consecrationem sacerdotis, posuitq. super caput eius Aaron manus suas. quem cum immolasset Moises sumens de sanguine eius tetigit extremum auriculæ dextræ Aaron, & pollicem manus eius dextræ, similiter & pedis reliquum fudit super altare per circuitum, adipem vero, et caudam, omnemq. pinguedinem, quæ operit intestina, reticulumq. iecoris, & duos renes cum adipibus suis, & armo dextro separauit. Tollens autem de canistro azymorũ, quod erat coram Domino, panem absque fermento, & collyridam conspersam oleo, laganumq. posuit super adipes, & armum dextrum, tradens simul omnia Aaron. qui postquã leuauit ea corã Domino, rursum suscepta de manibus eius adoleuit super altare Holocausti, eo quòd consecrationis esset*

ſet oblatio in odorem ſuauitatis ſacrificij Domino. tulitq. pectuſculum eleuans illud coram Domino de ariete conſecrationis in partem ſuam, aſſumensq. vnguentum, & ſanguinem, qui erat in altari, aſperſit ſuper Aaron, & veſtimenta eius, cumq. ſanctificaſſet eum in veſtitu ſuo, præcepit ei dicens. Coquite carnes ante fores Tabernaculi, & ibi comedite eas. panes quoque conſecrationis edite, qui poſiti ſunt in caniſtro, ſicut præcepit mihi Dominus dicens: Aaron & filij eius comedent illos. quidquid autem reliquum fuerit de carne, & panibus, ignis abſumet. De oſtio quoque Tabernaculi non exibitis ſeptem diebus vſque ad diem, quo complebitur tempus conſecrationis veſtræ. Septem enim diebus finitur conſecratio, ſicut in præſentiarum factum eſt. Hæc vero his verbis declarauit Philo libro tertio de vita Moſis: *Poſtquam Moſes induit ſacerdotes ſacratis veſtibus, ſumpſit vnguentum ſuaue olentiſsimum, confectum arte vnguentaria, quo primum ſubdialia vaſa, altare, labrumque perunxit aſperſa ſepties, deinde Tabernaculum, et ſacra vaſa ſingula, arcam, candelabrum, thymiaterium, menſam, calices, phialas, ceteraq. ſacrificijs ſeruientia. poſtremo adductum pontificem inunxit profuſo largiter in caput eius ſacro vnguine. His rite peractis iubet adduci vitulum, et duos arietes; vitulum, vt offerret in remiſsionem peccatorum, ſubindicans, cuiuis nato etiam bono, vel ob hoc ipſum, quòd natus ſit, cognatum eſſe peccatum; propterea placandum eſſe Deum precibus, & victimis, ne iratus ſæuiat. arietem autem vnum, qui adoleretur ſolidus auctori rerum omnium, cuius benignitate pro ſe quiſque fruitur elemētis omnibus; alterum autem ad abſolutam eorum, qui ſacrabantur, purificationem, quem apte Conſecrationis cognominauit, quòd per hoc ſacrificium initiarentur ſacerdotes Dei. eius ſanguinis partem circum altare profudit, partem excepit phiala,*

eoque tinxit tria membra initiatorum, auriculam extremam, manum extremam, pedem extremum. significans virum perfectum debere purum esse sermone, opere, tota vita. sermonem enim auditus indicat, manus significat opera, pes totius vitæ transitum. sumpsit inde ex eo, quod circum altare profusum erat vel ex unguento, vel victimis omnibus, eoq. permisto sacerdotes aspersit, volens eos non solum externæ, subdiualisque sanctitatis fieri participes, verum etiam internæ, quando sacra facturi erant in adytis, in quibus omnia peruncta sacro unguento fuerant. deinde alijs quoque cæsis victimis, tum pro sacerdotibus ipsis, tum pro senatu, ac gente vniuersa fratrem introduxit in Tabernaculum. erat enim is dies octauus a consecratione, huius festi vltimus. superiores enim septẽ. fratri, filijsq. eius initiandis dati fuerant.

CONDITIONES vero illi impositæ aliæ impedimentum attulerunt, ne pontifex fieri posset, aliæ factum quibusdam quasi vinculis obligarunt. Primæ sic expressæ sunt Leuitici XXI: *Pontifex, super cuius caput fusum est vnctionis oleum, & cuius manus in sacerdotio consecratæ sunt, vestitusq. est sanctis vestibus, non erit mancus, debilis, cæcus, claudus, habens maculam, albuginem, aut eiusmodi alia vitia corporis*. Vnde scripsit Philo de sacrificijs: *Sacrificare nulli sacerdoti, nisi integro, permittitur, cui ne minima quidem insit labecula*. & Aristobulus rex, vt prodit Iosephus, cum Hyrcano fratri suo pontificatum abrogauisset, nasum præsecuit, vt mutilato corpore illi spem recuperandi honoris, atque adeo etiam facultatem adimeret. Secundæ ita: *Caput suum non discooperiet, vestimenta non scindet, & ad omnem mortuum nõ ingredietur omnino. super patre quoque suo, & matre sua non contaminabitur, nec egredietur de sanctis, ne polluat San-*

Sanctuarium Domini, quia oleum sanctæ vnctionis Dei sui super eum est. virginem ducet vxorem, viduam autem, & repudiatam, & sordidam, & meretricem non accipiet, sed puellam de populo suo, ne communicet stirpem generis sui vulgo gentis suæ. In quæ sic Philo de monarchia: *Quomã nemo, nisi vir, cooptatur in sacerdotium, non cariturus amplexuum cupidine, quæruntur ei castæ virginis nuptiæ, sanctis prognata parentibus, meretricem enim pariter animo impuram, atque corpore, ne aspicere quidem ei licet, etiam si quæstu relicto ad bonã frugem se recepit, eò quòd olim pollutum vitæ institutum sequuta sit.*

Postremo OFFICIA eius, quæ in lege præcepta sunt, hæc fuerunt. vt Tabernaculum ingressus quotidie lucernas concinnaret, ingressus vero Sanctuarium incensũ ad altare Thymiamatis adoleret, singulis septimanis panes Propositionis conficeret, ac sibi haberet, diebus festis sacrificia populi vnà cum sacerdotibus faceret. semel autem in anno in die Expiationum, sacris vestibus indutus ingressus Sanctuarium ipsum cum altari Thymiamatis ab labibus, & peccatis populi expiaret, & simul pro se, ac domo sua, & toto populo preces funderet.

De Lucernis sic Leuitici XXIIII: *Præcipe filijs Israel, vt afferant tibi oleum de oliuis purissimum, ac lucidum ad concinnandas lucernas iugiter extra velum Testimonij in Tabernaculo fœderis. Ponetq. eas Aaron à vespere vsque in mane coram Domino cultu, rituq. perpetuo in generationibus vestris. super candelabrum mundissimũ ponentur semper in conspectu Domini.* Vnde XII secundi Paralip. scriptum est: *Est apud nos candelabrum aureum, & lucernæ eius, vt accendantur semper ad vesperam.* & primo secundi Maccabæorum: *Obtulimus sacrificium, & similaginem,*

& accendimus lucernas; & proposuimus panes.

De adolendo incenso ad ea, quæ supra dicta sunt, hęc adijcimus. Secundo primi Regum. *Elegi Aaron mihi in sacerdotem, ut ascenderet ad altare meum, & adoleret mihi incensum, & portaret Ephod coram me.* In sexto primi Paralip: *Aaron, & filij eius adolebant incensum super altare holocausti, & super altare thymiamatis in omne opus Sancti Sanctorum, & ut precarentur pro Israel iuxta omnia, quæ præceperat Moises.* & XXVI: *Separatus est Aaron, ut ministraret in Sancto Sanctorũ ipse, et filij eius in sempiternũ, & adoleret incensum Domino secundum ritum suum, & benediceret nomini eius in perpetuum.*

De Panibus sic XXIIII Leuitici: *Accipies quoque similam, & coques ex ea duodecim panes, qui singuli habebunt duas decimas, quorum senos altrinsecus super mensam purissimam coram Domino statues, & pones super eos thus lucidissimum, ut sit panis in monumentum oblationis Domini. Per singula sabbata mutabuntur coram Domino suscepti à filijs Israel fœdere sempiterno. eruntq. Aaron, & filiorum eius, ut comedant eos in loco sancto. quia sancta Sanctorũ est de sacrificijs Domini iure perpetuo.* De ijsdem sic legitur primo Regum XXI: *Dixit Achimelech sacerdos Dauidi panes petenti. Non habeo laicos panes ad manum, sed tãtum panem sanctum. Dedit ergo ei sacerdos sanctificatum panem. neque enim erat ibi panis, nisi tantum Panes Propositionis, qui sublati fuerant à facie Domini, ut ponerentur panes calidi.* Vnde scripsit S. Matthæus XII: *Dixit Iesus Pharisæis. Non legistis, quid fecerit Dauid, quando esurijt, & qui cum eo erant. quomodo intrauit in domum Dei, & panes Propositionis comedit, quos non licebat ei edere, neque ijs, qui cum eo erant, nisi solis sacerdotibus?* & primo secundi Maccab: *Accendimus lucernas, & proposuimus panes.*

& pri-

& primo Paralip. IX: *De filijs Cahat super panes erant Propositionis, vt semper nouos per singula sabbata pra pararent.*

De sacrificijs in diebus festis agendis præter ea, quæ de singulis sacrificijs, & diebus festis supra ex Lege protulimus, testis est Iosephus VI Belli inquiens: *Pontifex cũ sacerdotibus ascendebat ad templum septimo quoque die, et Kalendis, & in annuis festiuitatibus populi, & sacrificabat velamine præcinctus vsque ad genitalia, lineum intrinsecus habens vsque ad pedes, & super hyacinthinum indumentũ rotundum, ex quo fimbriæ pendebant alternis nodis aurea tintinnabula, & mala granata sustinentes.*

De Expiationibus supra dictum est, cum de festo die Expiationum est dictum. quo ex loco illud etiam repetendum est, quod est XVI Leuitici: *Loquere ad Aaron, ne omni tempore ingrediatur Sanctuarium, quod est intra velũ coram Propitiatorio, quo tegitur Arca, ne moriatur, nisi hæc ante fecerit. Vitulum pro peccato offeret, & arietem in Holocaustum. tunica linea vestietur, feminalibus lineis verenda celabit, accingetur zona linea, cidarim lineam impo net capiti, suscipietq. ab vniuersa multitudine filiorum Israel duos hircos pro peccato, & vnum arietem in holocaustum. Cumq. obtulerit vitulum, & orauerit pro se, ac domo sua, duos hircos stare faciet coram Domino in ostio Tabernaculi Testimonij, mittensq. super vtrũque sortem, vnam Domino, & alteram capro emissario, cuius exierit sors Domino, offeret illum pro peccato.* & reliqua, quæ longa oratione texuntur de vitulo, & hircis in expiationem peccatorum mactandis. Quæ qui cognoscere voluerit, ad superiorem, vt dixi, locum redibit. Hoc vero fecit Pontifex semel in anno, & solus Sancta Sanctorum ingressus. Sic enim præceptum est Exodi XXX: *Deprecabitur Aaron super cornua altaris thymiamatis semel per annum in sanguine,*

guine, quod oblatum est pro peccato, & placabit super eo in generationibus vestris. Atque hoc idem etiam significauit S. Paulus ad Hebræos IX: *In priore Tabernaculo semper introibant sacerdotes sacrificiorum officia consumantes, in secundo autem semel in anno solus pontifex non sine sanguine.* declarauit autem Philo de legatione ad Caium: *Sanctuarium semel quotannis pontifex ingreditur Ieiunij tempore, tantum odores incensurus, & ex more vota facturus, vt felix annus, & pax contingat omnibus hominibus. De cetero si quis non dico plebeius Iudæus, sed sacerdos vel à summo proximus, imo is ipse pontifex si duobus anni diebus, aut eadem die ter quaterue introierit, capite luet absq. venia: tantam religionem adytorum voluit esse legislator, vt hæc sola inaccessa, intactaque seruarentur.* & secundo de monarchia: *Intima templi nemini videre fas est, præter quam soli pontifici, & id ei quoque vno die duntaxat anniuersario permittitur, quo introspicit omnia. infert autẽ odoramenta, & foculum cum ignitis carbonibus. ibi multo suffitu fumus circumquaque offunditur, et visum offuscat, nec sinit longius prospicere.* Item Iosephus VI Belli: *Superhumerali, & Rationali pontifex vtebatur solum, cum Sancta Sanctorum ingrediebatur. quod semel in anno solus faciebat, quo die cunctis ieiunare mos erat:* & secundo aduersus Appionem: *Templum quattuor porticus habuit in circuitu, quarum singulæ propriam secundum legem custodiam habuerunt. In exteriorem ingredi omnibus licuit, etiam alienigenis, mulieribus tantum menstruatis prohibitis. in secundam mares cum vxoribus, si mundæ essent, inibant. in tertiam mares, qui mundi erant, aut purificati. in quartam sacerdotes stolis induti sacerdotalibus, in adytum soli pontifices propria stola amicti.* Quod autem scriptum est, pontificem semel in anno solum Sancta esse

se ingressum, S. Augustinus interpretatur, eum quotidie quidem ingressum esse propter incensum, at semel in anno propter expiationem cum sanguine purificationis. Verum possumus etiam dicere, eum quotidie quidem Sanctuarium esse ingressum, sed sacerdotum comitatu stipatum, semel autem in anno solum, idest sine sacerdotibus, in die Expiationum. Siquidem Leuitici XVI scriptum est: *Nullus hominum sit in Tabernaculo, quando pontifex Sanctuarium ingreditur, vt roget pro se, & pro domo sua, & pro vniuerso cætu Israel, donec egrediatur*. Hactenus de ijs, quæ proposita fuerant, vestibus, consecratione, conditionibus, officijsq. Põtificum. Nunc de lectione illorum dicamus.

HAEC igitur dignitas data est Aaroni primum ex mandato Dei, vt perpetuo in posteritate eius maneret. Id autem mandarat Deus Exodi XXVIII inquiens: *Legitimum sempiternum erit Aaron, & semini eius post eum*, & sequenti: *Vestem sanctam, qua vtetur Aaron, habebunt filij eius post eum, vt vngantur in ea, & consecrentur manus eorum. Septem diebus vtetur illa, qui põtifex pro eo fuerit constitutus de filijs eius, qui ingredietur Tabernaculum Testimonij, vt ministret in Sanctuario*. & XXVI primi Paralip: *Separatus est Aaron, vt ministraret in Sancto Sanctorum ipse, & filij eius in sempiternum*. Itaque mortuo Aarone delatus est pontificatus ad Eleazarum filium eius. Inde posteri Eleazari deinceps illum honorem ceperũt, ita vt filius patrem exciperet. Quare ad Phinees Eleazari filium dixit Deus: *Erit tam ipsi, quam semini eius pactum sacerdotij sempiternum*. tertio loco transit ad posteros Ithamari, qui fuerat frater Eleazari. inde post aliquot annos rursus redijt ad stirpem Eleazari, atque in ea mansit vsque ad tempora regum Syriæ post reuersionẽ

ex

ex Babylonia. Quo tempore pontificatus, lapsis rebus, ad alias familias Leuiticas quidem, uerum non ab Aarone fluentes, regum beneficio est traductus. quorum primi fuere reges Syriæ, secundi reges Iudæorum proselyti, tertij duces Romani, qui Syriæ, ac Iudææ prouinciæ præfuerunt. Quin etiam idem pontificatus perpetuus ita fuit, vt tandiu quisque teneret, quoad vita suppeditaret. deinde Græcorum regum arbitrio in annum, atque annos tribui cœptus est. Addo etiam, pontifices vsque ad transmigrationem rerum tantum sacrarum procurationem gessisse, cum reges remp. gubernarent, postquã autem Iudæi in patriam restituti sunt, pontificibus & sacra, & remp. esse, teste Iosepho, commissam. Itaque Assamoneorum familia è tribu Leui cum paullo post summam potestatem in rep. esset adepta, sibi non solum principatum, sed etiam Pontificatum asciuit, ac mox Principatũ in Regnum conuertit, ita vt ijdem pontifices, ac reges essent. Quibus amotis tum demum diuino consilio natus est Iesus Christus, qui rex, & pontifex Iudæorum in perpetuum esset. Nam Christus Vnctum significat, quo modo regem, ac pontificem appellabant. Vnde dixit S. Paulus ad Hebræos VI: *Iesus factus est secundũ ordinem Melchisedec pontifex in æternum.* Nomina vero, & series pontificum hæc fuerunt.

AARON filius Amram, nepos Cahat, pronepos Leui, primus pontifex à Moise fratre vestitus, & consecratus in Deserto Sinai. Exod. 28. Leuit. 8.

ELEAZAR Aaronis F. mortuo patri successit iussu Dei. Num. 20. Iosue. 14. moritur post Iosue. Iosue 24.

PHINEES Eleazari F. De hoc sic scriptum est Nume. 25: *Dixit Deus. Ecce ego do Phinei pacem fœderis mei, & erit tam ipsi, quàm semini eius pactum sacerdotij sempiternum,*

ternum, quia Zelatus est pro Deo suo. Iosue. 22. Iud. 20. vbi ita scribitur: *Eo tempore in Silo erat arca fœderis Domini, & Phinees filius Eleazari filij Aaron præpositus domus.* Ex quo apparet, vixisse vsque ad tempora Samsonis Iudicis. Item secundo Maccabæorum libro primo: *Phinees Zelãdo zelum Dei accepit testamentum sacerdotij æterni.*

Abisve Phineis F.

Bvqvis Abisue F.

Ozis Buquis F.

Horum pontificum meminit tantum Iosephus libro Ant. quinto, cap. vlt. Scriptura vero his præteritis Phineis ætatem vsque ad tempora Heli producit.

Heli ab Ithamaro Aaronis F. genus ducens. primo Regum. Ioseph. lib. 8.

Achitob Phineis F. Heli N. cap. 14. 1. Reg. Ioseph l. 8.

Achimelech Achitobi F. interfectus à Saule rege, quia Dauidem excepisset. 21, & 22 primi Regum. Ioseph. lib. 8.

Abiathar post Achimelech patrem occisum. 23 primi Reg. & 30. Ioseph. lib. 8. S. Marcus cap. 2.

Sadoc filius Achitob, nepos Amariæ, pronepos Meraioth, abnepos Zaraiæ, atnepos Ozis pontificis, post necem Achimelech, vnà cum Abiathare pontifex fuit, atq. ambo reportandæ arcæ affuerunt sub Dauide rege, & Tabernaculo in Silo præfuit. Secũdo Regum, 15, 17, & 19. & tertio Regũ 1. inde solus postquã Salomon rex interfecit Abiatharem Adoniæ fratri suo regnum affectanti studentem. Vnde scriptum est 3 Regum, cap. 2. *Eiecit Salomon Abiathar, vt non esset sacerdos Domini.* Salomonem autem regem Sadoc vnxit. & primus functus est sacerdotio in Templo eius. primo Paralip. cap. 6. Ioseph. lib. 10.

Achi-

ACHIMAAS Sadoci F. Ioseph lib. 10.

AZARIAS Achimaæ F. Ioseph. l. 10. at vero 3. Regum cap. 4. dicitur Sadoci F. & cap. 6. primi Paralip. Azarias sacerdos primus de stirpe Sadoc. item cap. 31.

IORAM Azariæ F. Ioseph. lib. 10.

ISVS Iorami F. Ioseph. lib. 10.

AXIORAM Isi F. Ioseph lib. 10.

PHIDEAS Axiorami F. Ioseph. lib. 10.

SVDEAS Phideæ F. Ioseph. lib. 10.

Vide num hic idem sit cum Ioiada sacerdote, qui Ioam Iudæ regem vnxit, & dicitur pontifex. 4. Regum, cap. 12. & à Iosepho lib. 10. vixitq. eodem teste annos centum triginta. Ioiada pontificis filius Zacharias propheta lapidatus est à rege Ioram. Ioseph. lib. 9.

IOEL Sudææ F. Ioseph. lib. 10.

IOATHAN Ioelis F. Ioseph lib. 10.

Hic Azarias vocatur, & est is, qui restitit Oziæ regi incensum adolenti. 2. Paralip: 26. Ioseph. lib. 9.

VRIAS Ioathæ F. Ioseph. lib. 10.

Hic vixit sub Achaz rege Iudæ. Regum 4. cap. 16.

NERIAS Ioathæ F. Ioseph. lib. 10.

ODEAS Neriæ F. Ioseph. lib. 10.

SELLVM Odeæ F. Ioseph. lib. 10.

HELCIAS Sellum F. 4. Regum. 22. 23. & 2. Paralip. 34. & Iosephus lib. 10.

Hic sub Iosia rege inuenit Deuteronomium amissum.

SARAIAS Helciæ F. interfectus in Reblatha à Nabucdonosore rege. 4. Regum. cap. vlt. Ioseph. lib. 10.

IOSEDEC Saraiæ F. in captiuitate Babylonica successit patri, Esdræ frater, qui post legem restituit. Ioseph. l. 10. Euseb. li. 3. de demonstratione Euangelica.

IESVS Iosedec F. qui reuersus è Babylone in patriam

vrbem,

vrbem,& templum reficere cæpit. Eſdræ. 2. Ioſeph. l. 10. Aggæus propheta. Euſebus ibidem.

IOACIM Ieſu F. cap. 12. Neemiæ. Ioſeph. lib. 11. fortaſſe eſt is, qui quarto Iudith dicitur Eliachim ſacerdos magnus Domini. Euſeb. ibidem.

ELIASIB Ioacim F. Neemiæ 3. & 13. Ioſeph. lib. 11. Euſeb. ibidem.

IODAE Eliaſib F. Neemiæ 12. Ioſeph. lib. 11. Euſeb. ibidem.

IONATHAS Iodae F. Neemiæ 12. Ioſeph. li. 11. vocat Ioānem. Euſeb. ibidem.

ADV, ſiue IADDVS Ionathæ F. Neemias 12. Ioſeph. lib. 11. Euſeb. ibidem. Hic excepit Alexandrum Magnum victorem.

ONIAS Iaddi F. Ioſeph. lib. 11. Euſeb. ibidem.

SIMON Oniæ F. Iuſtus. Ioſeph. lib. 12. Euſebius hunc præterit.

ELEAZAR Oniæ F. Ioſeph. lib. 12. Euſeb. ibidem. Ad hunc ſcripſit Ptolemæus Philadelphus rex Aegypti, vt ad ſe Biblia mitteret, vnà cum LXXII interpretibus.

MANASSES Iaddi pont. filius. Ioſeph. lib. 12. Hunc præterit Euſebius.

ONIAS II Simonis Iuſti F. Ioſeph. libro. 12. Euſebius ibidem. Hic tributa Ptolemæo Euergeti ſoluere abnuit.

SIMON II Oniæ F. Simonis N. Ioſeph. lib. 12. Euſebius ibidem. Hoc tempore fuit Ieſus Sirac, qui Sapientiam ſcripſit.

ONIAS III Simonis II F. Ioſeph. lib. 12. Euſeb. ibidem. Ad hunc Arius rex Lacedæmoniorum legationem miſit. Accuſatus eſt à Simone quodam Beniamite apud Se-

leucum

leucum regem Syriæ.vnde ſeditio nata. Eodem mortuo Antiochus Epiphanes rex Syrię Ieſum fratrem eius pontificem declarauit.

IESVS, qui & Iaſon Simonis II F. Ioſeph. l. 12. creatus ab Antiocho Epiphane. Hunc Euſebius præterit. ſeditione concitata primus abdicatus eſt ab eodem Antiocho, & pontificatus ad tempus dari cœptus.

ONIAS IIII, qui & Menelaus, Simonis II filius. Creatus ab Ant. Epiphane, & poſt necatus. Hieroſolyma direpta. Liber Maccabæorum Menelaum fratrem facit Simonis cuiuſdam Beniamitæ, hominis ſeditioſi. Hunc Euſebius præterit.

LYSIMACHVS frater Menelai. lib. 1. Maccabæorum. à Ioſepho, & Euſebio omiſſus.

ALCIMVS, qui & Ioacim ex poſteris Leui, ſed non Eleazari, aut Ithamari ab eodem rege ſuffectus. Maccab. lib. 1.

Onias Oniæ tertij pontificis filius ad Ptolemæum regem confugit, & templum in Heliopoli Aegypti condidit. Hunc Euſebius prçterit.

IVDAS Maccabæus Matthatiæ Aſſamonei F. ex poſteris Leui, ſed non Eleazari à populo lectus. Ioſephus lib. XII. Euſebius. à libro Maccabęorum prçteritus.

IONATHAS Matthatię Aſſamonei F. Princeps Iudęorum à Demetrio rege Syrię ſubiectus. Maccab. lib. primo. Ioſephus 13. Euſebius.

SIMON Ionathæ frater Princeps. ſuccedit fratri Ionathę. vnde põtificatus in Aſſamoneorũ familia vnà cũ principatu fit hereditarius. Macc. 1. Ioſeph. l. 13. Euſeb. itidẽ.

IOANNES Hyrcanus Simonis F. Ioſeph. l. 13. Euſeb.

ARISTOBVLVS Ioannis F. Regis nomen aſſumpſit. Ioſephus lib. 13. Euſebius.

IAN-

Iannevs Alexander Ioannis. F.Rex.Ioſeph. lib. 13. Euſeb.

Hyrcanvs Iannei Alexandri F. Rex. pellitur à fratre minore Ariſtobulo. Ioſeph.l. 14 Euſeb.

Aristobvlvs Iannei Alexandri F.pulſo Hyrcano fratre rege,& pontifice rex fit,& pontifex.inde à Cn.Pompeio duce Romano pellitur.Ioſeph.l.14.Euſeb.

Hyrcanvs Iannei Alexandri F. reſtitutus à Pōpeio iterum pontificatum gerit,inde capitur à Parthis,& Antigono Ariſtobuli regis,& pontificis filio,ac, ne pontificatum reſumere poſſit,mutilatur.Ioſeph.l.14.

Antigonvs Ariſtobuli regis,& pontificis F. capto Hyrcano patruo,& mutilato rex,& pontifex. idem ab Herode Antipatri filio Aſcalonita rege illi à Romanis obiecto interficitur.Ioſeph.lib.15.

Anaelvs Leuites Babylonius ab Herode rege ſubſtitutus,& remotus.Ioſeph.l.15.

Aristobvlvs Alexandræ Hyrcani regis,& pontificis filiæ,filius ab Heróde rege ſubſtitutus , & remotus . Ioſeph.lib.15.Frater fuit Mariamnes vxoris Herodis.

Anaelvs iterum ab Herode rege datus , & remotus. Ioſeph.l.15.

Iesvs Phabetis F. alienigena ab Herode rege datus , & remotus.Ioſeph.l. 15.

Simon Boethus Alexandrinus alienigena,ſocer regis Herodis,ab eodem datus,& remotus.Ioſeph.l.15.

Matthias Theophili F. Hieroſolymites ab Herode rege datus , qui cum ſomniaſſet nocte , ſe cum muliere commiſtum,ſequenti die,qui dies erat Ieiunij.

Iosephvs Elimi F. cognatus eius pro eo ſacerdotali munere functus eſt.Ioſeph.l. 17. Matthia inde remoto

Ioazarvs Simonis Boethi F. Herodis regis vxorius

ab eodem datus. Ioſeph. lib. 17. Sub hoc na ſcitur Ieſus CHRISTVS. Nicephorus in Chrolonogia. Inde ab Archelao rege Herodis filio, & ſucceſſore remotus. Ioſeph. lib. 17.

ELEAZARVS Simonis Boethi F. ab Archelao rege factus, & remotus. Ioſeph. l. 17.

IESVS Siæ F. ab Archelao rege datus, & remotus. Ioſeph. lib. 17.

IOAZARVS iterum ab Archelao rege factus. & poſt relegationem Archelaı à Quirino proconſule Syriæ remotus imperante in Iudæa Auguſto. Ioſeph. l. 18.

ANNA, ſiue Annanus Sethi F. à Quirino procōſule Syriæ datus imperante Auguſto, & à Valerio Grato procuratore Iudææ remotus imperante Tiberio. Ioſeph. libro. 18.

ISMAELVS Iabi F. à Valerio Grato procuratore Iudææ datus, & remotus. Ioſ. l. 18.

ELEAZARVS Annæ pontificis F. à Valerio Grato procuratore datus, & remotus. Ioſeph. l. 18.

SIMON Camithi F. à Valerio Grato procuratore datus, & remotus adhuc imperante Tiberio. Ioſeph. l. 18.

IOSEPHVS CAIFAS Annæ pontificis gener à Valerio Grato procuratore datus adhuc imperante Tiberio. Ioſeph. lib. 18. Euangeliſtæ omnes. Actuū 4. Sub hoc CHRISTVS eſt paſſus.

IONATHAS Annæ pontificis F. à Vitellio proconſule Syriæ datus imperante Caio. & ab Agrippa Herode rege Iudææ remotus. Ioſeph. lib. 18. Ant. & l. 2. de bello.

THEOPHILVS Annæ pontificis F. ab Agrippa Herode rege datus, & remotus imperante Claudio. Ioſeph. libro. 18.

SIMON Boethi pontificis F. Canthara ab Agrippa Herode

rode rege datus,& remotus. Ioſeph.libro.19.

MATTHIAS Annæ Pontificis F.ab Agrippa Herode rege datus,& remotus. Item.

AELIONEVS Simonis Cantharæ pontificis F.ab Agrippa Herode rege datus, & ab Agrippa Herode ſecundo rege Chalcidicæ remotus.is enim mortuo Agrippa fratre rege Iudææ jus pontifices inſtituendi à Claudio impetrauerat.Ioſeph.l.20.

IOSEPHVS Camyti F. ab Agrippa rege Calcidicæ datus,& remotus imperante Nerone.Ioſeph.l 20.

ANANIAS Nebedei F.ab Agrippa rege Chalcidicæ datus,& remotus.Ioſ.l. 20. quem S.Paulus parietem dealbatum vocauit.Act.cap.23.

ISMAELVS Siæ F.ab Agrippa rege Calcidicæ datus. Romæ obſes retentus.Ioſeph.l.20.

IOSEPHVS Cabus Simonis Cantharæ pontificis F.ab Agrippa rege Chalcidicæ datus, & remotus. Ioſeph. libro 20.

ANNA, ſiue Annanus Annæ pontificis F. ab Agrippa rege Chalcidicæ datus,& remotus. Hic S. Iacobum minorem fratrem Domini interfecit. Ioſeph. libro. 20. Actuum 12.

IESVS Damnei,ſiue Mnaſeæ F.ab Agrippa rege Chalcidicæ datus,& remotus.Ioſeph.lib.20.

IESVS Gamalielis F. ab Agrippa rege Chalcidicæ datus,& remotus.Ioſeph.lib.20.

MATTHIAS Theophli F. ab Agrippa rege Chalcidicæ datus,& remotus.Ioſ.l.20.

PHANNIAS, ſiue Phanaſſus Samuelis F. à populo tumultuãte ſorte lectus. Sub hoc Hieroſolyma à Tito capta,atq; incenſa.Ioſeph.lib.20.

Ex hac pontificum ſucceſsione apparet, ita vnum alte

ri successisse, vt nunquam bini ex ordine simul pontificatum administrarint. Quare quæsitum est à multis, atque adhuc quæritur, quid sibi voluerit S. Lucas, cum in principio Euangelij dixit: *Sub principibus sacerdotum Anna, & Caifa verbum Domini factum est super Ioannem,* cum Iosephus in illum annum, atque annos vnum tātum Caifam pontificem ediderit, quem scriptura principem sacerdotum, & magnum sacerdotem, vt dixi, appellat. atq; idem acta tertij post anni referens, quo Caifas à S. Ioanne pontifex illius anni dicitur, scripsit: *Et Annas princeps sacerdotum, & Caifas.*

Respondet S. Augustinus in Expositione S. Ioannis, fortasse per ea tempora constitutum fuisse, vt plures simul pontifices essent, & per annos singulos vicibus ministrarent; Annam vero, & Caifam alternis annis pontificatum gessisse; aut vno anno plures administrasse. Verū quoniam sine auctoritate loquitur, nec sententiæ certus est, & Iosephus his temporibus proximus certa pontificum successione allata consuetudinem illam aperte redarguit, fit, vt caussam aliam querendam esse existimem. Puto igitur, partim veterem consuetudinem esse seruatam, vt nunquam nisi vnus summus pontifex esset, partim nouam inductam, vt pontificij omnes, idest qui pontificatum gessissent, pontifices vocarentur, vt qui ex consuetudine vetere dignitatem semel susceptam vsque ad mortem retinere deberent. quo modo nunc episcopi etiam appellantur, & sunt, qui ecclesiam dimiserunt. Anna vero præcipue nominatus est, non quòd vere tū pontifex esset, sed quia ex pontificijs socer erat Caifæ, qui tum erat pontifex, idest pontificatum vere administrabat. Eadem enim ratione Iosephus libro Belli secundo imperāte Claudio nominat Ionatham, & Annam pontifices,

fices,cum tamen tum vere tantum Ionathas pontificatui præesset,Anna vero ex pontificijs Ionathæ pater esset. Item post nominat Ananum eiusdem Annæ filium,& Iesum simul pontifices,cum tamen Ananus abrogatus,Iesus suffectus fuisset. & libro quarto vocat Ananum pontificum vetustissimum,& mox Iesum post Ananum ætate maximum,idest eorum,qui pontificatum gessissent.Item post Phanniam pontificem creatum nominat probatissimos inter pontifices Iesum Gamalielis filium, & Ananũ Annæ filium,qui pontificij erant. & eodem Phannia subrogato,tamen Ananum vestem pontificiam gessisse adscribit.& lib.xx Antiquitatum, pontifices cum sacerdotibus contendisse inquit.atque hoc modo inde semper loquitur, vt pontifices pro pontificijs ponat. de Anna vero scribit:*Felicißimus Anna fuit, filios namque omnes Dei pontifices vidit,atque ipse primum hunc honorẽ plurimis annis geßit.quod nemini pontificum apud nos contigit.*

De Sacerdotibus. Cap. II.

VT autem vnus,& summus extitit pontifex, sic sacerdotes & multi fuere, & minore dignitate, atque auctoritate,quàm pontifex.id autem planum fiet, si in his eadem considerabimus, quæ in Pontifice exquisiuimus, nempe vestitum, consecrationem, conditiones, atque officia.

AC Vestes quidem sacerdotum eæ fuere,quas cum pontificibus communes diximus, tunica linea,baltheus, mitra,feminalia.de quibus sic pręcipitur Exodi xxviii: *Filios quoque Aaron applicabis,et indues tunicis lineis, cingesq. baltheo,& impones eis mitras,eruntq. sacerdotes mi-*

hi lege perpetua. & mox: *Facies & feminalia linea, vt operiant carnem turpitudinis suæ à renibus vsque ad femora; & vtentur eis Aaron, & filij eius, quando ingrediuntur Tabernaculum Testimonij, vel quando propinquant altari, vt ministrent in Sanctuario, ne iniquitatis rei moriantur.* Factum autem narratur VIII Leuitici: *Filios Aaronis oblatos vestiuit tunicis lineis, & cinxit baltheis, imposuitq; mitras, vt iusserat Deus.*

Extra ordinem etiam sacerdotes induere Ephod, i. Superhumerale, sed lineum. XXII primi Regum: *Irruit in sacerdotes, & trucidauit octoginta quinque viros vestitos Ephod lineo.* Vbi notauit S. Hieronymus, EPHOD illud fuisse lineum, non autem ex hyacintho, bysso, cocco, purpura, & auro, vt pontificiũ. *Ephod*, enim vt inquit S. Eucherius, *duo genera, vnum lineum, & simplex, quod sacerdotes habebant, alterum diuersis coloribus ex auro, purpura, bysso, hyacintho, gemmisq. contextum, quo soli pontifices vtebantur. Sacerdotale vocatur Ephodbad, idest Superhumerale lineum.*

Ritus autẽ CONSECRATIONIS idem fuit, atque pontificis, nempe vt offerrentur, lauarentur, vestirentur, vngerentur, & consecrarentur. Exodi XXIX: *Filios quoq. Aaronis applicabis ad ostiũ Tabernaculi. cumq. laueris eos aqua, ĩdues vestimẽtis suis, tunicis lineis, cinges baltheo, impones mitras; postquã initiaueris manus eorum, applicabis & vitulum coram Tabernaculo Testimonij.* & VIII Leuitici: *Filios quoque oblatos vestiuit tunicis lineis, & cinxit baltheis, imposuitq. mitras, vt iusserat Dominus.* Inde refertur sacrificium vituli, & arietis, quod in consecratione fiebat. de quo in consecratione pontificis diximus. eodẽ enim modo & sacerdotes, & pontifex cõsecrati sunt per septem dies.

Con-

CONDITIONES porro hæ sacerdotibus sunt impositæ. Leuitici x: *Dixit Dominus ad Aaron. Vinum, & omne, quod inebriare potest, non bibetis tu, & filij tui, quando intrabitis in Tabernaculũ Testimonij, ne moriamini.* & xxi: *Ne contaminetur sacerdos in mortibus ciuium suorum, nisi tantum in consanguineis, ac propinquis, idest super patrẽ, & matrem, & filium, ac filiam, fratrem quoque, & sororẽ virginem, sed nec in principe populi. nec radent caput, nec barbam, neque in carnibus suis facient incisuras. Sancti erunt Deo suo, & non polluent nomen. incensum enim Domini, & panes Dei sui offerunt, et ideo sancti erunt. Scortũ, nec vile prostibulum ducet vxorem, nec etiam quæ repudiata est à marito; sacerdotis filia si deprehensa fuerit in stupro, & violauerit nomen patris sui, flammis exuretur.* Hinc Iosephus VI. Belli: *Ad altare, templumq. accedebant carẽtes omni vitio sacerdotes, veste amicti byssina, maxime vero mero abstinentes, ac sobrij religionis metu, ne quid rem diuinam faciendo peccarent.*

OFFICIA vero eorum hæc fuere, vt olea conseruarent, vasa Tabernaculi inspicerent, quotidie incensum offerrent; & sacrificium quotidianum facerent, & si quãdo extra ordinem pro populo, aut pro priuatis offerendum esset, ipsi offerrent, & diebus festis sacrificium populi agerent, & pelles Holocaustorum detraherent.

De incenso, & sacrificio quotidiano, & oleis, & vasis sic traditur quarto Numerorum: *Ad curam Eleazar filij Aaron sacerdotis pertinet oleum ad concinnãdas lucernas, & compositionis incensum, & sacrificium, quod quotidie offertur, & oleum vnctionis, & inspectio totius tabernaculi, & omnium vasorum, quæ in Tabernaculo sunt.* Et sexto primi Paralip. vt diximus: *Aaron, & filij eius adolebant incensum super altare holocausti, & super altare thymiama-*

tis in omne opus Sancti Sanctorum. & vt precarentur pro Israel iuxta omnia, quæ præceperat Moises. Et XXVI: *Ozias rex ingressus templum Domini adolere voluit incensum super altare thymiamatis. statimq. post eum ingressus est Azarias pontifex, & cum eo sacerdotes Domini octoginta viri fortissimi. restiterunt ergo, atque dixerunt: Non est tui officij Ozia, vt adoleas incensum Domino, sed sacerdotum, hoc est filiorum Aaron, qui consecrati sunt ad huiusmodi ministerium. egredere de Sanctuario, ne contempseris. quia nõ reputabitur tibi in gloriam hoc à Deo, iratusq. Ozias, & tenens in manu thuribulum, vt adoleret incensum, minabatur sacerdotibus in domo Domini super altare thymiamatis. cumq. respexisset eum Azarias pontifex, & omnes reliqui sacerdotes, viderunt lepram in fronte eius, & expulerunt eum.* Horum autem vtrumque post confirmauit, regnante Ioa, Ioiada pontifex, de quo scriptum est: *Mandauit custodiam templi sacerdotibus, & Leuitis secundum præscriptum Dauidis iubens eos in die inferre constituta holocaustorũ sacrificia, & adolere incensum secundum legem.* Vnde S. Lucas primo: *Cum sacerdotio fungeretur Zacharias in ordine vicis suæ ante Deum secundum consuetudinem sacerdotij, sorte exijt, vt incensum poneret ingressus in templum Domini.* & S. Paulus VIII ad Hebræos: *Christus pontifex non habet necessitatem quotidie, quemadmodum reliqui sacerdotes. prius pro suis delictis hostias offerre, deinde pro populi.*

De sacrificio vero pro populo, & pro priuatis extra ordinem offerendo ad ea, quæ supra rettulimus, cum de Holocaustis, & ceteris sacrificijs scribebamus, hoc etiam adiungemus. Pro populo, XXIX secundi Paralip: Cum Ezechias rex dixisset filijs Aaron, vt offerrent super altare Domini, inde sic pergitur: *Mactauerunt tauros, & suscepe-*

sceperunt sanguinem sacerdotes, & fuderunt illum super altare. mactauerunt etiam arietes, & illorum sanguinem super altare fuderunt, immolantes agnos, & fuderunt super altare sanguinem. applicuerunt hircos pro peccato coram rege, & vniuersa multitudine, imposueruntq. manus suas super eos, & immolauerunt illos sacerdotes, & asperserunt sanguinem eorum coram altari pro piaculo vniuersi Israelis. pro omni quippe Israel praeceperat rex, vt Holocaustum fieret, & Pro peccato. Pro priuato autem, Leuitici XVII lex traditur: *Homo quilibet de domo Israel si occiderit bouem, aut ouem, siue capram in castris, vel extra castra, & non obtulerit ad ostium Tabernaculi oblationem Domini, sanguinis reus erit. Ideo sacerdoti offerre debent filij Israel hostias suas, quas occidunt in agro, vt sanctificentur Domino ante ostium Tabernaculi Testimonij, & immolent eas hostias pacificas Domino, & nequaquam vltra immolabũt hostias suas dæmonibus, cum quibus fornicati sunt.*
De sacrificijs festis diebus faciendis supra in Pontificibus dictum est.

De pellibus autem Holocaustorum detrahendis primo Leuitici, vbi agitur de Holocausto per põtificem offerendo: *Immolabit pontifex vitulum coram Domino. & offerent filij Aaron sacerdotis sanguinem eius fundentes per altaris circuitum. detractaq. pelle hostiæ artus in frusta cõcident, et subijcient in altari ignem strue lignorum ante cõposita, & membra, quæ sunt cæsa, desuper ordinantes.* & secundo Paralipomenon XXIX: *Sacerdotes vero pauci erãt, nec poterant sufficere, vt pelles Holocaustorum detraherẽt.*

Hæc vero omnia renouauit Deus, postquam ab exilio Babylonico reuerterunt, vt scriptum XLIIII Ezechielis: *Sacerdotes filij Sadoc, qui custodierunt cæremonias Sanctuarij mei, cum errarent filij Israel à me, ipsi accedent ad me,*

me, vt ministrent mihi, & stabunt in conspectu meo, vt offerant mihi adipem, & sanguinem. ipsi ingredientur Sanctuarium meum, & accedent ad mensam meam, vt ministrent mihi, & custodiant cæremonias meas. Cumq. ingredientur portas Atrij interioris, stolis lineis induentur, nec ascendet super eos quidquam lineum, quando ministrant in portis Atrij interioris. vittæ lineæ erunt in capitibus eorum, & feminalia linea erunt in lumbis eorum, & non accingentur in sudore, cumq. egredientur in Atrium exterius ad populum, exuent se stolis suis, in quibus ministrauerunt, & reponent ea in excelsis Sanctuarij, & vestient se stolis alijs, & non sanctificabunt populum in vestibus suis. Caput autẽ suum non radent, neque comam nudabunt, sed cooperientes cooperient capita sua. Et vinum non bibet omnis sacerdos, quando ingressurus est atrium interius, & viduam, & repudiatam non accipient vxores, sed virgines de semine domus Israel, sed & viduam, quæ fuerit vidua à sacerdote, accipient. Et ad mortuum hominem non ingredientur, ne polluantur, nisi ad patrem, & matrem, & filium, & fratrem, & sororem, quæ alterum virum non habuerit, in quibus contaminabuntur. & postquam fuerit emundatus, septem dies numerabuntur ei. Et in die introitus sui in Sanctuarium, ad Atrium interius, vt ministret mihi in Sanctuario, offeret pro peccato suo. non erit autem eis hereditas. ego hereditas eorum. & possessionem non dabitis eis in Israel. ego enim possessio eorum. Victimas & pro peccato, & pro delicto ipsi comedent. & omne votum in Israel ipsorum erit. & primitiua omnium primogenitorum, & omnia Libamenta ex omnibus, quæ offeruntur, sacerdotum erunt. & primitiua ciborum vestrorum dabitis sacerdoti, vt reponat benedictionẽ domui suæ: omne morticinum, et captum à bestia de auibus, & de pecoribus non comedent sacerdotes.

His

His explicitis, nunc ex quo genere ſacerdotes lecti ſint,& vt in claſſes XXIIII diſtributi ſint, oſtendamus. Primi ergo ſacerdotes fuere Nadab, Abiu, Eleazar, & Ithamar filij Aaronis, ex mandato Dei veſtiti, & conſecrati. Extinctis vero Nadab, & Abiu, quòd ignem alienum, non ſacrum, ſacrificijs intuliſſent, remanſere Eleazar,& Ithamar, qui pontificum, & ſacerdotum progeniē prodiderunt.

Dauid autem, cum ætate ſua ſexdecim eſſent familiæ ab Eleazaro profectę, octo vero ab Ithamaro, omnes ſacerdotes in XXIIII claſſes deſtinauit, atque eis nomen impoſuit ab eo, qui tum illius familiæ principatum gerebat. Ordo verò earum ſorte ductus eſt, vt vna diceretur prima, altera ſecunda,& ſic deinceps. vnde viginti quattuor ſortes à S. Eucherio dictæ.

Nomina vero eorum, qui familiarum principes nomen claſſibus dederunt, hæc, atque hoc ordine fuerunt, vt ſcriptum eſt XXIIII primi Paralip: *Exiuit ſors prima Ioarib, ſecunda Iedei, tertia Charib.* & quæ ſequuntur hoc modo.

1 Ioarib.
2 Iedias.
3 Charib.
4 Seorim.
5 Melechias.
6 Beniamin.
7 Aecos
8 Abias.
9 Ieſus.
10 Sichimas.
11 Eleſub.
12 Iacim.
13 Epha.
14 Iesbaal.
15 Blega.
16 Emer.
17 Ietthi.
18 Aphiſſes.
19 Phettias.
20 Ieziel.
21 Achin.
22 Samuel.
23 Dalias.
24 Iebeli.

Me-

Meminit vero etiam primæ classis Ioarib Iosephus in Antiquitatibus scribens; Matthatiam Assamonei nepotem sacerdotem fuisse de classe Ioarib Hierosolymitanum. & in Vita sua, cum dixit: *Mihi non solum est genus à sacerdotibus, sed etiam ex prima classe Ioarib viginti quat tuor.* & octauæ, quæ fuit Abia, meminit S. Lucas: *Sacerdos quidam nomine Zacharias de vice Abia.* Quas enim nos more Romano vocauimus classes, Latinus interpres vertit modo vices, modo turmas, Græcus, ἐφημερίας, & ἐφημερίδας, vt postea apparebit. Fuere autem, teste Theophylacto, ephemeriæ idem, quod hebdomadæ. Quod ex XXIIII secundi Paralip. declaratur: *Ioiada sacerdos non dimiserat abire turmas, quæ sibi per singulas hebdomadas succedere consueuerant.* Græcus enim pro turmis habet ephemerias. vt XXV secundi Paralip: *Secundum ephemerias nostras constitutas à Dauide.* Quas vero vices, siue classes Dauid instituit, eas post Salomon ipse ex illius auctoritate descripsit, vt proditum est V secundi Paralip: *Tempore Salomonis, dum Arca in templum inferebatur, non adhuc vices, & ministeriorum ordo inter sacerdotes diuisus erat.* & octauo: *Salomon constituit iuxta dispositionem patris sui officia sacerdotum in ministerijs suis.* Huius vero instituti hæc ratio fuisse videtur. Dauid omnes sacerdotes quotidie ministerijs sacris noluit occupari, sed singulas classes singulis hebdomadibus operari. ac primum ordinem classium sorte duxit, deinde sacerdotes singularum sortiri classium voluit, quo quisq; officio in sua hebdomade fungeretur. exẽpli gratia quis incensum poneret, quis sacrificaret. Sic enim scriptum est apud S. Lucam: *Cum Zacharias sacerdotio fungeretur in ordine vicis suæ ante Deum secundum consuetudinem sacerdotij sui, sorte exijt, vt incensum poneret ingressus in tẽplum.*

plum.& apud Iosephum secundo contra Appionem: *Licet sint viginti quattuor classes sacerdotum, quarum singulæ plus quàm quinque millia hominum habeant, per certos tamen dies particularis fit obseruatio. quibus trãsactis alij succedentes ad sacrificia veniunt, et conuocati in templum meridie à præcedentibus claues templi, & ad numerum vasa omnia accipiunt, nulla re, quæ ad esum, aut potum attineat, in templum illata.* Quod vero S. Ambrosius, & S. Augustinus censuerunt, Zachariam summum pontificẽ fuisse, nixi ea coniectura, quòd incensum adoleuit, quod nemini facere licuerit, nisi pontifici, de eo iure dubitari fortasse possit. Neque enim Zacharias potuit esse pontifex, cum illo anno, teste Iosepho, Ioazarus pontificatum administrarit. neque de summo pontifice dixisset S. Lucas: *Sacerdos quidam.* nec pontifices habebant vices, & sortem, vt sacerdotes, & incensum non minus adolebãt sacerdotes, quàm pontifex, vt supra demonstrauimus. Quare simpliciter sacerdotem fuisse, necesse est. Mentio porro harum etiam vicium fit Esdræ VI: *Fecerunt sacerdotes in ordinibus suis, & Leuitas in vicibus suis.* & primo tertij: *Fecit Iosias Pascha statuens sacerdotes per vices dierũ stolis amictos in templo Domini.*

Iam vero singulis classibus sacerdotum quidam præerant sacerdotes, qui etiam communi nomine cum summo pontifice ἀρχιερεῖς, à Latino vero interprete principes sacerdotum, & pontifices versi sunt. Quæ res miras huic doctrinæ offudit tenebras. Sic autem loquutus est Esdra octauo: *Custodite, donec appendatis coram principibus sacerdotum, & Leuitarum, & ducibus familiarum in Hierusalem.* & S. Marcus XIIII: *Adduxerunt Iesum ad summum sacerdotem Caifam, summi vero sacerdotes quærebant aduersus Iesum testimonium.* Atque omnino in

vniuerso illo Christi iudicio alius est summus pontifex, alij sunt principes sacerdotum, qui ad summum sacerdotem conuenisse dicuntur. Talis vero fuit Esdra, qui princeps sacerdotum dicitur, nec tamen pontificatum maximũ gessit. Tales Ioannes, & Alexander, de quibus IIII Actuum: *Et Annas princeps sacerdotum, & Caifas, & Ioãnes, & Alexander, & quotquot erant è genere sacerdotali.* Nam Caifas erat vere pontifex, Annas pontificius, vt supra dictum est, reliqui principes classium sacerdotaliũ, quod expressum est in Græco, ἐκ γένους ἀρχιερατικοῦ .i. ex genere principum sacerdotum. nam Concilium, de quo ibi agitur, inibant non solum pontifex, sed etiam principes classium sacerdotalium, vt postea demonstrabimus. Talis deinũ Scæua Actuum XIX: *Erant cuiusdam Iudæi nomine Scæuæ, principis sacerdotum, septem filij.* neq. enim Scæua ullus pontificatum maximum gessit, aut gerere Ephesi, de qua ibi agitur, potuit.

Cum ergo sacerdotes omnes ex posteris essent Eleazari, & Ithamari, satis constat, eosdem ex tribu Leui fuisse, quæ à Deo seuocata in sacerdotium fuerat. Vnde S. Paulus VII ad Hebræos scripsit: *Is, in quo hæc dicuntur, de alia tribu est, de qua nullus altari præsto fuit. manifestũ est enim, quòd ex Iuda ortus sit Dominus noster, in qua tribu nihil de sacerdotibus Moises noster loquutus est.* De toto vero sacerdotum genere sic scripsit Iosephus primo contra Appionem: *Non solum ab initio probatissimos viros, & in Dei placatione præparatos ad hæc exercenda cõstituerunt, sed vt genus sacerdotũ sine admistione cõsisteret, prouiderũt. oportet .n. eũ, q sacerdotiũ habiturus est, ex eius gentis nasci muliere, & genus per antiquam lineam, et multis testibus approbare. Quod scilicet agimus non solum in ipsa Iudæa, sed vbicunque nostra gens reperitur, etiam ibi in*

tegritas circa nuptias sacerdotum seruatur, hoc est in Aegypto, & Babylonia, & vbicunque quilibet de sacerdotum genere dispersi sunt. mittunt enim Hierosolymam conscribentes à patre nomen nuptæ, & antiquorum progenitorum, qui huius rei testimonia præbuere. Si autem bella eueniant, tunc qui de sacerdotibus supersunt, probant mulieres, quæ relinquuntur. non enim ad captiuas accedunt, & alienigenarũ consortia formidantes. Ac pontifices apud nos à bis mille annis denominati filij à patre conscripti sunt. Si quis vero præuaricetur, interdicitur, ne aut ad altare accedat, aut alia sanctificatione fungatur.

De Leuitis. Cap. III.

SACERDOTES porro sequuntur Leuitæ. Hi vero duobus modis accipiuntur. nam & omnes ex tribu Leui Leuitæ dicti sunt, sub quam vocem etiam pontifices, & sacerdotes subijciuntur, & præter pontifices, ac sacerdotes reliqui, qui præcipuum sibi sacrorum ministerium vindicarunt. de quibus nunc agendum est. Leuitæ igitur omnes eiusmodi ex posteris quidem Leui, verum non ex familijs Eleazari, aut Ithamari genus traxerunt. Leui enim filios reliquit tres Gerson, Cahat, & Merari. Cahat vero Amram, Isaar, Hebron, & Oziel. Ex Amram natus est Moyses, & Aaron, ex Aarone Eleazar, & Ithamar. Vt autem ab Aarone pontificum, & sacerdotum genus per posteros Eleazari, & Ithamari est propagatum, sic per reliquos Leui filios, ac nepotes reliquum genus sacrorum ministrorum, quos Leuitas vocamus.

Horum autem ordo duplex fuit, vnus à Moise institutus, alter à Dauide. Dicam prius de priore. His Leuitis commisit Deus curam Tabernaculi, & vasorum, & instru-

mẽtorũ eius,& Arcæ fœderis, vt ea deferrẽt, & custodirẽt,& vt sacerdotibus ministrarent. Numerorũ primo: *Tribũ Leui noli numerare, neq. pones summã eorũ cũ filijs Israel, sed constitue eos super Tabernaculum Testimonij, et cuncta vasa eius, & erunt in ministerio, ac per gyrum Tabernaculi metabuntur. Cum proficiscendum fuerit, deponẽt Leuitæ tabernaculum, cum castra metanda, erigent. quisquis externorum accesserit, occidetur.* & tertio: *Applica tribum Leui, & fac stare in conspectu Aaron sacerdotis, vt ministrent ei, & excubent, & obseruent, quidquid ad cultum pertinet multitudinis coram Tabernaculo Testimonij seruientes in ministerio eius. dabisq. dono Leuitas Aaron, & filijs eius, quibus traditi sunt à filijs Israel. Aaron autem, & filios eius constitues super cultum sacerdotij. Externus, qui ad ministrandum accesserit, morietur. Ego tuli Leuitas à filijs Israel pro omni primogenito, qui aperit vuluam in filijs Israel. eruntq. Leuitæ mei. meum est enim omne primogenitum, ex quo percussi primogenitos in terra Aegypti. sanctificaui mihi quidquid primum nascitur in Israel. ab homine vsq. ad pecus, mei sunt.* Inde officia singulis familijs Leuitarum distribuit, inquiẽs: *Numera filios Leui per domos patrum suorum, & familias, omnem masculum ab vno mense, & supra. Numerauit Moises, & inuenti sunt filij Leui per nomina sua Gerson, & Cahat, & Merari. Filij Gerson, Lebni, et Semei. filij Cahat Amram, Isaar, Hebron, et Oziel. Filij Merari Moholi, & Musi. Lebnitæ, & Semeitæ tabernaculum metabuntur ab occidentẽ sub principe Heliasaph filio Lael, & habebunt exubias in Tabernaculo fœderis ipsum tabernaculum, & operimentum eius. tentorium, quod trahitur ante fores tecti fœderis, & cortinas atrij, tentorium quoque, quod appenditur in introitu atrij Tabernaculi, & quidquid ad ritum altaris pertinet, funes tabernaculi,*

li,& omnia vtensilia eius. Amramitæ, Isaaritæ, Hebronitæ, & Ozielitæ habebunt excubias Sanctuarij, & castrametabuntur ad meridianam; princepsq. erit eorum Elisaphan filius Oziel, & custodiet arcam, mensamq. & candelabrum, altaria, & vasa Sanctuarij, in quibus ministratur, & velum, cunctamq. eiuscemodi suppellectilem. Moholitæ, & Musitæ sub principe Suriel filio Abihaiel in plaga septentironali castrametabuntur. erunt sub custodia eorum tabulæ Tabernaculi, & vectes, & columnæ, ac bases earũ, & omnia, quæ ad cultum huiuscemodi pertinent, columnæq. atrij per circuitum cum basibus suis, & paxilli cum funibus. Princeps principum Leuitarum Eleazar filius Aaron sacerdotis erit super excubitores custodiæ Sanctuarij. castrametabuntur ante Tabernaculum fœderis, idest ad orientalem plagã Moises, & Aaron cum filijs suis habentes custodiam Sanctuarij in medio filiorum Israel. quisquis alienus accesserit, morietur. Deinde cap. IIII exponit, quid eorum quisque agere, & portare debeat, arcam, velum, mensam, cortinas, tectum Tabernaculi, tentorium, funiculos, vasa, tabulas, vectes, columnas, bases, totam suppellectilem. Demũ cap. VIII legem affert: *Hæc est lex Leuitarum. A vigintiquinque annis, & supra ingredientur, vt ministrent in Tabernaculo fœderis, & custodiant, quæ ibi fuerint mandata, opera autem ipsa non facient.* Atque in his quidem officijs manserunt vsque ad tempora Dauidis, ita vt tempore Iosue ipsi arcam trans amnem Iordanem tulerint, vbi sacerdotes Leuiticæ stirpis, nomine sacerdotis late accepto, dicuntur.

DAVID inde Leuitarum ordinẽ alterum instituit, priore illo quodammodo abrogato. Nam arcæ ferendæ onere sublato Leuitas alios sacerdotum, & templi ministros, qui proprie Leuitæ dicti sunt, alios Cantores, alios

Ianitores, alios Scribas, & iudices esse cõstituit, ministrorum vigintiquattuor millia, Scribarum, & iudicum sex millia, Cãtorum quattuor millia, & totidem Ianitorum. Hoc scriptum reperitur XXIII primi Paralip: *Congregauit Dauid omnes principes Israel, & Sacerdotes, & Leuitas. numeratique sunt Leuitæ à viginti annis, & supra, & inuẽta sunt triginta octo millia virorum. Ex his electi sunt, & distributi in Ministerium domus Domini viginti quattour millia, Scribarum autem, & iudicum sex millia, porro quattuor millia Ianitores, et totidem Psaltes canentes Domino in organis, quæ fecerant ad canendum, & distribuit eos Dauid per uices filiorum Leui Gerson, Cahat, et Merari.* & post: *Dixit Dauid. Requiem dedit Dominus Deus Israel populo suo, & habitationem Hierusalem in æternum. Nec erit officij Leuitarum, vt vltra portent Tabernaculum, & omnia vasa eius ad ministrandum. Iuxta præcepta quoque Dauid nouissima supputabitur numerus filiorum Leui à viginti annis, & supra, & erunt sub manu filiorum Aaron in cultum domus Domini in vestibulis, & exedris, & in loco purificationis, & in sanctuario, & in vniuersis operibus tẽpli Domini. saccrdotes autem super panes Propositionis, & ad similæ sacrificium, & ad lagana, & azyma, & sartaginem, & ad torrendum, & super omne pondus, & mensurã. Leuitæ vero vt stent mane ad confitendum, & canendum Domino, similiterq. ad vesperam tam in oblatione Holocaustorum Domini, quàm in Sabbatis, & Kalendis, & solemnitatibus reliquis iuxta numerum, & cæremonias vniuscuiusque rei iugiter coram Domino, & custodient obseruationes Tabcrnaculi fœderis, & ritum Sanctuarij, & obseruationem filiorum Aaron fratrum suorum, vt ministrent in domo Domini.* Item nono eiusdem: *De genere quoque Leuitarum erunt super vasa ministerij. ad numerum enim efferen-*

efficerentur vasa, & inferentur. De ipsis & qui credita habebunt utensilia Sanctuarij, praerunt similae, & vino, & oleo, & thuri, & aromatibus, filij autem sacerdotum ex aromatibus conficient. Et Matthatias Leuites primogenitus Sellũ Coritæ præfectus erit eorum, quæ in sartagine frigebuntur. Porro de filijs Cahat, & fratribus eorum, super panes erunt Propositionis, ut semper nouos per singula sabbata præparent. Atque hos item ministros Dauid in XXIIII classes destinauit, easque à Gersonitis, Cahatitis, & Meraritis nominauit. vnde principes non minus Leuitarum, quam Sacerdotum primi Esdræ octauo commemorantur.

Hæc vero ita instituta à Dauide post perfecta sunt à Salomone VIII secundi Paralipom: *Constituit iuxta dispositionẽ patris sui officia Sacerdotum in ministerijs suis, Leuitas in ordine suo, ut laudarent, et ministrarent coram sacerdotibus iuxta ritum uniuscuiusque diei, & Ianitores in diuisionibus suis per portam, & portã.* Itaque Ezechias rex exoletum Dei cultũ restituturus acciuit sacerdotes, & Leuitas, dixitq. ad eos secundo Paralip. XXIX: *Audite me Leuitæ, & sanctificamini. mundate domum Domini, auferte omnem immunditiam de Sanctuario. filij mei nolite negligere, vos elegit Dominus, ut stetis coram eo, & ministretis illi, colatisque eum, & cremetis ei incensum.* Inde ita pergitur: *Surrexerunt Leuitæ, & congregauerunt fratres suos, & sanctificati sunt, & ingressi sunt, ut expiarent domum Dei. Sacerdotes quoque ingressi templum, ut sanctificarent illud, extulerunt omnem immunditiam, sanctificauerunt Domino boues sexcentos, & oues tria millia. sacerdotes vero pauci erant, nec poterant sufficere, ut pelles Holocaustorum detraherent, unde & Leuitæ fratres eorum adiuuerunt eos, donec impleretur opus, & sanctificarentur an-*

tistites. Leuitæ quoque faciliore ritu sanctificantur, quàm sacerdotes. Inde xxxi scriptum est; *Ezechias constituit turmas (idest ephemerias, seu vices) sacerdotales, & Leuiticas per diuisiones suas vnumquenque in officio proprio tam sacerdotum, quàm Leuitarum ad Holocausta, & Pacifica, vt ministrarent, & confiterentur, canerentq. in portis castrorum Domini.* Post Iosias instaurato templo Leuitarum quoque munera renouauit. sic enim scriptum est xxxv; *Leuitis quoque, ad quorum eruditionem omnis Israel sancti ficabatur Domino, locutus est. Ponite arcam in Sanctuario Templi, quod ædificauit Salomon. nequaquam enim eam vltra portabitis, nunc autem ministrate Deo vestro, & populo eius Israel, & præparate vos per domos, & cognationes vestras in diuisionibus singulorum, sicut præcepit Dauid, & descripsit Salomon, & ministrate in Sanctuario per familias, turmasq. Leuiticas, & sanctificati immolate Phase.* In primis vero mandasse videtur Leuitis, vt vice sacerdotũ detraherent pelles Holocaustorum. nã paullo post additur: *Leuitæ steterunt in turmis iuxta regis imperium. et detraxerunt pelles Holocaustorum.* Nam nisi Iosiæ instituto hoc factum dicemus, ad Ezechiæ tempus reijciemus, quo propter paucitatem sacerdotum Leuitæ hoc oneris subierunt. Neque enim adhuc reperi, vnde S. Hieronymus illud hauserit, quod in eum locũ scripsit, moris fuisse, vt Leuitæ detraherent pelles Holocaustorum, sacerdotes autem, quando Pro peccatis fiebat sacrificium. Nã perpetuum fuisse vltimis tẽporibus hoc Leuitarũ onus, ostendere videtur Ezechiel xliiii inquiens; *Leuitæ erunt in sanctuario meo æditui, & ianitores portarum domus, & ministri domus. ipsi mactabunt Holocaustum, & victimas populi, & ipsi stabunt in conspectu eorum, vt ministrent eis, non appropinquabunt ad me, vt sacerdo-*

tio fungantur mihi, neque accedent ad omne Sanctuarium meum iuxta Sancta Sanctorum.

De Cantoribus. Cap. V.

CANTORES autem à Dauide diximus institutos, vt confiterētur, & canerent in organis Domino. Hęc autem organa diuersi generis erant, tubæ, cymbala, psalteria, citharæ, & quæ præcipue organa dicebantur. Canebant autem voce hymnos, quos Dauid, Asaph, Idithun, Heman, & Hetan composuerant, & in confessione verba illa crebro vsurpabant: *Confitemini Domino, quoniam bonus, quoniam in sæculū misericordia eius.* Tunicis porro byssinis induebantur, atque ita à sacerdotibus lineas habentibus distinguebantur. Hoc autem munus assignauit Dauid tribus filijs Iohel, qui genus trahebāt à Gersone, nempe Asaph, Heman, & Idithun. quorum XXIIII erant filij, quattuor Asaph, sex Idithum, quattuordecim Heman, qui pariter sorte ducti singulis vicenis quaternis classibus nomen dederunt. De his autem sic scriptum est eodem in loco: *Isti sunt filij Leui secundum domos familiarum suarum. miseruntq. & ipsi sortes contra fratres suos filios Aaron coram Dauid rege, & Sadoc, & Achimelec, & principibus familiarum sacerdotalium, & Leuiticarum tam maiores, quàm minores. Omnes sors æqualiter diuidebat. Igitur Dauid, & præfectus exercitus segregauerunt in ministerium filios Asaph, & Heman, & Idithun, qui prophetarent in citharis, & psalterijs, & cymbalis secundum numerū suo sibi dedicato officio seruientes. filij Asaph quattuor sub manu Asaph prophetantes iuxta regem. filij Idithun sex, qui in cithara prophetabant super confitentes, & laudantes Dominum, filij Heman quat-*

tuordecim Videntes regis in sermonibus Dei, vt exaltaret cornu. Vniuersi sub manu patris sui ad cantandum in templo Domini distributi erant in cymbalis, & psalterijs, et citharis in ministeria domus Domini iuxta regem. Fuit autē numerus eorum cum fratribus suis, qui eruditi erant in Cātico Domini ducenti octoginta octo, miseruntq. eis sortē ephemeriarum secundum magnum, & paruum, perfectorum, & discentium. atq. inde ordinem earum, sunt autem vices XXIIII, persequitur hoc modo.

1 Ioseph.	13 Subael.
2 Godolias.	14 Matthatias.
3 Zaccur.	15 Ierimoth.
4 Isari.	16 Hananias.
5 Nathanias.	17 Iesbacassas.
6 Bocciau.	18 Hanani.
7 Isreela.	19 Mellothi.
8 Iesaias.	20 Eliatha.
9 Mathanias.	21 Othir.
10 Semeias.	22 Gedelthi.
11 Azareel.	23 Mahazioth.
12 Nasabias.	24 Romentiezer.

Officia vero eorum descripta multis in locis reperiuntur, præcipue autem in septimo secundi Paralip. regnante Salomone: *Sacerdotes stabant in officijs suis, & Leuitæ in organis carminum Domini, quæ fecit Dauid rex canentes per manus suas. porro sacerdotes canebant tubis ante eos.* & v: *Egressis autem sacerdotibus de Sanctuario (omnes enim sacerdotes, qui ibi potuerāt inueniri, sanctificati sunt. nec adhuc in illo tempore vices, & ministeriorum ordo inter eos diuisus erat) tam Leuitæ, quam Cantores, idest & qui sub Asaph erant, & qui sub Heman, & qui sub Idithun, filij, & fratres eorum vestiti byssinis, cymbalis, & psalterijs, & ci-*

& citharis concrepabant stantes ad orientalem plagam altaris, & cum eis sacerdotes centum viginti canentibus tubis. Igitur cunctis pariter & tubis, & voce, & cymbalis, & organis, & diuersi generis musicorum concinentibus, & vocem in sublime tollentibus, longe sonitus audiebatur, ita vt cum Dominum laudare cœpissent, & dicere: Confitemini domino, quoniam bonus, quoniam in sæculum misericordia eius, impleretur domus Dei nube, nec possent sacerdotes stare, & ministrare propter caliginẽ. item xx: *Iosaphat rex statuit cantores Domini, vt laudarent eum in turmis suis, & antecederent exercitum, ac voce consona dicerent: Confitemini Domino, quoniam in æternum misericordia eius.* Item tertio primi Esdræ: *Concinebant in hymnis, & confessione Domino, quoniam bonus, quoniam in sæculum misericordia eius* & XIII: *In diebus Dauid, & Asaph ab exordio erant principes constituti cantorum carmine laudantium, & cõfitentium Deo.*

Addit etiam Iosephus lib. VIII, eundem Salomonẽ stolas Leuitarum hymnos canentium ex bysso ducéties mille fecisse, libro autem xx, eosdem pro stola bysina lineam sacerdotalem impetrauisse tempore Agrippæ regis Iudææ. *Ex tribu,* inquit, *quicunque hymnorum cantores erant, regi suaserunt, vt conuocato Concilio sibi concederet stola linea vti, perinde ac sacerdotibus licebat. Rex autẽ ex sententia eorum, qui Concilium inibant, permisit, vt priore veste posita, lineam induerent. parte autem tribus in templo operante, & his concessit, vt hymnos ediscerent, quemadmodum monebant. quorum vtrumque legibus erat aduersum.*

De Ianitoribus. Cap. VI.

IANITORES porro miniſtri fuerunt, qui ad ianuas templi excubabant,& ſacras arçulas obſeruabant, de quibus in primo Paralipomenon, hoc modo: *Ianitores autem Sellum,& Accub,& Telmon,& Ahiman,& frater eorum Sellum princeps. Vſque ad illud tempus in porta regis ad orientem obſeruabant per vices ſuas de filijs* Leui, *Sellum filius Core cum fratrib. ſuper opera miniſterij, custodes vestibulorum tabernaculi, & familiæ eorum per vices castrorum Domini cuſtodientes introitum. Phinees filius Eleazari erat dux eorum coram Domino. Zacharias filius Moſolamiæ, ianitor portæ Tabernaculi Teſtimonij. Omnes hi electi in oſtiarios per portas ducenti duodecim, & deſcripti in villis proprijs, quos conſtituerunt Dauid, & Samuel Videns in fide ſua tam ipſos, quàm filios eorum in oſtijs domus Domini, & in Tabernaculo vicibus ſuis. Per quattuor ventos erant oſtiarij, ideſt ad orientem, & ad occidentem, et ad aquilonem, & ad auſtrum. His quattuor Leuitis creditus erat omnis numerus ianitorũ, & erant ſuper exedras, & theſauros domus Domini. per gyrum quoque templi Domini morabantur in cuſtodijs ſuis, vt, cum tempus fuiſſet, ipſi mane aperirent fores.*

Hi vero in viginti quattuor quoque claſſes, ſiue vices, uiſi ſunt, vt ſcriptum eſt XXVI. Quarum ſeptem primæ nominatæ ſunt à filijs Selemiæ, Zacharia, Iadihel, Zabadia, Iathanael, Aelam, Iohanan, Elioenai, octo ſequentes à filijs Obededom Semeia, Iozabad, Sachar, Nathanael, Ammiel, Iſſachar, Phollathi, & à filijs Semeiæ primogeniti ſex, Othni, Raphael, Obed, Elzabad, Eliu, & Sãmachia. reliquas à filijs Hoſæ Semri, Helcia, Tabelia, Zacharia. Quibus expoſitis additur. *Hi diuiſi ſunt in ianito*

res,

tres, vt essent principes custodiarum, sicut & fratres eorum, vt ministrarent in domo Domini. Missæ sunt ergo sortes ex æquo & paruis & magnis per familias suas in vnamquanque portarum. Cecidit ergo sors orientalis Selemiæ, Zachariæ filio eius septentrionalis, Obededom vero, & filijs eius ad austrum. in qua parte domus erat Seniorum Concilium. Sephim, & Hosa ad occidentem iuxta portam, quæ ducit ad viam ascensionis, custodia contra custodiam. ad oriẽtem vero Leuitæ sex, & ad aquilonem quattuor per diem. atq. ad meridiem similiter in die quattuor. & vbi erat Cõciliũ, bini, & bini. In cellulis quoque ianitorum ad occidentem quattuor in via, biniq. per cellulas. Hæ sunt diuisiones ianitorum filiorum Core, et Merari. His expletis inde de custodia sacræ pecuniæ additur: *Et Leuitæ fratres eorum super thesauros domus Domini, & thesauros sanctificatorum. Subael præpositus thesauris. Eliezer, & fratres eius super thesauros Sanctorum, quæ sanctificauit Dauid rex, & principes familiarum, & tribuni, & centuriones, & duces exercitus de bellis præliorum, quæ consecrauerant ad instaurationem, & suppellectilem templi Domini.*

Ioiada inde pontifex, regnante Ioa, constituit quosdã Leuitas ianitores ad custodiam templi, vt neminem cõtaminatum ingredi sinerent, vt XXIII secundi Paralipomenon inuenitur. Eosdem vero ianitores sacram pecuniam collegisse, indicat caput XXIIII quarti Regum. vbi ita est: *Vade ad Helciam sacerdotem magnum, vt confletur pecunia, quæ illata est in templum Domini, quã collegerunt ianitores templi à populo.* De his vero sic Philo de præmijs sacerdotum: *Aeditui alij ianitorũ officio functi sunt, alij vestibulum obseruarunt, alij nocturnas, diurnasque custodias, templi vices sortiti, egerunt, quibusdam curæ fuit, porticus, atriumque verrere & scobes, ac quisquilias*

quilias exportare, munditiemque curare.

Iam vero officia Sacerdotum, Leuitarum, Cantorum, & Ianitorum adhuc apertius referuntur xxxv secundi Paralipomenon, vbi de nobili Pascha à Iosia rege celebrato disseritur. *Præparatum*, inquit, *est ministerium, & steterunt sacerdotes in officio suo, Leuitæ quoque in turmis*, (græce in diuisionibus suis) *iuxta regis imperium. & immolatum est Phase. Et effuderunt sacerdotes manu sua sanguinem. Et Leuitæ detraxerunt pelles holocaustorum, et separauerunt ea, vt darent per domos, & familias singulorum, vt offerrentur Domino, sicut scriptum est in lege Moisi. & assauerunt Phase super ignem iuxta quod in lege scriptum est. Pacificas vero hostias coxerunt in lebetibus, & cacabis, & ollis, & festinato distribuerunt vniuersæ plebi, sibi autem, & sacerdotibus postea parauerunt. nā in oblatione holocaustorum, & adipum vsque ad noctem sacerdotes fuerunt occupati. vnde Leuitæ sibi, & sacerdotibus filijs Aaron parauerunt nouissimis. Porro cantores filij Asaph stabant in ordine suo iuxta præceptum Dauid, & Heman, & Idithun prophetarum Dauid, Ianitores vero per portas singulas obseruabant, ita vt ne puncto quidem discederent a ministerio. quamobrem & fratres eorum Leuitæ parauerunt eis cibum. omnis igitur cultura Domini rite completa est in die illa, vt facerent Phase, & offerrent holocausta super altare Domini iuxta præceptum regis Iosiæ.*

De Nathinæis. Cap. VII.

NATHINAEOS inde Ianitoribus adhæsisse, docet Esdra cap. primo, vbi ordine recēset Sacerdotes, Leuitas, Cātores, Ianitores, & Nathinæos, qui è Babylonia redierunt. Vt autem Leuitæ Sacerdotibus, sic Nathinæi Le-

Leuitis operam ministerij præstiterunt. itaque vt illi diaconi, sic hi subdiaconi vocari possunt. de quibus cap. IX primi Paralip: *Qui habitarunt primi in possessionibus, & vrbibus suis Israel, & sacerdotes, & Leuitæ, & Nathinæi.* & primo Esdræ, cap. II: *Omnes Nathinæi, & filij seruorũ Salomonis trecenti nonaginta duo.* Hi olim dicti Gabaonitæ, de quibus Iosue v. IX, & XX. *Liberauit Iosue Gabaonitas de manu filiorum Israel, vt non occiderẽtur. decreuitq. in illo die, eos esse in ministerio cuncti populi, & altaris Domini, cædentes ligna, & aquas comportantes vsque in præsens tempus in loco, quem elegisset Dominus.* Dauid inde auctor fuit noui nominis, non officij, ac pro Gabaonitis Nathinæos vocauit, vt apparet ex primo Esdræ, cap. VIII: *De Nathinæis, quos dederat Dauid, & principes ad ministeria Leuitarum.* Vnde cap. II scripsit: *Habitauerũt sacerdotes, & Leuitæ & Cantores, & Ianitores, & Nathinæi, in urbibus suis.*

De Nazaræis. Cap. VIII.

HACTENVS dictum sit de ijs, qui sacris ministerium præbuerunt. Fuit præterea quoddam aliud genus hominum, qui Deo etiam operam suam dicarunt, licet sacra non attigerunt. Hi vero aut corpus suum Deo cõsecrarunt, aut oracula Dei fuderunt, aut legem Dei exposuerunt. quorum primi Nazaræi, secundi Prophetæ, tertij Scribæ vocati sunt. qui deinde diuersas sectas intulerunt, Sadducæos, Scribas, Pharisæos, Herodianos, & alios.

Fuere igitur Nazaræi homines, qui se Deo voto consecrauerunt, ea ratione, qua docetur Numerorum cap. VI: *Vir, siue mulier, cum fecerint votum, vt sanctificentur,*

& se

& se voluerint Deo consecrare, à vino, & omni, quod inebriare potest, abstinebunt. Acetum ex vino, & ex qualibet alia potione, & quidquid de vua exprimitur, non bibent. vuas recentes, siccasq. non comedent cunctis diebus, quibus ex voto Domino consecrantur. quidquid ex vinea esse potest ab vua passa vsque ad acinum non comedent. Omni tempore separationis suæ nouacula non transibit per caput eius vsq. ad completum diem, quo Domino consecratur; Sanctus erit crescente cæsarie capitis eius. Omni tempore consecrationis suæ super mortuum non ingredietur, nec super patris quidem, & matris, & fratris, sororisq. funere cõtaminabitur. quia consecratio Dei sui super caput eius est. Omnibus diebus separationis suæ sanctus erit Domino. Sin autẽ mortuus fuerit subito quispiam coram eo, polluetur caput consecrationis eius, quod radet ilico in eadem die purgationis suæ, & rursum septima. in octaua autem die offeret duas turtures, vel duos pullos columbæ sacerdoti in introitu fœderis testimonij. facietq. sacerdos vnum pro peccato, & alterum in Holocaustum, & deprecabitur pro eo, quia peccauit super mortuo, sanctificabitq; caput eius in die illo, & consecrabit Domino. dies priores irriti fiant, quoniam polluta est sanctificatio eius. Tres autem potissimũ Nazaræos apud Hebræos inuenio, Sampsonem, Samuelem, & Iacobum Iustum fratrem Domini. De Sampsone cap. XXII. Iudicum: *Caue ne bibas vinum, & siceram, nec immundum quidquam comedas, quia concipies, & paries filium, cuius non tanget caput nouacula. erit enim Nazaræus Dei ab infantia sua.* De Samuele primo Regum Anna vouit filiũ Deo his verbis: *Dabo eum Domino omnibus diebus vitæ eius, & nouacula non ascendet super caput eius.* De Iacobo sic Egisippus, teste Clemente Alexandrino: *Ex vtero matris suæ sanctus fuit, vinum, et siceram non bibit, sed neque*

que

que animal manducauit, ferrum in caput eius non aſcendit. Ceterum de voto eiuſmodi ſanctificationis præclare ſcripſit Philo in libro de ſacrificijs. *Cũ aliquis*, inquit, *ſacrauit omnium rerum ſuarum primitias, ac decimas nõ habens amplius materiam, in qua pietatem exerceat, ſeipſum dedicat, ideo magnum hoc votũ appellatur. nihil enim quisquam poßidet ſeipſo pretioſius, qua poſſeſsione tunc ceditur. huius voti reo præcipiũtur hæc. primũ ne mero vtatur, alioue potu ex vuis factitio, deinde ad præſtitutã diẽ rite offeret tres votiuas victimas agnũ, agnam, & arietem, illũ in holocauſtum, illam pro peccato, arietem vero in ſalutis hoſtiam. nam voventi conueniunt hæc omnia, holocautoma, quia non ſua ſolum, ſed ſe quoque Deo dicat, pro peccato victima, quia homo cum ſit, quantumlibet perfectus, peccato non caret, pro ſalute autem, quia ſalutem ſuam acceptam refert Deo vero ſaluatori.*

De Prophetis. Cap. IX.

SEQVVNTVR homines, qui ſpiritu diuino repleti Hebræis iuſſu Dei futura bona, malaue prænunciarunt, quos primo Videntes, deinde Prophetas dixerunt. vt ſcriptum eſt libro primo Regum, cap. IX: *Olim in Iſrael ſic loquebatur vnuſquiſque vadens conſulere Deũ. Venite, & eamus ad Videntem. Qui enim propheta dicitur hodie, vocabatur olim Videns.* Vt autem reliquos tutores ſe daturum Hebręis Deus oſtendit, ſic pręcipue quoque prophetas ex medio illorum excitaturũ promiſit. Quin etiã antequã prophetas lege promiſſos mitteret, multos quoq. patres ſpiritu prophetico exornauit, vt Abraã, Iſaac, Iacob, & Ioſeph. quorum vaticinia extant ſacris litterarum monumentis conſignata. neque multo poſt

etiam

etiam inter exteros Balaam,& Iob,aliosq. nonnullos eo munere insigniuit.

Primum autem prophetam,eumq. omnium prestantissimum dedit Moisem. de quo sic loquutus est Num, XII:*Si quis fuerit inter vos propheta Domini,in visione apparebo ei,vel per somnium loquar ad illum: At non talis seruus meus Moises.ore enim ad os loquor ei,& palam, & nō per ænigmata,& figuras Dominum videt*. Post Moisem inde alios se excitaturum ostendit,atq. etiam excitauit, vt ipse Moises testatur XVIII Deuteronomij: *Prophetā suscitabo eis de medio fratrum suorum similem tui, & ponam verba mea in ore eius, loqueturq. ad vos omnia, quæ præcepero illi,qui autem verba eius, quæ loquetur in nomine meo,audire noluerit,ego vltor existam. Propheta autem, qui arrogantia deprauatus voluerit loqui in nomine meo, quæ ego non præcepi illi,vt diceret,aut ex nomine alienorū Deorum,interficietur. Quod si tacita cogitatione responderes,quomodo possum intelligere verbum, quod Dominus nō est loquutus? hoc habebis signum; quod in nomine Domini propheta ille prædixerit,& non euenerit, hoc Dominus non est loquutus,sed per tumorem animi sui propheta cōfinxit, & idcirco non timebis eum*.& XVIII:*Dixit Moises. Si prophetam de gente tua,& de fratribus tuis,sicut me, suscitabit tibi Dominus Deus tuus,ipsum audies*.& XXXIV:*Et non surrexit vltra propheta in Israel,sicut Moises*.

Hic vero spiritus propheticus, quo Deus precipue Moisem ipsum afflauit,à Moise ad Seniores LXX translatus est,ita vt & ipsi vaticinium edere cœperint. Quod declaratur Numerorum XI: *Venit Moises,& narrauit populo verba Domini congregans septuaginta viros de senibus Israel,quos stare fecit circa tabernaculum,descenditq. Dominus per nubem,& loquutus est ad eum, auferens de spiri-*

ſpiritu, qui erat in Moiſe, & dans ſeptuaginta viris. cumq. requieuiſſet in eis ſpiritus, prophetarunt, nec vltra ceſſarũt. remanſerant autem in caſtris duo viri, quorum vnus vocabatur Eldad, & alter Medad, ſuper quos requieuit ſpiritus, nam & ipſi deſcripti fuerant, & non exierant. cumque prophetarent in caſtris, cucurrit puer, & nunciauit Moiſi, Eldad, & Medad prophetant in caſtris. Statim Ioſue filius Nun miniſter Moiſi, & electus è pluribus ait. Domine mi Moiſes prohibe eos. At ille, Quid, inquit, æmularis pro me? quis tribuat, vt omnis populus prophetet, quando det eis Dominus ſpiritum ſuum?

Tempore inde Iudicum mentio fit Deborę cap. IV, quę prophetis fuiſſe, atque vna populum iudicaſſe dicitur, & VI alterius cuiuſdam his verbis: *Populus clamauit ad Dominum poſtulans auxilium contra Madianitas, qui miſit ad eos virum prophetam, & locutus eſt. Hæc dicit Dominus.*

Demum Samuel prodijt, qui omnes ea gloria ſuperauit, cuius tẽporę *Sermo domini erat pretioſus. non erat viſio manifeſta.* Regum primo cap. ſecundo: *Abijt Samuel, et dormiuit, & vocauit eum Dominus ter. & dixit: Ecce ego facio verbum in Iſrael, quod quicunque audierit, tinnient ambæ aures eius. Creuit inde Samuel, & Dominus erat cũ eo. & cognouit vniuerſus Iſrael, quòd fidelis eſſet propheta Domini.* Ab illo inde ordinarium quoddã quaſi prophetarum collegium extitit, ita vt in ſingulis ętatibus, & ciuitatibus greges prophetarum inuenirẽtur. Vnde XXVIII primi Regum: *Saul conſuluit Dominum, & non reſpondit ei neque per ſomnia, neque per ſacerdotes, neque per prophetas.* Conuenerunt autem ad Samuelem multi ſcripturę exponendę ſtudio ſe dicantes, quibus ille præfuit, atque ex eis aliquot Deus ſuſcitauit, qui prophetę officiũ exercerent.

cerent. Itaque post Samuelem perpetua successione prophetæ fuerunt vsque ad Malachiam tempore Darij, cũ templum est restitutum. De conuentu autem virorum ad Samuelem, & vt eos Deus inspirauerit, sic x primi Regum, vbi Samuel ita loquitur ad Saulem: *Venies in collẽ Dei, vbi est statio Philistæorum, &, cum ingressus fueris ibi vrbem, obuium habebis gregem prophetarum descendentiũ de Excelso, et ante eos psalterium, et tympanũ, & tibiam, & citharam, ipsosq; prophetantes, & insiliet in te spiritus Domini, & prophetabis cum eis, & mutaberis in virum alium.* & paullo post: *Venerunt ad prædictum collem, et ecce cuneus prophetarum obuius est ei, & insiluit super eum spiritus Domini, & prophetauit in medio eorum. Videntes autem eum omnes, qui nouerant eum heri, & nudius tertius, quòd esset cum prophetis, & prophetaret, dixerunt ad inuicem. Quænam res accidit filio Cis? num & Saul inter prophetas?* & XIX: *Misit Saul ad Ramatha, vt raperent Dauid, qui cum vidissent cuneum prophetarũ vaticinantiũ, et Samuelem stantẽ super eos, factus est etiam spiritus Domini in illis, & prophetare cœperunt etiam ipsi. Quod cum nũciatum esset Sauli, misit & alios nũcios, prophetarunt autem & illi. Et rursum misit Saul tertios nuncios, qui & ipsi prophetarunt. Et iratus iracundia Saul abijt etiam ipse in Ramatha, & factus est etiam super eum spiritus Domini, et ambulabat ingrediens, & prophetabat vsque dum veniret in Naioth, & expoliauit etiam ipse se vestimentis suis, & prophetauit cum ceteris coram Samuele, & cecinit nudus tota die illa, & nocte. Vnde & exiuit prouerbium. Num & Saul inter prophetas?* Ergo post Samuelem magnus fuit prophetarum prouentus, quorum omnium nomina non sunt litteris prodita, Indicat caput II quarti Regum, in quo scriptum est: *Helias sic alloquutus est Helisæum: Sede*

hic,

hic, quia Dominus misit me vsque in Bethel. cumque descendissent Bethel, egressi sunt filij prophetarum, qui erant in Bethel. Item: *Sede hic, quia Dominus misit me in Hierico. cũque venissent Hierico, accesserunt filij prophetarũ, qui erãt in Hierico.* & post: *Sede hic, quia Dominus misit me vsque ad Iordanẽ. Ierunt igitur & quinquaginta filij prophetarũ, & sequuti sunt eos.* Et post raptũ Heliæ: *Videntes filij prophetarum, qui erant in Hierico, dixerunt. requieuit spiritus Heliæ super Helisæum.* Nomina vero prophetarum, qui sub Regum imperio, aut in seruitute Babylonica floruerunt, hæc ferme fuere, Gad, Nathan, Asaph, Idithun, Ahias, Samaias, Iad, Azarias, Hanani, Iehu, Iaziel, Eliezer, Zacharias, Helias, & Helisæus; quorum nullius extãt vaticiniorum editi commentarij. At qui prophetias suas memoriæ prodiderunt, fuere, Osee, Ioel, Amos, Abdias, Ionas, Michæas, Nahum, Abacuc, Sophonias, Aggæus, Zacharias, & Malachias, qui minores prophetæ dicũtur, quòd breuiores vaticiniorũ libros reliquerint, & Isaias, Hieremias, Ezechiel, & Daniel, qui maiores appellãtur, quòd volumina prophetiarum grandiora cõscripserint. Hi vero de calamitatibus, quæ regnis Israel, & Iudæ ventura erant, prædixerunt, multaq. de Christo venturo adiecerunt, quorum finis fuit in Malachia, qui præcursorẽ Christi ita prænunciauit: *Ecce ego mitto angelum meum, & præparabit viam ante faciem meam.* Neque inde vsque ad Ioannem Baptistam ab illo prædictum insignis vllus propheta in populo Iudæorum est numeratus.

Quoniam autem de prophetis dicere cœpi, quos præcipue adibant, cum Deum ipsum consulere cupiebant, vt hæc dilucidior disputatio fiat, placet de vniuersa quoque consulendi Dei ratione adiungere. Cõsuluere ergo Deum Hebræi maxime per oraculum. Oraculum autem

tum consulere dicebantur, cum ad Propitiatorium Arcæ fœderis accedebant, atq. ibi Deum rogabant, & ille respondebat. quod ipse Exodi vicesimo septimo admonuerat, vbi sic loquitur ad Moisem: *Loquar ad te supra Propitiatorium, ac de medio duorum Cherubin, qui erunt super arcam Testimonij, cũctaq. quæ mandabo filijs Israel.* Quod vero tum præcepit Deus vt fieret, id post fecit Moises Numerorum octauo: *Cumq. ingrederetur Moises tabernaculum fœderis, vt consuleret oraculum, audiebat vocem loquentis ad se de Propitiatorio, quod erat super arcam Testimonij inter duos Cherubin, vnde & loquebatur ei.* Item Iudicum primo: *Consuluerunt filij Israel Dominum dicentes: Quis ascendet ante nos contra Chananæum, & erit dux belli? dixitq. Dominus, Iudas.* Et vicesimo: *Venerunt in domum Dei, hoc est in Silo, vbi erat arca, consulueruntq. Dominum, atque dixerunt: Quis erit in exercitu nostro princeps certaminis contra filios Beniamin? Quibus Dominus respondit, Iudas.* & post: *Prius ascenderunt, & flerunt corã Domino, & consuluerunt eum dicentes: Debeo vltra procedere ad dimicandum contra filios Beniamin fratres meos, an non? Quibus ait Deus: Ascende.* Et decimo primi Regum: *Consuluerunt Dominum, vtrum nam Saul venturus esset illuc. responditq. Dominus: Ecce absconditus est domi.* Et vicesimo primo secundi: *Dauid consuluit oraculũ Domini, dixitq. Dominus.* Hæc vero oraculi consulendi ratio stante solum primo templo seruata est. nam in secundo Talmudici negant arcam vllam fuisse, sed lapidẽ, vt dixi, solum è terra tres digitos eminentem.

Excepto vero oraculo consultus Deus respondit modo per prophetas, modo per sacerdotes, modo per somnia. vnde scriptum est, vt dixi: *Saul consuluit Dominum, et non respondit ei neque per somnia, neque per sacerdotes, neque*

que per prophetas. Per sacerdotes autem idest, per pontificem illud, credo, significat, quod tricesimo primi Regũ refertur de Abiathar pontifice: *Ait Dauid ad Abiathar sacerdotem: applica ad me Ephod. & applicauit Abiathar Ephod ad Dauid. & consuluit Dauid Dominum dicens: Persequar latrunculos hos, & comprehendam eos, an non? Dixitq. ei Dominus: Persequere. absque dubio enim comprehẽdes eos, & excuties prædam.* Eodem pertinet illud octaui decimi Iudicum: *Rogarunt sacerdotem, vt consuleret Dominum, vt scire possent, an prospero itinere pergerent. Qui respondit eis: Ite in pace.* Hic vero sacerdos post dicitur habuisse Ephod. Et quoniam scriptum est Exodi vicesimo quinto, institutos esse lapides onychinos, & gemmas ad ornãdum Ephod, & Rationale, addidere Talmudici, lapides Vrim, & Thumim, siue Doctrinam, & Veritatem in Pectorali pontificis extitisse, quorum conspectu sacerdotes occulta intelligerent, & populo traderent, dum plus solito prælucerent. nam retento naturali colore nihil immutandum significasse. atque hos etiam lapides secundo templo constructo lucere desijsse. vt supra diximus.

De prophetis iam dictum est. *Olim*, inquit primo Regum, *sic loquebatur vnusquisque vadens consulere Deum: Venite, eamus ad Videntem, idest ad prophetam*, & quarti octauo: *Vade in occursum viri Dei, & consule Dominum per eũ dicens: Si euadere potero de infirmitate mea hac?* Inserã hic quoque locum insignem de prophetis consultis à Iosaphat, & Achab regibus, octauodecimo secundi Paralip: *Congregauit Achab rex Israel prophetarum quadringentos viros, & dixit ad eos: In Ramoth Galaad ad bellandum ire debemus, an quiescere? at illi, ascende, inquiunt, et tradet Deus in manu regis. Aduocatus inde Michæas primũ*

dixit eadem, deinde adiuratus, vt vera diceret, adiecit: Dominus dedit ſpiritum mendacij in ore omnium prophetarũ tuorum, & Dominus locutus eſt de te mala. acceſsit autem Sedecias vnus de prophetis, qui proſpera nunciarant, et percuſsit Michææ maxillam. & ait: Per quam viam tranſiuit ſpritus Domini à me, vt loqueretur tibi? dixit Michæas: Tu videbis. inde ad regem: Si reuerſus fueris in pace, non eſt locutus Dominus in me. Verum prophetæ quoque poſt ſecundi templi conſtructionem defecerunt, vt ante diximus.

Somniorum porro ratio fuit huiuſmodi. Obſeruationem ſomniorum Deus prohibuit, diuinam in ſomnis nũciationem negligi noluit. prohibuit autem Deuteronomij octauo decimo: *Nec inueniatur, qui ariolos ſciſcitetur, & obſeruet ſomnia, atque auguria, nec ſit maleficus, nec incantator, nec qui pythones conſulat, nec diuinos, nec quærat à mortuis veritatem. Omnia enim hæc abominatur Dominus*. Itaque ſecundo Paralipomenon triceſimo tertio, rex Manaſſes reprehenditur, quòd ſomnia obſeruaret, & maleficis artibus inſeruiret. & XXIII Hieremiæ ſcriptum eſt: *Propheta, qui habet ſomnium, narret ſomniũ, & qui habet ſermonem meum, loquatur ſermonem meum vere. Quid paleis ad triticum? dicit Dominus*. De ſpontanea vero Dei monitione per ſomnium multa ſuperſunt teſtimonia. Numerorum duodecimo: *Si quis fuerit inter vos propheta Domini, in viſione apparebo ei, vel per ſomnium loquar ad illum. at non talis ſeruus meus Moiſes. ore enim ad os loquar ei. & palam, non per ænigmata, & figuras Dominum videt*. Itaque Gedeon ſeptimo Iudicum, ſomnium ſe vidiſſe narrans expoſitionem quoque verã accepit. & tertio tertij Regum: *Apparuit Dominus Salomoni per ſomnium dicens: Poſtula quod vis vt dem tibi. & ille.*

ille. Da mihi cor docile. Igitur vt euigilauit Salomon, & intellexit, quòd esset somnium, profectus Hierusalem stetit coram arca fœderis. Hæc autem ratio monendorum hominum seruata est à Deo vsque ad extremum. Siquidem scribit S. Matthæus: *Hæc cogitante Ioseph ecce angelus Domini apparuit ei in somnis, dicens: Ioseph filij Dauid noli timere accipere Mariam coniugem tuam.* & II Ioel: *Et erit in nouissimis diebus, dicit Dominus, effundam de spiritu meo super omnem carnem. prophetabunt filij vestri, & filiæ vestræ, & iuuenes vestri visiones videbunt, & seniores vestri somniabunt.* Naturalium ergo somniorum, vt quæ plerunque incerta sint, & ab incerta caussa proficiscātur, nullam habendam esse rationem, censuit Deus, non autē eorum, quæ ipse immisit. Quod cum fecit, simul etiam id egit, vt homo intelligeret, somnium illud non oportere contemni, sed veri aliquid ab illo portendi, vt ea, quæ Ioseph, & Daniel tanta cum laude ingenij coniecerunt.

Quattuor autem modis Deus siue consultus hominibus respondit, siue non consultus verba ad eos fecit. aut enim ipse simpliciter est loquutus, aut per visionem, & somnium alloquutus. aut angelus simpliciter est affatus, aut per visionem, somniumue affatus. Primi sit exemplū. *Dixit Dominus ad Abraham, Iacob, Iosue.* Secundi: *Factus est sermo Domini ad Abraham per visionem dicens.* Tertij: *Et angelus Domini de cælo clamauit dicens, Abrahā.* Quarti: *Apparuit angelus Domini Ioseph in somnis dicens.*

Deum vero verba fecisse interpretantur sacrarum litterarum expositores, eum non verba, quæ auribus percipi possent, fecisse, sed eorum, ad quos loquutus est, mentem ita informasse, vt non solum res, tanquam præsentes, oculis cernerent, sed etiam se à Deo diuinitus moneri sentirent, & perinde afficerentur, ac si Deum loquen-

tem audirent, & intelligerent quæ dicerent. Quæ verò hoc modo dicta sunt, prophetia fuerunt, & quibus hæc dicta sunt, prophetæ vocati sunt. Vnde tertiodecimo tertij Regū dixit propheta quidā: *Loquutus est Dominus ad me in sermone Domini dicens: Nō comedes panē, et nō bibes aquā ibi. tum rex Hieroboā ait illi: Et ego propheta sum similis tui, & angelus loquutus est mihi in sermone Domini, dicens: Reduc eum tecum in domum, vt comedat panem, & bibat aquam.* Quod autem de verbo Dei dixi, id S. Basilius scripsit in commentario psalmi XXVIII: *Vox Dei diuersa est ab ijs vocibus, quæ in sensum aurium cadunt. id enim accidit, cum mens hominum quibus ille vocem suam tradere vult, visione quadam informatur perinde, atque in somnijs. nam vt in his animus noster quorundam veluti verborum notis imbuitur, nulla voce ad sensum aurium accidente, sed ipsa mente quibusdam rerum insignibus informata, sic putanda est Dei vox, quam prophetæ audisse dicuntur.* Neque vero omnes, de quibus scriptum est, *Dixit Dominus ad eos,* illud à Deo ipso loquente acceperunt, sed à Propheta aliquo, cuius mentem Deus imbuerat, illud hauserunt. Cum autem dicitur Dominus venisse ad aliquem, ea non prophetia putatur, sed simplex monitio, vt de Laban, & Abimelech.

Prophetæ igitur aut per visionem vigilantes, aut per somnium dormientes edocti de rebus futuris sunt, idque aut per angelum, aut sine angelo, visione, vt vocant, imaginaria, excepto vno Moise, qui sine somnio, & angelo, visione, vt appellant, intellectuali creditur instructus fuisse, atque ea, quæ edidit, prædixisse. Verum sacer sermo, vt inquit Philo de somnijs, aut tanquam rex facienda imperauit; aut tanquam præceptor vtiliter instituit, aut tanquam consiliarius opportune eos admonuit, qui sibi ipsi non

si non poterant consilium capere; aut tanquam amicus arcana communicauit, quæ profanos audire nefas erat, aut demum ex quibusdam aliquid requisiuit, vt de Adamo. Scriptura vero, quæ semper de Deo loqui reuerenter est solita, tamen vt rudes homines erudiret, homini eum comparauit, atq; ei membra, motus & voces, non veritatem, sed vtilitatem discentium respiciens tribuit: quia plerique nequeunt Deum sine corpore cogitare, neque alio modo ad officium se referre, nisi audiant, Deum ire, redire, irasci, vlcisci, ac tela ad vindicandos sceleratos in promptu habere, atque interdum etiam hominem appellare.

De Scribis. Cap. X.

VT porro prophetæ voluntatem Dei prænunciarũt, sic Scribæ legem eius interpretati sunt. Huius autem rei primordia ab ipso quoque Mose sunt ĩtroducta. Is enim alia voce populo tradidit, alia in scriptum cõtulit. Primę traditiones, secunda lex dicta. Quæ vero voce Moises docuit, ea primum cum Iosue communicauit, Iosue inde cum Senioribus, Seniores cum Prophetis, Prophetæ cũ Scribis. Has traditiones posterior Hebręorum schola Cabalam historicam appellauit. De traditionibus Moisis extat testimonium S. Lucæ sexto Actuum: *Audiuimus hæc dicentem, quoniam Iesus Nazarenus hic mutabit traditiones, quas tradidit vobis Moises.* Seniorum horum quoque mentio vsurpatur secundo Iudicum: *Seruierunt Israelitæ Domino cunctis diebus Iosue, & Seniorum, qui post eum vixerunt, & nouerunt omnia opera Domini, quæ fecerat in Israel.* De traditionibus autem eorum loquitur S. Matthæus, & S. Marcus: *Quare discipuli tui transgrediuntur traditionem Seniorum? non enim lauant manus suas, cum*

panem manducant. Iesus autem respondens ait illis: Quare vos transgredimini mandatum Dei propter traditionem vestram? Item: *Pharisæi, & omnes Iudæi, nisi crebro lauerint manus, non manducant, tenentes traditionem Seniorum.*

Vt etiam Moises primus legem dedit, sic etiam primus exposuit. Indicat id quod scriptum est in Euangelio de cathedra Moisis. atque inde sequuti reliqui principes in eadem obseruatione steterunt. Vnde Leuitici x scriptum est: *Dixit Dominus ad Aaron: Vinum, & omne, quod inebriare potest, non bibetis tu, & filij tui, quando intrabitis in Tabernaculum Testimonij, ne moriamini. Et vt habeatis scientiam discernendi inter Sanctum, & Profanum, inter Pollutum, & Mundũ, doceatisq. filios Israel omnia legitima mea, quæ locutus est Dominus ad eos per manũ Moisi.* Quare Iosephus quoque scriptũ reliquit secũdo aduersus Appionem: *Legislator non semel legem suos audire voluit, sed in vnaquaque septimana alia opera relinquentes ad legem audiendam congregari, eamq. perfecte discere.* Quod idem scripsit quoque Philo libro tertio de vita Moisi: *Moris*, inquit, *fuit, Sabbatis operam dare philosophiæ principe antecedente, ac docente quæ opus facto, ac dicto essent, reliquis audientibus. ex quo nunc etiam philosophantur Sabbatis patrio more, nam oratoria in ciuitatibus scholæ sunt omnium virtutum, quibus diuina humanaq. intelliguntur, & corriguntur.* Ex mandato etiam legis septimo quoque anno Leuitæ verba legis populo tradere tenebantur.

His ita constitutis successit Dauid, qui vt ceteras reip. partes, sic hanc quoque formauit. Etenim cum Leuitarum numerum iniisset, ex his sexies mille scribas, ac iudices fecit. cumq. mox sacra Leuitarum officia familijs distribueret, quasdam etiam super Israel constituit, *ad docen-*

cendum, & iudicandum, vt XXIII, & XXVI primi Paralip. continetur. Qui vero hi ſcribæ, ac iudices fuerint, qui & docuerint, & iudicarint, nemo adhuc, quod ſciam, oſtē dit. Græcus autē interpres priore loco eos γραμματέας, & κριτὰς, poſteriore, τοῦ γραμματεύειν & διακρίνειν ſcripſit. quibus verbis duo officia exprimuntur eorum, qui legem interpretabantur, vnum, vt verba legis legerent, alterum, vt, ſi opus expoſitione eſſet, exponerent. Itaque γραμματεῖς aptius verterentur Lectores, quam vocem ecclesia quoque Chriſtiana ſeruauit, quàm ſcribæ. Quod probatur ex III Eſdræ, vbi Eſdra dicitur ἀναγνώστης τοῦ νόμου. i. lector legis, cum alibi dicatur γραμματεὺς, ideſt, ſcriba. & ex decimo S. Lucæ. vbi loquens Chriſtus ad legis peritum, ſiue ſcribam quendam, qui dixerat, *Doce, quid faciens vitam æternam poßidebo, reſpondit, quid eſt ſcriptum in lege? quomodo legis?* ideſt quomodo profiteris munus interpretis, ſi hoc neſcis, quod ſciſcitaris? Quin etiam idem cap. V. VI. X. & XI. eiuſmodi homines vocauit, γραμματεῖς, νομικοὺς, & νομοδιδασκάλους, ideſt ſcribas legis peritos, & legis doctores. Quod vero ijdem dicantur κριταὶ, ideſt iudices, & διακρίνειν, ideſt, dijudicare, ſiue diſtinguere, id omnino ad interpretationis rationem refertur, quę dijudicationem, & diſtinctionem deſiderauit, præſertim vero in lingua Hebræa, in qua conſtat, voces paucißimas eſſe, atque ex notarum, & diſpunctionum varietate varias ſignificationes recipere: Probat hoc Philo in eo libro, qui inſcribitur, omnes probos eſſe liberos. ſic enim de Eſſæis Iudæis loquitur: *Conſtitutam maxime ſeptimam habent diem, in qua ab alijs quieſcunt operibus, in qua ad ſacra loca adeuntes, quæ ſynagogæ vocantur, ordine ætatis iuuenes ſenioribus ſubſident, decoro cū ornatu audiētes. deinde vnus Biblia ſumens legit, alter vero ex peritißimis*

mis minime nota exponit, nam pleraque per symbola anti-qua imitatione apud eos traduntur. Probat item eiusdem cum Essæis ætatis S. Paulus, qui ei consuetudini congruẽter ad Corinthios scripsit: *Prophetæ duo, aut tres in ecclesia dicãt, ceteri diiudicent.* Græce λαλείτωσαν, idest duo legãt, reliqui explicẽt. Inde post Dauidem Iosaphat rex, cum morem hunc exoleuisse, ac legẽ plerisque incognitam esse videret, *Sacerdotes, ac Leuitas per omnes ciuitates Iudæ dimisit, qui eam docerent.* Secundo Paralip. XVII: *Tertio anno regni sui misit de principibus suis, vt docerent in ciuitatibus Iuda, & cũ eis Leuitas, & cũ eis sacerdotes. docebantq. populum in Iuda, habẽtes librum legis Domini, & circuibant cunctas vrbes Iuda, atque erudiebant populum.* Idem post etiam fecit Iosias rex, inuento in templo, quod euanuisse putabant, Deuteronomio. quarto Regũ XXIII: *Ascendit rex templum Domini, & omnes viri Iuda, & vniuersi, qui habitabant in Hierusalem, cum eo sacerdotes, & prophetæ, & omnis populus. legitq. omnibus audientibus omnia verba libri fœderis, qui inuentus est in domo Domini.* Successit inde post aliquot annos calamitas Babylonica. Qua post annos LXX perfuncti in patriam sunt restituti. Ab illo tempore aperte lex permissa videtur principibus sacerdotum, & scribis. quod ex ijs, quæ dicẽtur, intelligetur. in illa certe rerũ cõfusione lex aut amissa, aut neglecta, aut corrupta potissimum aut cognitionis, aut correctionis indiguit. Itaque Esdra, qui & sacerdos, & scriba, & princeps sacerdotum, ac scribarum dicitur, in patriam iam restituto templo reuersus legis codices superiore exilio, ac clade amissos inuestigauit, ac deprauatos emendauit, atque, vt nunc sunt, ex Hebręorum traditione distinxit. idemq. populo inscio legem tradidit. Sic enim scriptum est apud eum: *Esdra parauit cor suum,*

suum, vt inuestigaret legem Domini, & faceret, & doceret præceptum, & iudicium: Item: *Congregati sunt principes familiarum vniuersi populi, sacerdotes, & Leuitæ apud Esdram Scribam, vt interpretaretur eis verba legis.* & nono tertij: *Stetit Esdras sacerdos, & lector legis super ligneum tribunal, quod fabricatum erat & assumpsit librum coram omni multitudine.* Ab Esdra vero alij instituti putantur, qui legem explanarent, difficultates tollerent, librosque custodirent, ne rursus corrumperentur. siquidem eodem in loco sic pergitur: *Dixit Esdræ principi sacerdotum, & lectori, et Leuitis, qui docent multitudinem.* Ecce, vt Esdra, qui sacerdos, & scriba dictus est, iam princeps sacerdotum, & lector legis dicatur. nam pro *Leuitis, qui docent multitudinem* nimirum ipsos principes sacerdotum, & scribas intellexit. Hi vero ab Esdra aduocati communi cum eo consilio quædam loca sacrorum librorum male affecta sanarunt, & canonem scripserunt eorum librorũ, qui maxime probarentur, vt Talmudistæ asserunt. Ergo ab illo tẽpore Principes sacerdotum, & Scribæ legis exponendæ munus præcipue obierunt, legisq. doctores, vt dicti, sic etiam habiti sunt. vnde illud est Matthæi XIII: *Omnis scriba doctus in regno cælorum similis est homini patrifamilias, qui profert de thesauro suo noua, & vetera.* & XVI: *Quid ergo scribæ dicunt, quòd Heliam oporteat primum venire?* & Marcus XVI: *Quomodo dicunt scribæ, Christum filium esse Dauid.* Quare merito Herodes rex, homo proselytus, idest Iudæus ascititius, cum de Christo nato audisset, nec locum, vbi oriturus erat, teneret, ea de re Principes sacerdotum, & Scribas consuluit. siquidem, vt scribit S. Matthæus, conuocatis principibus sacerdotum, & scribis sciscitatus est, vbi nasceretur Christus? Post autem cum Christus docere in templo cæpisset, qui nec

nec princeps ſacerdotum, nec ſcriba, nec Leuites eſſet, præcipue principum ſacerdotum, & ſcribarum oculos in ſe conuertit. Quare hi potiſſimum, cuiusnam auctoritate id faceret, quæſiuerunt. nam S. Lucas xx ſic prodidit: *Docente Ieſu populum in templo, & euangelizante conueniunt principes ſacerdotum, & ſcribæ dicentes: Dic nobis, in qua poteſtate hæc facis? quis eſt, qui dedit tibi hanc poteſtatem?* Itaque S. Matthæus, & S. Marcus huic quæſtioni quaſi occurrentes ſcripſerunt, Chriſtum docuiſſe, non tanquam ſcribas, ſed tanquam poteſtatem habentem, i. non tanquam interpretem legis, ſed tanquam legislatorem. Interpretes enim illa verba in ore habere ſolebant: *Dicit Dominus.* Chriſtus autem: *Dictum eſt antiquis, ego autem dico.* Eiuſmodi vero ſcriba fuit ille, de quo S. Paulus prima ad Corinthios: *Vbi ſapiens, vbi ſcriba?* ideſt legis peritus. eiuſmodi doctor fuit Nicodemus, quē Chriſtus legis magiſtrū vocauit, & redarguit. tales doctores illi, quibus cum Chriſtus duodennis in templo de lege diſſeruit. talis Phariſæus ille, de quo S. Matthæus xxii: *Interrogauit vnus ex Phariſæis, nomine Gamaliel, legis doctor honorabilis vniuerſæ plebi.* Denique eiuſmodi quoque fuit Ioſias ſcriba Phariſæus, de quo in vita S. Iacobi maioris: *Ioſias vnus è ſcribis Phariſæorum, miſit funem in collum apoſtoli, & poſt conuerſus martyrio cum eo affectus eſt.*

Legem porro docuere Scribæ duobus in locis, in templo, & ſynagogis. De templo indicat S. Lucas, cū inquit, Chriſtum inuentum in templo inter doctores percontantem, & reſpondentem. item omnes euangeliſtæ, qui tradiderunt, illum ſæpe in templo docuiſſe, ac cōcionatum eſſe. Vnde apud S. Ioannem xviii ipſe de ſe dixit: *Ego docui ſemper in ſynagoga, & in templo, quo omnes Iudæi cōueniunt.*

ueniunt. Et S. Paulus Actuum XXIIII: *Neque in templo inuenerunt me disputantem, neque in synagogis*. Ea caussa fecit, vt scribæ quidam scribę templi vocati sint. quod indicat decretum Antiochi Magni apud Iosephum libro XII: *Senatus, sacerdotes, scribæ templi, & sacri Cantores sint immunes à tributo, quod pro suo capite debent.* Quin etiam Helcias pontifex *legem à se inuentam dedit Saphã scribæ templi, vt regi Iosiæ legeret.* Et Iosias rex misit scribam templi ad Helciam pontificem, vt pecuniam in templi instaurationem erogaret. IIII Regum.

Synagogæ autem, vt dixi, fuerunt ædes, quo Iudæi diebus Sabbatorum conuenire instituerunt, vt legem audirent. Vnde illud Actuum XI: *Moises à temporibus antiquos habet in singulis ciuitatibus, qui eum prædicent in synagogis, vbi per omne sabbatum legitur*. De more vero docendi in synagogis ad ea, quæ supra diximus, elici potest ex eo, quod narrat Philo de Essæis, & ex eo, quod de Christo scripserunt Euangelistæ synagogas Galileæ per cursante, atque ibi veritatem nunciante. S. Matthæus IIII: *Circuiuit Iesus totam Galilæam docens in synagogis eorũ, & prædicans euangelium regni.* Lucas V: *Iesus venit Nazareth, & intrauit secundum consuetudinem suam die Sabbati in synagogam, & traditus est illi liber Isaiæ prophetæ. Et descendit in Capharnaum ciuitatem Galileæ, ibiq. docebat illos sabbatis. & stupebant in doctrina eius, quia cum potestate erat sermo ipsius.* Item XIII: *Erat Iesus docens in synagogis Iudæorum sabbatis, & mulierem sanauit. respondens autem archisynagogus indignatus est, quia sabbato curasset.* Hæc viuente Christo. Post mortem vero eius hæc doctrinæ in synagogis tradendæ extra Iudæam, & Galilæam memoria celebratur. Actuum IX: *Saulus petijt à põtifice epistolas in Damascum ad synagogas, vt si quos inuenisset*

nisset huius viæ viros, ac mulieres, vinctos perduceret in Hierusalem. inde conuersus, & ingressus in synagogas prædicabat Iesum, quoniam hic est filius Dei. & XIII: *Paulus, & Barnabas cum venissent Salaminam, prædicabant verbum Dei in synagogis Iudæorum.* Item: *Venerunt Antiochiam Pisidiæ, & ingressi synagogam die sabbatorum sederunt. post lectionem autem legis, & prophetarum miserunt principes synagogæ ad eos. cumq. dimissa esset synagoga, sequuti sunt multi Iudæorum. sequenti vero sabbato pene vniuersa ciuitas conuenit audire verbum Dei.* & XIIII: *Factum est in Iconio, vt simul introirent in synagogam Iudæorum, & loquerentur ita, vt crederet Iudæorum, & Græcorum copiosa multitudo.* & XVII: *Venerunt Thessalonicam, vbi erat synagoga Iudæorum. secundum autem consuetudinem Paulus introiuit ad eos, & per sabbata tria disserebat eis de scripturis. Cum autem venissent Berrœam, in synagogam Iudæorum introierũt. cum autem cognouissent in Thessalonica Iudæi, quia & Berrœæ prædicatum est verbum à Paulo, venerunt & illuc. Paulus inde disputauit Corinthi in synagoga per omne sabbatum interponens nomen Domini Iesu, et migrans inde intrauit in domum cuiusdam nomine Titi Iusti colentis Deum, cuius domus coniuncta erat synagogæ. Crispus autem archisynagogus credidit Domino cum omni domo sua. Deuenit inde Ephesum, & ingressus in synagogam disputauit cum Iudæis.* inde XIX: *Ephesi ingressus synagogam cum fiducia locutus est per tres menses disputans, & suadens de regno Dei.* Neque vero solum in Asia, sed etiam Romæ synagogæ Iudæorum fuerunt, & præsertim Libertinorum, qui, vt patet ex Actibus, synagogã quoque Hierosolymis habuerunt. Testis est Philo in legatione ad Caium: *Tiberius non dissimulauit, probari sibi Iudæos, qui abominarentur adulationem. alioquin passus*

non

non fuisset, trans Tiberim bonam vrbis partem teneri à Iudæis. Romani vero hi erant, plerique libertini. nam captiui in Italiam abducti à dominis libertate donati fuerãt, haud quaquam aliquid ex patrijs institutis mutare coacti. sciebat enim, eos habere oratoria, & conuenire in ea, & maxime septimo quoque die, quando publice patriam docentur philosophiam. Sciebat & sacras eos ex primitijs coaceruare pecunias, ac Hierosolyma mittere. Sed tamen neque Roma eos expulit, nec Romanam ciuitatem eis ademit, neque in oratoria noui aliquid molitus est, neq. conuenire eos vetuit ad legum interpretationes. Atque hæc quidem de scribis, idest legis doctoribus hactenus.

De Septem Iudæorum hęresibus. Cap. XI.

LOCVS inde admonet, quoniam de legis interpretibus diximus, vt de doctrina quoque Iudæorum agamus, quę vltimis celebrata temporibus, in septem partes diuisa fuit, quas septem hæreses appellarunt. fuerunt autem, teste S. Epiphanio, hæ; Sadducæi, Scribæ, Pharisæi, Hemerobaptistæ, Nazaræi, Ossæni, & Herodiani. de quibus primum sigillatim, deinde coniunctim edisseremus.

Sadducæi nomen à Sadoc accepere, Antigni discipulo, qui cum defecisset ad templum montis Garizin à Manasse inter Samaritas constructum, Alexandro Magno regnante hæresim intulit Sadducæorum, teste Rabbi Abraham in Cabala historica. Hi vero, vt inquit Iosephus, fatum negarunt, atq. omnia nostro arbitrio subiecerunt, animas mortales esse, & propterea resurrecturas non esse, dixerunt. Deum mala omnia videre negarunt, & inhumani, ac longe ab omni communione auersi fuerunt.

runt. & vt addit S. Epiphanius, Angelos, & spiritum sanctum ignorarunt, atque omnia æqualiter cum Samaritis obseruarunt, cum tamen Iudæi essent, & Hierosolymis sacrificium facerent.

Scribæ vero, inquit S. Epiphanius, *Legis expositores fuere, velut grammaticam quandam scientiam exponentes, reliqua quidem, velut Iudæi, facientes, verum superfluam quandam, & sophisticam interpretationem inducentes, non solum secundum legem viuentes, sed etiam abundantius. vt qui vrceorum demersiones, ac purificationes seruarent, poculorum item, ac patinarum, & aliorum ministerij vasorũ, et tanquã videlicet ad sinceritatem, ac sanctitatem dispositi, crebro manus lauarent, crebroque purificationes quasdã per lauacra adhiberent. Habebant autem fimbrias quasdã significantes politiam ipsorum ad ostentationem elationis, & laudem spectantium, & phylacteria apud seipsos pallijs addebant, hoc est latas notas purpuræ. Expositiones autem apud ipsos quattuor erant, vna in nomen Mosis prophetæ, secunda in præceptorem ipsorum Acibam appellatum, siue Baracibam, tertia in Andan, siue Annan, qui & Iudas, quarta in filios Assamonei.* Neque vero dubium est, quin hi ex eorum numero fuerint, quos legis doctores diximus.

Pharisæi porro, auctore Iosepho, *certiorem legalium rituum cognitionem professi sunt, vitam abiectam egerunt, nihil molle, nihil delicatum adhibentes. fato omnia tribuerunt, nec tamen liberum hominis arbitrium sustulerunt, iudicium Dei futurũ censuerunt, quo homines pro meritis præmia, pœnasq. consequerentur, animas immortales duxerunt, earumque post mortem alias æterno carceri destinandas, alias in vitam reuersuras, itaut bonorum animæ in corpora hominum remigrarent, malorum autem in pecudum.* De his sic S. Epiphanus: *Pharisæi eadem cum scribis sentiebant,*

bant, conuersabantur enim cum eis. Virginitati, & continentiæ studebant, frequenter orabant, cauentes, ne qua se labe corporis macularent. durissimis stratis cubabant. bis in sabbato ieiunabant, secunda, & quinta die. decimabant decimationes, dabant primitias, trigesimas, & quinquagesimas. sacrificia, ac vota exactissime persoluebant, in prædicto vero scribarum habitu incedebant per amicula, & alios ornatus, ac muliebria pallia, in latis crepidis, & calciamentorum ligulis procedentes. Dicebantur autem Pharisæi, eò q̄ separati essent ab alijs propter spontaneam superfluam religionem apud ipsos receptam. Phares enim Hebraica lingua separationem significat.

Hemerobaptistę *autē eadē cū Scribis, et Pharisæis senserunt, & cum Sadducæis resurrectionem mortuorum abnuerunt. Præcipui vero illud habuerunt, quòd se quotidie baptizarunt, vnde nomen etiam acceperunt.*

Iam vero Nazaræi *à Galaaditide, & Basanitide regione, & locis vltra Iordanem originem trahentes in omnibus instituta Iudæorum seruabant, circuncisionem, sabbatum, festiuitates omnes. victimas autem non mactabant, neq. animatis vescebantur. Patres accipiebant, de quibus scribitur in quinque libris Moisis, ipsos autem libros Moisis non probabant. dicebantque Moisen fuisse, sed aliam legē, quàm quæ tradita esset, accepisse,*

Osseni *originem duxerunt à Nabatica regione, Ituræa, Moabitide, & Areilitide, quæ est vltra mare mortuum, Iudæi quidem genere, sed moribus hypocritæ, mentis industria versuti.* Hi a Iosepho Essæi dicuntur. atque secundo Belli his verbis describuntur: *Essæi nuptias respuerunt, alienos vero filios adoptarunt, diuitias spernentes haud certas vrbes, quas incolerent, habuerunt, & bona sua cum socijs suis communicarunt, nec vestitum, nec calceum nouum, nisi*

veteribus attritis, sumpserunt. Commerciorum nullus inter eos vsus. egentibus præsto fuere, eandem ab illis beneficentiã relaturi. religionem mirifice coluere frigida aqua se quotidie abluentes. inter vescendum summum silentium adhibuere. non nisi probata continentia homines in societatem recepere. receptos autem magnis execrationibus obstrinxere, se Deum, fidem, iustitiamque culturos. deprehensos in peccatis societate deturbauere, ac ne cibum delatum caperent, vetuere, iudicia seuerissime exercuere, mortem, & cruciatus cõtempsere. animas bonorum ad fortunatas insulas abire, malorum ad loca inferna, putauere. In libro autem Antiquitatum XVIII ita: *Essæi cuncta ad Deum referunt, immortalem animam censent, in templo anathemata prohibent. sacrificia cum populo non celebrant, quòd se putant mũditia, & sanctitate illis præstare, moribus optimis sunt, agriculturæ student, omnia habent communia, neque vxoribus, neq. seruis vtuntur. sacerdotes viros optimos eligunt, cibum simplicem, atque habitum parcum, & mundum adhibent.* & Plinius libro V: *Ab occidente littora Essæni fugitant vsq. qua nocent, gens sola, & in toto orbe præter ceteras mira, sine vlla femina omni venere abdicata, sine pecunia, socia palmarum. In diem ex æquo cõuenarum turba renascitur, large frequentantibus quos vita fessos ad mores eorum fortunæ fluctus agitat. Ita per sæculorum millia (incredibile dictu) gens æterna est, in qua nemo nascitur. tam fœcunda illis aliorum vitæ pœnitentia est. infra hos Engadda oppidum fuit, secundum ab Hierosolymis fertilitate, palmetorumque nemoribus, nunc alterum bustum. Inde Masada castellum in rupe, & ipsum haud procul Asphaltite.* Sed multo præclarius Philo in eo libro, quem inscripsit, Omnes probos esse liberos. *In Syriæ,* inquit, *& Palæstina, quæ partes Iudæorum sunt haud modicæ, dicũtur quidam nomine Essæi, nume-*

numero vltra quattuor millia, à voce Græca Essæi, quasi ὅσιοι, *idest sancti vocati, quoniam Dei cultores præcipue sunt. nulla animalia sacrificantes, sed mentes suas sacras efficiendas existimantes. Hi vicatim habitant, vrbes vitantes propter eorum, qui tractant ciuitates, improbitates. eorum alij agriculturæ student, alij artes exercent, quæ pacis sociæ sunt. neque aurum, neque argentum sibi condunt. neq. agros latos parant cupiditate redditūum, sed necessitate victus. Nemo bellicorum armorum apud eos est opifex. sed neque in pace vllum mercaturæ genus attingunt. seruos non habent, sed liberi omnes sunt mutua ministeria suppetentes. Rationalem, & naturalem philosophiam respuunt, diuinam amplectuntur. Morali maxime student patriarum legum auxilio vsi. quas præcipue septima die docentur. Imbuuntur autem sanctitate, iustitia, ceterisq. virtutibus tres regulas adhibentes, Dei, virtutis, hominumq. amorem. Quòd Deū diligant, illud est indicio, quòd perpetuam castitatem adhibent, iusiurandum, & mendacium non dicunt. & quòd bonorū omniū, nullius vero mali auctorem esse Deum arbitrantur. Quòd virtutis studiosi sint, ex eo perspici potest, quòd pecuniam, & gloriam negligunt, quòd voluptates respuunt, & constantiam præstant. Quòd hominum caritate flagrent, indicat, amor, & societas inter eos. vna enim est omnibus domus, vna vestis, vnum ærarium, vnus sumptus. communis victus, & vita. quin etiam quæstus in commune conferunt, ægrotantes communiter curant, & seniores loco parentum habent.*

Herodiani vero, vt inquit Epiphanius, *omnino Iudæi erant, sed vani, atque hypocritæ, verum Herodem putabant Christum Dominum, qui in omnibus scripturis, legeque, ac prophetis expectatur, & ob ipsum decepti Herodem iactabant inducti ex dicto hoc. Non deficiet princeps ex Iuda, at*

que dux ex fæmoribus ipsius, donec venerit, cui reseruatur, huic reseruatum esse dicentes, qui erat alienigena. Item Tertullianus de Præscriptionibus: *Pharisæi additamenta quædam legis astruendo à Iudæis diuisi sunt. Herodiani Christum Herodem esse dixerunt.*

Ex his autem omnibus præcipue floruere ante Christi aduentum Phariſęi, & Sadducæi. itaq. Hierosolymis, vt inquit Iosephus, populares Phariſęis, optimates Sadducęis se adiunxerunt. Pharisæorum autem extraordinarias in rep. opes ęgre inde ferens Ioannes Princeps leges ab eis allatas (hę nouæ traditiones erant pręter antiquas Mosaicas) sustulit, & ad Sadducęos se contulit. Pharisæi tamen adeo potentia valuerunt, vt post auxilio Demetrij Eucęri, Syrię regis, bellum Alexādro regi Iudęorum intulerint, & Moabitide, ac Galaatide terra ipsum cedere compulerint. inde mortuo illo Alexandram reginam sibi obsequentem adepti leges suas recuperarunt, ac multo vehementius sęuire in vrbe, & regno toto institerunt. quousque res ad duos fratres regios recidit, Hyrcanum, & Aristobulum, quorum alter Pharisęus, alter Sadducęus fuit. Cum autem Christus euangelium suum pandere populo cœpit, Scribę, Pharisęi, Sadducęi, & Herodiani pręcipue viguerunt. ac propterea soli in Euangelio memorantur, vt qui Christo nouam doctrinam prędicanti se pręcipue obijcerent. atque vt ipsi sępe illum tentandi caussa varijs interrogationibus fatigarunt, ac verbis irretire conati sunt, sic & ipse illos insectatus, & hypocrisim, ac doctrinam eorum, vt parum vitę congruentem detegere nixus est: Recitabo ordine ipsa Euangelij loca, vt res clarissime cognoscatur. S Marcus cap. III: *Exeuntes Pharisæi cum Herodianis consilium faciebant aduersus eum, quomodo perderent eum.* & VII: *Pharisæi, & quidam de*

de Scribis cũ vidissent quosdam de discipulis Domini communibus manibus, idest non lotis, manducare panes, vituperauerunt. Pharisæi.n.& omnes Iudæi, nisi crebro lauerint manus, non manducant tenentes traditionem Seniorum, & à foro venientes, nisi baptizentur, non comedunt, & alia multa, quæ tradita sunt illis seruare, baptismata calicum, & vrceorum, & æramentorum, & lectorum. S. Lucas XI: *Vos Pharisæi quod deforis est calicis, & catini, mundatis.* S. Matthęus XV: *Tunc accesserunt ad Iesum Hierosolymis Scribæ, & Pharisæi dicentes: Quare discipuli tui transgrediuntur traditiones Seniorum? nõ enim lauant manus suas, cum panem manducant. ipse autem respõdens ait illis: Quare & vos transgredimini mandatum Dei propter traditionem vestram? Nam Deus dixit: Honora patrem tuum, & matrem. & qui maledixerit patri, vel matri, moriatur. Vos autem dicitis: Quicunque dixerit patri, vel matri, Munus quodcunque est ex me, tibi proderit, & non honorificabit patrem suum. & irritum fecistis mandatum Dei propter traditionem vestram.* Quas traditiones declarans S. Hieronymus epistola CLI, sic inquit: *Quantæ traditiones Pharisæorum sint, quas hodie vocant δευτερώσεις, & quàm aniles fabulæ, euoluere nequeo. neque enim libri patitur magnitudo, & pleraque tam turpia sunt, vt erubescam dicere. dicam tamen vnum in ignominiam gentis inimicæ. Præpositos habent synagogis sapientissimos quosque, fœdo operi delegatos, vt sanguinem virginiis, siue menstruatæ mundum, vel immundum, si oculis discernere non potuerint, gustu prælibent. Præterea, quia iussum est, vt diebus sabbatorũ sedeat vnusquisque in domo sua, & non egrediatur, neque ambulet de loco, in quo habitat. si quando eos iuxta litteram cœperimus artare, vt non iaceant, nec ambulent, non stent, sed tantum sedeant, si velint præcepta seruare, solent respondere, & di-*

cere. Rabakiba, & Symeon, & Hille magistri nostri tradiderunt nobis, vt bis mille pedes ambulemus in Sabbato, & cetera huiusmodi, doctrinas hominum præferentes doctrinæ Dei. Hinc scripsit S. Eucherius super primam Actuum: *Sabbati habens iter*, Sabbati iter significare mille passus. quia sabbato vsque ad montem Oliueti ire Iudæis licitũ erat, vel certe, sicubi fuissent, tanto spatio deambulandi licentiam presumebant. Iam vero S. Marcus VIII: *Cauete à fermento Pharisæorum, Sadducæorum, & Herodianorum.* S. Matthęus XVI: *Accesserunt ad eum Pharisæi, & Sadducæi tentantes, & rogauerunt eum, vt signum de cælo ostenderet eis. Itaque dixit: Intuemini, & cauete à fermentis Pharisæorum, et Sadducæorum. tunc intellexerunt, quia non dixit, cauendum à fermẽto panum, sed à doctrina Pharisæorum, & Sadducæorum.* & XII: *Pharisæi videntes discipulos legere spicas sabbato, dixerunt ei. Ecce discipuli tui faciunt, quod non licet facere in sabbatis.* Item: *Tunc responderunt ei quidam de Scribis, & Pharisæis. Magister volumus à te signum videre.* & XXII: *Accesserunt ad eum Sadducæi, qui dicunt, non esse resurrectionem, & interrogauerunt eum, in resurrectione, cuius erit de septem vxor? omnes enim habebant eam.* & post: *Pharisæi autem audientes, quod imposuisset silentium Sadducæis, conuenerunt in vnum, & interrogauit vnus ex eis legis doctor tentans eũ.* & S. Marcus XII: *Mittunt ad eos quosdam ex Pharisæis, & Herodianis, dicentes, licet tributa dare Cæsari, an non?* His ergo tentationibus irritatus Christus mores eorum, ac vitam demonstrauit, inquiens XXII S. Matthęi, & S. Lucę XX: *Super Cathedram Moisi sederunt Scribæ, & Pharisæi. omnia ergo, quæ dixerunt vobis, seruate, & facite, secundum opera vero eorum nolite facere. dicunt enim, & non faciunt alligant autem onera grauiora, & importabilia,*

lia in humeros hominum, digito autem suo nolunt ea mouere. Omnia vero opera sua faciunt, vt videantur ab hominibus. dilatant enim phylacteria sua, et magnificant fimbrias, amant autem primos recubitus in cœnis, & primas cathedras in synagogis, & salutationes in foro, & vocari ab hominibus Rabbi. Væ vobis Scribæ, & Pharisæi hypocritæ, quia comeditis domos viduarum oratione longa orantes, quia circuitis mare, & aridam, vt faciatis vnum proselytum, & cum fuerit factus, facitis eam filium gehennæ duplo, quàm vos, quia decimatis mẽtam, & anethum, & cyminum, & reliquistis, quæ sunt grauiora legis, iudicium, misericordiam, & fidem. hæc oportuit facere, & illa non omittere; quia mũdatis quod deforis est calicis, & paropsidis, intus autem pleni estis rapina, & immunditia; quia similes estis sepulchris dealbatis, quæ à foris parent hominibus speciosa, intus vero plena sunt ossibus mortuorum, & omni spurcitia; quia ædificatis sepulchra prophetarum, & ornatis monumenta iustorum. Quas autem fimbrias, & phylacteria Pharisęorum nominauit, de ijs sic mandarat Deus Numerorũ xv: *Loquere filijs Israel, et dices ad eos, vt faciant sibi fimbrias per angulos palliorum ponentes in eis vittas hyacinthinas, quas cum viderint, recordentur omnium mandatorum Domini, nec sequantur cogitationes suas.* Consuetudinem vero totam Pharisęorum sic explicuit S. Epiphanius: *Habebant fimbrias quasdam significãtes politias ipsorum ad ostẽtationem elationis, & laudem spectantium, & phylacteria pallijs suis addebant, hoc est latas notas purpuræ. fimbriæ enim oræ, & margines sunt, phylacteria vero signa, ac notæ ipsius purpuræ, quæ inquit Dominus dilatata fuisse. nã fimbrias, et prætextus quosdam in quattuor alis amiculi vnusquisque habebat ex ipso stamine illigatas, quo tempore continenter agebant, ac virginitatem exercebant.* In Actis in-

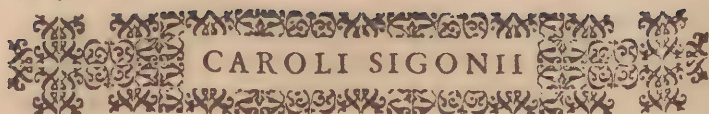
de horum etiam mentio celebratur, vt cap. IIII: *Loquētibus apostolis Hierosolymis ad populū superuenerūt sacerdotes, & magistratus templi, et Sadducæi, dolentes, quod docerent populum, & annunciarent in Iesu resurrectionē ex mortuis.* & V: *Exurgens pontifex, & omnes, qui cū eo erāt, quæ est hæresis Sadducæorum, repleti sunt zelo.* & XXIIII: *Sciens Paulus, quia vna pars erat Sadducæorum, et altera Pharisæorum, exclamauit in Concilio. Viri fratres ego Pharisæus sum, filius Pharisæi, de spe, & resurrectione mortuorum ego iudicor. & cum hæc dixisset, facta est dissensio inter Pharisæos, & Sadducæos. Sadducæi enim dicunt, non esse resurrectionem mortuorum, neque angelum, neque spiritum. Pharisæi autem vtrumque confitentur.* Hactenus de septem hæresibus dictum sit.

Pharisæis autem adiuncti sunt Gaulonitæ. Hi Herode Magno regnante suborti sunt. Ea vero res ab hoc fonte profecta est. Cæsar Augustus sublatis vectigalibus tributa ordinaria in caput, & agros indixit, atque ob id totum censeri orbem Romanum instituit, ita vt Iudæam etiam, quam Herodi regi à se appellato subiecerat, censeri, ac tributum in caput pendere iusserit. Quo facto Iudas quidam extitit, qui adiuncto Sadoco Pharisęo, negauit, populū Dei aliū dominū, quàm Deū, agnoscere debere, nec cēsū Augusto soluēdū esse, ꝙ seruitutē ostēderet. Hūc vero qui sectati sunt, populū, ne tributū Cæsari daret, solicitarūt, mortē vero, & supplicia contēpserunt, in vestitu, & ceteris cū Pharisæis consenserunt. Vnde Pharisæi quoque aliquando Christum tentandi gratia sciscitati sunt, num dandum esset tributum Cæsari, quòd ea res per ea tempora varie iactaretur. Christus autem respondit, dandū esse, quod esset Cæsaris, Cæsari, & quod Dei, Deo; atq. ipse quoque in censum didrachma pro se, & pro

pro S.Petro pependit. Præcipue autẽ Iudas ſicarios, & Zelotas concitauit,qui gladio, & ſica eam opinionẽ tuebantur,& vitam repugnantibus a dimebant,nec vllis ſupplicijs deduci de ſententia poterãt,adeo vt pueri illa opinione imbuti pertinaci tormentorum patientia ſpectatores obſtupefacerẽt.Hæc S.Lucas II.S. Matthæus XVII. Ioſephus libro Antiq.XVIII,& Belli VII,Iſidorus libro Etymologiarum quinto,cap.XXXVI.

Atq. hoc quidẽ modo cultus,qui Deo ab hominib. ſancta in ciuitate debetur,eſt cõſtitutus. cuius ſumma eo demũ refertur,vt vita recte inſtituatur, atq. ex illius pręſcripto,& volũtate formetẽ. Quod quidẽ facile obtinebitur, ſi aſſidue lex eius in ore,pectore,manibuſq. verſabitur.i. ſi dicta,conſilia,factaq. noſtra cum ea conſentient. atq. ea demum diligentia adhibebitur, vt & Deũ diligamus, & Deo dilecti eſſe conemur,prout ille ſe velle oſtendit, cum fœdere cum Hebręis icto ſe illis futurum in Deum, Hebræos vero ſibi in populum,demonſtrauit.

CARO-

DE REPVBLICA HEBRÆORVM LIBER VI.

Qui de Consilijs, & Iudicijs inscribitur.

De Ciuitate. Cap. I.

MAXIMA, ac difficilima huius disputationis parte perfecta, idest Religione satis, vt iudicare possumus, perpolita, tempus est ad reliquam aggredi. sequitur enim, vt de Ciuitate, idest de ratione administrandæ à ciuibus reip. disseratur. Neque enim cum M. Varrone, eruditissimo quondam viro, sentimus, qui de rebus diuinis, humanisq. disputaturus, ab humanis propterea se ordiri testatus est, quòd prius ciuitates extitissent, deinde religionem instituissent. cum potius contra sit, atque ille putauit. Vera enim, vt S. inquit Augustinus, religio non à terrena aliqua ciuitate instituta est, sed plane cælestem ipsam instituit ciuitatem. eam vero inspirat, ac docet verus largitor vitæ æternæ Deus, quem Varro cũ suis ęqualibus ignorauit. Ciuitatem ergo post religionem exposituri vniuersam tractationem in tres partes diuidimus, Consilia, Iudicia, & Magistratus. Sic enim in ijs quoque libris fecimus, quos de rep. Atheniẽsium composuimus. Qua

Qua in re hanc potiſsimum rationem, conſiliumq. ſequuti ſumus, Omnis ciuilis ſocietas, vt inquit in Politicis Ariſtoteles, Vtilis, ac Iuſti communione conciliatur. Harum enim duarum rerum ſoli homines notionem adepti ſunt, quòd ſoli etiam ſermonis compotes facti ſint, quo illa inter ſe, re poſtulante, communicarent. Vtilitatem autem Conſilia, æquitatem Iudicia perſcrutantur. Quoniam autem hæc cœtus quidam ſiue Conſultorum, ſiue Iudicum ſunt, propterea duce, ac principe aliquo eguerunt, qui eos conuocaret, atque ad eos, quę eſſent de vtilitate, & iure diſcutienda, referret. Neque enim multitudo regi ſine capite aliquo poteſt. Qui vero aut Conſilijs, aut Iudicijs pręfuerunt, Magiſtratus appellati ſunt. Quamobrem duobus ſequentibus libris ita ciuilem hanc Hebręorum reip. adminiſtrationem perſequemur, vt hæc tria præcipue, Conſilia inquam, Iudicia, & Magiſtratus edifſeramus.

De Conſilijs. Cap. II.

CONSILIA ergo appello cœtus illos, qui ea pręcipue ſtatuerunt, quę ſtatum reip. vniuerſę continuerunt, vt bellum, pacem, annonam, fines, legum inſtitutionem, magiſtratuum creationem, & quę generis eiuſmodi ſunt. quod eſt nihil aliud, quam de ſingulari vtili diſceptare, quod comprehendi lege non potuit. Hęc vero Conſilia, vt in ceteris Rebuſpublicis, ſic in ipſa ẽt Iudaica, duo extiterunt. aut enim promiſcue ab omnibus, aut ſeorſum à paucis, ijsq. natu grandioribus inita ſunt. & quidem, ſi ab vniuerſis, Concionem, ſi à parte, Senatum appellauerũt. Atque hoc etiam ſenſiſſe Dauid in Pſalmis videtur. Etenim de laudibus Dei in omnibus, & ab omnibus cœtibus

celebrandis agens & Concionis, & Senatus mentionem poetice fecit. vt cum inquit: *Confitebor tibi Domine in toto corde meo, in Consilio iustorum, & Congregatione.* Et alibi: *Exaltēt eum in Ecclesia plebs, et in Cathedra seniorum laudent eum.* Item: *Odiui Ecclesiam malignantium, cum impijs non Sedebo.* Pro concione enim dixit congregationem, græce συναγωγὴν, & ecclesiam, pro senatu Consiliū, seu βουλὴν, & Cathedram seniorum, tertium etiam adiuncturus, si vsus suæ, quam intuebatur, reip. permisisset.

De Concione. Cap. III.

POPVLI porro Concio in sacris libris duabus vocibus Græcis plerumque est explicata, synagoga, & ecclesia, vt ex locis quoque modo prolatis cognoscitur. Neque enim adhuc erat illa inter synagogam, & ecclesiā differentia, quæ post traditum à Christo euangelium intercessit. Vt autem tres, quemadmodum ab initio dixi, Hebræorum quasi respublicę fuerunt, totius populi, singularum tribuum, & singularum in quaque tribu ciuitatum, sic tres quoque populi Conciones extiterunt, vna, in quam omnes tribus Israel conuenerunt, altera, in quā omnes vnius tribus familiæ, tertia, in quam vniuersi cuiusque ciuitatis viri. de quibus sigillatim, quod nobis cōpertum sit, exponemus.

Vniuersi igitur populi Concio à Deo est instituta. Huius rei illa testimonio sunt, quòd is sæpe Moisen in Exodo alloquēs dixit: *Loquere filijs Israel. Loquere ad vniuersum cœtum Israel.* & quòd populus respondit: *Quæ locutus est Dominus, faciemus, & obedientes erimus.* Quin etiā cū Deus omnia Mandata, Præcepta, Iustificationes, Iudicia, & Testimonia sua exponi iussit omnibus filijs Israel,

ſane popularē hāc, de qua agimus, Cōcionē inſtituit. Vnde illā ſunt Exodi xxxv: *Congregata omni turba filiorum Iſrael.* & Numerorum xxvii: *Ioſue ſtabit coram Eleazaro ſacerdote, & omni multitudine, & dabit ei præcepta cunctis videntibus, & partem gloriæ ſuæ, vt audiat eum omnis ſynagoga filiorum Iſrael.* & Deuteronom. ix: *Dedit mihi Dominus duas tabulas lapideas, quando concio populi congregata eſt.*

Hanc autem vniuerſi populi Concionem nemo cōuocare potuit, niſi qui ſummo cum imperio fuit, ut Duces, Iudices, Reges, & Princi pes. De Duce elicitur ex xxiii Ioſue: *Vocauit Ioſue omnem Iſraelem, Seniores, Principes, Iudices, & Magiſtros eorum.* Et ſequenti: *Congregauit Ioſue omnes tribus Iſrael in Sichem, & vocauit Seniores, ac Principes, & Iudices, ac Magiſtros.* De Iudice ex vii primi Regum; *Dixit Samuel Iudex, congregate omnem Iſraelem in Maſphat.* De Rege ex xiii ſecundi: *Congregauit Dauid rex omnem populum.* Et xv ſecundi Paralipom: *Congregauit omnem Iſrael in Hieruſalem.* Inde poſt decē tribuum diuortium xi tertij: *Venit Roboam rex in Hieruſalem, & conuocauit vniuerſum domū Iuda, & Beniamin.* Demum de Principe diſerte expreſſum eſt in decreto, quo Simon Princeps factus eſt, primo Maccabæorū. vbi dicitur: *Vt nemini aduocare populum liceat ſine ipſo.*

Itaque de ratione etiam conuocandi populi ſcriptum fuit in lege, vt cum populus acciretur, vario tubæ occentu aduocaretur: *Fac tibi,* (inquit Deus Numerorum x) *duas tubas argenteas ductiles, quibus conuocare poſſis multitudinem, quando mouenda ſunt caſtra. cumque increpueris tubis, congregabitur ad te omnis turba ad oſtium Tabernaculi fœderis. ſi ſemel clangueris, venient ad te principes, & capita multitudinis Iſrael; ſi autem prolixior, ac conciſior*

ſior clangor increpuerit, mouebunt caſtra primi, qui ſunt ad orientalem plagam. in ſecundo autem ſonitu, & pari vlulatu tubæ leuabunt tentoria, qui habitant ad meridiem. Quando autem congregandus eſt populus, ſimplex tubarum clangor erit, & nõ conciſe vlulabunt, filij Aaron clangent tubis.

Conuenire autem conſueuit populus tribus de cauſſis, ad audiendum, ad orandum, & ad agendum. Ad audiendum, vt cum à principio conuenit ad audienda mandata Dei. vt Deuteronomij IIII: *Congrega ad me populum, vt audiant ſermones meos*. Quare ſcriptum eſt primo Paralip. XXIX: *Locutusq. eſt Dauid rex ad omnem eccleſiam*.

Vbi vero ad orandum conuenit, maxime in oppido Iudæ nomine Maſpha conuenire ſolitus fuit. vt XI. Iudicum: *Jephte locutus eſt omnes ſermones ſuos coram Domino in Maſpha.* Et primo Maccabæorum tertio: *Et congregati ſunt, & venerunt in Maſpha contra Hieruſalem, qui locus orationis erat in Maſpha ante in Iſrael. & ieiunarunt illa die, & induerunt ſe cilicijs, & cinerem impoſuerunt capiti ſuo, & diſciderunt veſtimenta ſua.* Recte. ſic enim dixerat Samuel primo Regum ſeptimo: *Congregate vniuerſum Iſrael in Maſpha, vt orem pro vobis Dominum*. Quoniam autem in Maſpha neque Tabernaculum, neque Arca tum fuit, ſed in Silo, quia, vt ſcriptum eſt Iudicum XX, *diſcedentes è Maſpha venerunt ad domum Domini in Silo, & in conſpectu eius ſedentes flere cæperunt*, ſequitur, vt altare aliquod ibi ſtatutum ſit, quemadmodum in Excelſis erat, cuius cauſſa ad Dominum veniſſe dicantur, cum eò orationis cauſſa venerunt. Sic enim ſequenti quoque capite dixit: *Et perrexit omnis populus in Galgala, & immolauerunt ibi victimas pacificas coram Domino.* Cum tamen

men in Galgalis tabernaculum tum non esset. Et xv: *Et in frusta concidit eum Samuel coram Domino in Galgalis.* nam etiam in Ramatha Samuel altare construxit. septimo primi Regum.

Ad agendum autem conuenerunt duabus de caussis, vna creandi Iudicis, Regis, & Principis, altera, iubendi, aut gerendi belli. De Iudice creando scriptum est Iudicum VIII: *Populus ad Gedeonem dixit: Impera nobis.* De rege primo Regum x: *Conuocauit Samuel populum ad Dominum in Masphat, & ait ad filios Israel. Hæc dicit Dominus Deus Israel. Ego eduxi Israel de Aegypto. vos autẽ proiecistis Deum vestrum, & dixistis: Regẽ constitue super nos. Nunc ergo state coram Domino per tribus vestras, & familias.* & post: *Et statim misit populus, qui Saulem domi abscõditum conuenirent, atque eo Masphat adducto clamauit: Viuat rex.* De Principe vero sic secundo primi Maccabæorum: *Nunc te hodie elegimus esse pro Iuda nobis in Principem.*

Conuenere autem etiam in Masphat belli caussa primum contra Ammonitas, deinde contra Beniamitas, tũ aduersus Philistæos. De Ammonitis x Iudicum: *Filij Israel congregati contra Ammonitas in Maspha castrametati sunt.* De Beniamitis è Gabaa xx: *Viri Israel, quasi vir vnus de Dan vsque Bersabee, & terra Galaad congregati sunt ad Dominum in Maspha. omnesq. anguli populorum & cunctæ tribus Israel in ecclesiam populi Dei conuenerũt quadraginta millia peditum pugnatorum. ad quos Leuita dixit. Adestis omnes filij Israel, decernite quod facere debeatis. Stansq. omnis populus, quasi vnius sermone respondit: Non recedemus in tabernacula nostra, nec suam quisque intrabit domum, sed contra Gabaa in commune faciemus.* Et sequenti de eadem re. *Iurarũt filij Israel in Maspha. Nullus*

lus nostrum dabit filijs Beniamin de filiabus suis uxorem. & post: *Quis est de vniuersis tribubus Israel, qui non ascẽdit ad Dominum in Maspha?* De Philistæis vero dixit Samuel primo Regum septimo: *Congregate vniuersum Israel in Maspha, vt orem pro vobis Dominum, & conuenerunt in Maspha, hauseruntq. aquam, & effuderunt in cõspectu Domini, & ieiunauerũt in die illa, & dixerũt illi. Peccauimus Domino. Iudicauitq. Samuel filios Israel in Masphat. & egreßi filij Israel de Masphat persecuti sunt Philistæos.* Hactenus de populo tribuum vniuerso.

De populo vero singularum tribuum, verisimile admodum videtur, cum singulæ tribus principes suos habuerint, ipsas ex eorum auctoritate conuenisse, consultasse, iudicia fecisse, & bella gessisse. Atque aliarum quidem rerum post vestigia indagabimus, vbi de principibus tribuum disseremus. Belli autem gesti duo hæc monumenta habemus. Iosue XIX: *Danitæ proprium bellum gesserunt contra Lesem vrbem, eamq. ceperunt.* Inde Effraimitæ aduersus Iephte Iudicem ita egerunt Iudicum XII: *Ecce in Effraim orta est seditio. nam transeuntes contra Aquilonem dixerunt ad Iephte. Quare vadens ad pugnam contra filios Ammon vocari nos noluisti, vt pergeremus tecum? Quibus ille. Quid commerui, vt aduersus me consurgatis in prælium? Vocatis itaque ad se cunctis viris Galaad pugnauit contra Effraim.*

Fuisse præterea in singulis ciuitatibus populum aliquem, qui corpus eius ciuitatis confecerit, ex eo colligi potest, quòd in ijsdem fuere quoque magistratus, quos Ciuitatum principes appellarunt, qui ei populo præfuerunt. Populi certe Hierosolymitani illustris est mentio, vt XXX primi Paralipomenon: *Inito consilio regis, & principũ, & vniuersæ synagogæ Hierusalem decreuere.* & mox:

Decre-

Decreuit rex, & Principes, & tota Ecclesia in Hierusalẽ, vt facerent Pascha. at VIII tertij Regum: *Stetit Salomon ante altare Domini in conspectu Ecclesiæ Israel.* Quibus ex locis apparet, alium esse populum Hierosolymitanum, alium Israeliticum, siue Iudaicum. Quoniam vero resp. Hebræorũ omnino popularis nõ fuit, verũ aut optimatiũ, aut regia, vt supra dictum est, propterea populus haud magnas admodum in illa opes habuit, cum in aristocratia Senatus, in regno Rex præualuerit. Quod si quid neruorum, aut maiestatis in populo fuit, maxime post deletum Babylonico exilio regnum id fuit, tum cum populus Assamoneos Principes sibi asciuit, & remp. Græco more constituit. Nam primo secundi Maccabæorum scriptum est, litteras publice missas esse, cum hoc indice: *Populus, qui est Hierosolymis, & Senatus, & Iudas Aristobulo magistro Ptolemæi regis salutem.* & XIIII: *Simoni pontifici, & Senioribus, & cuncto Populo.* & libro xx Iosephi: *Claudius Cæsar Principibus, Senatui, Populo, gentiq. Iudæorũ.* quasi vero populus partem aliquam reip haberet. Item: *Pharisæi steterunt cum populo contra regem*, & apud Ciceronẽ pro Flacco: *Multitudinem Iudæorum flagrantem nonnunquam in concionibus pro rep. contemnere, grauitatis summæ fuit.* Quin etiam quantas turbas populus Hierosolymitanus in iudicio Christi concitatus cõciuerit, notum est.

Ex quo apparet, non solum, dum Iudæa regibus suis obtemperauit, sed etiam cum populo, atque Imperatori Romano paruit, iuris aliquid populari concioni fuisse, perinde atque in ceteris etiam Asiæ ciuitatibus, in quibus & iurisdictionem, & rei capitalis cognitionem proconsul Romanus forum agens exercuit. alia vero populus ad uocata legitima concione cognouit. Legitima vero concio dicta est, quæ ex lege certis diebus coacta, vt confu-

ſa, quæ temere, & extra ordinem eſt vocata. Hæc vero probantur non ſolum teſtimonijs Romanorum, & Græcorũ, quę in libros de iure prouinciarum, & de rep. Atheniensium coniecimus, vbi de foris, & conuentibus agendis, vbi de habēda concione docuimus, ſed etiã S. Lucæ, qui peritus Gręci, & Romani moris de cõuẽtibus Ro. & legitima Epheſiorũ concione, quam illi eccleſiam nominabant, ſic ſcripſit Actuum XIX: *His auditis repleti ſunt ira, & exclamarunt dicentes. Magna Diana Epheſiorum. & impleta eſt ciuitas tota confuſione, & impetum fecerunt vno animo in theatrum. Paulo autem volente intrare in populum, non permiſerunt diſcipuli. Erat enim eccleſia confuſa.* & mox: *Et cum ſedaſſet ſcriba turbas, dixit. Si Demetrius, & qui cum eo ſunt, artifices, habent aduerſus aliquẽ cauſſam, conuentus forenſes aguntur; & proconſules ſunt. accuſent inuicem. ſiquid autem alterius rei quæritis, legitima eccleſia poterit abſolui. Et cum hæc dixiſſet, dimiſit eccleſiam.* Quo in loco ſi interpres pro eccleſia concionem reddidiſſet, ſine dubio ſententiam multo clarius expreſſiſſet. Has vero duas conciones confuſam, & legitimam ſignificauit etiam Aeſchines in oratione de ementita legatione, inquiens: *Plures conciones,* (ſiue eccleſias) *euocatas coacti eſtis inire cum metu, & tumultu, quàm conſtitutas à legibus.* Vlpianus autem in Demoſthenem prodidit, ſingulis menſibus ternas ex lege conciones habitas eſſe, quod etiam S. Ioannes Chryſoſtomus ſcribẽs in Acta confirmauit. Quare merito ſedato tumultu dixit ſcriba ad Epheſios, qui confuſam concionem inierant, ſi crimẽ aduerſus aliquem habetis, quod deferre velitis, proconſulem Aſiæ adite, cum forum aget, & conuentum habebit, ideſt cum ius dicet Epheſi. Sin autem alia cauſſa eſt, expectate legitimam Epheſini populi concionem, atque

apud

apud eam agite. Atque his dictis dimisit concionem, quę confusa erat, idest temere & non ex lege conuenerat. De foris porro, & cõuẽtib. Asię sic Strabo lib. XIII: *Phrygiæ, Lydiæ, & Cariæ, & Mysiæ loca ægre distingui possunt, quod inter se coeant. ad eorum vero confusionem non parum attulere Romani, qui non ex gentibus cos diuiserunt, sed alio modo diœceses descripserunt, in quibus fora agunt, & ius dicunt.* Diœceses porro, siue conuentus, siue fora Asiæ, teste Plinio, fuerunt Laodicẽsis, Synnadensis, Apamensis, Alabandensis, Sardiana, Smyrnæa, Ephesina, Adramyttena, & Pergamena. De concionibus autem Asiæ, & Grecię fluctuantibus sic Cicero pro Flacco: *Græcorũ totæ respublicæ sedentis concionis temeritate administrantur. verùm illa Græcia hoc vno malo concidit, libertate immoderata, ac licentia concionum, cum in theatro imperiti homines, rerum omnium rudes, ignariq. consederant. Quod si hæc Athenis accidere sunt solita, quam moderationem putatis in Phrygia, aut in Mysia concionum fuisse? nostras cõciones illarum nationum homines plerumque perturbant. quid cũ soli sunt ipsi, tandem fieri putatis?*

De Senatu. Cap. IIII.

EXPOSITA Concione dicendum est de Senatu. Hunc vero habuere etiam Hebręi, eumque, vt Populum, triplicem, vnum, in quem conuenere Seniores populi vniuersi, alterum, in quem qui erant tribuum singularum, tertium, in quem qui erant singularum ciuitatum.

Senatus vniuersi populi constitutus est à Deo ex septuaginta hominibus, qui ceteris ætate in toto Israele prę starent: Sic enim ille dixit Numer. XV: *Congrega mihi LXX de Senioribus Israel, quos tu nosti, quòd seniores populi*

sint, & scribas, & duces ad ostium Tabernaculi fœderis, faciesque ibi stare tecum onus populi, et non tu solus graueris. Itaque homines, qui ex hoc ordine fuerunt, Græci Senatum, senes, seniores, & senatores vocarunt, Consilium Bulen, Consilij locum Buleuterium, homines Buleutas appellarunt, quasi dicas Consilium, Consiliatorium, & Consiliarios.

Assedere autem hi in vrbe metropoli summo reip. principi, atque ab eo adhibiti vnà cum principibus populi de summa rerum consilia inierunt. vnde Iosephus illud retulit ex lege: *Nihil agat rex sine pontificis, ac senatorũ sententia*. Horum Consiliorum hæc testimonio sunt. V Deuteronomij inquit Moises: *Accessistis ad me omnes principes tribuum, & seniores*. & XXVII: *Præcepit Moises, & seniores Israel populo dicentes. Custodite omne mandatum, quod præcipio vobis*. Item Iosue XXIII: *Vocauit Iosue omnem Israelem, seniores eorum, principes eorum, iudices eorum, & scribas eorum*. Inde sub Iudicibus XXI: *Seniores statuerunt, vt Beniamitæ raperent virgines Siloitarum in vxores*. Tum sub Salomone rege, septimo tertij Regum: *Congregati sunt omnes seniores Israel ad regem Salomonem in Hierusalem*. & primo secundi Paralip: *Ezechias rex inijt consilium cum senioribus obturandi capita fontium*. Quamquam autem diuiso regno senatus Iudæorum ex sola tribu Iuda, & Beniamin est delectus, numerus tamen LXX seniorum est conseruatus. siquidem Ezechiel VIII dixit: *Et septuaginta viri de senioribus Israel*, cum tamen ætate Ezechielis decem tribus Israel in Assyria essent. & Hieremias XIX, seniores populi nominauit: *Accipe laguncolam figuli à senioribus populi, & senioribus sacerdotum*. Neque vero solum stante regno hic viguit senatus, sed etiam illo euerso post reditum Iudæorum

rum ex Babylonia idem est restitutus. siquidem apud Isaiam primo scriptum est: *Restituam iudices tuos, & consiliarios tuos, sicut antiquitus.* & apud Esdrã decimo: *Omnis, qui non venerit in tribus diebus iuxta consilium principum, & seniorum, auferetur omnis substantia eius.* & XII primi Maccabæorum: *Ionathas pontifex gentis, & Seniores, & reliquus populus Iudæorum.* & primo secundi: *Populus, qui est Hierosolymis, & Senatus, et Iudas Aristobulo magistro Ptolemæi regis salutem.* & XI: *Rex Antiochus Senatui Iudæorum, & ceteris Iudæis.* & XIIII: *Simoni Pontifici, & Senioribus, & cuncto populo.* & S. Lucas XII: *Seniores plebis summo mane vocati.* Græce Presbyterium populi. Narrat etiam Iosephus, vltimis vrbis tẽporibus Florum Iudææ procuratorem aduocatis principibus senatorum, & senatu dixisse, se velle vrbe decedere, additque, cum templo curiam etiam conflagrasse, quam ille Buleuterium nominat. Quamquam autem senatus hic consultandi gratia semper mansit, est tamen intelligendum, reges, qui in potestate remp. habuerunt, neque obnoxij legibus fuerunt, etiam sine senatus auctoritate decreta fecisse, vt qui cum summo imperio essent, non quales Deus præscripsisset, sed quales ipsi optassent.

Tribus porro singulas suos habuisse senatores ab ijs, qui vniuersi populi erant, diuersos, coniectura probabilius, quàm auctoritate certius est. Quanquam enim scriptum est XX quarti regum: *Congregati sunt ad regem Iosiam omnes seniores Iudæ, & Hierusalem.* & XXX primi: *Dauid misit dona de præda senioribus Iuda proximis suis.* & XIX Hieremiæ dixit Deus: *Occidam Consilium Iudæ*, fieri tamen potest, vt qui Iudæ Seniores dicuntur, ijdem sint cũ Senioribus populi.

Ciuitates autem sine dubio suos quæque senatores

adeptæ sunt, ab illis, quos diximus, separatos. vnde illa: *Congregati sunt ad regem Iosiam omnes seniores Iudæ, & Hierusalem.* & Iosephus lib. XI: *Seniores Hierusalem grauiter ferebant, fratrem Iaddi pontificis mulierem alienigenam in matrimonio habere.* & Iudicum XI: *Perrexerunt seniores de Galaad, vt tollerent in auxilium suum Iephte. dixeruntq. ad eum. Veni, & esto Princeps noster.* & VIII: *Apprehendit puerum de viris Socoth, interrogauitque nomina principum, & seniorum Socoth.* & Ruth IIII: *Tollens Booz decem viros de senioribus ciuitatis Bethleem dixit ad eos.*

De Iudicijs. Cap. V.

DIXIMVS de Consilijs, in quibus præcipue de vtilitate ciuitatis est disceptatum. deinceps dicẽdum est de iudicijs, in quibus singularis æquitas definita est, quæ lege aut prouideri, aut præscribi non potuit. Hæc autem Iudicia Græci Bibliorum interpretes modo κρίσιν, modo δίκην verterunt, nimirum vim ipsam duplicem iudiciorũ spectantes, in quibus condemnatio, & absolutio continetur. quas his duabus vocibus, Iudicio, & Iustitia, siue Iustificatione, vt supra ostendimus, expresserunt.

Iudiciorũ porro tribunalia apud Hebræos fuere duo, vnum in singulis ciuitatibus κρίσις vocatum, alterum præcipue Hierosolymis, συνέδριον nominatum. quæ Latinus interpres vertit Iudicium, & Concilium. vnde dixit Christus apud S. Matthæum: *Omnis, qui irascitur fratri suo, reus erit Iudicio, qui autem dixerit rhaca, reus erit Concilio.* Aliud vero fuisse Iudicium à Concilio, ostendit Dauid in primo psalmo, cum dixit: *Ideo non resurgent impij in Iudicio, neque peccatores in Concilio iustorum.*

De

De Iudicijs Ciuitatum. Cap. VI.

Agamus autem primum de Iudicijs Ciuitatum, deinde de Concilio Hierosolymitano, quando instituta, confirmataque sint, quinam ea inierint, qui præfuerint, vbi conuenerint, & quo demum ordine caussas cognouerint.

Dico ergo, Iudices ciuitatũ cum principibus suis, qui Græce γραμματοεισαγογεῖς dicti sunt, institutos esse in solitudine à Moise, primum ex auctoritate soceri sui Iethro, deinde ex Dei præcepto. Cum.n. Moises anno primo in Deserto ad caussas audiendas assedisset, monitus est à Iethro socero, vt labori illi parceret, ac viros sapientes, gnaros, & prudentes pro se ad iudicandum statueret, ac sibi tantum rerum grauiorum cognitionem reseruaret. Itaque ille tum principes, de quibus post dicetur, tribunos, centuriones, quinquagenarios, & decanos, siue, vt Græcus edit, Chiliarchos, Ecatontarchos, Pẽtecontarchos, & Decadarchos iudicibus caussarum introductores, siue grammatoisagogeos præposuit. Exodi XVIII: *Et electis viris strenuis de cuncto Israel constituit eos principes populi tribunos, & centuriones, & quinquagenarios, & decanos, qui iudicarent plebem omni tempore.* Quambrem post annum quadragesimum commemorans populo quæ à se acta fuissent, intulit primo Deuteronomij: *Dixi vobis. Non valeo solus negocia vestra sustinere, & pondus, ac iurgia. Date ex vobis viros sapientes, & gnaros, & quorum conuersatio sit probata in tribubus vestris, vt ponã eos vobis principes. Tunc respondistis mihi. Bona res est, quã vis facere. Tuliq. de tribubus vestris viros sapientes, & nobiles, & constitui eos principes tribunos, & centuriones, et quinquagenarios, & decanos, qui docerent vos singula. præ*

cepiq. eis dicens. Audite illos, & quod iustum est iudicate: siue ciuis ille sit, siue pererigrinus. nulla enim distantia personarum. ita paruum audietis, vt magnum, nec accipietis cuiusquam personam, quia Dei iudicium est. Quod si difficile vobis visum aliquid fuerit, referte ad me, & ego audiam. Græce autem illud apertius, & ad horum iudicum rationem explicandam accommodatius: *Et constituit eos præesse super vos chiliarchos, & ecatontarchos, & pentecontarchos, & decarchos, et grammatoisagogeos iudicibus vestris.* Pro eo enim, quod Latinus vertit, *Qui docerent vos singula,* Græcus refert, *Grāmatoisagogeos iudicibus vestris.* Accessit inde lex Dei, qua de Iudicibus hisce cautum est cap. XVI his verbis: *Iudices, & magistros constitues tibi in omnibus ciuitatibus tuis, quas Dominus Deus dat tibi secū dum tribus, & iudicabunt populum iusto iudicio. neque flectent iudicium, neque agnoscent personam, neque accipient munera.* Et hoc loco pro *Magistris* Græcus edit *Grammatoisagogeos*. Hanc autem legem sic rettulit Iosephus, vt iudices etiam sorte fuisse lectos ostendat: *Sint etiam, qui ad iudicandum sorte exierunt, ciuitatibus in summo honore. & præsentibus conuicia non dicantur. Iudices autem ius habeant pronunciandi, quod senserint, præterquā si quis eos accepisse munera ad iudicandum ostenderit. aut aliam non recti iudicij caussam attulerit.*

Vt autem eos Moises instituit, sic postea Iosaphat rex in regno Iudę confirmauit. vt traditum est XXIX secundi Paralip: *Constituit iudices terræ in cunctis ciuitatibus terræ munitis per singula loca, & præcipiens Iudicibus, Videte, inquit, quid faciatis. non enim hominis exercetis iudicium, sed Domini. & quodcunque iudicaueritis, in vos redundabit. Sit timor Domini vobiscum. & cum diligentia cūcta facite. non est apud Dominum Deum nostrum iniquitas.*

tas, nec personarum acceptio, nec cupiditas munerum.

Perturbatis inde in Babylonica terra Iudicijs Iudæi, postquam in patriam redierũt, vt cetera, sic hæc quoque restituerunt. Quod fore præmonuerat Isaias capite primo, cum has Dei voces ediderat: *Et restituã iudices tuos, vt fuerant prius*. & deinde vt ita fieret, rex Artaxerses mandauit. sic enim scripsit VI apud Esdram: *Constitue iudices, & Scribas, vt iudicent omni populo.* Scribas enim vocauit ipsos, quos diximus, grammatoisagogeos. Restitutos inde lætatus est psalmista auctore S. Athanasio, qui vrbe Hierosolyma reædificata, & iudicijs restitutis, prout à Domino prædictum fuerat, lætitia exultans cecinit psalmo CXXI: *Lætatus sum in ijs, quæ dicta sunt mihi. In domum Domini ibimus. Stantes erant pedes nostri in atrijs tuis Hierusalem, Hierusalem, quæ ædificatur, vt ciuitas, cuius participatio eius in idipsum. Illuc enim ascenderunt tribus, tribus Domini testimonium Israel ad confitendum nomini Domini. Quia illic sederunt sedes in iudicio*(vel in iudicium, vt Græcus habet) *sedes super domum Dauid.* Atque ita deinde vsque ad extrema tempora Iudæorum.

Iudices autem hi è corpore senatorum cuiusque ciuitatis videntur fuisse lecti. quemadmodum à primis etiã temporibus apud Romanos iudicia à senatoribus agitata sunt. Docet lex ipsa multis in locis. Deuteron. XVIII: *Si fugerit percussor ad vnam de prædictis vrbibus, mittet senatus ciuitatis illius, & accipiet.* & XIX: *Si fugerit ad vnam de prædictis vrbibus, mittẽt seniores ciuitatis illius, & arripient eum de loco effugij.* & XXI: *Quando inuentum fuerit cadauer, & occisor ignorabitur, exiet senatus ciuitatis eius, & metientur à loco cadaueris.* Vnde IIII Ruth: *Tollens Booz decem viros de senioribus ciuitatis Bethleem dixit ad eos. sedete hic,* & *testes estote. Respõdit populus, qui*

erat

erat in porta, & seniores. Nos testes sumus, & coram eis accepit possessionem Elimelech.

Conditiones porro proborum iudicum quattuor ex lege elicuit Philo in libro de Iudice; Vnam, ne vanos auditus excipiat. Quod in lege interpres vertit XXIII Exodi: *Non suscipies vocem mendacij*: Cuius præcepti Philo hanc rationem reddidit. quia *oculi*, inquit, *rebus ipsis intersunt, & contrectant quodammodo negocia adiuuante luce, per quam illustrantur, deprehendunturq. omnia. aures autem, sicut recte dixit quidam è veteribus, minus fidei habent, quàm oculi, vt quibus non cum rebus ipsis sit commercium, sed cum verbis rerum interpretibus non semper veritatem sectantibus:* Alteram, ne munera accipiant, quod excæcent etiam prudentes, & subuertant verba iustorũ. Nam muneribus induci ad iniustitiam, est scelerati hominis, semimali non reddere ius absque operæ præmio. Sunt enim quidam inter iustos, iniustosq. medij instituti ad tuendos oppressos ab oppressoribus, qui tamen nolũt gratis ferre sententiam pro caussa meliore. oportet autẽ vt sententia iudicis sit non solum legitima, sed etiam incorrupta. Tertiam, vt caussas partium examinent ante iudicium semoto omni personarum respectu, siue sint ciues, amici, familiares, siue contra. nequid beneuolẽtia, vel odiũ cognitioni officiat. Quartam, ne in iudicio pauperis misericordia moueantur. sic enim inquit lex: *Non misereberis pauperis in iudicio.* cuius dicti rationem hanc idem affert. Pauperes in solo iudicio miserari nefas. nam misericordia debetur infelicibus. quisquis autem sponte male fecit, non infelix, sed iniquus est. iniquis autem pœna, iustis præmiũ proponitur. Itaque nemini misero propter suam inopiam pæna remittatur, quia non misericordiam, sed iram meretur. & qui ad iudicandum accedit, de-

bet

bet more boni nummularij naturas negociorum discernere, ne turbatis signis confundantur proba cum improbis. Hæc de Iudicibus.

Iudicia porro in porta ciuitatum, quæ Iudicij dicebatur, exercita sunt. Indicat lex Deuteronomij xxi: *Si noluerit accipere vxorem fratris sui, quæ ei lege debetur, perget mulier ad portam ciuitatis, & vocabit senatum.* Item: *Si quis genuerit filium contumacem, qui parentes non audiat, apprehendent eum, & ducent ad Seniores ciuitatis eius, & ad portam Iudicij, & dicent ad eos. Filius vester inobediens est.* & sequenti: *Si quis odio vxoris obijciat ei, quòd virgo non sit, parentes ferent secum signa virginitatis eius ad seniores vrbis, qui in porta sunt.* & xxv: *Perget mulier ad portam ciuitatis, & loquetur senioribus vrbis illius.* Quin etiam Iosue viii ita scriptum: *Stabit ante portam ciuitatis, et loquetur senioribus vrbis illius.* & iiii Ruth: *Tollens Booz decem viros de senioribus ciuitatis Bethleem dixit ad eos. Sedete hic, & testes estote. Respondit populus, qui erat in porta, & seniores. Nos testes sumus. et coram eis accepit possessionem Elimelech.* Hinc Prouerb. xxii: *Non conteres egenum in porta, quia iudicabit Deus caussam eius.* & xxxi: *Nobilis in porta vir eius, quando sederit cũ senatoribus terræ.* & Psalmo cxxvi. *Non confundetur, cũ loquetur inimicis suis in porta.*

Hæc vero hoc modo peracta sunt. Qui litem alteri intendere cupiebat, is aliquem ex principibus Iudicum, qui Grammatoisagogei dicebantur, adibat, & caussam suam exponebat, ab eoq; , vt eam ad iudices introduceret, postulabat. Ille vero, si controuersiam recepisset, nã & respuere poterat, eam statuto die ad iudices introducebat, vnde nomen Introductoris accepit. Hæc autẽ eo loco probabo, in quo de Principibus Iudicum disputabo.

bo. neque enim eadem bis repetenda videntur, sed suo quæque loco, eoq. maxime idoneo dispensanda. Talmudistæ vero rem ita actam esse prodiderunt. Qui ius poscebāt, primū ad iudices suæ ciuitatis adibāt. quibus non audiētibus ad propinquioris accedebant. Quod si ne illi quidem aures præbuissent, tum ad Iudices Hierosolymitanos se conferebant, qui duabus in portis sedebant. inde ab eis, si ne ita quidem voti sui compotes facti fuissent, ad Concilium confugiebant, quod Sanhedrin appellabant. Verba eorū, qualia à Petro Galatino homine aliquādo Hebręo, referuntur, hæc sunt: *In principio nō erat controuersia in Israel, sed domus Iudicij* LXXI *Iudicum in diuersis locis sedebant. vna enim earum sedebat in porta montis domus, idest templi, altera vero in porta Atrij, reliquæ autem domus Iudiciorum* XXIII *Iudicum sedebant in singulis ciuitatibus Israel. Cum vero aliquid poscendum erat, à domo Iudicij, quæ in ciuitate propria erat, posceba-tur. si audiebant, dicebant. Sin minus, ad illum ordinem veniebant, qui in propinquiore ciuitate erat. qui si audiebant, dicebant apud eos. Sin minus, ad illum ordinem ibant, qui in porta montis Domini erat. dicebantq. Sic exposui, & sic socij mei exposuerunt. sic docui, & sic socij mei docuerunt. qui si audiebant, dicebant apud eos, sin minus, ad eum ordinem veniebant, qui in porta Atrij domus Domini erat, dicebantq. Sic exposui, & sic socij mei exposuerunt, sic docui, & sic socij mei docuerunt. Qui si audiebant, dicebant apud eos, sin minus, & isti, & illi ibant ad consistorium Gazith, in quo Sanhedrin à mane vsque ad vesperam sedebant. in Sabbatis autem, & diebus solemnibus in muro sedebant.* Hactenus Talmudistæ.

Porro autem de testibus audiendis hæc in lege sunt: Deut. XVII: *In ore duorum aut trium testium peribit, qui inter-*

interficietur. nemo occidatur vno contra se dicente testimonium. & XIX: *Non stabit testis vnus contra aliquem, quidquid illud peccati, et facinoris fuerit, sed in ore duorum, aut trium stabit omne verbum.* atque inde addit de falsis testibus iudicio seuerissimo vindicandis. Vnde eadem explicans dixit Iosephus: *Vni testi fides nõ habeatur, sed tribus, aut duobus, quorum vita spectata sit. Mulieribus propter leuitatem, aut temeritatem non credatur, neque seruis propter generis humilitatem. quos aut lucro, aut timore ad testimonium dicendum adduci videtur verisimile. si quis testatus falsum deprehendetur, eadem pœna afficiatur, qua ille afficiendus fuit, pro quo testimonium dixit.* Eadem etiam lege sanctum, nequis damnaretur indicta caussa. sic enim Nicodemus apud S. Ioannem septimo: *Nunquid lex nostra iudicat hominem, nisi prius audierit ab ipso, & cognouerit, quid fecerit?* Extat demum lex de sententia ferenda his verbis Deuteronomij cap. XXV: *Si fuerit caussa inter aliquos, & interpellauerint iudices; quẽ iustum esse perspexerint, illi iustitiæ palmam dabunt; quem impium, condemnabunt, impietatis. sin autem eum, qui peccauit, dignũ viderint plagis, prosternent, & coram se facient verberari. Pro mensura peccati erit et plagarum modus, ita duntaxat, vt quadragenarium numerum non excedant, ne fœde laceratus ante oculos tuos abeat frater tuus.*

De Concilio Hierosolymitano. Cap. VII.

CONSISTORIVM autem Gazith, quod Græci συνέδριον & Cathedram, Latini Concilium, Talmudistæ Sanhedrin nominarunt, fuit tribunal omnium & numero, & dignitate iudicum amplissimum in ea vrbe, quam Deus elegit, ac caput esse sanctitatis, atque Imperij statuit,

tuit, ideſt primum in Silo, deinde Hieroſolymis, ſiue primum in tribu Effraim, deinde Iuda, eo conſilio conſtitutum, vt quæ à Iudicibus Ciuitatum ſingularum variantibus de iure, facto ve ſententijs definiri non poſſent, huc denique referrentur. De hoc vero tribunali acturus primum omnia, quæ à Talmudiſtis dicuntur, exponam, deinde, quid ipſe apud ſacros ſcriptores legendo comperim, addam. Sic igitur varijs in locis illi: *Tempore Moiſis Dei iuſſu* LXX *ſeniores ætate prouecti, ac ſcientia probati delecti fuerunt, qui ipſius Moiſis in populi regimine coadiutores eſſent. ad quos & omnes legis difficultates declarare, ac definire, & in rebus grauibus, & cauſſis arduis iudicare pertinebat. De quibus illud Deuteronomio ſcriptum eſt: Si difficile, atque ambiguum apud te iudicium eſſe perſpexeris, ſurge, & aſcende ad locum, quem elegerit Dominus Deus tuus, vt ibi nomen eius euoces. Hi autem Sanhedrin vocabātur, & ſedebant in conſiſtorio Gazith ad iudicandum iudicia animarum. dicebantur quoque Meokekim, ideſt ſcribæ, ſiue legum latores, eo quòd quidquid tradebant, & ſcribebāt, tanquam lex ab alijs haberetur. Quorum collegium ſceptrum datum à ſpiritu Sancto Iacob domui repræſentabat, & in ipſis ſceptrum ipſum pendebat. Quare non ſolum ſub regibus, et ducibus reſidentes iudicandi poteſtatem exercuerunt, verum nullo etiam rege, aut duce apud Iudæos exiſtente eorum tamen durauit auctoritas. Quattuor autem modi occidendi traditi ſunt eis, lapidare, comburere, occidere, & ſtrangulare. Vnde habebant, quòd quando interfeciſſent animam, ideſt cum aliquem occidendum iudicaſſent, tota die illa nihil guſtarent. Iudicia porro de pecunijs, & bonis mobilibus fiebant per tres iudices, animarū per viginti tres. Nemo autem iudicabāt tribum, ſceptrum, pſeudoprophetam, aut ſacerdotem magnum, niſi domus iudicij* LXXI *iudicum,* nec

nec egrediebatur ad bellum, nisi secundum os domus iudicij LXX iudicũ, nec addebãt ciuitati, nec salarijs templi nisi per eosdem. nec faciebant Sanhedrioth idest conuentus iudicũ tribubus nisi per eosdem. Collegium magnum erat LXXI *iudicum, minus* XXIII. *erant autem* LXX *seniores, de quibus Numerorum* XI: *Congrega mihi* LXX *seniores, & vnus Moses. Minor ipsorum Sanhedrin conuentus non poterat, nisi à* LXX *maiorum conuentu ordinari. ipsi nanq. iudices* LXX *ordinabant aliorum iudicum conuentus, qui in alijs ciuitatibus, & locis circunquaque populum regebant, hac tamen conditione, vt vnusquisque cuiusque regionis conuentus magno maiorum conuentui Hierusalem, & in loco Gazith vocato existenti subesset. Iudices autem manuum impositione legebantur, ita vt quinque necessarij essent, qui id munus præstarent. Hos vero Sanhedrin Herodes rex sustulit. Inde alij substituti sunt, sed sine potestate sanguinis. vnde Pilato responderunt: Nobis non licet interficere quenquam. Inde ob falsum Christi iudicium annos quadraginta ante, quã templum à Romanis incenderetur, ex consistorio Gazith expulsi sunt, & in Hamith consederunt. non licebat autem de capite agere nisi in Gazith. vt Deuteronomij* XVII: *Et facies secundum verbum oris, quod nunciabunt tibi de loco illo. Item. Et surges, & ascendes ad locum. Ad extremum hi iudices quoque omnes à Romanis iterum interfecti sunt.* Atque hæc quidem Talmudistæ, qui certam harum rerum sibi notitiam vindicant, Petro Galatino auctore.

Nos autem hæc ad ea, quæ illi quasi oculis comperta scripserunt, ex sacris & veteris, & noui Testamenti thesauris, ac præterea ex Iosephi monumentis adiungimus, quibus institutionem, confirmationem, ius, ac potestatẽ huius Concilij explicemus. In primis ergo hoc tribunal à Deo institutum esse apparet, vt à Iudicio Iudicum ad

Con-

Concilium Seniorum, & Sacerdotum veniretur. vt scriptum est XVII Deuteronomij. Sic enim ibi Moises ad populum ex Dei præscripto loquitur: *Si vero difficile, at que ambiguum apud te iudicium esse perspexeris inter sanguinem, & sanguinem, caussam, & caussam, lepram, et non lepram, & iudicum intra portas tuas videris verba variari, surge, et ascende ad locum, quem elegerit Dominus Deus tuus, vt ibi nomen eius euoces, veniesq. ad sacerdotes Leuitici generis, & ad Iudicem, qui fuerit illo tempore, quæresque ab eis, qui indicabunt tibi iudicij veritatem, & facies quodcunque dixerint, qui præsunt loco, quem elegerit Dominus, & docuerint te iuxta legem eius, sequerisq. sentẽtiam eorum, nec declinabis ad dexteram, neque ad sinistram. qui autem superbierit nolens obedire sacerdotis imperio, qui eo tempore ministrat Domino Deo suo, ex decreto Iudicis morietur homo ille.* Ex his apparet, hoc iudicium mandatum esse regi, sacerdotibus, & senioribus populi, hi enim præcipui erant, qui præerant loco, quem elegerat Dominus. Itaque Iosephus sic hanc legem reddidit, vt præcipuam senatus mentionem fecerit. sic enim scripsit: *Si vero iudices nesciunt de rebus ad se delatis pronunciare, integram caussam in vrbem sanctam mittent, & conuenientes pontifex, & propheta, & senatus, quod visum sit, pronuncient.* Post autem Moises aperte iudices nominat ipsos, quos diximus, sacerdotes, XIX inquiens: *Si steterit testis mendax contra hominem accusans eum præuaricationis, stabunt ambo ante Dominum coram Sacerdotibus, & coram iudicibus, qui erunt in illis diebus.* Iosephus autem ipsos etiam sacerdotes commemorauit libro secundo ad Appionem, cũ scripsit: *Sacerdotes inspectores omnium, iudices controuersiarum, punitores damnatorum constituti sunt à Moise.*

Quin etiam Moises ipse in Concilio caussam cognouit eius, qui Sabbato ligna collegerat. Leuitici xv. Sic. n. inquit Philo III de vita Moisis: *Comprehensum hominem adduxerunt ad principem, cui assidebant in Concilio sacerdotes, aderat vero vniuersa multitudo ad audiẽdum in die sabbati. Moises autem, quo supplicio dignus esset, ignarus Deum consuluit, qui lapidibus cædendum esse respõdit.*

Vt autem hoc tribunal Moises instituit, sic postea Iosaphat rex Iudæ sanciuit, quomodo etiam Iudicia in ciuitatibus confirmarat. sic enim scriptum est in secundo Paralipom: *In Hierusalem quoque constituit Leuitas, & Sacerdotes, & Patriarchas ex Israel, vt iudicium, et caussam Domini iudicarent habitatoribus eius, præcepitq. eis dicẽs. Sic agetis in timore Domini fideliter, & corde perfecto. Omnem caussam, quæ venerit ad vos fratrum vestrorum, qui habitant in vrbibus suis, inter cognationem, & cognationem, vbicunque quæstio est de lege, de cæremonijs, de iustificationibus* (in Græca tralatione est de præcepto, mandato, iustificationibus, & iudicijs) *ostendite eis, vt non peccẽt in Dominum, & ne veniat ira super vos, & super fratres vestros. Sic ergo agentes non peccabitis. Amarias autem põtifex vester in ijs, quæ ad Deum pertinent, præsidebit. Zabadias filius Israel, qui est dux in tribu Iuda, super ea opera erit, quæ ad regis officia pertinent, magistri* (Græce scribæ) *Leuitæ erunt coram illis.*

Iniuere ergo hoc Concilium, vt ex his apparet, Rex cũ Principibus populi, ac LXX Senioribus populi, & Pontifex cum Principibus sacerdotum, & Scribis, idest legis doctoribus, vt perspicere liquet ex Euangelijs, vbi agitur de iudicio Christi. Voco autẽ Principes populi duodecim principes tribuum, qui regi assidebãt. Seniores vero ipsos, quos dixi, LXX populi senatores. Quare Ioseph

ab Arimathia, senator, siue decurio nobilis, idem Concilij particeps fuit. siquidem scriptum est, ipsum cum ceteris assensum damnationi Christi non præbuisse. Principes autem sacerdotum dico illos, qui vicenis quaternis sacerdotum classibus, seu vicibus singuli singulis præerant. Scribas vero ipsos legis doctores, quos prophetas Iosephus vocauit.

Deleto inde Babylonica transmigratione Concilio, cum reuersis in patriam Iudæis reliqua instituta restituerentur, etiam sacerdotibus potestas in Concilio iudicandi est data. quod præmonuit Ezechiel cap. XLIIII mandato Dei inquiens: *Sacerdotes populum meum docebunt, quid intersit inter Sanctum, & Profanum, & inter Impurum, ac Purum iudicabunt eis. & circa iudicium sanguinis ipsi insistent, vt diiudicent, & iustificationes meas iustificabunt, & iudicia mea iudicabunt, & leges meas, & præcepta mea in omnibus diebus festis meis custodient.* idest de caussis religiosis, & capitalibus cognoscent, atque *homines iustificabunt*, idest absoluent, & *iudicabunt*, idest condemnabunt, prout ego in lege faciendum esse pręscripsi, vbi qui digni venia, & qui pæna essent, demõstraui. Sunt autem qui hoc Concilium post è familia Dauidis lectũ fuisse dicant, atque eos postea ab Herode rege fuisse sublatos. Quod si ita est, videndum est, num eò verba psalmi in restitutione vrbis Hierosolymitanæ, teste S. Athanasio, cãtata, referri possint. *Quia illic*, idest in Hierusalẽ, *sederunt sedes ad iudicium, sedes super domum Dauid.* i. sedes è domo Dauid.

Aduocarunt vero hoc Concilium aut Rex, aut Pontifex, prout crimen delatum aut ciuitatem attigit, aut religionem.

Ceterum ordo rei apud hos iudices peragẽdæ ferme fuit

fuit huiusmodi. Qui nomen deferre alterius cupiebat, is ferme aut regem, aut pontificem, aut principes adibat, reumq. denunciabat. Quo facto illi ministros ad hominē capiendum mittebant, &, si res tulisset, cohortem etiam à præfecto templi acceptam adijciebant. eumq. ad se adductum ferme in carcere, atque in custodia militari habebant, donec de illo iudicaretur. Inde vniuerso conuocato Concilio opera cognitioni dabatur. Intendebatur autem ab accusatore crimen, & pœna his verbis: *Iudiciū mortis est viro huic, quia hoc, aut illud fecit*. Repellebatur autem à defensore, his: *Iudicium mortis non est viro huic, quia illud non fecit, aut quia iuste fecit.* Vbi vero perorata vtrinque caussa erat, tum iudicibus suffragia dabantur, atque ille pro numero sententiarum aut cōdemnabatur, aut absoluebatur. Vbi vero res ad Romanos redacta est, Concilio relicta tantum est condemnatio, animaduersio vero erepta, sed procuratori Romano permissa. Quod in iudicio Christi euenit. Nam Concilium damnauit Christū, & morti addixit, populus vero à Cōcilio incitatus à Pilato procuratore poposcit, vt crucifigeretur. atq. ille, vt ita fieret, iudicauit.

Formula porro intendendi aut repellendi criminis est XXVI Hieremiæ; *Loquuti sunt sacerdotes, & propheta ad principes Iuda dicentes. Iudicium mortis est viro huic, quia prophetauit aduersus ciuitatem istam. Et dixere principes ad sacerdotes. Nō est viro huic iudiciū mortis, quia in nomine Domini Dei nostri locutus est ad nos*. Formula vero damnationis est apud S. Matthæum XXVI: *Ecce nunc audistis blasphemiam, quid vobis videtur? at illi respondentes dixerunt. Reus est mortis*. Quod Marcus dixit: *Qui omnes condemnauerunt, eum esse reum mortis.* Verum hęc, quæ dixi, omnia clarius cognoscentur, si singula, quę

ab hoc ordine iudicia facta sunt, de quibus litteris proditum sit, exponentur.

Mentio ergo Iudicij, & Concilij fit in psalmo primo: *Ideo non resurgent impij in Iudicio, neque Peccatores in Cõcilio iustorum.*

Primum autem iudicium, quod nominatim peractum a Concilio sit, in ipso Assamoneorum imperio, nempe Hyrcano regnante, apud Iosephum libro XIIII traditur, cum Herodes reus factus est, is, qui postea rex fuit. Quo tempore vigebat lex, cuius idem meminit. Ne cui nocenti vita eriperetur, nisi Concilij, siue, vt Gręco vocabulo vtar, Synedrij sententia condemnato. *Herodes*, inquit, *Antipatri filius quosdam latrones sine Concilij sententia interfecerat, ac potentia sua terrorem omnibus inferebat. Quare multi Hyrcanum regem, & populum hortati sunt, vt ipsum caussam dicere in Concilio cogerent, Hyrcanus autem Herodem ad caussam in Concilio dicendam adesse iussit. Ille vero in Concilium cum cohorte sua progressus adeo terruit omnes, vt nemo ad accusandum accedere auderet. Silentibus autem omnibus vnus Sameas, vir iustus, dixit. Viri ex Concilio, & Rex, credo neminem vestrum vidisse vnquam similem huic aliquem in hoc Concilio consistentem. Nam qui huc accedere consueuerunt, vt caussam dicant, humiliter astare, & misericordiam à vobis poscere capillis promissis, & veste atrata soliti sunt. hic vero de cęde caussam dicturus, adest purpuratus, et capite ornato, armisque stipatus, vt si condemnatus ex lege fuerit, nos morte afficiat, ipse vero vi facta veritati euadat. Verum Herodem nõ accuso. siquidem commodo suo, non legi consuluit, sed vos, aut regem, qui ei tantam licentiam tribuistis. Vnum scitote, maximum esse Deum. Quare hic, quem nunc propter Hyrcanum dimittere vultis, quandoque vos, et ipsum regem torque-*

quebit. Hyrcanus autem cum vidisset, iudices ad necem Herodis propendentes, iudicium in posterum diem distulit, & clam monuit, vt vrbe abiret.

Iudæa inde post Aristobulum victum in potestatem Ro. redacta, ac prouincia facta Antipatrum Herodis patrem procuratorem accepit, eo iure, vt nec pontifex Cōcilium ipso inscio, atque inuito procuratore conuocare, nec Concilium sine auctoritate procuratoris Rom. in damnatum animaduertere possent. vt scribit Iosephus libro vicesimo, vbi de Sancto Iacobo fratre Domini loquitur.

Inde P. Gabinius, vt idem prodit, Syriæ proconsul ab Alexandro Aristobuli filio prouocatus noua victoria parta rursus Iudæam constituit. etenim quattuor Concilijs additis gentem in quinque partes distribuit, quarum vna, teste Iosepho, Hierosolymis egit, altera Gadaris, tertia Amathunte, quarta Hiericunte, quinta Sephoris Galilææ. Quare cum quinque concilia essent, merito Christus ad apostolos dixit x apud S. Matthæū: *Cauete ab hominibus. tradent enim vos in concilijs.* (Græce εἰς συνέδρια, idest in Concilia) *& in synagogis flagellabunt vos.*

Post autem Herodes rex à Romanis appellatus, ac Hierosolymorum potitus, vt idem tradit Iosephus, epistolas quasdam Hyrcani suspiciosas huic Concilio indicauit, atque illum iam regno orbatum, vt Sameas vaticinatus fuerat, interemit, & LXX seniores morte affecit. atque eis humiliores alios subdidit, vt Talmudistæ quoque cum Philone notarunt. qui scripsit in libro de Temporibus: *Herodes anno XXX principatus sui Sanhedrin ex domo Dauid sustulit.*

Mortuo inde Herode, atque Archelao filio eius rege

ab Augusto Imp. Viennam relegato, Iudæa iterum prouincia Romanorum facta procuratori subiecta, Herode Antipa Herodis regis filio Galilęam nomine Tetrarchæ tenente. Quo tempore Pharisæi, & Sadducæi magnas in Concilio opes habuerunt, (hæ duæ hæreses Assamoneorum, vt dixi, temporibus excitatæ tum ciuitatem præcipue obtinebant,) quòd ex senioribus, sacerdotibus, scribis, & principibus alij in vna, alij in altera hæresi versarétur. Quare Christus, qui per hos annos Euangelium docuit, sæpe huius Concilij, & eorum, qui illud inierunt, méntionem fecit. Primum enim cum quodam die sermonem longum in monte instituisset, ac correctionem veteris legis afferret, nouasq. pœnas homicidio constitueret, peritus moris Iudaici spirituales pœnas temporarijs ipsis, quæ tum ex lege vsurpabantur, expressit, Iudicium nomínans, & Concilium. Quemadmodum enim dictum erat in psalmo: *Impij non resurgent in Iudicio, neque peccatores in Concilio iustorum*, sic ipse dixit: *Audistis dictum esse antiquis: Non occides, qui autem occiderit, reus erit Iudicio. Ego autem dico vobis, quòd omnis, qui irascitur fratri suo, reus erit Iudicio. qui autem dixerit fratri suo racha, reus erit Concilio, qui autem dixerit fatue, reus erit gehennæ ignis.* Quibus verbis significauit, maius periculum impendere ei, qui reus ad Concilium adducatur, quàm ei, qui ad Iudicium, quorũ illud συνέδριον, hoc κρίσιν S. Matthæus vocauit. nam vt in Iudicio crimina leuiora, in Concilio grauiora disquirebantur, sic in illo pœnæ leuiores, in hoc acerbiores infligebantur. nam gehénam locum fuisse tradunt, quo cadauera damnatorum cremanda proijciebantur. S. autem Augustinus longe aliter interpretatur inquiens: *Tres reatus sunt, iudicij, concilij, & gehennæ ignis. Nam in iudicio adhuc defensioni datur locus. in concilio autem,*

tem, quanquam & iudicium esse soleat, tamen quia interesse aliquid hoc loco fateri cogit ipsa distinctio, videtur ad Concilium pertinere sententiæ prolatio, quãdo nõ iam cum ipso reo agitur, vtrum dãnandus sit, sed inter se qui iudicãt, conferunt, quo supplicio damnari oporteat, quem constat esse damnandum. Apparet autem, ipsum iudicialis rationis Hebraicæ notionem non habuisse. Alio inde loco Christus præmonens, discipulos suos de morte, qua afficiendus esset à Concilio Hierosolymitano, dixit item apud S. Matthæum XVI: *Se oportere ire Hierosolymam, & multa pati à Senioribus, & Scribis, & Principibus sacerdotũ, & occidi, & tertia die resurgere.*

Inde cum prædicatio eius omnibus innotuisset, ac legi veteri officere videretur, præcipue hoc Concilium ei obsistere instititit. Sic enim scripsit S. Lucas XX: *Principes sacerdotum, & Scribæ cum Senioribus quæsiuerunt à Christo: Dic nobis, in qua potestate hæc facis? aut quis dedit tibi hanc potestatem? cumq. eo modo capere non potuissent, obseruantes miserunt insidiatores, qui se iustos simularent, vt caperent eum in sermone, & traderent illum principatui, & potestati præsidis, & interrogauerunt eum dicentes, Licet nobis tributum dare Cæsari, an non?* Et Ioannes XI: *Quidam ex ipsis abierunt ad Pharisæos, & dixerunt eis, quæ fecit Iesus. Collegerunt ergo Principes sacerdotum, & Pharisæi Concilium, & dicebant. Quid facimus? quia hic homo multa facit. si dimittimus eum, sic omnes credent in eum, & venient Romani, & tollent locum nostrum, & gentem. Vnus autem ex ipsis Caiphas nomine, cum esset pontifex anni illius, dixit eis: Vos nescitis quidquam, nec cogitatis, quia expedit vobis, vt vnus homo moriatur pro populo, & non tota gens pereat. ab illo ergo die cogitauerunt, vt interficerent eum.* & post: *Dederunt Principes sacerdotum,*

& Pharisæi mandatum, vt si quis cognouerit, vbi sit, indicet, & apprehendant eum.

Inde sequutum est ipsum Concilij iudicium omnium celebratissimum, in quo idem morte condẽnatus, atque affectus est. Id vero pluribus locis Euãgelistarum in vnũ collatis exponetur, quòd ex eo mos huius Iudicij facilius, quàm ex vllo alio, percipi possit. Ordinem autem actæ rei, nullo citato præcipuo loco, quòd singula notissima sint, exequemur. Conuocati quippe sunt Principes sacerdotum, & Scribæ, & Seniores populi in atrium Pōtificis, qui dicebatur Caifas, & consilium inierunt, quemadmodum Christum dolo tenerent, & interficerent. Iudas autem vnus de duodecim discipulis Christi accessit ad eos tum, & pollicitus est, se illum traditurum, si sibi triginta denarios darent, & accepta pecunia abijt, quærens opportunitatem tradendi eum sine turbis. Interim Iesus pascha cum discipulis suis celebrauit, cænamq. vltimam fecit, in qua se proditũ iri ab vno eorũ dixit. tũ mysterijs omnibus perfectis exijt cum Petro, & filijs Zebedæi in hortum extra vrbem, atque orationi se tradidit. Tum Iudas ministris, & cohorte à Principibus sacerdotum, & Senioribus populi, & Magistratibus templi acceptis, nocte accessit, atque illum prodidit. Iesus autem dixit ad eos, quæ ad se conuenerant, turbas. Tanquam ad latronem existis cum gladijs, & fustibus, vt me caperetis; cum quotidie essem vobiscum in Templo, in me manus non iniecistis. Cohors autem, & tribunus, & ministri Iudæorum eum corripuerunt, & vinctum adduxerũt ad Caifam, qui erat pontifex illius anni. pontifex autem interrogauit illum de discipulis, & doctrina sua. qui vero tenebant eum, illuserunt ei cædentes eum. alij vero Petrum discipulum eius ad focum stántem varie fatigauerunt:

runt. Vbi vero illuxit, cõuenere Seniores populi, Principes ſacerdotum, & Scribæ cum vniuerſo Concilio, vt eũ morti traderent, & duxerunt illum in Concilium ſuum, quærentes falſum teſtimonium aduerſus eum, & non inuenerunt. Tum dixerunt: Si tu es Chriſtus, dic nobis. Qui bus ille. Si dixero vobis, non credetis mihi, neque dimittetis. ex hoc autem erit filius hominis ſedẽs à dextris virtutis Dei. Dixerunt autem omnes. Tu ergo filius Dei es? qui reſpondit. Vos dicitis, quia ego ſum. Tum illi dixerunt. Quid deſideramus teſtimonium? ipſi enim audiuimus ex ore eius. & reum mortis condemnauerunt. Et ſurgens omnis multitudo duxerunt eum à Caipha in prætorium ad Pilatum præſidem, vt eum morti traderent. Exiuit autem Pilatus ad eos foras, & dixit: Quod crimen obieciſtis homini huic? reſponderunt, ſi non eſſet hic facinoroſus, non tradidiſſemus eum tibi. Dixit eis Pilatus: Accipite eum vos, & ſecundum legem veſtram iudicate. Dixere Iudæi. Non licet nobis interficere quenquam. Hunc inuenimus ſubuertentem gentem noſtram, & prohibentem tributa dari Cæſari, & dicentem ſe Chriſtum eſſe regem. Pilatus autem rogauit eum, num eſſet Chriſtus rex Iudęorum? Cui ille. Tu dicis. Pilatus autem ad Principes ſacerdotum, & turbam: Nullum crimen inuenio in hoc homine. At illi inualeſcebant dicentes: Commouet populum docens per vniuerſam Iudæam incipiens à Galilæa vſque huc. Pilatus autem audiens Galilæam rogauit, num Galilæus eſſet, & vt cognouit, eum Herodis ditionis eſſe, miſit ad Herodem, qui Hieroſolymis erat. Herodes autem cum nullum reſponſum ab eo elicere potuiſſet, ſpreuit, & remiſit ad eum indutum veſte alba. Pilatus autem cõuocatis Principibus ſacerdotum, & Principibus, & populo, dixit. Obtuliſtis mihi hominem hunc,

quaſi

quasi auertentem populum, ego vero nullum crimen inuenio, sed neque Herodes. Cum autem moris esset, vt per diem festum præses vinctum vnum populo dimitteret, quem vellent, & latronem insignem in vinculis haberet, nomine Barrabam, rogauit populum, vtrum vellet dimitti, Barrabam, an Iesum? illi à Principibus sacerdotum, & Senioribus incitati, dixere, Barrabam. Tum ille. Quid faciam de Iesu? dixerũt. Crucifigatur. Tum Pilatus. Nullum crimen inuenio in eo. Responderunt. Nos legem habemus, & secundum legem debet mori, quia filium Dei se fecit. Quærente autem Pilato dimittere Iesum, clamauere Iudæi. Si hunc dimittis, non es amicus Cæsaris. Omnis enim, qui regem se facit, contradicit Cęsari. Videns autem Pilatus se nihil proficere, sedens pro tribunali, lauit manus coram populo dicens: Innocens ego sum à sanguine huius, vos videbitis. respondit autem vniuersus populus: Sanguis eius super nos, & super filios. Tũc Pilatus volens populo satisfacere, adiudicauit fieri petitionem eorum, vt crucifigeretur. Tunc milites susceperunt Iesum, & eduxerunt eum portantem sibi crucem in Caluariæ locum, & hora sexta crucifixerunt. Ex his apparet, cum dictum est, conuocatum esse summo mane Concilium, atque eos duxisse Christum in Concilium suum, conuocatum esse in Gazit, atq. eò è domo pontificis adductum esse Christum, ibiq. morti obnoxium esse, sancitum. inde à populo mortis genus esse indictum. eaq. Pilati præsidis sententia comprobata.

Tertium inde huius Concilij iudicium, vt ordinem tẽporum persequamur, memoratur in Actis, vbi de S. Petro, & S. Ioanne agitur cap. III, & IIII: *Petrus & Ioannes cum templum ingredientes claudum quendam ab vtero matris sanassent, & mirante populo multa super ea re verba*

ba facerent, superuenere principes sacerdotũ, magistratus tẽpli, & Sadducæi dolentes, quòd populum docerent, & annũciarent in Iesu resurrectionem mortuorum, & iniectis manibus condiderunt in carcerem. Postridie vero congregati sunt Principes eorum, Seniores, et Scribæ in Hierusalem, & Annas princeps sacerdotum, & Caifas, & Ioannes, & Alexander, & quot quot erant ex genere sacerdotali. & statuẽtes eos in medio rogabant, in qua virtute hæc fecissent? & mox: *Iusserunt autem, eos extra Concilium secedere.* Hoc enim in loco Caifas erat pontifex, Anna pontificius, sed potestatem pontificis Caifæ generi sui gerebat, Ioannes, & Alexander, vt supra diximus, erant principes sacerdotum.

Quartum est cap. v. vbi agitur de Apostolis prodigia facientibus: *Exurgens autem pontifex, & omnes Sadducæi qui cum illo erant, repleti sunt Zelo, & iniecerunt manus in apostolos, & posuerunt eos in custodia publica. adueniens inde pontifex, & qui cum eo erant, cõuocauere Concilium, & omnes seniores* (Græce πᾶσαν γερουσίαν) *filiorum Israel. & miserunt ad carcerem, vt adducerentur. vt autem neminẽ in carcere inuentum audiuerunt, magistratus tẽpli, & princeps sacerdotum ambigebant de illis, quidnam fieret. Tunc abijt magistratus cũ ministris, & adduxit illos sine vi, & cum adduxisset, statuerunt in Concilio. quos monuit pontifex, ne verba facerent in nomine Iesu. Cum autem respondisset Petrus, Deo magis, quàm illis, obedire oportere, surgẽs quidam in Concilio Pharisæus, nomine Gamaliel, legis doctor, iussit eos paullulum foras secedere.* Denium: *Et conuocantes apostolos cæsis denunciauerunt, ne omnino loquerentur in nomine Iesu, & dimiserunt eos.*

Quintum iudicium fuit S. Stephani cap. vi: *Tunc submiserunt viros, qui dicerent, se audiuisse eum dicentem verba*

ba blasphemia in Moisen, & Deum. commouerunt itaq. plebem, & seniores, & scribas, & concurrentes rapuerunt eũ, & adduxerunt in Concilium. & statuerunt falsos testes, qui dicerent: Homo iste non cessat loqui aduersus locum sanctum, & legem. & post multa: *Exclamantes voce magna continuerunt aures suas, & impetum fecerunt vnanimiter in eum.*

Sextum extitit S. Pauli cap. XXIII: *Tribunus timuit, postquam audiuit, Paulum ciuem Ro. esse, & vinctum. postridie vero scire cupiens diligentius, cur accusaretur à Iudæis, soluit eum, & iussit principes sacerdotum conuenire, & totum Concilium. intendens autem in Cõcilium Paulus, ait: Viri fratres, ego omni conscientia bona conuersatus sum ante Deum vsque in hodiernum diem. Ananias autem pontifex præcepit astantibus, vt os eius percuterent. Tum Paulus dixit ad eum. Percutiet te Deus paries dealbate. & tu sedens iudicas me secundum legem, & contra legem me percuti iubes. Et qui astabant, dixerunt. Summum sacerdotem Dei maledicis? Dixit autem Paulus: Nesciebam fratres, quia princeps est sacerdotum. scriptum est enim: Principem populi tui non maledices. Sciens autem Paulus, quia vna pars esset Sadducæorum, & altera Pharisæorum, exclamauit in Concilio. Viri fratres, ego Pharisæus sum, filius Pharisæi. de spe, & resurrectione mortuorum ego iudicor. & cum hæc dixisset, facta est dissensio inter Pharisæos, & Sadducæos & soluta est multitudo.*

Septimum fuit S. Iacobi minoris de quo sic Iosephus lib. XX: *Ananus pontifex ab Agrippa rege factus audacia præstitit, & vt Sadducæus, acerbus in iudicijs fuit. putans autem se idoneam occasionem nactum, quia Festùs procurator vita cessisset, Albinus vero adhuc in itinere esset, conuocat concilium iudicum, & ad id adducit Iacobum fratrem Iesu,*

Iesu, qui dicebatur Christus, & quosdam alios crimine oblato, quòd legem violassent. Qui vero moribus erant mitiori bus, ægre hoc tulerunt, & clam ad regem miserunt, hortantes, vt Ananum ab eiusmodi incæpto reuocaret. Quidam vero eorum etiam Albino obuiam prodierunt, eumq. docuerunt, non licere Anano, iniussu eius concilium conuocare. Quare Albinus mandauit Anano, ne quid tale tentaret, nisi pœnas dare vellet, atque ei propterea pontificatum ademit.

Octauum fuit S. Matthiæ apostoli, vt est in vita eius: *Cum Matthias instantius de Iesu sermonem faceret, Iudæi Zelo repleti duxerunt eum vincientes, & nunciauerũt pontifici, & senioribus. Iesu discipulum comprehendimus, quem subuertentem populum in Synagogis deprehendimus. illi adduci iusserunt. Abeuntes igitur cum ministris adduxerunt in Concilium. Quem multis allocutus est pontifex. cui respondit Matthias, Christi seruus sum. Tunc pontifex obturans aures suas, & stridens dentibus, ait, Blasphemauit Matthias. Audiat legem. Qui blasphemauerit nomẽ Domini morte moriatur, lapidibus obruet eum omnis multitudo. atque ita damnatum ad locum Lapidationis perduxerunt.*

Nonum iudicium est apud Iosephum lib. IIII Belli, vbi scribitur: *Septuaginta plebeiorum honestissimos ex præcepto conuocant ad iudicum speciem, potestate carentes, & apud eos Zachariam, quasi res proderet Romanis, accusant.*

Decimi mentio fit anno eo, quo vrbs Hierusalem à Tito euersa est, apud Iosephum Gorionis. *Conuocauit*, inquit, *Iudices populi, & septuaginta Seniores, qui etiam Sanhedrin dicuntur, dixitq. Iehocanam ad omnes sacerdotes, & seniores, & iudices: Nisi iudicaueritis quoscunq. ad vos addu-*

adducemus, pro arbitrio nostro, omnes moriemini.

Atque hæc quidem de Concilio Hierosolymitano à nobis dicta sint. in quo rei capitalis præcipue apud Hebræos tractata cognitio est.

De Pœnis. Cap. VIII.

HIS expositis, deinceps sequi videtur, vt pœnarum, aut suppliciorum genera demonstremus. Harum vero in lege hæc ferme nomina inueniuntur, restitutio, multa, talio, verberatio, exilium, venditio, mors.

Restitutio, vt Exodi XXII: *Si quis furatus fuerit bouẽ, aut ouem, & occiderit, vel vendiderit, quinque boues pro vno boue restituet, & quattuor oues pro vna oue.*

Multa, vt ibidem cap. XXI: *Si quis percusserit mulierem prægnantem, & abortiuum quidem fecerit, sed ipsa vixerit, subiacebit damno, quantum maritus mulieris expetiuerit, & arbitri iudicauerint.*

Talio, vt in ijs, quæ ibi subijciuntur: *Sin autem mors eius fuerit subsequuta, reddet animam pro anima, oculum pro oculo, dentem pro dente, manum pro manu, pedem pro pede, adustionem pro adustione, vulnus pro vulnere, liuorẽ pro liuore.*

De verberatione Deuterono. XXV: *Sin autem qui peccauit, dignum viderint plagis, prosternent, & coram se facient verberari. Pro mensura autem peccati erit & plagarum modus. ita duntaxat, vt quadragenarium numerum non excedant, ne fœde laceratus ante oculos tuos abeat frater tuus,*

Venditio. vt XXII: *Si fur non habuerit, quod pro furto reddat, ipse venundabitur.*

Exilium, vt XXI: *Qui non est insidiatus, sed Deus illũ tra-*

tradidit in manus eius, constituam sibi locum, in quem effugere debeat.

Necis autem genera tria in lege nominatim exprimũtur, cõbustio, crucifixio, & lapidatio, reliqua sub hoc nomine generali *Occisio.*

Combustionis mentio fit Leuitici xx: *Qui supra vxorem filiam duxerit matrem eius, scelus operatus est. viuus ardebit cum eis. nec permanebit tantum nefas in medio vestri.*

Crucifixionis lex traditur à Deo, xxi Deuteronomij: *Quando peccauerit homo, quod morte plectendum est, et adiudicatus morti appensus fuerit in patibulo, non permanebit cadauer eius in ligno, sed in eadem die sepelietur, quia maledictus à Deo est, qui pendet in ligno, & nequaquam contaminabis terram tuam, quam Dominus Deus tuus dederit tibi in possessionem.* Inde scriptum est Iosue octauo: *Iosue regem Hai suspendit in patibulo vsque ad vesperam, & solis occasum, præcepitq. Iosue, & deposuerunt cadauer eius de cruce, proiecerunta. in ipso introitu ciuitatis.* Græcus autem interpres neque patibulum, neque crucem nominat, sed lignum geminum vocat, quòd ex duobus lignis crux constitueretur. & x: *Suspendit Iosue quinque reges super quinque stipites, fueruntq. suspensi vsque ad vesperam. cumq. occumberet sol, præcepit socijs, vt deponerent eos de patibulis.* Inde secundo Regum xxi: *Gabaonitæ crucifixerunt filios Saulis permittente Dauide rege in monte coram Domino,* idest coram tabernaculo, quod tum erat in Gabaon. & vii Esther: *En lignum, quod parauerat Mardochæo, stat in domo Aman habens altitudinis quinquaginta cubitos, cui dixit rex. Appendite eum in eo. suspensus est itaque Aman in patibulo, quod parauerat Mardochæo.* & primo Esdræ cap. vi: *A me positum est decretum, vt omnis*

bo-

homo, qui hanc mutauerit iussionem, tollatur lignum de domo ipsius, & erigatur, & configatur in eo. Et Actuum v de Christo: *Quem vos interemistis suspendentes in ligno.* de qua cruce dixit Dauid psalmo xxi: *Foderunt manus meas, & pedes meos, dinumerauerunt omnia ossa mea.*

Nullum autem occurrit crucifixionis exemplum iudicio constitutæ, nisi vnum iudicio Dei, alterum vero Concilij. De priore scriptum est xxv Numerorum: *Iratus Dominus contra eos, qui fornicati erant cum filiabus Moab, ait ad Moisem: Tolle cunctos principes populi, & suspende eos contra solem in patibulis, vt auertatur furor meus ab Israel.* De posteriore, quo Christus est condemnatus, agitur in Euangelijs. Nam qui è Concilio erant, postquam iudicarunt eum reum esse mortis, adduxerunt ad Pilatum procuratorem, vt morti traderet, narrantes, eum se regem Iudæorum vocare. *Quibus demum Pilatus dixit: Quid ergo vultis faciam regi Iudæorum? At illi clamauerunt, crucifige eum. Pilatus autem volens populo satisfacere, tradidit Iesum flagellis cæsum, vt crucifigeretur. & titulum criminis inscripserunt: Rex Iudæorum. & cum eo crucifigunt duos latrones, vnum à dextris, et alium à sinistris. Iudæi ergo, quoniam Parasceue erat, vt non remanerent in cruce corpora Sabbato, rogauerunt Pilatum, vt frangerent eorum crura, & tollerentur. Venerunt ergo milites, & primi quidem fregerunt crura, & alterius, qui crucifixus est cum eo. ad Iesum autem cum venissent, vt viderunt eum iā mortuum, non fregerunt eius crura, sed vnus militum lancea latus eius aperuit, & continuo exiuit sanguis, & aqua.* Credo autem eos crucifigi postulasse non legibus suis, sed Romanis, nam qui perduellionis erat compertus, is in crucem agebatur, vt in libris de Iudicijs Romanorum ostendimus. Christum autem maiestatis reum fecerant, quòd

quòd se regem Iudæorum assereret, cum solus rex esset Cæsar. Mos etiam fuit, vt crucifixi cognatis ad sepulturam concederentur, quod & in Christo seruatum est, & in alijs, vt prodit Philo in Flaccum. *Noui quosdã*, inquit, *iam crucifixos instante festo Augustorum de cruce depositos, & ad sepulturam ex more cognatis redditos.*

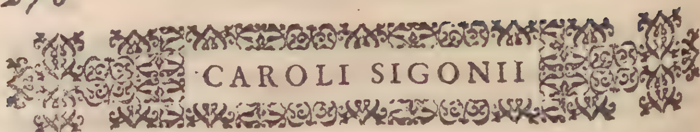
De lapidatione autem hæc inuenimus. Lapidibus præcipue appetiti sunt, qui in Deum deliquerunt, idest qui alienos Deos coluerunt, qui Deo maledixerunt, qui sabbata neglexerunt, & qui adulterium commiserunt. Qui vero eiusmodi rem cõpertam habuit, is testimonio reddito primus lapides iecit, populus vero excipiens hominem lapidibus extra vrbem est persequutus, donec mortem oppeteret. Sic enim præcipitur Leuitici XXIIII: *Educ blasphemum extra castra, & ponant omnes, qui audierunt, manus super caput eius, & lapidet eum vniuersus populus. Nam qui maledixerit Deo suo, portabit peccatum suum, & qui blasphemauerit nomen Domini, morte moriatur. lapidibus obruet omnis multitudo populi, siue ille ciuis, siue peregrinus fuerit.* Inde Deuteronomij XIII: *Qui suaserit, vt seruiatur Deis alienis, non parcat ei oculus tuus, & miserearis, & occultes eum, sed statim interficies. sit primũ manus tua super eum, & post te omnis populus mittat manum, lapidibus obrutus necabitur.* Item XVII: *Vir, aut mulier, qui facient malum in conspectu Domini Dei sui, & transgredientur pactum illius, vt vadant, & seruiant dijs alienis, & adorent eos, & hoc tibi fuerit nunciatũ, audiẽsq. inquisiueris diligenter, & verum esse repereris, & abominatio facta est in Israel, educes virum, ac mulierem, qui rem sceleratissimam perpetrarunt ad portas ciuitatis tuæ, & lapidibus obruentur. in ore duorum, aut trium testiũ peribit, qui interficietur. nemo occidatur, vno contra se dicente testimonium.*

monium. manus testium prima interficiet eum, & manus reliqui populi extrema mittetur, vt auferas malum de medio tui. & xv Numerorum: *Cum essent filij Israel in solitudine, & inuenissent hominem colligentem ligna in die sabbati, obtulerunt eũ Moisi, & Aaron, et vniuersæ multitudini. Qui recluserunt eum in carcerem, nescientes, quid super eo facere deberent. Dixitq. Dominus ad Moisem: Morte moriatur homo iste. obruat eum lapidibus omnis turba extra. cumque eduxissent eum foras, obruerunt eum lapidibus, & mortuus est.* De adulteris vero sic Deuteronomij xxii: *Si puellã virginem desponderit vir, & inuenerit eam aliquis in ciuitate, & cõcubuerit cum ea, educes vtrumque ad portam ciuitatis illius, & lapidibus obruentur, puella, quia non clamauit, cum esset in ciuitate, vir, quia humiliauit vxorem proximi sui.*

Hæc ferme de lapidatione scripta in lege reperiũtur. Extra legem etiam aliquot exempla eius memoriæ consecrata sunt. vt blasphemiæ tertio Regum xxi: *Viri diabolici dixerunt contra eum testimonium coram multitudine. Benedixit Naboth Deum, & regem. quamobrem eduxerunt eum extra ciuitatem, et lapidibus interfecerunt.* Benedixit bono vocabulo, pro maledixit vsurpabãt. Itẽ apud Ioannem x: *De bono opere nõ lapidamus te, sed blasphemia.* & vi Actuum de S. Stephano: *Tunc submiserunt viros, qui dicerent, se audiuisse, eũ dicentem verba blasphemiæ in Moisem, & Deum. Commouerunt itaq. plebem, & seniores, & scribas, & concurrentes rapuerunt eum, & adduxerũt in Concilium. & statuerunt falsos testes, qui dicerent: Homo iste non cessat loqui verba aduersus locum sanctum, et legẽ.* & post vbi Stephanus verba fecit, subijcitur: *Exclamantes autem voce magna continuerunt aures suas, & impetũ fecerunt vnanimiter in eum. & eijcientes eum extra ciuitatem*

nem lapidabant. & testes deposuerunt vestimenta sua secus pedes adolescentis, qui vocabatur Saulus. Item de S. Matthia apostolo, qui blasphemasse arguebatur: *Cum conduxissent ad locum Lapidationis, testes duo secūdum legis mā datum posuerunt manus suas super eum, ac primi lapides iecerunt.* De adultero sic Ioannes VIII: *Adducunt Scribæ, & Pharisæi mulierem in adulterio deprehensam, & statuerunt eam in medio, & dixerunt ei. Magister, hæc mulier modo deprehensa est in adulterio. in lege autem Moises mandauit nobis huiusmodi lapidare. Tu ergo quid dicis? Quibus ille dixit: Qui sine peccato est vestrum, primus in illam lapidem mittat.* Ergo, vt dixi, condemnatio ad Conciliū, animaduersio ad populum pertinebat.

Reliqua occisionis genera minus celebrata. vt decollatio. de qua S. Matth. XIIII: *Et decollauit Herodes rex Ioannem in carcere.* nam strangulationis, aut suspendii nulla mentio reperitur, nisi Iudæ proditoris, qui *suspendio crepuit medius.* Ac de iudicijs quidem hæc hactenus.

DE REPVBLICA HEBRÆORVM LIBER VII.

Qui inſcribitur de magiſtratibus.

De Generibus Magiſtratuum. Cap. I.

ONSILIIS, ac Iudicijs ſubijciuntur ordine magiſtratus. quippe qui Conſilijs, & Iudicijs præfuerunt, aut omnino ſua auctoritate partem publicæ Conſultationis, & Iudicationis aliquam attigerunt. Hi à Græco interprete ἄρχοντες, à Latino Principes conuertuntur. Quoniam autem ἄρχειν eſt non ſolum præeſſe, ac ducem eſſe, ſed etiam imperare, atque iubere, propterea vis in magiſtratu inſita duplex eſt, vna, vt populo præſit, eiq. quæ ſunt facienda præſcribat, altera vt ius dicat, ac iudicet, ſiue, vt ſcriptura loquitur, *iudicium, ac iuſtitiam faciat*. Quare magiſtratus in ſacra hiſtoria aliquādo duces populi, aliquādo Iudices appellantur. Id quod clare perſpici poteſt in Regibus. Hi enim vere & populi duces fuiſſe, & populum iudicaſſe dicuntur. De ducatu elicitur ex primo Regum nono, vbi Deus dixit de Saule: *Vnges eum ducem ſuper populum meum Iſrael.* Et quinto ſecundi ad Dauidem: *Tu paſces populum meum Iſrael, et eris*

eris dux super Israel. & post Dauid de Salomone primo tertij: *Salomon regnabit pro me, illiq. præcipiam, vt sit dux super Israel, & super Iudam.* De iudicio vero extat primo Regum, vbi dixit populus ad Samuelem: *Constitue nobis regem, vt iudicet nos.* & octauo secundi: *Dauid rex faciebat iudicium, & iustitiam cuncto populo.* Et primo secundi Paralipomenon ad Salomonem: *Iccirco Deus posuit te super Israel regem, vt facias iudicium, & iustitiam.* Vnde Psalmo IX: *Fecisti iudicium meum, & iustitiam meam, sedisti super thronum, qui iudicas iustitiam.* idest præstitisti, quæ tradidi tibi facienda in lege mea. omnibus enim his in locis est Græce κρίσις, δίκη, & δικαιοσύνη, quę respondent illis verbis, quæ mandauit Deus in lege, κρίματα, & δικαιώματα, idest Iudicia, & Iustificationes, quibus ratio præscribitur, qua impius condemnetur, & innocens absoluatur. Est enim magistratus animata, & loquens lex, siue legis executor, & vindex. Atque vtrumque quidem ius in magistratum conuenire, & ducis, & Iudicis, docuit etiam Aegyptius quidam Exodi secundo aduersus Moisem, qui hominem Aegyptium interfecerat, inquiens: *Quis te constituit Principem, aut Iudicem super nos?* Ducatum vero exercuerunt in bello gerendo, & de rep. consultando, iudicationem in iure reddendo.

Hæc autem potestas siue ducendi, siue iudicandi primum Moisi data est in populum Hebræorum, etiam antequam lex scriberetur, tum cum Deus ei mandauit, vt populum seruitute regis oppressum ex Aegypto educeret. Itaque ille primis diebus volentem populum, ac senatum ad consilia aduocauit, & sine iudicibus, aut magistratibus vllis iura eisdem volentibus reddidit. Post autem cum Iethro socer eius ad eum in solitudine agẽtem primo anno venisset, atque assiduam eius operam in caus-

CAROLI SIGONII

DE REPVBLICA HEBRÆORVM LIBER VII.

Qui inscribitur de magistratibus.

De Generibus Magistratuum. Cap. I.

ONSILIIS, ac Iudicijs subijciuntur ordine magistratus. quippe qui Consilijs, & Iudicijs præfuerunt, aut omnino sua auctoritate partem publicæ Consultationis, & Iudicationis aliquam attigerunt. Hi à Græco interprete ἄρχοντες, à Latino Principes conuertuntur. Quoniam autem ἄρχειν est non solum præesse, ac ducem esse, sed etiam imperare, atque iubere, propterea vis in magistratu insita duplex est, vna, vt populo præsit, eiq. quæ sunt facienda præscribat, altera vt ius dicat, ac iudicet, siue, vt scriptura loquitur, *iudicium, ac iustitiam faciat*. Quare magistratus in sacra historia aliquādo duces populi, aliquādo Iudices appellantur. Id quod clare perspici potest in Regibus. Hi enim vere & populi duces fuisse, & populum iudicasse dicuntur. De ducatu elicitur ex primo Regum nono, vbi Deus dixit de Saule: *Vnges eum ducem super populum meum Israel.* Et quinto secundi ad Dauidem: *Tu pasces populum meum Israel, et eris*

eris dux super Israel. & post Dauid de Salomone primo tertij: *Salomon regnabit pro me, illiq. præcipiam, vt sit dux super Israel, & super Iudam.* De iudicio vero extat primo Regum, vbi dixit populus ad Samuelem: *Constitue nobis regem, vt iudicet nos.* & octauo secundi: *Dauid rex faciebat iudicium, & iustitiam cuncto populo.* Et primo secundi Paralipomenon ad Salomonem: *Iccirco Deus posuit te super Israel regem, vt facias iudicium, & iustitiam.* Vnde Psalmo IX: *Fecisti iudicium meum, & iustitiam meam, sedisti super thronum, qui iudicas iustitiam.* idest præstitisti, quæ tradidi tibi facienda in lege mea. omnibus enim his in locis est Græce κρίσις, δίκη, & δικαιοσύνη, quę respondent illis verbis, quæ mandauit Deus in lege, κρίματα, & δικαιώματα, idest Iudicia, & Iustificationes, quibus ratio præscribitur, qua impius condemnetur, & innocens absoluatur. Est enim magistratus animata, & loquens lex, siue legis executor, & vindex. Atque vtrumque quidem ius in magistratum conuenire, & ducis, & Iudicis, docuit etiam Aegyptius quidam Exodi secundo aduersus Moisem, qui hominem Aegyptium interfecerat, inquiens: *Quis te constituit Principem, aut Iudicem super nos?* Ducatum vero exercuerunt in bello gerendo, & de rep. consultando, iudicationem in iure reddendo.

Hæc autem potestas siue ducendi, siue iudicandi primum Moisi data est in populum Hebræorum, etiam antequam lex scriberetur, tum cum Deus ei mandauit, vt populum seruitute regis oppressum ex Aegypto educeret. Itaque ille primis diebus volentem populum, ac senatum ad consilia aduocauit, & sine iudicibus. aut magistratibus vllis iura eisdem volentibus reddidit. Post autem cum Iethro socer eius ad eum in solitudine agētem primo anno venisset, atque assiduam eius operam in causſis

ſis cognoſcendis animaduertiſſet, auctor fuit, vt rerum leuiorum cognitionem præfectis aliquot, viris ſapiētia, atque æquitate præſtantibus traderet, ipſe vero ſibi grauiora, in primisq. ad Deum pertinentia reſeruaret. Quā iuriſdictionem ille deinde moriens tradidit Ioſue Naue filio, ei, qui populum in terram Chananæam induxit. Quo mortuo populus rep. à Deo tradita vti cœpit. Sic enim dixerat Moiſes anno quadrageſimo in terra Moab loquens de ijs, quæ facienda eſſent, vbi terram Chananæam obtinuiſſent: *Non facietis ibi, quæ nos hic facimus hodie ſinguli, quod ſibi rectū videtur. neque enim vſque in præſens tempus veniſtis ad requiem, & poſſeſsionem, quam Dominus Deus veſter daturus eſt vobis.*

Ceterum, cum reſp. triplex fuerit, nimirum vniuerſi populi, ſingularum tribuum, & ſingularum vrbium, propterea magiſtratus in varia diſtributa genera ſunt. Ac magiſtratus quidem vniuerſi populi fuere primum Iudices, deinde Reges, tum Principes, denique iterū Reges, qui in vrbe metropoli conſederunt. In ſingulis autem tribubus Phylarchi, & Patriarchæ, in ſingulis vero vrbibus Principes ciuitatum, ſiue iudicum, nempe Tribuni, Centuriones, Quinquagenarij, & Decani. de quibus ſingulis res poſtulat vt ſeparatim agatur.

De Iudicibus Iſrael. Cap. II.

QVI ergo primam Hebræorum remp. ideſt ariſtocratiam in terra Chananæa geſſerunt, cum duplicem poteſtatem & ducendi, & iudicandi haberent, tamen non à ducatu Duces, ſed à Iudicio, tāquam à parte potiore vocati Iudices ſunt, ideſt homines condemnandi, & abſoluendi ius, atque auctoritatem ex lege habentes. Quod vt

vt exprimerent Greci, duo verba adhibuerunt κριτὴν, & δικαστὴν, κρίνειν, & δικάζειν, κρίσιν, & δικαίωσιν, vt duo legis iussa in hoc magistratu præcipue inclusa significarent, Iudicium, & Iustificationem, quæ in lege, vt iam sæpe pro re præcipue animaduertēda monui, κρίμα, & δικαίωμα dicta sunt. siquidem de Othoniele, Aod, & Debora dixerunt, ἔκρινον, ideſt Iudicarunt Iſrael, de Samuele vero ἐδίκαζε, & filios eius à patre ad iudicandum constitutos non κριτὰς vt ceteros, ſed δικαστὰς appellarunt. & ſecundo Baruch dicuntur οἱ δικασταὶ οἱ δικάσαντες ἰσραὴλ.

Ergo horum Iudicum hæc præcipua auctoritas fuit, vt iudiciorum, consiliorum, & bellorū principatum tenerent. Ac Iudicij quidem poteſtatem in abſoluendo, & condemnando poſitam hi ſine minorum etiam iudicum conſilio exercuerunt. quod Moiſes ex ſoceri primum auctoritate inſtituit, deinde lege ſua Deus confirmauit, vt ſupra demonſtrauimus. exercuerunt autem non ſolum in ijs vrbibus, in quibus ipſi domicilium habuerunt (neque enim earum ætate Hieruſalem ſedes erat Imperij constituta) ſed etiam tribus ipſas circumierunt, ac certis in vrbibus conuentus, & fora egerunt, ibiq. iuriſdictionem, de qua diximus, abſoluerunt. Vnde ſcriptum eſt quarto Iudicum: *Debora iudicabat populum illo tempore, & ſedebat ſub palma inter Rama, & Bethel in monte Effraim, aſcendebantq. ad eum filij Iſrael in omne iudicium.* & ſeptimo primi Regum: *Iudicabat Samuel Iſraelem cunctis diebus vitæ ſuæ, & ibat per ſingulos annos circumiens Bethel, Galgala, & Maſphat, & iudicabat Iſraelem in ſupradictis locis, reuertebaturque in Ramatha. ibi enim erat domus eius, et ibi iudicabat Iſraelem. ædificauit etiam ibi altare Domino.* Ius vero necis liberum haudquaquam

habuerunt, quia in omnibus legem ſequuti ſunt. qua deinde ſoluti Reges fuerunt.

De poteſtate vero populi conuocandi, & ſenatus habendi, atque ad vtrumque quæ è rep. videbãtur, agendi, obſeruatio obſcurior eſt. Quoniam autem id ius & Moiſes, & Ioſue ante Iudices, & Reges poſt Iudices habuerunt, propterea & eo Iudices inſtructos fuiſſe, credibile eſt. Neque enim hęc ſingula expreſſa ſunt in eo libro, qui Iudicum hiſtoriam continet, quòd ieiune adeo ſcriptus ſit, vt vix ſucceſſionem eorum, ac bella geſta quædam attigerit.

Iam vero, eos belli gerendi auctoritate armatos fuiſſe, argumẽto eſt, quod ſcriptum eſt de Iephte Iudice XI: *Perrexerunt ſeniores de Galaad, vt tollerent in auxilium ſui Iephte, dixeruntq. ad eum. Veni, & eſto princeps noſter, & pugna contra filios Ammon.* Omnia certe bella, quæ Iudicum tempore contigerunt, ipſi Iudices, tanquam ſummi duces, adminiſtrarũt, non tamen belli ſuſcipiendi arbitrium habuerunt. alioquin reges ipſos poteſtate æquaſſent, qui poſtea conſequuti ſunt.

Ceterum hic principatus non fuit hereditarius, ſed ſtudijs populi delatus, prout vir fortis indicatus à Deo fuit. quod expreſſum eſt iis verbis: *Deus ſuſcitauit eis Saluatorem.* Quare nec ſemper in eadem familia, nec ſemper in eadem tribu manſit. Cum autem ſcriptum eſt, Deum populo hunc, aut illum Saluatorem excitauiſſe, ſignificat, Deum populo in mentem inieciſſe, vt hunc, aut illum Iudicem belli ducem deſignaret. Nam ad Gedeonem dixit angelus Domini: *Vade in hac fortitudine tua, & liberabis Iſrael de manu Madian, quaſi virum vnum.* & Seniores ad Iephte dixerunt: *Veni, & eſto princeps noſter, & pugna contra filios Ammon.*

Iudi-

Iudices autem fuerũt hi, Othoniel ex tribu Iuda, Aod ex tribu Effraim, Debora ex tribu Effraim, cum Barac ex tribu Nephtalim, Gedeõ ex tribu Manasse. Inde Abimelech filius Gedeonis per vim, occisis fratribus, sed à ciuibus suis delectus, post Thola ex tribu Issachar, tum Iair ex tribu Manassè trans Iordanem, item Iephte, tum Hesebon ex Iuda, inde Ahialon Zabulonites, Labdon Effraimites, Sampson Danites, inde Heli, ac postremo Samuel, vterque Leuites.

De Regibus. Cap. III.

IVDICIBVS inde successère Reges, qui ab eis lõge diuersi fuerunt. quia & ratio creandi fuit alia, & potestas, atque auctoritas multo maior, vt quæ non tam à legibus, quàm ab arbitrio, & voluntate regis profecta sit; nam regem ipsi intellexerunt more Aristotelis, qui solutus legibus plenissimo iure regnaret. Quod autẽ ad creationem pertinet, creatus est primũ suffragijs populi vniuersi, deinde oleo sancto inunctus, & in regali solio magna pompa locatus. Quod vero ad potestatem, primum XII tribuum principatum obtinuit. sic enim dictum est Sauli: *Nonne cum paruulus esses in oculus tuis, caput in tribubus Israel factus es, vnxitq. te Dominus regem super Israel?* deinde iudicauit ipsas tribus & cum Consilijs, & solus, atque omnino vitæ, necisq. potestatem arbitrariam habuit, & quodammodo superior legibus fuit. tum bella pro arbitratu suo & suscepit, & gessit. Hæc autem vt ordine doceam, historiam ipsam regiam à principio repetã, vt quid in Saule primo rege, quid in Dauide secundo, quid in Salomone tertio obseruatum sit, ex sacris volumini-

minibus afferam. Quibus explicitis, facile vnuſquiſq. quę à me propoſita ſunt, cognoſcere poterit.

Cum ergo Deus à principio prouidiſſet, fore, vt Hebræi Iudicibus, ideſt Ariſtocratia non contenti regiam dominationem optarent, legem inter ceteras ſanxit, qua vti Hebræi deberent, ſi quando Regis habendi cupiditate flagraſſent. qua lege & rationem illius creandi, & creati iura præſcripſit, his verbis Deuteronomij XVII: *Cum ingreſſus fueris terram, quam Dominus Deus dabit tibi, & poßidebis eam, habitaueriſq. in illa, & dixeris: Conſtituam ſuper me regem, ſicut habent omnes per circuitum nationes, eum conſtitues, quem Dominus Deus elegerit de numero fratrum tuorum. Non poteris alterius gentis hominem regem facere, qui non ſit frater tuus. cum autem fuerit conſtitutus, non multiplicabit ſibi equos, nec educet populum in Aegyptum equitatus numero ſubleuatus. præſertim cũ Dominus præceperit vobis, vt nequaquam amplius per eandẽ viam reuertamini. non habebit vxores plurimas, quæ alliciant animam eius, neque argenti, & auri immenſa pondera. poſtquam ſederit in ſolio regni ſui, deſcribet Deuteronomium legis huius in volumine accipiens exemplar à ſacerdotibus Leuiticæ tribus, & habebit ſecum, legetq. illud omnibus diebus vitæ ſuæ, vt diſcat timere Dominum Deum ſuũ, & cuſtodire verba, & iuſtificationes eius, quæ in Lege præcepta ſunt. nec eleuetur cor eius in ſuperbiam ſuper fratres ſuos, neque declinet in partem dextram, vel ſiniſtram, vt lõgo tempore regnet ipſe, & filij eius ſuper Iſrael.* Hanc vero legem ſic reddidit Ioſephus libro IIII Antiquitatum: *Si vero regis cupiditas vos inceſſerit, is ex eadem gente ſit. curam autem gerat iuſtitiæ, & aliarum virtutum omnino. Caueat vero, ne plus legibus, aut Deo ſapiat. nihil autẽ agat ſine pontificis, ſenatorumq. ſententia, neque nuptijs multis*

vta-

vtatur, nec copiam pecuniarũ, equorumq. sectetur. quibus partis super leges superbia efferatur. caueat etiam, si quid studio parauerit, ne vtilitate vestra sit potentior. Hæc ille. Quod ergo prospexit Deus fore, vt Hebræi aliquando Regis desiderio caperentur, id accidit tempore Samuelis prophetæ, & Iudicis, vt enim scriptum est primo Regum, populo offenso iniustis iudicijs filiorum Samuelis Ioel, & Abia, quos ille iam ætate confectus pro se ius dicere iusserat, seniores Samuelem adierunt, atque ab eo regem poposcerunt, qui sibi iura moderaretur, quemadmodum ceteræ gentes habebant. Quibus verbis regem legibus superiorem, siue legibus scriptis solutum flagitarunt. Ea vero res his verbis tradita est: *Dixere seniores. Ecce tu senuisti, & filij tui non ambulant in vijs tuis. Cõstitue nobis regem, vt iudicet nos, sicut vniuersæ habent nationes. Displicuit sermo in oculis Samuelis, & orauit ad Dominũ. dixit autem Dominus ad Samuelem: Audi vocem populi. nõ enim te abiecerunt, sed me, ne regnem super eos. Verũtamen contestare eos, & prædic eis ius regis, qui regnaturus est super eos. Dixit itaque Samuel omnia verba Domini ad populum, qui petierat à se regem, & ait: Hoc erit ius regis, qui imperaturus est vobis. Filios vestros tollet, & ponet in curribus suis, facietq. sibi equites, & præcursores quadrigarũ suarum, & constituet sibi tribunos, & centuriones, & aratores agrorum suorum, & messores segetum, & fabros armorum, & curruum suorum. filias quoque vestras faciet sibi vnguentarias, & focarias, & panificas. agros quoq. vestros, & vineas, & oliueta optima tollet, & dabit seruis suis. sed & segetes vestras, & vinearum redditus addecimabit, vt det eunuchis, & famulis suis. Seruos etiam vestros, & ancillas, & iuuenes optimos, & asinos auferet, & ponet in opere suo. greges quoque vestros addecimabit. vosq. eritis ei serui,*

ui, & clamabitis die illa à facie regis vestri, quem elegistis vobis, & non exaudiet vos Dominus in die illa, quia petistis vobis Regem. Noluit autem populus audire vocem Samuelis, sed dixerunt: Nequaquam. Sed rex erit super nos, et erimus nos quoque, sicut omnes gentes, & iudicabit nos rex noster, & egredietur ante nos, & pugnabit bella nostra pro nobis. Et Samuel rettulit verba populi Deo. Dixit autem Dominus ad Samuelem. Audi vocem eorum, & constitue super eos regem. & ait Samuel ad viros Israel. Vadat vnusquisq. in ciuitatem suam. Interim vero duo præcipua, & legitima munera regis detexit, principatum inquam iudiciorum, & belli, cum dixit populus. *Et iudicabit nos rex noster, & egredietur ante nos, & pugnabit bella nostra pro nobis.* Atque hæc quidem ad iura regis confirmanda, quibus Iudices superauit, satis valere possunt. de quibus etiã ante ex Aristotelis sententia diximus.

Nũc de lectione, & vnctione eius cetera subtexamus. His actis Samuel Saulem filium Cis de tribu Beniamin ad se profectum, dum amissas patris asinas indagaret, iussu Domini oleo vnxit, & osculatus est dicens: *Ecce vnxit te Dominus super hereditatem suam in Principem, & liberabis populum tuum de manibus inimicorum eius, qui in circuitu eius sunt. & ipsum se expectare iussit in Galgalis.* Inde conuocauit populum in Masphat, vt regem deligeret. ibi omnes tribus coniecit in sortem. Et exijt tribus Beniamin, & tribus Beniamin sorti commissa est. & exijt cognatio Metri. atque inde peruenit sortiendo vsque ad Saulem filium Cis. & statim misit populus, qui Saulem domi absconditum conuenirent. atque eo Masphat adducto, clamauit: *Viuat rex. Inde loquutus est Samuel ad populum legem regni. & scripsit in libro, & reposuit coram Domino, & dimisit omnem populum, singulos in domum suam.*

suam. Deinceps agit de consecratione illius, quæ vnctione fiebat. vnde rex Christus Domini sæpe dicitur, vt psalmo XVII: *Misericordiam faciens Christo suo Dauid*. & primo Regum XXIIII. *Ne faciam hanc rem domino meo Christo Domini.* Cum autem quidam se parituros Sauli negassent, dixit Samuel ad populum: *Venite, & eamus in Galgala, & innouemus ibi regnum. & perrexit omnis populus in Galgala, & vnxit Samuel regẽ Saulem, & immolauerunt ibi victimas pacificas.* Quod autem apud Latinum interpretem est, *Innouemus ibi regnum*, græce est ἐγκαινίζωμεν. est autem ἐγκαινίζειν nõ solum renouare, sed etiam consecrare, ac dedicare. Vnde consecratio Templi dicitur Encænia. vt IIII primi Maccabæorum, vbi scriptum est: *Altare holocaustorum eodem die renouatum est, quo fuerat profanatum*, græce est ἐνεκαινίσθη, idest dedicatum est. Vnde paulò post ἐγκαινισμός ab interprete dedicatio vertitur.

Saulem inde, quòd contra instituta holocaustum, non expectato sacerdote, obtulisset, Deus reprobauit, & Dauidem filium Iesse ex tribu Iuda adhuc puerum, & pastorem Regem destinauit, misso Samuele domum Iesse, vt inspectis septem filijs eius illum demum inungeret. Ita Dauid minimus fratrum suorum rex inunctus ad Saulẽ Regem, tanquam cytharœdus, accitus accessit, & post retẽtus multa pro eo fortiter, ac strenue gessit. præcipue autem Goliam gigantem Philistaeum singulari certamine prouocantem perculit, ex quo inuidiam Saulis aduersus se concitauit, & propterea persecutiones eius varias tulit. Occiso inde Saule, Dauid iterum à viris Iudæ Rex vnctus est in Hebron in tribu Iuda. Reliquæ vero tribus Isboseth filium Saulis vnxerunt. quo deinde à suis interfecto, Dauid tertiò super totum Israel à cuncto populo

vnctus est, vt scriptum est deinceps quinto secundi Regum: *Venerunt vniuersæ tribus Israel ad Dauid in Hebrō dicentes, Ecce nos os tuum, & caro tua sumus. Venerūt quoque seniores Israel ad Regem in Hebron, & percußit cum eis fœdus coram Domino. vnxeruntq. eum Regem super Israel. Erat triginta annorum, cum regnare cœpit, & XL annis regnauit in Hebron super Iudam septem annis, & sex mensibus. in Hierusalem autem regnauit triginta tribus annis super omnem Israel, & Iudam.* Vbi vero regnum occepit, Iebusæum, qui Hierusalem tenebat, armis vrbe deiecit, & arcem in monte Sion construxit, ibiq. habitauit, vnde Ciuitas Dauidis appellata est, & arcam fœderis eò transtulit, & materiam templo ædificando parauit, & demum Salomonem filium regem sibi sublegit, eumq. inūgi præcepit. sic enim proditur primo tertij Regum: *Dixit Dauid ad Sadoc Pontificem, Nathan prophetam, & Banaiam. Tollite vobiscum seruos domini vestri, & imponite Salomonem filium meum super mulam meam, & ducite eū in Gihon, vt vngat eum ibi Sadoc Sacerdos, & Nathan propheta in regem super Israel, & canetis buccina, & dicetis. Viuat rex Salomon, & ascendetis post eum, & venietis, & sedebit super solium meum, & ipse regnabit pro me. illique præcipiam, vt sit Princeps super Israel, & super Iudam.* Atque hæc omnia ita, vt iussit, effecta sunt.

Mortuo deinde Dauide regnauit Salomon, qui templum condidit, & Arcam in Sancto Sāctorum reposuit, atq. opibus, & gloria omnes longe superauit, vt scriptū est in secundo Paralipomenon.

Salomone inde ex humanis rebus exempto conuocatus est Israel in Sichem, vt Roboam filium eius regem constitueret. Verum cum populus petisset, vt tributa à patre imposita tolleret, atque ille responsum acerbius red-

reddidiſſet, decem tribus ab eo diſceſſerunt, & Hieroboam filium Nabath ex tribu Effraim ſibi Regem aſciuerunt. Quare regnum in duo diſtractum eſt, vnum tribus Iudæ, cui etiam tribus Beniamin erat adiuncta, alterum decem aliarum tribuum, quod communi nomine regnũ Iſraelis eſt vocitatum.

Regnum inde Iudæ ſemper in eadem tribu, & familia Dauidis manſit, ita vt filio pater ipſum ferme reliquerit. Regnum autem Iſrael ad diuerſias tribus, & diuerſas familias tranſijt, quia in lege Dei non manſit, ſed ad cultũ idolorum ſe contulit. Quamquam autem regnum Iudæ hereditarium fuit, tamen populi quoque ſuffragijs confirmatum eſt. Vnde duodecimo tertij Regum: *In Sichem erat congregatus omnis Iſrael ad conſtituendum Regem Roboam.* Et viceſimo tertio: *Habitatores Hieruſalem conſtituerunt Ochoziam regem filium pro patre.* ſic in ceteris. Inter reges porro Iudæ fuit Ioas, de cuius creatione, quoniam inſignis ad memoriam fuit, hæc placet quoque ex viceſimotertio ſecundi Paralip. promere: *Eduxerunt Ioam filium regis, & impoſuerunt ei diadema, & teſtimonium, dederuntq. in manum eius tenendam legem, & conſtituerunt eum regem, vnxitq. illum Ioada pontifex, & filij eius, imprecatiq. ſunt ei, atque dixerunt. Viuat Rex.* & XXVI: *Tulit populus terræ Ioachaz filium Ioſiæ, & vnxerunt eum, & conſtituerunt eum regem pro patre ſuo.* Deſijt inde regnum Iſraeliticum multo maturius, quàm Iudaicum. nam illud defecit in Oſee, quem Salmanaſſar rex Aſſyriorum victor cũ populo Iſraelitico in Aſſyriã tranſtulit, hoc vero multos poſt annos in Sedecia, qui à Nabucdonoſore rege Babyloniæ in Babyloniam cũ omnibus Iudæis traductus eſt.

Ex hac rerum expoſitione facile cognoſci poteſt, quo

modo

modo Iudęorum reges creati,& quo iure ornati fuerint, & vt non ſolum hereditate, ſed etiam ſuffragijs populi ad id faſtigium dignitatis aſcenderint, Quod idem clarius etiam vnuſquiſque cognouerit,qui reliquorum quoque regum,res geſtas ſigillatim attenderit.

Iudicauit porro populum Rex tripliciter, vno modo ſolus.vt xv ſecundi Regum: *Omnem virum, qui habebat negocium, vt veniret ad regis iudicium, vocabat Abſalon ad ſe,faciebatq. hoc omni Iſrael veniente ad iudicium, vt audiretur à Rege.* Itaque diximus ſupra, Dauidem cuncto populo,iuſtitiam,iudiciumq. feciſſe.Quin etiam ipſe Dauid Salomoni regi ſibi ſubiecto ſic à Deo precatus eſt: *Deus iudicium tuum regi da, & iuſtitiam tuam filio regis,Iudicare populum tuum in iuſtitia, & pauperes tuos in iudicio.* neque id iniuria. nam pſalmo XCVI ſcriptum eſt: *Iuſtitia, & iudicium ſunt throni Dei.*& XCVIII: *Tu paraſti directiones, iudicium, & iuſtitiam in Iacob tu feciſti.*

Altero modo iudicauit rex, cum vnà cum ſenioribus, & ſacerdotibus iudiciale Concilium inijt, vt ſupra oſtenſum eſt. Tertio,cum ſenioribus, & magiſtratibus aduocatis cognouit, ac iura dixit, vt paullo poſt demonſtrabitur,vbi de Principibus tribuum diſſeretur.

Senatum autem ab regibus habitum, & populum ad conciones vocatum ſupra declaratum.

Nam bella eius arbitratu ſuſcepta,& ductu geſta, libri ipſi Regum,Prætermiſſorumq. oſtendunt,qui regiorum bellorum expoſitionibus pleni ſunt. Quibus illud additur,quod dixere Hebræi poſtulantes regem:*Et iudicabit nos rex noſter, & egredietur ante nos, & pugnabit bella noſtra pro nobis.*

De Principibus Iudæorum, & Regibus vltimis. Cap. IIII.

ATQVE Effraimitæ quidem nũquã postea patrias sedes repetiuerunt, nec potestatem regiam receperunt. Iudæi vero post septuaginta seruitutis annos permissu Cyri regis Persarum domum ex Babylonia terra reuersi, Principatum, teste Iosepho, suis pontificibus mandauerunt, cum reges primũ Persarum, deinde Aegyptiorũ, tum Syrorum Iudæam cum imperio obtinerent, ac tributa à Iudæis exigerent. Tum exorta inter domesticos de Pontificatu ipso seditione, Antiocho Epiphane Syriæ regi, libertate, ac religione orbati, per paucorum mẽsium spatium seruierunt. Qua indignitate permoti Assamonei, ex tribu Leui homines, rem Iudæorum armis, consilioq. recuperarunt, ac primum nomen sibi Principis, deinde Regis asciuerunt. Principem vero cum dixerunt, belli ducem, & litium iudicem intellexerunt. sic.n. scriptum est secundo primi Maccabæorum, cum ad Matthatiam Principatum detulerunt: *Tunc descenderunt multi quærentes iudicium, & iustitiam.* recte. cui enim potestas iustitiæ, ac iudicij faciendi tribuitur, is Princeps, siue Archon declaratur. Matthatiam inde Principem excepit Iudas Maccabæus filius, qui Principatui pontificatum adiunxit. quem sequutus est Ionathas frater. de quo ita scriptum est: *Nunc te hodie elegimus esse pro Iuda nobis in Principem, & ducem ad bellandum bellum nostrum. et suscepit Ionathas illo tempore principatum.* Inde Simon frater, de quo ita: *Tu esto dux noster loco Iudæ, & Ionathæ fratris tui, pugna prælium nostrum, & omnia quæcunque dixeris nobis, faciemus.* Item paulo post: *Iudæi, & sacerdotes eorum consenserunt, Simonem*

*esse ducem suum, & pontificem in æternum, donec sur-
gat propheta fidelis, & vt sit super eos dux, & vt cura
sit illi pro Sanctis, & vt constitueret præpositos super ope-
ra, & super regionem, & super arma, & super præsidia.
& vt audiatur ab omnibus, & scribantur in nomine
eius omnes conscriptiones in regione, & vt operiatur pur-
pura, & auro, nec liceat vlli ex populo, & ex sacerdoti-
bus irritum facere aliquid horum, & contradicere ijs,
quæ ab eo dicuntur, aut conuocare conuentum in regio-
ne sine ipso, & vestiri purpura, & vti fibula aurea. qui
autem fecerit extra hæc, aut irritum fecerit aliquid ho-
rum, reus erit. Et complacuit omni populo statuere Simo-
nem, & facere secundum verba ista. Et suscepit Simon,
& placuit ei, vt summo sacerdotio fungeretur, & esset
dux, & princeps gentis Iudæorum, & sacerdotum, & praees-
set omnibus. et scripturam istam dixerunt ponere in tabulis
æneis, & ponere eas in peribolo Sanctorum, in loco celebri.
Exemplum autem eorum ponere in ærario, vt habeat Simō,
& filij eius*. Demetrius inde rex Syriæ remisit eis omnia
tributa. Atque ita Iudæi prorsus in antiquā sub regibus
suis libertatem sunt vindicati. qua de re sic in eodem li-
bro: *Remittimus ignorantias, & peccata vsque in hodier-
num diem, & coronam, quam debebatis, et siquid aliud erat
tributarium, & sit inter nos pax*. Inde sic infertur: *Anno
centesimo septuagesimo ablatum est iugum gentium ab Is-
rael, & cœpit populus Israel scribere in tabulis, & Actis pu-
blicis. Anno primo sub Simone pontifice, duce, & principe
Iudæorum*. Inde Antiochus Demetrij filius alia iura ad-
iunxit, sic scribens: *Statuo tibi omnes oblationes, quas re-
miserunt tibi ante me omnes reges, & quæcunque alia do-
na remiserunt. Etiam promitto tibi facere percussuram pro-
priam numismatis in regione tua, Hierusalem autem san-*

ctam

ctam esse, & liberam, & omnia arma, quæ fabricata sunt, et præsidia, quæ construxisti, quæ tenes, maneant tibi, & omne debitum regis, & quæ sunt futura regi, ex hoc etiam in totum tempus remittuntur tibi.

Successit inde Simoni Ioannes filius, & Ioanni Aristobulus. qui, vt inquit Iosephus, Principatum ad regiam dignitatem prouexit, primusq. sibi diadema imposuit, post CCCCLXXI annos, & tres menses, ex quo captiuitate Babylonica populus exemptus domum repetiuit. Post Aristobulum inde frater eius Alexander Ianneus à Solina, siue Alexandra Aristobuli coniuge, quæ illi se connubio sociarat, euectus est. Quo vita functo, ipsa Alexandra regnū obtinuit, & post eā Hyrcanus filius, quem frater eius Aristobulus expulit. Pompeius autem dux Romanus, cum bellum Mithridaticum gereret, Syria in potestatem redacta, atque Aristobulo rege capto, Iudæam occupauit, & in prouinciæ formulam redegit, atque ei procuratorem Antipatrum Ascalonitam imposuit. Cum autem mox Antigonus Aristobuli filius vrbe recepta regnum rursus inuasisset, Romani aduersus eum Herodem Antipatri filium regem appellauerunt, qui magnis rebus gestis decessit, ac regni partem filio reliquit Archelao. Hoc Herode regnante Iesus Christus iampridem à Deo promissus est natus. Archelao inde Viennam ob immodica imperia relegato ab Augusto Imperatore Iudæa iterū in prouinciæ formulam est adducta, & procuratoribus commissa. Quare mox Pontio Pilato procurante Christus est crucifixus. Inde Agrippa Herodes Aristobuli filius, Herodis N. à Claudio Imperatore Rex Iudææ appellatus est, quo mortuo tertium Iudæa prouinciali more à procuratoribus Romanis administrata est. quo tempore imperante Vespasiano, & Gessio Floro procuran-

te vrbs cum gente,& templo deleta est. Nomina vero regum,& Principum hæc fuerunt.

REGES IVDAE, ET ISRAEL.

SAVL rex primus, filius Cis ex tribu Beniamin.an. 20.
DAVID Iesse F. ex tribu Iuda.an.40.
SALOMON Dauidis F. an. 40.

REGES IVDAE EX FAMILIA DAVID.

ROBOAM	Salomonis F. an. 17.
ABIA	Roboami F. an. 3.
ASA	Abiæ F. an. 4.
IOSAPHAT	Asæ F. an. 25.
IORAM	Iosaphat F. an. 8.
OCHOZIAS	Iorami F. an. 1.
ATHALIA	vxor Ioram. an. 7.
IOAS	Ochoziæ F. an. 40.
AMASIAS	Ioæ F. an. 29.
AZARIAS,	siue Ozias Amasiæ F. an. 5.
IOATHAM	Azariæ F.an.16.
ACHAZ	Ioathæ F. an 16.
EZECHIAS	Achazis F. an. 29.
MANASSES	Ezechiæ F. an. 15.
AMMOM	Manassis F. an. 2.
IOSIAS	Ammonis F. an. 31.
IOACHAZ	Iosiæ F.mens. 3.
ELIACIM,	siue Ioacim Iosiæ F. an. 11.
IOACHIM,	siue Ieconias Ioacim F.mens. 3.
SEDECIAS	Iosiæ F. an. 11.

Transferuntur Iudęi in Babyloniam,& post annos LXX restituti parent pontificibus suis. inde Principatus Assamoneorum instituitur sub Antiocho Epiphane Syriæ rege.

PRIN-

PRINCIPES.

MATTHATIAS	Assamoneus. an. 1.
IVDAS	Maccabæus Matthatiæ F. an. 4.
IONATHAS	Matthatiæ F. an. 18.
SIMON	Matthatiæ F. an. 8.
IOANNES	Hyrcanus Simonis F. an. 36.

REGES ITERVM.

ARISTOBVLVS	Io. Hyrcani F. se regem appellauit. an. 1
ALEXANDER	Ianneus Io. Hyrcani F. an. 27.
SOLINA,	seu Alexandra vxor Alexandri. an. 9.
HYRCANVS	Alexandri F. mens. 3.
ARISTOBVLVS	Alexandri F. pulso Hyrcano fratre. an 6.

IVDAEA SVB ROMANIS.

ANTIPATER	Ascalonita Iudææ procurator. an. 3.

REGES TERTIVM.

ANTIGONVS	Aristobuli F. erepta vrbe Romanis, vltimus ex Assamoneis. an. 3.
HERODES	Magnus Antipatri Ascalonitæ F. rex à Romanis contra Antigonum factus. an. 37.

IESVS CHRISTVS NASCITVR.

ARCHELAVS	Herodis Magni F. rex Iudææ. an. 9. Herodes Antipas frater tetrarcha Galilææ. an. 34.

IVDAEA ITERVM SVB ROMANIS.

C. COPONIVS	procurator Iudææ ab Augusto datus (an. 2.
M. AMBIVIVS.	item. an. 1.
ANNIVS RVFVS.	item. an. 1.

VALERIVS GRATVS proc. à Tiberio Imp. missus an. 11.
PONTIVS PILATVS. item. an. 10.

IESVS CHRISTVS PATITVR.

MARCELLVS.	item. an. 3.

REGES QVARTVM.

AGRIPPA Herodes { Aristobuli F. Herodis Magni N. rex Iudææ à Caio Imp. factus. an. 10.

IVDAEA SVB ROMANIS TERTIVM.

CVSPIVS Fadus procurator à Claudio Imp. missus. an. 3.
TIBERIVS Alexander item. an. 2.
CVMANVS item. an. 3.
ANTONIVS Felix item. an. 3.
PORCIVS Festus à Nerone missus. an. 3.
ALBINVS. item. an. 3.
GESSIVS Florus item. an. 3.

Vrbs Hierusalem cum Templo a Tito Cæsare euertitur Imp. Vespasiano patre.

De Principibus tribuum, seu Phylarchis. Cap. V.

SECVNDA Resp. principes tribuũ, & familiarũ complexa est, de quibus deinceps disserendum est. Principes autem tribuum fuere, qui singulas tribus duxerũt, earumq. rationes administrarunt. Quare vt duodecim tribus, sic duodecim earum principes, extiterunt, quibus nominatis Numerorum quinto sic additur: *Hi sunt, quos numerauerunt Moises, & Aaron, & duodecim principes Israel singulos per domos cognationum suarum*. & quarto: *Recensuerunt Moises, & Aaron, & principes synagogæ filios Caath.* & tertiodecimo: *Egressi sunt Moises, & Eleazar sacerdos, & omnes Principes synagogæ.* Synagoga enim est vniuersi populi concio. & Iosue XXII: *Miserunt ad filios Ruben, & Gad decem principes singulos de singulis tribubus*. Quoniam autem tribus φυλαὶ dictæ sunt, propterea Principes earum à LXX interpretibus φύλαρχοι, ἀρχίφυλοι,

ἄρχοντες

ἄρχοντες, & ἀρχηγοὶ τῶν φυλῶν dicti sunt, atque ijdem etiam Principes Israel appellati. Nam VI Numerorum, vbi Latina translatio habet, *Principes Israel,* Græca refert, *duodecim Principes Israel, Principes tribuum.* Vnde Philo dixit in libro de profugis: *Principes generis duodecim sunt, qui Phylarchi dicuntur.* Licet autē XXVII primi Paralip. duo principes nominentur tribus Manassis, & vnus princeps tribus Leui, quibus adiunctis essent quattuordecim, rotūdus tamē numerus magis celebratū, nēpe duodecim.

Hi vero hæc consecuti iura sunt. Astitere lateribus regis, & cum eo sedentes partim consilia inierunt, partim ius singulis tribubus reddiderunt, & cum rege se obligarunt, siquid iureiurando publico sanciendum putarunt. De illis ad consilium adhibitis hęc sunt documento. Numerorum XXX: *Loquutus est Moises ad principes tribuum filiorum Israel.* & quinto Deuteronomij: *Accessistis ad me omnes principes tribuum, & Seniores.* & XXXI: *Aduocate ad me Phylarchos vestros, & Seniores vestros.* Latinus autem minus apte: *Congregate ad me omnes maiores natu per tribus vestras.* & XXIX: *Vos statis hodie cuncti corā Domino Deo vestro Principes vestri, & tribus, & maiores natu.* Græce ἀρχίφυλοι. & XXVIII primi Paralip: *Congregauit David rex omnes Principes Israel, duces tribuum.* & quinto secundi: *Conuocauit Salomon rex omnes Seniores Israel, & omnes Principes tribuū.* & octauo tertij Regum: *Congregati sunt omnes Seniores Israel cum Principibus tribuum.* Huc autem allusit etiam Dauid, cum de se rege creato loquens dixit: *Quis, sicut Dominus Deus noster, qui in altis habitat, & humilia respicit in cælo, & in terra. Suscitans à terra inopem, & de stercore erigens pauperem, vt collocet eum cum principibus, cum principibus populi sui.* idest, vt sedere regem faciat inter duodecim principes

tribuum illi assidentes. Sic enim Græce sonat.

De iure autem ab eis reddito hæc erunt testimonio. Psalmo cxxi, vbi agitur de Hierusalem, quæ restituta post cladem Babylonicam erat: *Illuc.n.ascenderunt tribus, tribus Domini, testimoniū Israel, ad confitendū nomini Domini. quia illic sederunt sedes in iudicio, sedes super domū Dauid.* Quo eodem allusit etiam Isaias tertio: *Sed iam stabit ad iudicium Dominus, & sistet ad iudicium populum suum, ipse Dominus ad iudicium veniet, cum senioribus populi, & cum principibus eius.* & xxxii: *Ecce rex iustus regnabit, & Principes cum iudicio imperabunt.* Habuerunt autem singuli sedem suam, vnde ius suæ quisque tribui dixit. Quod clarissime docuit Christus, cum huc intuens dixit, se, tanquam regem, in cælesti throno maiestatis sessurum, duodecim autem apostolos, tanquam duodecim phylarchos, super sedes duodecim, ipsas duodecim tribus iudicaturos. neque enim aliò, quam ad veterem Hebręorum remp. respexit, quę Dauidis tempore floruit. sic autem dixit Matthæi xix: *Amen dico vobis, quòd vos, qui sequuti estis me, in regeneratione, cum sederit filius hominis in sede maiestatis suæ, sedebitis & vos super sedes duodecim iudicantes duodecim tribus Israel.*

Locum autem his Iudicijs tributum in templo à Salomone, apparet ex septimo tertij Regum, vbi scriptū est: *Porticum quoque fecit, in qua tribunal est, & domuncula, in qua sedebatur ad iudicandum, erat in media porticu.* Græcus enim interpres habet pro tribunali thronos, idest sedes, & locum ipsum vocat κριτήριον, idest Iudicatorium.

De iureiurando porro liquet ex Iosue nono decimo: *Iosue fecit fœdus cum Gabaonitis iurans, et simul principes synagogæ.* idest populi. Ceterum decem tribubus ab ipso

reip.

reip.corpore auulsis, ac postmodum in Assyriæ regiones translatis, Iudæi tamen ipsum duodecim principum tribuum numerum, vt etiam LXX seniorum, retinuerunt. Ostendit locus sexto primi Esdræ: *Iudæi Babylone reuersi duodecim hircos sacrificant pro peccatis totius Israel, iuxta numerum tribuum Israel.* in septimo vero tertij, vbi eadem res refertur, inquit: *Iuxta numerum phylarchorum, idest principum tribuum Israel.* & sequenti: *Et separaui ex phylarchis, et sacerdotibus duodecim viros.* Quare merito Christus etiam dixit, *apostolos, tanquam XII phylarchos, duodecim tribus iudicaturos.* Vt autem hi Principes Concilij participes essent, supra ostensum est.

De Principibus Familiarum, seu Patriarchis. Cap. VI.

PRINCIPIBVS inde tribuum adhæsere Principes familiarum. Vt autem quinam hi sint, cognoscatur, prius, quæ familiæ dictę sint, cognoscendum. Vt ergo populus Israelitarum in XII tribus fuit diuisus, sic singulæ tribus in multas familias, atque vt totus populus nomē accepit ab Israele, & singulæ tribus a filijs Israelis, sic singulæ familiæ a nepotibus eius. Has vero familias Latinus interpres nominibus diuersis expressit. Nam generationes, gentes, cognationes, domos, & familias vertit. pro quibus Græcus hēt γενέσεις, συγγενείας, δήμους, οἴκους, & πατρίας. vt primo Numerorum: *Capite summam congregationis filiorum Israel secundum cognationes eorum, & domos familiarum eorum. De Ruben per generationes, & familias, & domos suas, & nomina capitum singulorum numera i quadraginta millia quingenti.* Nomina vero familiarum, quæ ex singulis filijs Israelis manarunt, hæc XXVI

Nu-

Numerorum traduntur. Ex Ruben Henochitę, Phalluitæ, Hesronitæ, Charmitæ. Ex Symeon Namuelitæ, Iaminitæ, Iachinitæ, Zareitæ, Saulitæ. Ex Gad Sephonitæ, Agitæ, Sunitæ, Oznitæ, Heritæ, Aroditæ, Arielitæ. Ex Iuda Solaitæ, Pharesitæ, Zareitæ, Hesronitæ, Hamulitę. Ex Issachar Tholaitæ, Phuaitæ, Iasubitæ, Semranitæ, Ex Zabulon Sareditæ, Elonitæ, Ialelitæ. Ex Manasse Machiritę, Galaaditæ, Iezeritæ, Helecitæ, Airielitæ, Sechemitæ, Semidaitæ, Hepheritæ. Ex Effraim Suthalaitæ, Becheritæ, Thehenitæ, Heranitę Ex Beniamin Belaitę, Asbelitę, Achiramitæ, Suphamitæ, Huphanitæ, Hereditę, Noemanitę. Ex Dā Suhamitę. Ex Aser Iemnaitæ, Iessuitæ, brieitæ, Heberitæ, Melchielitæ. Ex Nephtali Iesielitæ, Gunitę, Ieseritę, Sellemitę. Ex Leui Gersonitę, Cahatitę, Meraritæ. Hinc scriptū est VII Iosue: *Congregamini omnes mane per gētes. & quācūq. tribū ostenderit Dominus, producetis viritim. Et mane surrexit Iosue. produxitq. populū per tribus suas, ostensaq. est ei tribus Iudæ, & productus est per cognationes Iudas, ostensaq. est ei cognatio Zaræ. & producta est cognatio Zaræ, & ostensa est familia Zabdi viritim.* & XIX: *Exijt sors prima filiorum Beniamin per familias. Exijt sors secūda filiorū Simeō per cognationes suas.* & XVII Iudicū: *Fuit adolescens in Bethleem Iuda ex cognatione populi Iudæ.* & X primi Regum: *State coram Domino per tribus vestras, & familias. & produxit Samuel omnes tribus Israel, & exijt sors tribus Beniamin. & produxit tribum Beniamin, & cognationes eius, & exijt cognatio Mattari, & peruenit vsque ad Saulem filium Cis.*

Hæ igitur sunt familię Israelitarum, quæ in solitudine floruerunt. quarum aliæ postea interierunt, aliæ succreuerunt. siquidem inter alias in tribu Iuda fuit familia Dauid, quæ postea est exorta. vnde ipse dixit primo Paralip-

lip. XXVIII: *Deus de Iuda elegit principes, porro de domo Iuda domum patris mei.* Perierunt autem omnes ferme ex decem tribubus in Assyriaco exilio. conseruatæ autem sunt reliquæ in Babylonico. vnde regressæ domũ populum Iudæorum restituerunt.

Hac diuisione sic constituta, familias, siue quo alio nomine voces, partes tribuum esse, sequitur, vt, quemadmodum aliqui fuere principes tribuum, sic quidam etiam extiterint principes familiarum, qui item varijs nominibus appellati sunt δήμαρχοι, ἄρχοντες τῶν γενέσεων, siue συγγενιῶν, πατριάρχαι, ἀρχιπατριῶται, ἄρχοντες τῶν πατριῶν, & τῶν οἴκων. idest principes populorum, generationum, cognationum, familiarum, & domorum, atque vno nomine Patriarchæ. Horum vero etiam mentio frequentissima est. vt Numerorum primo: *Eruntque nobiscum principes tribuum, ac domorum in cognationibus suis.* & VI: *Obtulerunt principes Israel, & capita familiarum, qui erant per singulas tribus, præfecti earum, qui numerati fuerunt.* & XXXVI: *Accesserunt principes familiarum Galaad, locutique sunt Moisi coram principibus Israel.* & Iosue XIIII: *Principes familiarum per tribus Israel.* & XIX: *Hæ sunt possessiones, quas sorte diuiserunt principes familiarum, ac tribuum filiorum Israel in Silo.* & XXI: *Accesserunt principes familiarum Leui ad Eleazarum sacerdotem, & ad Iosue filium Nun ad duces cognationum per singulas tribus.* Græce ἀρχιπατριῶται, & ἀρχίφυλοι πατριῶν. & primo Paralipomenon XXIIII: *Diuisit filijs Eleazar principes per familias sexdecim, & filijs Ithamar per familias, et domos suas octo.* & VIII loquens de Beniamitis: *Hi sunt patriarchæ, et cognationum principes, qui habitauerunt in Hierusalem.* Hactenus quæ fuerint familiæ, & qui principes familiarum, sit dictum.

Offi-

Officium vero eorum, (nam hoc explicandum relinquitur.) fuit, vt familias, quibus pręerant, conuocarent, ad easq. referrent, quæ ad remp. pertinerent, & duces earum in bello essent. prętereà à regibus & ad consilia, & iudicia peragenda adhibiti sunt. De relatione liquet ex eo, quòd soli ex omnibus magistratibus in exilio Babylonico principatum suum aliqua ex parte retinuerunt, vt cum familijs quisque suis agerent, quę è rep. essent. Quare cum populus fuit ex Babylonia reducendus, soli principes familiarum appellati, atque exciti per tribus dicuntur, quę tres tantum erant Iuda, Beniamin, & Leui. vt in tertio Esdrę proditum est, vbi varie in Gręca historia nominantur. nam cap. I I scribitur: *Archiphyli familiarum Iudæ, & Beniamin, & sacerdotes, et Leuitæ conuocati sunt.* & v: *Electi sunt, vt ascenderent duces domorum familiarũ secundum tribus suas.* Item: *Hæc nomina sunt eorum, qui ascenderunt secundum familias suas ad principatum partis*, idest μεριδαρχίαν. Item: *Qui præsident in familijs.* Item: *Qui præcedunt in familijs suis*. Quam sententiam Latinus interpres non expressit, pro familijs pagos reddens. at vero V I I Nehemię scriptum est: *Et congregati sunt principes familiarum vniuersi populi, sacerdotes, et Leuitæ ad Esdram scribam, vt interpretaretur eis verba legis.* De ducatu militari apparet ex eo, quòd, vt post dicetur, in exercitu tribuni militum fuere Patriarchę. Principes autem familiarum ad consilia à regibus fuisse adhibitos, elicitur ex quinto secundi Paralipomenon, in quo scriptum est: *Cõuocauit Salomõ rex omnes seniores Israel, et omnes Principes tribuum, & præfectos familiarum filiorum Israel.* ad iudicia vero ex capite X I X: *Iosaphat rex constituit Leuitas, & sacerdotes, & patriarchas ex Israel, vt iudicium, & caussam Domini iudicarent.*

De

De Principibus Ciuitatum Tribunis, Centurionibus, Quinquagenarijs, & Decanis. Cap. VII.

TERTIA vero Resp. quę singularum ciuitatum descriptionem continuit, proprios cuiusque ciuitatis magistratus, siue principes habuit. Vt enim post tribus sequuntur familiæ, quæ partes earũ fuerũt, sic familias excipiũt ciuitates, in quas partes familiarum coniectæ sunt. vt .n. supra diximus, singulæ tribus multas nactæ sunt ciuitates, in quas ipsæ eius tribus familiæ dispertitæ sunt. Ciuitatibus vero qui præfuerunt, ij principes ciuitatum vocati, vt nono Iudicum, vbi de Effraim vrbe Sicima agitur: *Zebul princeps ciuitatis auditis sermonibus Galaad iratus est.* & mox: *Erat turris excelsa in media ciuitate, ad quam confugerunt simul viri, & mulieres, & omnes principes ciuitatis.* & vicesimo quarto: *Iosue princeps ciuitatis.* idest vnus ex principibus ciuitatis.

Hi vero Principes multi fuerunt, nempe Chiliarchi, ecatõtarchi, pentecontarchi, & decadarchi, ad id instituti, vt consilijs, iudicijsq. pręessent. Quare aliquãdo Principes ciuitatum, aliquando Principes Iudicum dicti sunt. Septenos autem in singulis ciuitatibus fuisse, Iosephus adiecit. Chiliarchi porro fuere præfecti mille hominum, ecacõtarchi centum, pentecontarchi quinquaginta, decadarchi decem. quos Latinus interpres more Romano vertit tribunos, & centuriones, quinquagenarios, & decanos.

Hos Moises primum instituit in Deserto, ac populo, & Iudicibus præesse iussit primum consilio Iethro soceri sui, deinde etiam iussu Dei. Consilium datum est octa

uo

uo decimo Exodi, repetitum vero a Moiſe primo Deuteronomij, loco ante citato: *Dixi vobis illo tempore: Non poſſum ſuſtinere negocia veſtra, & pondus, & iurgia. date ex vobis ipſis viros ſapientes, & gnaros, & prudentes in tribus veſtras, vt ponam eos præeſſe vobis. Et reſpondiſtis mihi. Bona res eſt, quam facere vis. ſumpſiq. ex vobis viros ſapientes, & gnaros, & prudentes, & conſtitui eos præeſſe ſuper vos chiliarchos, et ecatontarchos, et pētecōtarchos, & decadarchos, & grammatoiſagogeos iudicibus veſtris.* Hæc nunc ex Græca verſione expreſſa ſunt, quæ aliquando clarior eſt, quàm Latina. Cum autem inquit; *Cōſtitui præeſſe vobis chiliarchos, & ecatontarchos, & pentecontarchos, & decadarchos,* vnum principatum eorum in populum declarauit. Cum autem addidit, *& grammatoiſagogeos iudicibus veſtris*, alterum principatum eorumdem in iudices indicauit. Ex quo efficitur, officium eorum fuiſſe duplex, vnum, vt Conſilijs ciuitatum præeſſent, alterum, vt Iudicijs. Ceterum cum priore munere fungebantur, ſenatum conuocabant eius ciuitatis, in qua erant, eumq. de rebus publicis conſulebāt, atque eatenus principes ciuitatum appellabantur; cum poſteriore, ad aliquot eorum ſenatorum, tanquam ad legitimos iudices cauſſas iudicandas introducebant, atque eo tempore Iudicum Principes, & Grammatoiſagogei, ſiue litium introductores nominabantur. Hanc vero doctrinam nobis præſtantius Græca, quàm Latina tralatio, reddit. Quod ex vtriuſque collatione liquebit. De Principibus Iudicū ſic Exodi XVIII: *Moiſes electis viris ſtrenuis de cuncto Iſrael conſtituit eos principes populi, tribunos, et centuriones, & quinquagenarios, & decanos, qui iudicarent plebem omni tempore.* & primo Paralip. XXVIII: *Conuocauit Dauid omnes principes Iſrael, duces tribuum, & præpoſitos turmarum.*

rum. Græca autem plenius: *Conuocauit omnes Principes Israel, Principes iudicum, & tribuum, & omnes principes diuisionum ephemeriarum.* De Grammatoisagogeis sic primo Deuteronomij: *Constitui Principes tribunos, & centuriones, & quinquagenarios, & decanos, qui docerent vos singula.* & XVI: *Iudices, & magistros constitues tibi in omnibus ciuitatibus tuis.* & Deuteronomij XXIX: *Vos statis hodie coram Domino Deo vestro Principes vestri, & tribus, ac maiores natu, atque doctores.* & XXXI: *Congregate ad me omnes maiores natu per tribus vestras, atque doctores.* & XXIII Iosue: *Vocauit omnem Israelem, maioresq. natu, ac Principes, duces, & magistros.* & XXIIII: *Vocauit maiores natu, & Principes, & duces, & magistros.* Hæc autem eadem in Græca tralatione sic expressa sunt: *Constitui præesse grammatoisagogeos iudicibus vestris.* Item: *Iudices, & grammatoisagogeos constitues tibi in omnibus ciuitatibus tuis.* Item: *Vos stetistis hodie coram Domino Deo vestro archiphyli vestri, & senatus vester, et iudices vestri, & grammatoisagogei vestri.* Item: *Aduocate ad me omnes phylarchos vestros, & seniores vestros, iudices vestros, & grammatoisagogeos vestros.* Item: *Vocauit omnem Israelē, seniores, Principes, & iudices, & grāmateos.* Itē: *Vocauit Seniores, & Principes, & iudices, & grammateos.* Ex quibus apparet, sine dubio magistratum fuisse vnum, qui iudicibus præpositus grammatoisagogeus dictus fuerit. Qui vero hi γραμματοεισαγογεῖς fuerint, adhuc parum cō pertum, vt video, fuit. Ceterum S. Augustinus in secundo Quæstionum super Exodum sic scriptum reliquit: *Quos autem dicat* γραμματοεισαγογεῖς *post decuriones, nō facile sciri potest, quoniam hoc nomen in nullo vsu habemus vel officiorum, vel magisteriorum. Nam quidam doctores interpretati sunt, vt intelligantur vtique litterati, qui intro-*

troducant in litteras, sicut resonat Græcum vocabulum. Hoc sane significatur, quòd ante legem datam habuerunt Hebræi litteras, quæ quando cæperint esse, nescio, vtrum valeat indagari. nonnullis enim videtur, à primis hominibus eas cæpisse, & perductas esse ad Noe, atque inde ad parentes Abrahæ, & inde ad populum Israel, sed vnde hoc probari possit, ignoro. Et libro XVIII, cap. XXXIX de ciuitate Dei: *Denique Moises in populo constituit, qui docendis litteris præessent, priusquam diuinæ legis vllas litteras nossent. Hos appellat scriptura grammatoisagogeos, qui latine dici possunt litterarum inductores, vel introductores, eo quòd eas inducant, vel introducant quodammodo in corda discentium, vel potius in ipsos, quos docent.* Ex his videtur S. Augustinus grammatoisagogeos accepisse pro grāmaticis, qui populum litteras docuerint. quò eodem allusisse tralatio antiqua videtur, cum vertit, *doctores, magistros, & qui docerent omnia.*

Quoniam vero hi non omni populo, vt sentire videtur S. Augustinus, doctores constituti sunt, sed ex locis supra allatis iudicibus tantummodo, propterea rectius grammatoisagogei erunt doctores, & magistri iudicum. Quæ expositio si cui fortasse minus arriserit, is paullisper ab ea recedendo dicere poterit, Grammatoisagogeos fuisse, non qui litteras iudices docerent, sed qui caussas ad eos introducerent, & principatum, vt diximus, in eos tenerent. Hoc autem innuere videtur lex Dei supra posita: *Iudices, & grammatoisagogeos constitues tibi in omnibus ciuitatibus tuis, & iudicabunt populum iusto iudicio.* Quam sic explicuit Iosephus: *Imperent in singulis ciuitatibus septemuiri virtute, & iustitiæ studio eminentes. vnicuique vero principi duo viri ministri dentur ex tribu Leui.* itē tertio Esdra: *Constitue iudices, & præsides, qui iudicent*

cent omni populo. præſides, ideſt iudicij moderatores.

Hi vero illa erant auctoritate ornati, vt cauſſas, quæ ad ſe deferrentur, recipere, & reijcere poſſent, & quas recepiſſent, ad Iudices introducerent. Vnde dixit Iſaias capite primo: *Principes omnes diligunt munera, ſequuntur retributiones, pupillo non iudicant, & cauſſa viduæ non ingreditur ad illos.* Græce hoc quoque loco apertius, & aptius: *Et litem viduarum non accipiunt.* Hanc vero vocē LXX interpretes ab Athenientibus acceperunt, qui ſimiles magiſtratus habuerunt, quos εἰσαγωγεῖς τῶν γραφῶν appellarunt. prout nos latius in libris de rep. Athenienſium ſcripſimus, ita vt quas illi γραφὰς vocant, hi γράμματα verterint. Fuere enim magiſtratus, qui cauſſas, ſeu accuſationes ad iudices ei iudicio deſtinatos introduxerunt. Qua locutione vſus eſt etiam Cęſar libro primo Belli Ciuilis. *Quaſcunque,* inquit, *controuerſias inter ſe milites habuerunt, ſua ſponte ad Cæſarem introduxerunt.*

Quæ ſi ita ſunt, ſane ordo actionis, vt ſupra diximus, ſic conſtitutus fuiſſe videtur. Qui litem alicui intendere cupiebat, is aduerſarium ad aliquem horum Principum adducebat, & quodammodo in ius rapiebat. qui ſi litem aut nomen recepiſſet, rem ad iudicium introducebat. Iudices vero cognita cauſſa aut abſoluebant reum, aut dānabant. damnatum autem exactori tradebant, qui illum in carcerem conijciebat, reus vero ibi manebat, donec ſolueret. Vnde Chriſtus dixit XII apud S. Lucam: *Cum vadis cum aduerſario tuo ad Principem, in via da operam liberari ab illo, ne forte trahat te ad Iudicem, & Iudex tradat te exactori, & exactor mittat te in carcerem. unde nō exibis, niſi ad vnum quadrantem perſolueris.* Fuere ergo tribuni, centuriones, quinquagenarij, & decani magiſtratus, qui inter cetera ipſorum munera iudicibus præpoſiti

 cauſſas

caussas ad eos introduxerunt, & fortasse etiam docuerunt, quod hodie quoque Venetijs faciunt, quos Aduocatores Communis dicunt. vnde scriptum est primo secundi Paralip: *Praecepit Salomon vniuerso Israeli, tribunis, & centurionibus, & Iudicibus.*

Tertium inde horum Principum munus fuit, vt à rege aduocati cum eo, & ceteris Principibus de rebus publicis consultarent, & cum eodem quasdam etiam caussas iudicarent. De Consilijs hæc testimonio sunt, quæ supra in aliam sententiam quoque prolata sunt. Deuteronomij XXIX: *Vos constitistis hodie cuncti coram Domino Deo archiphyli vestri, & senatus vester, et iudices vestri, & grammatoisagogei vestri.* & XXXI: *Aduocate ad me phylarchos vestros, & grammatoisagogeos vestros.* & XIII primi Paralip: *Dauid de reducenda arca consilium cum tribunis, & centurionibus, & vniuersis Principibus inijt.* & XXVIII: *Vocauit Dauid omnes magistratus Israel, Principes Iudicum, & tribuum.* & primo secundi: *Salomon aduocauit inter ceteros Principes tribunos, ac centuriones iturus ad sacrificium faciendum.* De iudicijs significatur XXIX eiusdem libri Paralip: *Ezechias rex aduocauit omnes Principes Hierusalem, & ascendit in domum Domini.* Item apud Hieremiam XXXVI: *Cum Michæas detulisset ad Principes sedentes in domo regis ad Gazophylacium, se audisse Baruch legentem vaticinium Hieremiæ de excidio proximo vrbis, Principes Barucho accito mandarunt, vt librum legeret. quo audito obstupefacti ad regem Ioacim accesserunt, remq. totam exposuerunt, regique cupienti volumen illud exuri, aliquot è Principibus restiterunt, sed nihil profecerunt.* Item XXXVII: *Comprehendit Ierias Hieremiã, quasi fugeret ad Chaldæos, & adduxit ad Principes. Quamobrẽ cuncti Principes Hieremiam cæsum miserunt in carcerem, deinde*

deinde dixere regi: Rogamus, vt occidatur homo iste. Quibus Sedecias rex. Ecce in manibus vestris. nec enim fas est, regem vobis quidquam negare. & XVIII secundi Paralip: *Rex Achab misit Michæam ad Ammon Principē Ciuitatis, vt eum in carcerem traderet.* & xx S. Lucæ: *Miserunt insidiatores, qui se iustos simularent, vt caperent eum in sermone, & traderent eum principatui, & potestati præsidis.* Principatum enim cum dixit, magistratus Iudæorum intellexit, cum præsidem, Romanum procuratorem.

Si ergo vnus ex Prīcipibus ciuitatis fuit Chiliarchus, idest princeps mille hominum, hinc declaratur locus insignis apud Michæam prophetam de Bethleem, vbi, & vnde Christus erat oriturus. cap. v: *Et tu Bethleem Ephrata paruulus es in millibus Iuda. ex te mihi egredietur, qui sit dominator in Israel.* apertius autem Grece: *Et tu Bethleem domus Euphratha paruulus es, vt sis in millibus Iuda. ex te mihi exibit, vt sit in principem Israelis.* hoc enim significat. Tu Bethleem, licet parua vrbs adeo sis, vt mille homines non habeas, & præfectum mille hominum, siue Chiliarchum, creare nō possis, tamē ex te exibit Christus archon, idest Princeps non solum ciuitatis vnius, sed etiam totius Israel.

De Scribis, idest notarijs. Cap. VIII.

IAM vero Scribas fuisse iurisperitos, qui legem populo interpretarentur, Græce γραμματεῖς appellatos, supra scripsimus, cum de religione tractauimus. Nūc illud necessario addimus, scribas quoque fuisse homines, qui scriptum fecerunt, ac scribendo operam magistratibus, populo, & senatui præstiterunt. Scriptum fecisse, docet Psalmus XLIIII: *Lingua mea calamus scribæ velociter*

scribentis. Et Hieremias XXXVI. vbi inquit, se dedisse prophetiam suam scribendam, & recitãdam Baruch scribę, regem autem Ioacim, vbi illam audiuit, ipsam scalpello ipsius scribæ discidisse. Et VIII, vbi dixit: *Vere mendacium operatus est stylus scribarum mendax*. Num vero hi ex eorum quoque numero fuerint, qui legem interpretati sint, an aliud quoddam quasi corpus confecerint, parũ compertum. illos certe publicos legis expositores fuisse, hos uero notarios quasi aliquos extitisse, apparet. Vnusquisque vero cognitis scripturæ locis iudicium suum adhibebit. Antiquissima porro scribarum memoria est Numerorũ quintodecimo. dixit Deus ad Moisem: *Cõgrega mihi septuaginta viros de senioribus Israel, & scribas, & duces ad ostium Tabernaculi*. Altera Deuteronomij vicesimo: *Loquentur scribæ ad populum*. vbique græce pro scribis est γραμματεῖς. An vero eodem modo dati sint populo, & senatui, & magistratibus, & an ius suggesserint, siue acta eorum in scripta, litterasq. rettulerint, nõ liquet. certe eis apparuisse, operamque commodasse suam videntur.

Ac primum quidem regem habuisse scribas, indicat Saraias, qui fuit scriba Regis Dauidis, & Elioseph, & Abia, qui Salomonis, & Sobna, qui Ezechiæ. & XII quarti Regum: *Cumq. viderent nimiam pecuniam esse in gazophylacio, ascendebat scriba regis, & pontifex, effundebantq. & numerabant pecuniam, quæ inueniebatur in domo Domini.* Item sæpe alias. Iosephus quoque ostendit, Principibus tribuum affuisse scribas, cum inquit libro septimo Antiquitatum: *Ioab præfectus Dauidis regis descripturus numerum Hebræorũ sumpsit phylarchos, & scribas, & lustrauit totum Israel.*

De Principibus vero ciuitatis idem testatur in recitanda

da lege, cum inquit: *Singulis Septemuiris principibus ciuitatis adsint duo ministri ex tribu Leui*. Ministros enim nimirum intellexit duos scribas, qui acta referrent. Eos vero ex tribu Leui fuisse, ostendit etiam primus Paralipomenon. Vbi *monitores*, *& scribæ ex tribu Leui* nominantur.

De scribis populi illa sunt argumento Deuteronomij vicesimo: *Lo quentur scribæ ad populum*. Et Iosue primo: *Præcepit Iosue scribis populi, vt imperarent populo sibi præparare cibaria*. Item tertio: *Transierunt scribæ per castra, vt sequerentur Leuitas portantes arcam*.

Fuisse autem qui populo ministrarint, & qui senatui, illud est documento, quòd primo Paralipomenon vicesimoseptimo scriptum est: *Tribuni, centuriones, & scribæ, qui ministrant populo*. Et Iosephus libro v belli nominat Aristæum, virum insignem, scribam Senatus. Et Hieremias LII nominat de Hierusalem abductum *scribam, principem militum, qui probabat tyrones*. græce τόν γραμματέα τῶν δυνάμεων τὸν γραμματεύοντα τῷ λαῷ πάσης τῆς γῆς, idest scribam copiarum scriptum facientem populo totius terræ. Ceterum cum in Græca versione sit vbique vna vox γραμματεῖς, Latina tamen variat, ac *duces*, & *Principes*, & *Præcones*, vertit. Ex quo appar et, ne iis quidem interpreti satis constitisse, quid essent γραμματεῖς, neque ibi pro legis doctoribus accepisse. Fieri autem potuit, vt scriba idem, qui scriptum faciebat, multis alijs officijs publicis inseruiret.

De Re Bellica. Cap. IX.

HACTENVS tradita sunt, quæ domi aut à populo, aut à Senatu, aut à Magistratibus peragenda fuerunt.

nunc res postulare videtur, vt quæ foris, idest militiæ ratio rei gerendæ fuerit, exponamus. siquidem vt sacerdotes, & iudices, sic etiam Imperatores partes præcipuæ sunt optimę ciuitatis, vt Aristoteles litteris prodidit. Neque vero de hac re multa dicentur, quòd sacrę litteræ non multa suppeditent, quæ dicantur. Primum autem quę belli gerendi pręcepta Deus reliquerit, deinde per quos res gesta sit, tum quę bella ab Hebręis administrata sint, exequemur. De bello igitur gerendo sic Deus pręcepit Deuteronomij xx: *Si exieris ad bellum contra hostes tuos, & videris equitatus, & currus, & maiorem, quàm tu habeas, aduersarij exercitus multitudinem, non timebis eos, quia Dominus Deus tuus tecum est, qui eduxit te de terra Aegypti. Appropinquante autem iam prœlio, stabit sacerdos ante aciem, & sic loquetur ad populum, Audi Israel, vos hodie contra inimicos vestros pugnam committitis, non pertimescat cor vestrum, nolite metuere, nolite cedere, nec formidetis eos: quia Dominus Deus vester in medio vestri est, & pro vobis contra aduersarios dimicabit, vt eruat vos de periculo. Duces quoque per singulas turmas audiente exercitu proclamabunt. Quis est homo, qui ædificauit domum nouam, & non dedicauit eam? vadat, & reuertatur in domum suam, ne forte moriatur in bello, & alius dedicet eam. Quis est homo, qui plantauit vineam, & necdum fecit eam esse cõmunem, de qua vesci omnibus liceat? vadat, & reuertatur in domum suam, ne forte moriatur in bello, & alius homo eius fungatur officio. Quis est homo, qui despondit vxorem, & non accepit eam? vadat, & reuertatur in domum suam, ne forte moriatur in bello, & alius homo accipiat eam. His dictis addent reliqua, & loquentur ad populum. Quis est homo formidolosus, & corde pauido? vadat, & reuertatur in domum suam, ne pauere faciat corda*

da fratrum suorum, sicut ipse timore perteritus est. Cumq. siluerint duces exercitus, & finem loquendi fecerint, vnusquisque suos ad bellandum cuneos præparabit. Si quando accesseris ad expugnandam ciuitatem, offeres ei primum pacem. Si receperit, & aperuerit tibi portas, cunctus populus, qui in ea est, saluabitur, & seruiet tibi sub tributo. Sin autem fœdus inire noluerit, & ceperit contra te bellum, oppugnabis eam. Cumq. tradiderit Dominus Deus tuus illam in manu tua, percuties omne, quod in ea generis masculini est, in ore gladij, absque mulieribus, & infantibus, iumentis, & ceteris, quæ in ciuitate sunt. Omnem prædam exercitui diuides, & comedes de spolijs hostium tuorum, quæ Dominus Deus tuus dederit tibi. Sic facies cunctis ciuitatibus, quæ à te procul valde sunt, & non sunt de his vrbibus, quas in possessionem accepturus es. De his autem ciuitatibus, quæ dabuntur tibi, nullum omnino permittes viuere, sed interficies in ore gladij, Hethæum videlicet, & Amorrhæum, & Chananæum, Pherezæum, & Heuæum, & Iebusæum, sicut præcepit tibi Dominus Deus tuus, ne forte doceant vos facere cunctas abominationes, quas ipsi operati sunt Dijs suis, & peccatis in Dominum Deum vestrum. Quando obsederis ciuitatem multo tempore, & munitionibus circumdederis, vt expugnes eam, non succides arbores, de quibus vesci potest, nec securibus per circuitum debes vastare regionem, quoniam lignum est, & non homo, nec potest bellantium contra te augere numerum. si qua autem ligna non sunt pomifera, sed agrestia, & in ceteros apta vsus, succide, & instrue machinas, donec capias ciuitatem, quæ contra te dimicat. Ex his, inquit Philo, *liquet, Iudæorum gentem amicam esse omnibus pacem amantibus, non contemnendam tamen, vt cui satis animorum sit ad repellendam iniuriam, si quis vltro velit lacessere. discernit autem in bello, qui sibi infesti*

sunt, & qui non. nam cædibus sæuire in immeritos, aut leuiter noxios, immanis est ferociæ, & iisdem cladibus mulieres cum viris inuoluere. tantus porro amor iustitiæ est, vt ne agros quidem hostiles vastare liceat, & arbores cædere ad fructuum interitum.

De Principe militiæ. Cap. X.

INTER magistratus autem, qui operam rei militari dederunt, primum locum tenuit Imperator, idest dux belli. is enim post regem summam in castris potestatem est nactus. Hic vero à Latino interprete Princeps militiæ dictus est, à Græco vero ἀρχιστρατηγὸς τῆς δυνάμεως, & ἄρχων πάντων ἀρχόντων τῆς δυνάμεως. i. primarius dux exercitus. Talis vero princeps principū omnium exercitus fuit Abner sub Saule rege. nā Regū secundo cap. II: *Abner filius Ner princeps exercitus Saul* dr̄. Et tertio: ὁ ἡγούμενος μέγας. i. dux magnus à Dauide appellat̄. Talis sub Dauide Ioab, & Amasa, qui in eodem libro *principes militiæ Israel, & super omnē exercitū* fuisse dicūtur. De Ioab sic XXIIII: *Dauid Ioab principi militiæ mādauit, vt vniuersum populū Hebræorum recenseret, & summam militum conciperet.* Ad Amasam vero XIX dixit ita: *Hæc faciat mihi Deus, et hæc addat; si non magister militiæ fueris omni tempore.* Quin etiam XXIIII quarti scriptum est, Nabuzardan ducem Nabucdonosoris transtulisse Babylonem Sopher principem exercitus, qui probabat tyrones de populo terræ. At Gręcus habet, *scribam principis exercitus recēsentem populum terræ.* Multum vero valuisse apud regem ipsum militię Principem, indicauit Helisæus, cum in quarto Regum quarto dixit ad viduam: *Habes negotium? vis vt loquar regi, aut Principi militiæ?*

De

De Tribunis, & Centurionibus. Cap. XI.

IMPERATORI porro paruere Chiliarchi, Ecatontarchi, Pentecõtarchi, & Decadarchi. Hos vero instituit Moises, vt præfecti essent mille hominibus, centum, quinquaginta, & decem. quos Latinus, vt dixi, interpres transtulit tribunos, centuriones, quinquagenarios, & decanos. Ex ijs autem ferme fuere, qui principatum familiarum gesserunt. sic enim scriptum est primo Numerorũ: *Phylarchi secundum familias suas sunt Chiliarchi Israel.* quasi vero dicat, ex eorum numero maxime euectos esse ad Chiliarchatum, qui in suis tribubus essent patriarchæ. neque enim omnes patriarchæ tribuni fuerunt. Chiliarchi vero dicuntur etiam ἄρχοντες, & ἀρχηγοί τῶν χιλιάδων, idest Principes Chiliadum, vt XII primi Paralipo: *Transfugerunt ad Dauid de Manasse Eduas, & Iezabud Principes Chiliadum.* & XXIIII: *Dauid conuocauit Principes Chiliadum, vt arcam reduceret.* Chiliadis porro militaris mentio est in libro Iudicum. Nam cum Gedeon vocatus esset ad Principatum, eum respuit dicens: *Chilias mea humilis est in Manasse, et ego in familia mea infirmus sum.* item apud Michæã: *Et tu Bethleem paruulus es, vt sis in millibus*, idest vt Chiliadem, & Chiliarchum creare possis.

Centuriones autem, qui ἑκατοντάρχοι à Græco interprete versi sunt, ijdẽ etiam ἄρχοντες τῶν ἑκατοντάδων, idest Principes Centuriarum vocati, vt XXVIII secundi Paralipom. Vbi dicitur, Dauid conuocasse Principes Chiliadum, & Centuriarum, idest tribunos, & Centuriones. Tribunorum porroq; & Centurionum belli caussa mẽtio fit sæpe. vt Dauid exercitum contra Absalon filium emissurus XVIII secundi Paralipom. cõsiderato populo suo con-

constituit super eos tribunos,& centuriones,& fecit tres partes populi sub tribus ducibus exercitus totius. Et quarto Regum XI: *Ioiada vt Athaliam reginam opprimeret,centuriones acciuit*,pro quibus in secundo Paralipo. XXIII,Principes familiarum aduocati dicuntur. Et XXV: Amasias rex bellum moturus *congregauit Iudam,& excitauit eos per domos familiarum suarum in tribunos, & centuriones in vniuerso Iuda,& Hierusalem, & numerauit eos à viginti annis, vt supra. & inuenit eos trecentas Chiliadas,qui exire ad bellum possent.* Et tertio primi Maccabæorum, Iudas princeps bellum illaturus dicitur constituisse, qui ducerent populum,tribunos,& centuriones Atque hos quidem etiam ἄρχοντας τῆς δυνάμεως, & στρατηγὲς, idest principes exercitus aliquando scriptura vocauit. vt Numer. XXXI: *Iratus est Moises principibus exercitus,tribunis, & centurionibus*, licet Græce non principibus,sed episcopis, idest inspectoribus scriptum sit. Et XXIIII secundi Regum: *Egressusque est Ioab, & Principes exercitus à facie regis, vt numerarent populum Israel.*

De Quinquagenarijs,& Decanis. Cap. XII.

PENTECONTARCHI vero,& Decadarchi memoria vsurpatur non solum in Exodo, vbi instituuntur à Moise,sed etiam primo quarti Regum, cum inquit: *Ochozias rex Iudæ misit ad Heliam prophetam Quinquagenarium principem cum quinquaginta militibus,inde alterum,inde tertium*. Item primo Maccabæorum: *Iudas constituit super populo tribunos,centuriones, pentecontarchos,& decadarchos.*

Hi vero omnes pro arbitratu designabantur à rege.

De

De principe militię liquet xe eo, quod ſupra de Amaſa ſcriptũ eſt. De tribunis, & centurionibus illa ſunt documento. VIII primi Regum: *Rex conſtituet ſibi filios veſtros tribunos, & centuriones.* & XXVIII: *Saul fecit ſibi Dauidem tribunum.* & XVIII ſecundi: *Dauid conſtituit ſuper populo ſuo tribunos, & centuriones.* & poſt: *Stetit rex iuxta portam, egrediebaturq. populus per turmas ſuas centeni, et milleni.* & primo Paralipom. ſecundo: *Dauid dixit: Qui percuſſerit Iebuſæum, is erit mihi in principem, & ducem.* Græce εἰς ἄρχοντα, καὶ στρατηγὸν, ideſt principem in ciuitate, & ducem in exercitu faciam. & XXV ſecundi: *Amaſias rex conſtituit Iudæos per familias tribunos, & centuriones.* Græce *excitauit per domos familiarũ ſuarum in tribunos, & centuriones.* Ex quo apparet, non ſemper ex familiarum principibus tribunos eſſe delectos, ſed ex familijs ipſis. & primo Maccabæorum tertio: *Iudas conſtituit, qui ducerent populum, tribunos, centuriones, pentecontarchos, & decarchos.*

De Magiſtratu Templi. Cap. XIII.

EX præfectis porro militaribus quidam fuere, qui Græce προστάται, & στρατηγοὶ τοῦ ἱεροῦ dicti ſunt, ideſt præſides templi, & præfecti exercitus templi. Hi vero præſidio templi præfuerunt, quod olim Iudas Maccabæus impoſuit, itemq. turris Antoniæ, quam cum templo iunctã illius poſteri condiderunt. De præſidio Templi ſic ſcriptum eſt primo Maccabæorum: *Iudas ædificauit montem Sion, & per circuitum muros altos, & turres firmas, ne quando venirent gentes, & conculcarent eum, ſicut ante fecerant, & collocauit illic exercitum, vt reſeruaret eum.* De Turri ſic Ioſephus: *Principes Aſſamonei turrim templo cõtinen-*

tinentem præcipue communierunt, quam Barim dixerunt, atq. ibi stolam pontificiam asseruari iusserũt. quam turrim Herodes rex postea ad templi custodiam confirmauit, & in gratiam M. Antonij Triumuiri amici sui Antoniam appellauit. Habuisse autem Iudæos eiusmodi custodiæ caussa milites, indicat etiam S. Matthæus XXVII. cum enim petissent Iudæi à Pilato, vt iuberet custodiri sepulchum Christi vsque in tertium diem; respondit Pilatus: *Habetis custodiam, ite, custodite, sicut scitis*. Huic vero præsidio præerat tribunus militum vnus, aut fortasse etiam plures cum cohortibus suis, vt mox apparebit.

Præter milites vero, qui templum custodiebant, erãt quoque ministri, idest lictores, quos ad comprehendendos reos iussu Principum sacerdotum, & populi adhibebant. Quod si qui rei violati templi, aut contemptæ religionis, aut grauioris alicuius flagitij essent, aut eis opibus præditi, vt eos timerent, tum lictoribus custodes etiam milites adiungebant, lictores aduocantes, vt manum inijcerent, atque vincirent, milites, vt vim, sicunde forte ingrueret, propulsarent. Probantur hæc omnia historia Christi. Primum enim Iudas proditor accessit ad Principes sacerdotum, & se, si sibi pretium darent, Christum illis proditurum esse, professus est, inde cum aliquot eorũ adijt ad tribunum militum, & cohortem accepit, tum ministros sumpsit. demum cum his omnibus contendit ad Christum capiendum. Loca Euangelij proferam, si lectorem ante monuero, Latinum interpretem στρατηγὸν magistratum videri parum apte vertisse, primum, quia militarem principatum non expressit, qui in voce στρατηγὸς continetur, deinde, quia confudit hunc cum principibus populi, qui post cum Senioribus eidem iudicio affuerunt, & eodem Magistratus nomine afficiuntur, cum Græce

non

non στρατηγοὶ, ſed ἄρχοντες nominentur. Matthæus XXVI, & Marcus XIIII: *Abijt Iudas ad Principes ſacerdotum, et ait illis. Quid vultis mihi dare, & ego eum vobis tradam?* Lucas autem ipſis Principibus ſacerdotum etiam Principes populi adijcit, quos interpres Magiſtratus appellat, inquiens: *Abijt Iudas, & locutus eſt cum Principibus ſacerdotum, & Magiſtratibus, quemadmodum illum traderet eis.* Ioannes autem XVIII: *Iudas, cum accepiſſet cohortem, et à Principibus ſacerdotum, ac Phariſæis miniſtros, venit illuc.* & mox: *Cohors autem, & Tribunus, & miniſtri Iudæorum comprehenderunt Ieſum, & ligauerunt eum.* Lucas XXII: *Dixit autem Ieſus ad eos, qui venerant ad ſe, Principes ſacerdotum, & Magiſtratus templi, & Seniores.* Græce pro magiſtratus templi στρατηγοὺς τοῦ ἱεροῦ. Oſtendit idem hiſtoria apoſtolorum, Actuum IIII: *Loquentibus autem apoſtolis ad populum, ſuperuenerũt ſacerdotes, magiſtratus templi* (ideſt στρατηγὸς τοῦ ἱεροῦ) *& Sadducæi.* Et V: *Vt audierunt hos ſermones Magiſtratus templi, & Principes ſacerdotum, ambigebant de illis, quidnam fieret. tũc abijt Magiſtratus cũ miniſtris, et adduxit illos vi.* ex quibus liquet, Magiſtratus templi duces militares fuiſſe ad reos capiendos adhibitos. Atque hæc quidem mea eſt de Magiſtratu tẽpli ſententia, quæ ſi vera eſt, ſequitur vt errẽt illi, qui his eiſdem auctoritatibus fulti eos iudices fuiſſe, qui in templo iudicarent, aſſeruerunt.

De Bellis Iudæorum. Cap. XIIII.

HIS expoſitis ſequitur, vt eorum etiam ſatisfaciam voluntati, qui bella ab Hebræis geſta ſummatim cognoſcere cupiunt. Hæc vero in magna varietate verſata ſunt. Primum enim armis contendere Hebræi per Arabiam tranſeuntes duce Moiſe cum ipſis Arabiæ incolis, ante-

quam ad Iordanem transirent, vt cum Amalecitis, Arad rege Chananæorum, Seon rege Amorrhæorum, & Og rege Basan, cum Moabitis, & Madianitis. Deinde postquam Iordanem transierũt, Iosue duce cum Amorrhęis, Chananæis, Gergesęis, Hettęis, Heuęis, Iebusæis, & Phe rezæis, qui terram Chananæam à Deo sibi promissam habitabant, eisque magna mole deuictis eam in sortem coniecerunt. Diuisa inde terra, ac sedibus in ea collocatis bella vicinorum diu passi sunt regis Mesopotamiæ, Chananæorum, Madianitarum, Moabitarum, Ammonitarum, & Philistæorum, qui vltimi perpetui hostes fuerunt vsque ad tempora Dauidis, cum quinque vrbes ad mare Syriacum obtinerent versus Aegyptum, Gazam, Ascalonem, Accaronẽ, Geth, & Azotum. Atq. hęc ferme Iudicibus rerum potientibus. Saul inde rex primus Naas regem Ammonitarum deuicit, Philistæos fatigauit, & Agag regem Amalecitarum, licet longe positum, iussu Dei oppressit. Inde Dauid certauit cum Isboseth filio Saulis rege à suis contra se acclamato, cũ Iebusæis, quos vrbe Hierusalem pepulit, cum Moabitis, & Ammonitis, cum filio Abselon, & Siba, quorum à se vterque defecerat, & quater cum Philistęis. quibus profligatis, ac Syria Damasci, & Idumęa ad regnum adiuncta imperium ex omni parte pacatũ filio Salomoni reliquit. sub quo pax solida fuit. Diuiso inde post obitum eius in duas partes regno, quarum vna Iudę, altera Israel appellata est, vtra que sępe arma inter se ciuilia contulerunt. Externos vero hostes pertulerunt, eos reges, qui tum opibus excelle bant, Aegypti, Assyriorum, Babylonię, ac Syrię. Quibus cum resistere propter peccata non possent, Israelitę demum, qui decem tribus obtinebant, ab Assyrijs translati sunt Niniue, Iudęi vero à Babylonijs Babylonem. Post-

quam

quam autem Iudęi concessu Cyri regis Persarum antiquum patrię solum recuperarunt, primum Persis, deinde Macedonibus Alexandri Magni successoribus Aegypti, ac Syrię regibus tributarij paruerunt. ad extremum ab Epiphane libertate, ac religione mulctati captis armis tandiu reges ipsos Syrię fatigarunt, donec libertatē integram receperunt. Tum vero subactis Idumęis, Samaritis, Ituręis, Moabitis, & Galaaditis, cum inter se contendere de regno cœpissent, arma contra se Romanorū traxerunt. tria vero pręcipua ab eis bella perpessi sunt, vnum Cn. Pompeij, qui vrbem cepit, alterum C. Sosij, qui Aristobulo rege vrbe pulso Herodem intulit, tertium Titi Cęsaris, à quo vrbs euersa, gensque ipsa deleta est.

Ex quibus intelligi potest, & ducibus, & scientia militari opus Iudęis fuisse, vt tantam molem, varietatem, ac perpetuitatē bellorū egregie sustinerēt. Bellis vero alienis Iudęi non affuerunt, nec gētium stipendia meruerūt, aut suis eas stipendijs asciuerunt, quia quocunque modo commercium cum gentibus habere prohibiti lege sunt. Itaque Tiberius Cęsar, vt eos sibi militare propter patrię legis custodiam abnuere vidit, summis tormētis affecit, vt Iosephus XVIII libro mandauit.

De Statu Iudęorum extremo. Cap. XV.

His explicitis, nunc quę de statu Iudęorum extremo Philo scriptum reliquerit, addam, atque hac quoque parte illustrata huic commentario finem imponam. In primis ergo quanta per omnes terras Imperante Caio Iudęorum esset diffusa multitudo, docuit in libro de legatione ad Caium: *Populosa*, inquit, *est Iudæorum natio, nō, vt aliæ, comprehensa vnius regionis spatio, sed totum pene*

orbem

orbem paßim incolens. diffusa est enim per continentis prouincias omnes, atque insulas, adeo vt non multo pauciores sint indigenis. absque eo quòd ipsam Iudæam īnumera multitudo incolit, Babylon etiam, & multæ aliæ satrapiæ ab eis tenentur, qui singulis annis sacram pecuniam mittunt in tēplum primitiarum nomine, quanquam per vias difficiles. Adijcit inde de colonijs à Iudęis in varias regiones deductis, hoc modo: *Sancta ciuitas metropolis est non vnius regionis Iudææ, sed et multarum propter colonias inde olim deductas vel propius in finitimam Aegyptum, Phænicem, Syriam tum ceteram, tum eam, quæ Cœle dicitur, vel longius in Pamphyliam, Ciliciam, plerasque Asiæ partes vsque in Bithyniam, & Ponti sinus intimos, pari modo in Europæ Thessaliam, Bœotiam, Macedoniam, Aetoliam, Atticā, Argos, Corinthumque Peloponnesi partes præcipuas nec tātum continentis prouinciæ plenæ sunt colonijs Iudaicis, sed & insularum celeberrimæ Euboea, Cyprus, Creta, ne quid dicam de Transeuphratensibus. excepta enim parua parte Babylonis, & aliarum præfecturarum, omnes vrbes, quæ bonum agrum habent, à Iudæis incoluntur.* Inde de Templi maiestate sic intulit: *Templum iam inde ab initio nullam admisit manufactam effigiem, cum sit Dei domicilium. pictorum enim, atque statuariorum opera sunt sensibilium Deorum imagines. illum autem inuisibilem pingere, aut fingere, nefas duxerunt nostri maiores. Agrippa illud inuisit, & honorauit. Augustus per litteras iussit, vndecunque illuc mitti primitias, instituto ibi etiam quotidiano sacrificio. Non Græcus, nō barbarus, nō rex, satrapa ve vllus vel infensissimus, non seditio, non bellum, non captiuitas, non vastatio, non alia res vlla tantam cladem intulit, vt contra veterem morem effigies manufacta in id importaretur. quanuis .n. infensos haberet accolas, semper tamen sua religione tutum fuit,*

fuit, vt sacratum conditori, patriq; rerum omnium. sciebāt .n. violationem eius expiatam sæpe grauissimis calamitatibus. Postremo subijcit, & de synagogis hoc modo: *Augustus cognito, quòd negligerentur sacræ primitiæ, per litteras mandauit prouinciarum Asiæ procuratoribus, vt sinerēt, Iudæos solos in synagogis cœtus facere. non .n. hoc esse Bacchanalia, vel seditiosorū conuenticula turbandæ pacis caussa, sed scholas iustitiæ, tēperantiæq;, in quibus studium virtutis floreat; primitias verò quotannis conferri, vnde fiant sacrificia, missa in hoc sacra legatione ad templum Hierosolyma. deinde edixit, ne quis sit impedimento Iudæis cœtus, collectasue facientibus, aut Hierosolyma eas mittentibus more patrio.* Vt autem Iudæi ritus patrios coluerint, idem etiam non dissimulat, inquiens: *Omnes gentes libenter seruant ritus patrios, sed Iudæi præ ceteris. Cum .n. leges suas credant oraculis proditas, easq; discant à pueritia, in animis circunferunt harum expressas imagines, & semper intuendo admirantur, vt honestissimas, alienigenas quoque harum obseruatores amplectuntur pro suis ciuibus. osores autem earum, aut vituperatores habent pro hostibus, & in tantum abhorrent à quauis re suis legibus vetita, vt omnibus fortunis, felicitatibusq; humanis ad præuaricationem adduci nequeant. sed nihil religiosius, quàm templum, colunt, vel hoc argumento, quòd certissima mors proponitur vltra septum interius penetrantibus. nam intra exterius recipiunt vndecunque venientes suæ gentis homines.* Hinc Rutilius in Iudæos post Titi victoriam vbique dispersos scripsit.

Atque vtinam nunquam Iudæa subacta fuisset
Pompeij bellis, imperioque Titi,
Latius excisæ pestis contagia serpunt,
Victoresq; suos natio victa premit.

ATQVE hæc quidem de rep. Hebræorum inuenimus, quæ quàm planissime, ac distinctissime potuimus, explicuimus. Quibus diligenter mente, ac ratione perceptis, si quis iterum se ad sacra volumina perlustranda contulerit, nę ille multo clarius multa ante tetra caligine mersa perspexerit, ac liquidiore illius doctrinæ haustu conceptam visceribus cęlestis scientiæ sitim sedarit. Ceterum si in his opportuna sacrarum litterarum auctoritate firmandis paucis fortasse in locis Græcam interpretationem attulimus, aut aliquid ex tertio Esdræ libro testimoniorum deprompsimus, id nobis censemus vitio verti non oportere. sic enim fecimus cum ob nimiã rerum, quas tractabamus, obscuritatem, quę plane alia dilucidari ratione non poterat, illustrandam, tum propter sanctorum patrum auctoritatem, qui septuaginta interpretes adhibuere, prodendam, & quidem cum non de dogmate vllo, sed de sola antiquitate disputaremus. quin etiam in veteribus institutis, ac moribus declarandis lucẽ nos ex antiquissimo quoque monumento posse petere iudicauimus. quo consilio Philonis etiam, & Iosephi, doctissimorum virorum, fidem sępissime implorauimus, vt à quibus multa, eaq; insignia priscę memoriæ pręsidia, ac supplementa sanctos quoq; patres cognouimus accepisse. Sed hęc, & eiusmodi alia vtcunq; animaduersa prorsus exactę Ecclesiæ censurę, iudicioq; remittimus. Illud quidem certe non dubitamus, quin vt multo plura desideraturi sunt, qui semel ad tantas admissi epulas haud plane saturati discesserint, meliora vero parituri, qui his quęstionibus excitati præclara sua ingenia ad eiusmodi generis alia indaganda contulerint; sic multo felicius arcana, quæ his continentur, mysteria venaturi sint, qui faces eiusmodi secum ad abditas eorum

rum latebras perſcrutandas prætulerint. Myſteria vero intelligo, cæleſtem vitam, atque æternam, quam S. Auguſtinus hac prænotatam rep. docuit, aſſerens populum Hebræum in vnam eſſe remp. cōgregatum, quæ æternæ vitę ageret ſacramentum. omnes.n.inquit, prophetię, omnia pręcepta vitę, ſacra demum, ſacerdotia, cæremonię, dies feſti, ſignificata, & pręnunciata ſunt, quæ propter ęternam vitam fidelium in Chriſto & impleta credimus, & impleri cernimus, & implenda confidimus. Vtinam autem Deus ipſe pro ſua incredibili miſericordia faxit, vt quam nos ciuitatem viui deſcripſimus in terris, eius poſt mortem conſpectu perfruamur in cælis, vt læti ob ea, quæ nobis dicta ſunt, fore, vt in domum Domini veniremus, vere tandē dicere cum propheta poſſimus: *Sicut audiuimus, ſic vidimus in ciuitate Domini virtutum, in ciuitate Dei noſtri. Beati, qui habitant in domo tua Domine, in ſæcula ſæculorum laudabunt te.*

FINIS.

RERVM, ET VERBORVM INDEX.

Archi-

E

ab

I

Reges

Sub-

FINIS.

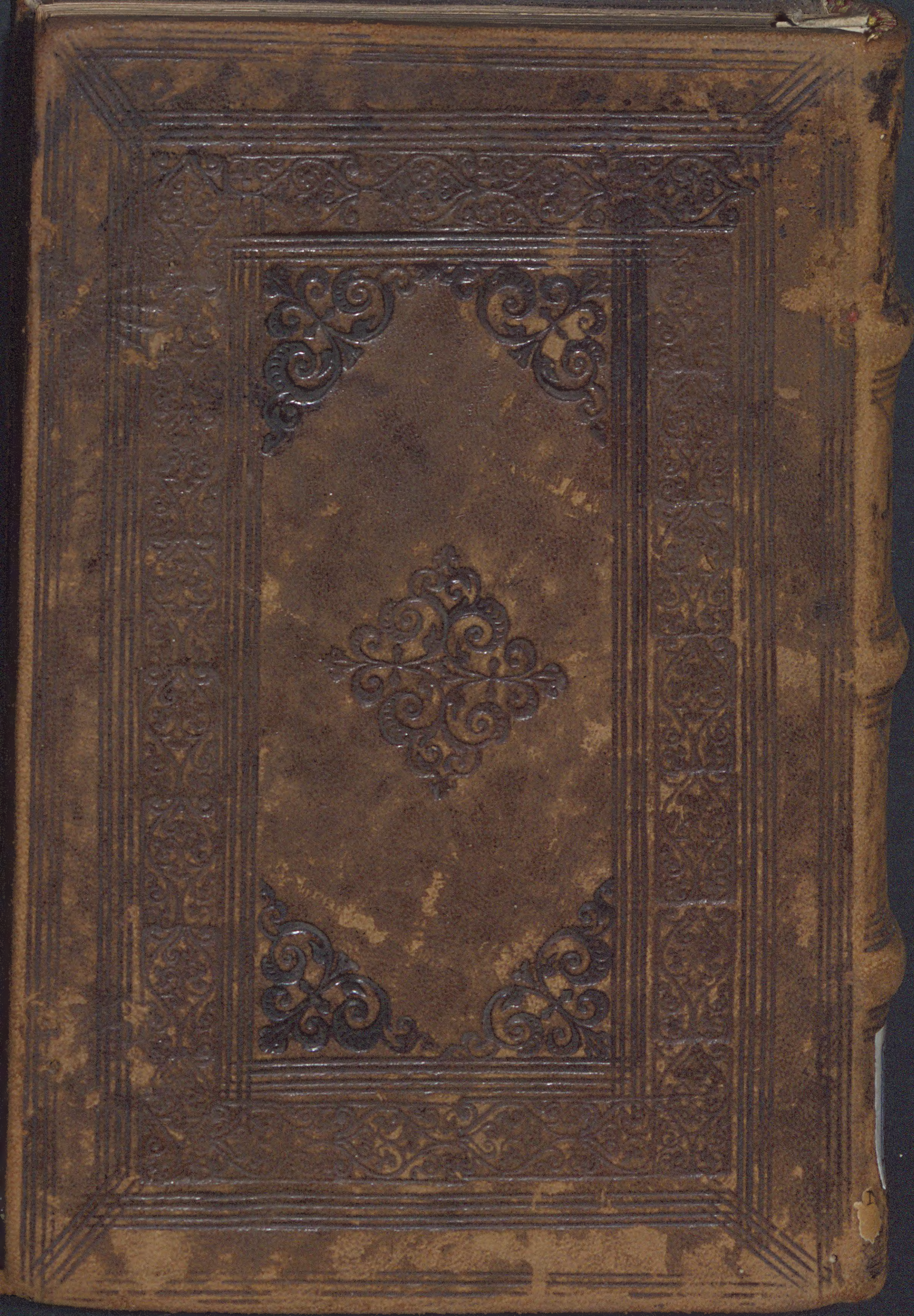
Errata sic corrigenda.

10	7	aſgnata	aſsignata
14	12	reges	rege
15	13	Quare	Qua re
18	28	ab abſolutionem	ad abſolutionem
26	32	Quibus Herodes	quibus Herodes
27	26	Princeps . tribus	Princeps tribus
28	25	πρεσύλυτοι	προσήλυτοι
65	22	prima	primas
80	28	hebdodes	hebdomades
83	18	er ergo	ergo
84	13	Deuteromij	Deuteronomij
114	26	mox alijs	alius
122	15	dimittetur illis	illi
143	28	gignat	gignit
160	11	riaram	tiaram
160	26	tintinetnabula	tintinnabula
192	27	ab occidentem	ad
192	28	exubias	excubias
200	25	uiſi	diuiſi
209	22	ventura	venturæ
213	6	filij	fili
215	26	vobis Moiſes	nobis
276	31	Syriæ	Syria
230	4	primam	primum
230	30	dixerant	dixerint
231	9	eam filium	eum
237	21	vniuerſum domum	vniuerſam
240	22	vocari	vocare
248	2	pererigrinus	peregrinus
287	9	diuerſias	diuerſas
289	12	Epiphane	Epiphani
307	16	Euphratha	Ephrata
311	21	peccatis in Dominum	peccetis
263	5	es damnandum	eſſe
264	14	ad eos, quæ	eas
267	6	principes	princeps

Errata grauiora.

39	3	& altare aureum Thymiamatis	tolle hoc totum, vt superfluum
88	19	Leuitici xxxv.	xxv
102	31	collecta frugum	fructuum
1:7	13	σωτήριον, θυσία εἰρηνικὴ dicitur.	lege σωτήριον dicitur.
118	10	comedens	comedetis
122	7	calumniam fuerit	fecerit
128	20	cxxxix	ex xxix
136	12	emittet in eum.	emittet eum
147	26	inquem	in quam
149	21	ascendet caput	super caput
153	3	Dicebant	Dicebam
153	29	LXIII	LVIII
154	6	carnem suam	tuam
174	13	Ioiada pontificis	Ioiadæ
210	8	octauo	septimo
214	6	tum rex Hieroboam	tum prophetes quidam
221	13	Actuum xi	xv
230	22	habebant	habuerunt
230	28	xxii	xxiii
248	7	constituit	constitui
257	23	filius Israel	Ismael
263	26	multa facit	multa signa
270	32	xxi: Qui	xxi Exodi:
271	1	tibi locum	sibi
272	23	frangerent	frangerentur
274	23	sed blasphemia	sed de
279	33	ti altare	ibi altare
281	23	in oculus	oculis
279		ισρὴλ	ισραὴλ

Rep:
Hebrae